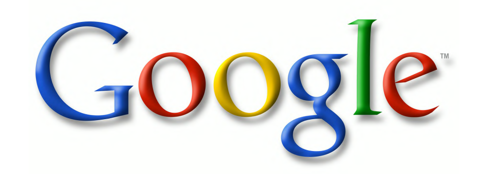

Google

SIGILL: COLL: HARVARD: CANTAB: NOV: ANGL: 1650.
CHRISTO ET ECCLESIAE

Cædmon's

des Angelsachsen

biblische Dichtungen.

Herausgegeben

von

K. W. Bouterwek.

I.

Erste Abtheilung,

welche den Text vollständig enthält.

Beigegeben ist ein Facsimile aus dem Cod. Bodlej. Jun. XI.
dem Bande mit der Einleitung.

Elberfeld u. Iserlohn.

Julius Bädeker.

1849.

Contents

I.

[1.] Us is riht micel, þæt ve rodera veard,
vereda vuldorcining, vordum herigen,
môdum lufien. He is mægna spêd,
heáfod ealra heáhgesceafta,
freá ælmihtig. Næs him fruma æ̂fre
ôr gevorden; ne nû ende cymð
êcean drihtnes; ac he bîð â rîce
ofer heofenstôlas. Heágum þrymmum,
sôðfæst and svîðfeorm sveglbôsmas heold,
þâ væ̂ron gesette vîde and sîde,
þurh geveald godes, vuldres bearnum,
gâsta veardum. (2.) Hæfdon gleám and dreám
and heora ordfruman engla þreátas,
beorhte blisse; væs heora blæ̂d micel.
þegnas þrymfæste þeóden heredon,
sægdon lustum lôf heora lîffreán,
dêmdon drihtnes dugeðum, væ̂ron
svîðe gesæ̂lige. Synna ne cûðon,
firena fremman; ac hie friðe lifdon

---

1. ús ís. Ms. us ís Th. — 3. módum Ms. Jun. módum Th. — 5. æfre Ms. Jun. æ̂fre Th. — 6. ór Ms. Jun. Th. Grimm schwankt zwischen or und ôr. Gr. I, 338. — 7. ecean Ms. Jun. écean Th. bið á rice Ms. Jun. bíð á ríce Th. — 8. heofenstolas Ms. Jun. heofen-stólas Th. sóðfæst Th. — 9. sviðferom Ms. Jun. Th.; aber Z. 1764. svîðfeorm. Vgl. Cod. Exon. S. 386. Z. 35: 'svift and svîðfeorm.' — Feorme st. m. (victus) kommt im Cædm. noch vor Z. 1725: 'fêran mid feorme.' Z. 2653: 'mid feo and mid feorme.' Z. 1645: '(læ̂dan) feoh and feorme.' Einmal fearme Z. 1389: 'fôr mid fearme.' Das Adjectiv orfeorm, exul, egenus findet sich Andr. Z. 416. 1617. Cod. Exon. 255, 20. Beov. 4765. Siehe Gr. zu Andr. S.105, und vergl. unten Z. 2427: '(and þâm rincum beád) nihtfeormunge.' Z. 2680: 'gefeormedon.' Andr. Z. 1091. Beov. Z. 1482. Lye kennt ein Verbum svîðfeormian, crudescere. — 10. víde ⁊ síde Th. — 16. líf frean Th. — 17. drihtenes. Ms. Jun. démdon drihtnes Th.

êce mid heora aldor. elles ne ongunnon
rǣran on roderum, nymðe riht and sôð,
ǣrþon engla veard for oferhygde
dveal on gedvilde. noldan dreógan leng
heora selfra rǣd; ac hie of siblufan
godes âhvurfon. Hæfdon gielp micel,
þæt hie við drihtne dǣlan meahton
vuldorfæstan vic, verodes þrymme,
sîd and svegltorht. him þǣr sâr gelamp,
(3.) ǣfst and oferhygd, and þæs engles môd,
þe þone unrǣd ongan ǣrest fremman,
vefan and veccean. Þâ he vorde cvæð
nîðes ofþyrsted, þæt he on norðdǣle
[2.] hâm and heáhsetl heofena rîces
âgan volde. Þâ vearð yrre god
and þâm verode vrâð, þe he ǣr vurðode
*Jun. p. 2. *vlîte and vuldre; sceôp, þâm vêrlogan,
vræclîcne hâm, veorce tô leáne
helleheáfas, hearde nîðas;
hêht þæt vîtehûs vrǣcna bîdan,
deóp dreáma leás, drihten ûre,
gâsta veardas. Þâ he hit geare viste,
sinnihte beseald, sûsle geinnod,

---

20. éce Th. — 21. rǣran Th. — 23. dælon Ms. dæl on Jun. Th. Ich habe dveal zu schreiben gewagt, was sich durch Z. 1930: '(vǣron) dǣdum gedvolene' empfiehlt. Es müsste ein verlornes starkes Verbum dvelan, dveal (dvæl) dvolen angenommen werden, mit der Nebenform delan deal (dæl), dolen. Die genaue Zusammengehörigkeit von (ge)dvola, dol (beides error, stultitia) dollîc und dvollîc, jenes durch audax usque ad stultitiam, nach Kemble's Annahme, dieses stultus allein bedeutend, ist unverkennbar. Gedvola kommt in unserm Gedichte nur Z. 3540 vor: 'þâ geseah ic þâ gedrihtin gedvolan hveorfan.' Vgl. El. Z. 1119: 'in gedvolan lange âcyrred fram Criste.' Andr. 611: 'þurh deópne gedvolan.' Z. 1688: 'gedvolan fylde (se hâlga).' Dieselbe Verbindung: El. Z. 1041. — 'gedvolan lifdon,' El. Z. 312. 'gedvolan fylgdon' Z. 372. — Auch dol, error, erscheint nur Z. 339: 'óð hie tô dole vurdon;' das Adv. dollîce Z. 295. Gedvild error, dagegen, ausser an unsrer Stelle, noch Z. 919: 'þinna dǣda gedvild.' — 28. sîd. sâr Th. — 29. mód. — 33. hám Th. ríces Th. — 34. ágan Th. — 35. ǣr Th. — 36. vlíte . . sceóp. vérlogan Th. — 37. hám . . leáne Th. — 39. víte-hús. bídan Th. — 40. deóp. úre Th. — 42. synnihte Jun.

geondfolen fŷre and færcyle,
rêce and reáde lêge, hêht þâ geond þæt rǽdleáse hof
veáxan vîtebrôgan.' Hæfdon hie vrôhtgeteme
grimme við god gesomnod; him þǽs grim leán becom.
(4.) cvǽdon, þæt heó rîce reðe môde
âgan voldan and svâ eaðe meahtan.
[4.] Him seó vên geleáh. siððan valdend his,
heofona heáhcining, honda ârǽrde,
hêhste við þâm herge, ne mihton hygeleáse
mǽne við metode mægyn bryttigan;
ac him se mǽra môd getvǽfde.
bælc forbigde, þâ he gebolgen vearð,
beslôh synsceaðan sigore and gevealde,
dôme and dugeðe, and dreáme benam
his feónd, friðo, and gefeán ealle,
torhte tîre; and his torn gevræc
on gesacum svîðe selfes mihtum,
strengum stiepe. Hæfde styrne môd;
gegremed grymme grâp on vrâðe
fâum folmum, and him on fæðm gebræc,
yr on môde. æðele bescyrede
his viðerbrecan, vuldorgestealdum.
(5.) sceôp þâ and scyrede scyppend ûre
oferhidig cyn engla of heofnum.
vǽrleás verod valdend sende,
lâðvendne here, on langne sîð,
geómre gâstas. væs him gylp forod,
beót forborsten and forbîged þrym,
vlite gevemmed. Heó on vrace
syððan seomodon svearte sîðe.
ne þorston hlûde hlihhan; ac heó helltregum
vêrige vunodon and veán cûðon.

---

43. fýre Th. — 44. réce ⁊ reáde ... hóf Th. — 45. víte-brogan. — 46. leán. 47. ríce. móde Th. — 49. vén. hís. — 50. heofona Jun. heofena Th. arǽrde Th. — 52. mæne Jun. Th. — 53. ác. mǽra mód. — 56. dóme. benám. — 57. hís. gefeán. — 58. hís. — 60. mód. — 61. gegrémed. gráp. — 62. fáum. — 63. móde Th. eðele Jun. — 64. hís. — 65. sceóp. úre. — 67. vǽrleas. — 68. láðvendne. — 71. vlíte. — 73. hlúde. — 74. veán.

sâr and sorge, sûsl þrôvedon
þŷstrum beþeahte, þearl æfterleán,
þæs þe heó ongunnon við gode vinnan.
Þâ væs sôð svâ ær, sibb on heofnum,
fægre freoðoþeávas; freá eallum leóf,
þeóden, his þegnum; þrymmas veóxon
duguða mid drihtne dreámhæbbendra:

[5.] (6.) Væron þâ gesôme, þâ þe svegl bûan,
vuldres êðel. vrôht væs âsprungen,
* Jun. p. 3. *ôht mid englum and orlegnîð,
siððan herevôsan heofon ofgeafon
leóhte belorene. Him on lâste setl
vuldorspêdum velig vîde stôdon,
gifum grôvende, on godes rîce,
beorht and geblædfæst, bûendra leás,
siððan vræcstove vêrige gâstas
under hearmlocan heáne gefôran.
Þâ þeahtode þeóden ûre
môdgeþonce, hû he þâ mæran gesceaft,
êðelstaðolas, eft gesette,
svegeltorhtan seld, sêlran verode,
þâ hie gielpsceaðan ofgifen hæfdon,
heáh on heofenum; forþâm hâlig god
under roderas feng rîcum mihtum
volde, þæt him eorðe (7.) and uprodor
and sîd væter geseted vurde
voruldgesceafte, on vrâðra gield,
þâra þe forhealdene of hleó sende.
Ne væs hêr þâ giet, nymðe heólstersceado,
viht gevorden; ac þês vîda grund
stôd deóp and dim, drihtne fremde,
îdel and unnyt. on þone eágum vlât

75. sár Jun. Th. — 76. æfterleán. — 78. sóð. ǽr. Th. — 80. hís. — 81. dreám-hæbbendra. — 83. asprúngen. — 84. órleg Jun. Th. — 85. here-vósan. ofgæfon Jun. Th. — 87. stodan Jun. vîde stódan Th. — 88. rîce. — 91. geféran. — 92. þeahtode deliberavit, von þeahtian, nicht zu verwechseln mit þohte, cogitavit. Vgl. Z. 1269. úre. — 93. mód-geþonce. hú. mǽran. — 95. svegl-torhtan Jun. — 98. rîcum Th. 99. úp roder Jun. Th. — 100. síd. — 103. hér. — 104. gevórden. ác. vída. — 105. stód deóp. — 106. ídel ⁊ únnyt. vlát.

stîðferhð cining, and þâ stove beheold
dreáma leáse, geseah deorc gesveorc
semian sinnihte, sveart under roderum,
vonn and vêste, ôð þæt þeós voruldgesceaft
þurh vord gevearð vuldorcyninges.
Hêr ærest gesceôp êce drihten,
helm eallvihta, heofon and eorðan;
rodor âræ̂rde [6.] and þis rûme land
gestaðelode strangum mihtum
freá ælmihtig. folde væs þâ gyt
græs ungrêne, (8.) gârsecg þeahte,
sveart synnihte, sîde and vîde
vonne vægas. þâ væs vuldortorht
heofonveardes gâst ofer holm boren
miclum spêdum. metod engla hêht,
lîfes brytta, leóht forðcuman
ofer rûmne grund. raðe væs gefylled
heáhcininges hæ̂s: him væs hâlig leóht
ofer vêstenne, svâ se vyrhta bebeád.
þâ gesundrode sigora valdend
ofer lagoflôde leóht við þeóstrum,
sceade við sciman. sceôp þâ bâm naman
lîfes brytta; leóht væs ærest
þurh drihtnes vord dæg genemned,
*vlitebeorhte gesceaft. vel lîcode *Jun. p. 4.

107. stiðfrihð Jun. Th.; allein 'stîðferhð cining' Z. 241. 1401. 1677. — 108. dreáma. — gesveorc nebula, nubes; nochmals Z. 804. — Beov. Z. 3576. und Gr. El. Z. 855. findet sich das Verbum: 'rodor eal gesvearc.' S. auch sveorc caligo und sveorcan, sveorcian caligari, obscurari. C. Z. 3390: 'lyft upgesvearc.' — Beov. Z. 3471: '(ne him invitsorh) on sefan sveorceð.' Beov. Z. 3531: 'forsiteð and forsvorceð.' — 109. únder. véste. — 111. vórd. — 112. hér ærest gesceóp éce. — 114. arærde. rúme. — 116. þa gyta Jun. (s. Z. 155.); sonst ist giet, gieta (Z. 990. Z. 1629. 2460.) git, gyt (Z. 1721. Z 3164.) bräuchlich; auch get, geot. — 117. úngréne. gársecg Th. — 118. síde ⁊ víde. — 119. vonne vegas Jun. vægas Th. obschon er vegas übersetzt. vægas scheint allein richtig. 'vonnan væge' Z. 1374. 'vonne vælstreámas' Z. 1295. vonne ŷða Z. 1425. — 120. hólm bóren Th. — 121. lífes. — 123. rúmne grúnd. — 124. hæs. — 125. véstenne. — 126. gesúndrode. — 127. lago-flóde. — 128. sceáde við scíman, sceóp þa bám náman. — 129. lífes. ærest. — 130. vórd. genémned. — 131. vlíte. lícode.

freán æt frymðe forðbæro tíd.
dæg æresta geseah deorc sceado
sveart svíðrian geond sídne grund :·
[8.] (9.) þâ seó tîd gevât ofer tiber sceacan
middangeardes. metod æfter sceáf
scîrum scîman, scippend ûre,
æfen ærest. him arn onlâst,
þrang þŷstre genip, þâm þe se þeóden self
sceôp nihte naman. nergend ûre
hie gesundrode. siððan æfre
drugon and dydon drihtnes villan
êce ofer eorðan. þâ com ôðer dæg,
leóht æfter þeóstrum. hêht þâ lîfes veard
on mereflôde middum veorðan
hyhtlîc heofontimber. holmas dælde
valdend ûre and gevorhte þâ
roderas fæsten. þæt se rîca âhôf
up from eorðan þurh his âgen vord,
(10.) freá ælmihtig. fold væs âdæled
under heáhrodore hâlgum mihtum,
væter of vætrum, þâm þe vuniað gyt
under fæstenne folca hrôfes.
þâ com ofer foldan fûs sîðian
mære mergen þridda. næron metode þâ gyt

---

132. freán. tíd. — 134. sídne. — 135. tíd gevát Th. tiber sceacan Jun. tiber-sceacan Th. irrig, wie früher schon Hickes und Lye. Das Richtige sah **zuerst** **Grimm** (D. M. p. 25. Nota), der den inf. **sceacan** von **gevât** abhangen lässt und nun übersetzt: 'Da die Zeit fortschritt über die (von Gott verliehene) **Gabe** der Erde.' Als Beweisstelle für diese Verbindung zieht Grimm heran Anall. A. S. 140, 5: 'geviton on fleám sceacan.' Ausserdem s. man: Andr. Z. 1594: 'geviton sceacan.' Cod. Exon. 280, 17: 'ongon þá on fleán sceacan.' Die Construction von gevítan erläutert **Grimm** Gr. 4, 38. 97. Dass **tiber** nicht nur **Opfergabe** bedeute, sondern, nach **Grimm's** Annahme, überhaupt **Gabe**, bleibt noch zu belegen. — 137. scírum scíman. úre. — 138. æfen ærest. árn. — 140. sceóp. náman. úre. — 141. æfre. — 143. éce. — 144. lífes. — 145. mére flóde. — 146. dælde. úre. — 148. ríca. áhóf. 149. úp. hís ágen vórd. — 150. ádæled. — 151. únder. — 152. óf. — 153. únder. hrófes. — 154. þá. fús. — 155. mære. — **mergen**, merien, merigen = morgen. Bv. 1124: 'on mergenne.' S. Gloss. zu Bv. s. v. Gr. Gr. I, 335. — ða gyta Jun. métode ða gýt Th.

víd lond, ne vegas nytte; ac stôd bevrigen fæste
folde mid flôde. Freá engla hêht
þurh his vord vesan væter gemæne,
þâ nû under roderum heora ryne healdað,
stove gestefnde. Þâ stôd hraðe
holm under heofonum, svâ se hâlga bebeád,
sîd, ætsomne, þâ gesundrod væs
lago við lande. Geseah þâ lîfes veard
drîge stove, dugoða hyrde,
vîde æteóvde, þâ se vuldorcyning
eorðan nêmde. gesette ýðum heora
onrihtne ryne, rûmum flôde,
(11.) and gefetero[de] . . . .
[9.] Ne þuhte þâ gerysne rodora vearde,
þæt Adam leng âna være
neorxnavonges nivre gesceafte
hyrde and healdend. forþon him heáhcyning,
freá ælmihtig, fultum tióde,
vîf âveahte, and þâ vrâðe sealde
lîfes leóhtfruma leófum rince.
He þæt andveorc of Adames
lîce âleoðode and him listum âteáh
rib of sîdan. (12.) he væs restefæst
and sôfte svæf; sâr ne viste,
earfoða dæl. ne þær ænig com
blôd of benne; ac * him brego engla * Jun. p. 5.
of lîce âteáh liodende bân,
ver unvundod, of þâm vorhte god
freólîcu fæmnan; feorh ingedyde,
êce sâule. heó væron englum gelîce.
[10.] Þâ væs Adames brŷd . . . . .

---

156. víd. végas. ác. stód. — 157. flóde. — 158. vórd vésan. gemǽne. — 259. rýne. — 160. stóve. stód. — 161. bebeád. — 162. síd. gesúndrod. — 163. lífes. — 165. víde æteóvde. þá. — 166. némde. — 167. [de] ergänzt. Z. 2896: 'gefeterode fêt and honda.' — rúmum flóde Th. — 170. ána. — 172. healdend Jun. haldend Th. — 173. tióde. — 174. víf áveahte. — 175. lífes. — 176. adámes. — 177. líce áleoðode. áteah. — 178. ríb óf sídan. — 179. sár Jun. Th. — 180. earfóða dǽl. né þær ǽnig cóm Th. — 181. blód of bénne. — 182. líce áteah. bán. — 183. vér únvúndod. óf. gód. — 185. éce. gelíce. — 186. þá . . brýd.

gâste gegearvod. hie on geógoðe bû,
vlîtebeorht, vǽron on voruld cenned
metodes mihtum. mân ne cûðon
dôn, ne dreógan; ac him drihtnes væs
bâm on breóstum byrnende lufu.
Þâ gebletsode blîðheort cyning,
metod alvihta, monna cynnes
þâ forman tvâ, fæder and môder,
vîf and væpned. he þâ vorde cvæð:
(13.) 'Têmað nû and vexað, tudre fyllað
eorðan ælgrêne, incre cynne,
sunum and dôhtrum. inc sceal sealtvæter
vunian on gevealde and eall voruld gesceaft.
brûcað blǽddaga and brimhlæste
and heofonfugla. inc is hâlig feoh
and vilde deór on geveald gesealde,
and lifigende, þâ þe land tredað;
feorheácenо cynn, þâ þe flôd vecceð
geond hrônrâde, inc hŷrað eall.'
[11.] Þâ sceávode scyppend ûre
his veorca vlîte and his væstma blǽd,
nivra gesceafta. neorxnavang stôd
gôd and gâstlîc, gifena gefylled,
[12.] fremum forðveardum. fægere leohte
þæt lîðe land lago yrnende,
(14.) vylleburne. nalles volcnu þâ giet

87. bú Jun. ón. bú Th. — 188. vlíte. — 189. metodes Jun. meotodes Th. — mán Jun. Th. — 190. don ȝ dreogan Jun. dón. ác. vǽs Th. — 191. bám. — 194. tvá. — 195. vif.-vórde. — 196. temað nú. Th. S. Z. 1507: 'tŷmað nû and tiedrað, tires brûcað.' Z. 1237: 'þeóda tŷmdon.' Têman, teámian procreare liberos, ist wohl zu unterscheiden von temian domare. Zu jenem gehört teám soboles, Zucht, was erzogen wird. So Z. 1530: 'teámum and tudre.' Gr. Gr. I, 368. 2, 146. Ob mit teóhan verwandt? —197. ælgréne. — 201. ís. — 203. lifigende. — Vgl. Z. 904: '(þû scealt) bearm tredan brâde eorðan.' Z. 3089: 'þeódmarc tredan.' — 204. flód. — 205. hrón-ráde. — 206. úre. — 207. hís. vlíte ȝ hís væstma blǽd. — 208. stód. — 209. gód. — 210. leohte und Z. 1917: leoht zu leccian rigare, irrigare prt. lehte, leohte. part. prt. leht, leoht. 'leccan, fihten' humectare. Gloss. M. 344. — 211. líðe.

ofer rûmne grund regnas bǽron
vann mid vinde; hvæðre væstmum stôd
folde gefrætvod. Heóldon forðryne
eástreámas heora, æðele feóver,
of þâm nivan neorxnavonge.
þâ vǽron âdǽlede drihtnes mihtum
ealle of ânum, þâ he þâs eorðan gesceôp,
vætre vlîtebeorhtum, and on voruld sende.
þǽre hâtað ylde, eorðbûende
Fison, folcveras. sǽfoldan dǽl
brâde bebûgeð; beorhtum streámum
he beleác ûtan. on þǽre êðyltyrf
niððas findað neán and feorran
gold and gymcynn, (15.) gumþeóda bearn,
þâ sêlestan, þæs þe ûs secgað bêc.
þonne seó æftre Ethiopialand
and leódgeard belîgeð ûton,
ginne rîce, þǽre is Geon noma.
þridda* is Tigris, seó við þeódscipe, * Jun. p. 6.
eá in flêde, Assiriæ belîð.
Svilce is seó feorðe, þâ nû geond folc monig
veras Eufraten vîde nemnað.

* * *

[13.] 'ac niótað inc þæs ôðres ealles, forlǽtað þone ǽnne beám;
variað inc við þone væstm. ne vyrð inc vilna gâd.'
(16.) Hnigon þâ mid heáfdum heofoncyninge

---

213. rúmne grûnd régnas. — 214. stód. — 216. ea-streámas. — 218. þá. adǽlede. — 219. ánum. gesceóp. — 220. vlíte. ón. — 221. eorðbúende Jun. Th. — 222. físon. sǽ-foldan dǽl. — 223. bráde. streámum. — 224. beleác útan. éðyl-tyrf. — 225. níððas. neán. — 226. gúmþeoda Jun. gúm-þeoda Th. — 227. ða sélestan. ús. béc. S. Z. 1117. — 229. belígeð úton. — 230. Ginne rice Jun. ginne ríce þære ís géón noma Th. — 231. ís tígris. þeódscipe. — 232. eá in fléde Th. Assirie Jun. assiriæ belíð. Th. — 233. ís. — 234. eúfratén víde némnað. — Nach dieser Zeile folgt eine beträchtliche Lücke; ein Blatt scheint ausgeschnitten. — 235. ác. ǽnne beám. — 236. gæd Jun. gǽd Th. 'nis him vilna gâd' Cod. Ex. 475, 6. 'þæt þâm gengum þrŷm gâd ne vǽre viste ne vǽde' Z. 3620. 'ne væs me in healle gâd' Cod. Ex. 353, 20. Man hat also Cædm. l. c. nicht zu ändern. Weiteres über gâd engl. goad findet sich in Grimm's Erläuterungen zu *Elene* S. 160.

georne tôgeánes and sǣdon ealles þanc,
lista and þâra lâra. he lêt heó þǣt land bûan.
hværf him þâ tô heofenum hâlig drihten,
stîðferhð cyning. Stôd his handgeveorc
sômod on sande. nyston sorga viht
tô begrornianne, butan heó godes villan
lengest lǣsten. heó vǣron leóf gode
þenden heó his hâlige vord healdan voldon:·

[14.] Hæfde se ealvalda engelcynna
þurh handmægen, hâlig drihten,
tŷne getrymede, þǣm he getrûvode vel,
þæt hie his giongorscipe fyligan volden,
vyrcean his villan. forþon he him gevit forgeaf
and mid his handum gesceôp, hâlig drihten.
Gesett hæfde he hie svâ gesǣliglîce; ǣnne hæfde he svâ svîðne gevorhtne,
(17.) svâ mihtigne on his môdgeþohte, he lêt hine svâ micles vealdan
hêhstne tô him on heofona rîce. hæfde he hine svâ hvîtne gevorhtne,
svâ vynlîc væs his væstm on heofonum, þæt him com from veroda drihtne.
gelîc væs he þâm leóhtum steorrum. lôf sceolde he drihtnes vyrcean,
dŷran sceolde he his dreámas on heofonum, and sceolde his drihtne þancian
þǣs leánes, þe he him on þâm leóhte gescerede: þonne lête he his hine lange vealdan;
ac he âvende hit him tô vyrsan þinge; ongan him vinn upâhebban

238. togeánes. — 239. lísta. lára Th. búan Jun. Th. — 241. stód hís. — 243. tó. — 245. hís. — 246. ælvalda Jun. — 248. tene Jun. týne Thorpe. Dieser verweist für seine Verbesserung des unverständlichen tene auf Aelfric's Worte: 'se ælmihtiga scippend, þâ þâ englas gesceôp, þâ gevorhte he þurh his vîsdôm tŷn engla verod.' Rask A. S. Gr. S. 194. — 249. hís. — 250. hís. gevít. — 251. hís. gesceóp. — 252. gesétt. híe. gesǣliglice. ǣnne. — 253. svá. hís módgeþohte. lét. — 254. heofena rice Jun. heofona ríce. hvítne Th. — 255. hís. — 256. gelíc. lóf. — 257. hís. — 258. leánes Th. læte Jun. — 259. ác. avénde. óngán him vinn úp-ahebban Th. uphebban Jun.

við þone hêhstan heofnes vealdend, þe siteð on þâm hâl-
gan stôle.
deóre væs he drihtne ûrum. ne mihte him bedyrned vyrðan,
þæt his engyl ongan ofermôd vesan.
âhôf hine við his hearran, sôhte hetespræce,
gylpvord ongean, nolde god þeóvian;
cvæð, þæt his lîc vǽre leóht and scêne,
hvît and * hiovbeorht. (18.) ne meahte he æt his hige *Jun. p. 7.
findan,
þæt he gode volde geóngerdôme,
þeódne, þeóvian. þuhte him sylfum,
þæt he mægyn and cræft mâran hæfde,
þonne se hâlga god habban mihte
[15] folcgestealna. Feala vorda gespræc
se engel ofermôdes; þohte þurh his ânes cræft,
hû he him strenglîcran stôl gevorhte,
heáhran on heofonum. cvæð, þæt hine his hige speóne,
þæt he vest and norð vyrcean ongunne,
trymede getimbro. cvæð, him tveóþuhte,
þæt he gode volde geóngra veorðan.
'hvæt sceal ic vinnan?' cvæð he. 'nis me vihte þearf
hearran tô habbanne; ic mæg mid handum svâ fela
vundra gevyrcean. ic hæbbe geveald micel
tô gyrvanne gôdlecran stôl,
heárran on heofne. hvŷ sceal ic æfter his hyldo þeóvian,
bûgan him svilces geóngordômes? ic mæg vesan god svâ he.
bigstandað me, strange geneátas, (19.) þâ ne villað me
æt þâm strîðe gesvîcan.
hæleðas heardmôde, hie habbað me tô hearran gecorene,
rôfe rincas, mid svilcum mæg man rǽd geþencean,

---

260. valdend Jun. síteð. stóle Th. — 261. hé. úrum Th. veorðan Jun. — 262. hís. ófermód vésan. — 263. áhóf. hís. — 264. óngean. — 265. hís líc. — 266. hvít. né. hé. hís. — 267. geóngerdome. þeódne. — 269. máran. — 270. sé Th. — 271. folc-gestælna Jun. Th. S. Z. 287. — 272. ofermódes. ánes. — 273. hú hé hím. stól gevóhrte. — 274. he-aneran Jun. hís híge Th. speonne Jun. — 276. trýmede. — 277. góde. — 278. íc. — 279. vihtæ Jun. Th. — 280. vándra. — 281. stól. 282. hvý. íc. — 283. hím. geongordómes. íc. vésan. hé. — 284. bíg-standað Jun. Th. gesvícan Th. — 286. rófe. ræd.

fôn mid svilcum folcgesteallan; frynd synd hie mîne georne,
holde on hyra hygesceaftum. ic mæg hyra hearra vesan,
rǽdan on þis rîce. svâ me þæt riht ne þinceð,
þæt ic ôleccan âviht þurfe
gode æfter gôde ǽnegum. ne ville ic leng his geóngra vurðan.'
Þâ hit se allvalda eall gehŷrde,
þæt his engyl ongan ofermêde micel
âhebban vìð his hearran and spræc heálîc vord:
dollîce vìð drihten sînne, sceolde he þâ dǽd ongyldan,
veorc þæs gevinnes gedǽlan, and sceolde his vîte habban
[16.] ealra morðra mǽst. Svâ dêð monna gehvilc,
þe vìð his valdend vinnan ongynneð
mid mâne, vìð þone mǽran drihten. Þâ vearð se mihtiga gebolgen,
hêhsta heofones valdend; vearp hine of þân heán stôle.
hete hæfde he æt his hearran gevunnen, (20.) hyld hæfde his ferlorene.
* Jun. p. 8. gram vearð him se gôda on* his môde. forþon he sceolde grund gesêcan
heardes hellevîtes, þæs þe he vann vìð heofnes valdend.
âcvæð hine þâ fram his hyldo and hine on helle vearp,
on þâ deópan dalas, þǽr he tô deófle vearð.
se feónd mid his gefêrum eallum feóllon þâ ufon of heofnum,
þurh longe svâ þreó niht and dagas, þâ englas of heofnum on helle,
and heó alle forsceóp drihten tô deóflum, [17.] forþon heó his dǽd and vord
noldon veorðian; forþon þe heó on vyrse leóht,
under eorðan neoðan, ællmihtig god
sette sigeleáse, on þâ sveartan helle.
þǽr hæbbað heó on ǽfyn, ungemet lange,

---

287. fón. Jun. Th. míne Th. — 288. íc. — 289. rǽdan. ríce. — 290. íc. áviht. — 291. góde. íc. — 292. sé. gehýrde. — 294. hís Th. healic Jun. healig Th. vórd Th. — 295. sínne. dǽd. — 296. vorc Jun. Th. gedǽlan hís víte Th. — 297. déð. — 298. hís. — 299. máne. mǽran. 300. heán stóle. — 301. héte. hís. hyldo Jun. hyld Th. — 302. grám. góda. hís móde. grúnd Th. gesecean Jun. gesécan Th. — 303. hellevítes. — 304. ácvæð. hís. — 305. dala Ms. Jun. dálas Th. — 306. hís geférum. þá. — 308. forsceóp. hís dǽd ⁊ vórd. — 312. ǽfyn. úngemet.

ealra feónda gehvilc fŷredneóve.
þonne cymð on uhtan easterne vind,
forst fyrnum cald, symble fŷr ôððe gâr.
sum heard gesvinc (21.) habban sceoldon.
vorhte man hit him tô vîte; hyra vorold væs gehvyrfed.
forman sîðe fylde helle
mid þâm andsacum. Heóldon englas forð
heofonrîces hehðe, þe ǽr godes hyldo gelǽston.
lâgon þâ ôðre fynd on þâm fŷre, þe ǽr svâ feala hæfdon
gevinnes við heora valdend; vîte þoliað,
hâtne heaðovelm, helle tômiddes,
[18.] brand and brâde lîgas, svilce eác þâ biteran rêcas
þrôsm and þŷstro; forþon hie þegnscipe
godes forgŷmdon. hie hyra gâl besvâc
engles oferhygd; noldon alvealdan
vord veorðian. hæfdon vîte micel.
vǽron þâ befeallene fŷre tô botme
on þâ hâtan hell, þurh hygeleáste
and þurh ofermêtto. sôhton ôðer land,
þæt væs leóhtes leás and væs lîges full,
(22.) fŷres fǽr micel. Fynd ongeaton,
þæt hie hæfdon gevrixled vîta unrîm
þurh heora miclan môd and þurh miht godes,
and þurh ofermêtto ealra svîðôst.
Þâ spræc se ofermôda cyning, þe ǽr væs engla scŷnôst,
hvîtôst on heofne, and his hearran leóf,
drihtne dŷre, ôð hie tô dole vurdon,
þæt him for gâlscipe god sylfa vearð,
mihtig, on môde yrre. vearp hine on þæt morðer*innan, * Jun. p. 9.

313. fýr-édneove. — 315. fýr Th. gár Jun. Th. — 316. gevrinc Jun. gesvinc Th. — 317. hím to víte. — 318. forman siðe Jun. for mán-siðe Thorpe im Text; er stellt aber 'forman síðe' in den Corrigendis richtig wieder her. — 320. heofon-ríces. þé ǽr hýldo. — 321. þá þé ǽr. — 322. víte. — 323. hátne. — 324. bráde Jun. bráde lígas Th. — eác . . . récas Th. récas Jun. — 325. þégnscipe. — 326. gál Jun. gál besvác Th. — 327. oferhýgd Th. alvaldan Jun. — 328. vórd. víte. 329. þá. fýre. — 330. hátan Jun. hátan héll Th. — 332. líges fúll. — 333. fýres fǽr. ongeáton. — 334. víta únrím. — 335. herra Jun. mód Th. — 337. ofermóda. ǽr. scýnost. — 338. hvíttost on heofnen Th. hvitost Jun. hís heárran leóf Th. — 339. dýre Th. to dóle Jun. Th. — 340. gálscipe Jun. Th. — 341. móde ýrre. mórðer-ínnan.

niðer on þæt nió bedd, and sceôp him naman siððan,
cvæð, þæt se hêhsta hâtan sceolde
S a t a n siððan. hêt hine þære sveartan
helle grundes gýman, nalles við god vinnan.
  Satan maðelode, sorgiende spræc,
seðe helle forð healdan sceolde,
gýman þæs grundes. væs ær godes engel,
hvît on heofne, ôð hine his hyge forspeón,
and his ofermêtto ealra svîðôst,
(23.) þæt he ne volde vereda drihtnes
vord vurðian. veóll him on innan
hyge ymb his heortan; hât væs him ûtan,
vrâðlîc vîte. He þâ vorde cvæð:
'is þês ænga stede ungelîc svîðe
þâm ôðrum, þe ve ær cûðon
heán [19.] on heofonrîce, þe me mîn hearra onlâg,
þeáh ve hine for þâm alvealdan âgan ne môston,
rômigan ûres rîces. næfð he þeáh riht gedôn,
þæt he ûs hæfð befylled fŷre tô botme
helle þære hâtan, heofonrîce benumen.
hafað hit gemearcod mid moncynne
tô gesettanne. þæt me is sorga mæst,
þæt A d a m sceal, þe væs of eorðan gevorht,
mînne stronglîcan stôl behealdan,
vesan him on vynne, and ve þis vîte þolien,
hearm on þisse helle. Vâ lâ, âhte ic mînra handa geveald,
and môste âne tîd ûte veorðan,
vesan âne vinterstunde, þonne ic mid þis verode —

---

342. nióbed? Gr. Gr. 2, 484. nió bedd Jun. Th. sceóp. náman. Th. — 343. Junius lässt ꝥ aus. hátan Th. — 344. hét. sveártan. — 446. sátan máðelode. — 348. grúndes. ær. — 349. forspeón Jun. hvít . . his . . forspeón Th. — 350. hís ofermétto eálra. — 352. vórd. hím on ínnan. 353. hís heórtan. hát væs hím útan Th. — 354. víte. — 355. styde Jun. stéde úngelic Th. — 356. ær. — 357. heán Jun. heán on heofon-ríce. mín Th. — 358. alvaldan Jun. ágan Th. — 359. rómigan úres ríces. gedón. — 360. befielled Jun. fýre to bótme Th. — 361. hélle þære hátan heofon-ríce bènúmen. — 362. háfað gemeárcod. 363. mé. — 365. mínne. stól. — 366. vésan. výnne. vé víte. — 367. vá lá. mínra. geveáld. — 368. tíd Jun. . . áne tíd úte. Th. — 369. vésan áne . . . þys Th. þis Jun.

(24.) ac licgað me ymbe îrenbendas,
rîdeð racentan sâl: ic eom rîces leás;
habbað me svâ hearde helle clommas
fæste befangen. hêr is fŷr micel
ufan and neoðone. ic â ne geseah
lâðran landscipe. lîg ne âsvamað,
hât ofer helle; me habbað hringa gespong,
sliðhearda sâl, sîðes âmyrred,
âfyrred me mîn fêðe. fêt synt gebundene,
handa gehæfte. synt þissa heldôra
vegas forvorhte; svâ ic mid vihte ne mæg
of þissum lioðobendum. licgað me ymbutan,
heardes îrenes hâte geslægene,
grindlas greáte, mid þy me god hafað
gehæfted be þâm healse. svâ ic vât he mînne hige cûðe,
and þæt viste eác veroda drihten,
(25.) þæt * sceolde unc Adame yfele gevurðan *Jun. p. 10.
ymb þæt heofonrîce. þær ic âhte mînra handa geveald:

[21.] Ac þoliað ve nû þreá on helle, þæt syndon þŷstro and hæto,
grimme grundleáse. hafað ûs god sylfa
forsvâpen on þâs sveartan mistas, svâ he ûs ne mæg ænige synne gestælan,
þæt ve him on þâm lande lâð gefremedon. he hæfð ûs þeáh þæs leóhtes bescyrede
bevorpen on ealra vîta mæste. ne magon ve þæs vrace gefremman,
geleánian him mid lâðes vihte, þæt he ûs hafað þæs leóhtes bescyrede.
He hæfð nû gemearcod ânne middangeard, þær he hæfð mon gevorhtne

---

370. iren benda Jun. ác... íren-bendas Th. — 371. rídeð. sál. íc. ríces. 373. hér. fŷr. — 374. á Jun. Th. — 375. láðran. líg. — 376. hát Jun. Th. — 377. sál. — 378. mín Jun. mín feðe. fét synt gebúndene Th. 379. hánda gehæfte. hél-dora. — 380. forvórhte. — 381. lióðobendum Jun. Th. ymbe Jun. ymbutan Th. — 382. heárdes írenes. háte. — 384. vát mínne. — 386. adáme. — 387. heofon-ríce. íc. mínra. — 388. vé nú. — 390. gestǽlan. — 391. láð. — 392. bevórpen. víta. vráce. — 393. geleánian. láðes. — 394. gemeárcod ánne.

æfter his onlîcnesse, mid þâm he vile eft gesettan
heofona rîce, mid hluttrum sâulum. ve þæs sculon hycgan
gan georne,
þæt ve on Adame, gif ve æfre mægen, and on his eafrum
svâ some andan gebêtan,
(26.) onvendan him þær villan sînes, gif ve hit mægen
vihte âþencan.
Ne gelŷfe ic me nû þæs leóhtes furðor, þæs þe him þenceð lange niótan,
þæs eádes, mid his engla cræfte. Ne magon ve þæt on
aldre gevinnan,
þæt ve mihtiges godes môd onvæcen. uton ôðvendan hit
nû monna bearnum,
þæt heofonrîce, nû ve hit habban ne môton; gedôn, þæt
hie his hildo forlæten,
þæt hie þæt onvendon, þæt he mid his vorde bebeád. þonne
veorð he him vrâð on môde,
âhvet hie from his hyldo. þonne sculon hie þâs helle sêcan
and þâs grimman grundas. þonne môton ve hie ûs tô
gióngrum habban,
firabearn, on þissum fæstum clomme. Onginnað nû ymb
þâ fyrde þencean.
[22.] Gif ic ænigum þegne þeódenmâdmas
geara forgeafe, þenden ve on þân gôdan rîce
(27.) gesælige sæton and hæfdon ûre setla geveald,
þonne he me nâ on leófran tid leánum ne meahte
mîne gife gyldan, gif his gien volde
mînra þegna hvilc geþafa vurðan,
þæt he up heonon ûte mihte
Jun. p. 11. cuman þurh þâs clustro, and hæfde cræft mid him,

395. hís onlícnesse. — 396. ríce. vé. — 397. ádáme. æfre. hís ándan gebétan. — 398. sínes. — 399. íc. niótan. — 400. eádes. hís. — 401. mód onvæcen. nú. — 402. heofon-ríce. gedón. forlæten. — 403. bebeád Jun. hís vórde bebeád. vráð on móde Th. — 404. áhvet. hís. sécan. Vgl. Andr. Z. 286: 'usic lust hveteð.' Cod. Exon. 354, 48: 'flan monn hviteð' the spear smiteth them, nach Conybeare's Uebersetzung. Illustr. XXIII. — 405. grúndas. ús. — 406. beárn. — 407. ænigum Jun. íc. ænegum þégne Th. — 408. geára. vé. gódan ríce. — 409. úre. geveáld. — 410. tíd leánum. — 411. míne gife. hís. — 412. mínra. — 413. úr .... úte Th. úp zu lesen statt úr.

þæt he mid feðerhoman fleógan meahte,
vindan on volcne, þær gevorht stondað
Adam and Eue on eorðrîce,
mid velan bevunden. and ve synd âvorpene hider
on þâs deópan dalo. Nû hie drihtne synt
vurðran micle, and môton him þone velan âgan,
þe ve on heofonrîce habban sceoldon,
rîce mid rihte. is se ræd gescyred
monna cynne. þæt me is on mînum môde svâ sâr,
on mînum hyge hreóveð, þæt hie heofonrîce
âgan tô aldre. Gif hit eóver ænig mæge
gevendan mid vihte, þæt hie vord godes
(28.) lâre forlæten, sôna hie him þe lâðran beóð.
gif hie brecað his gebodscipe, þonne he him âbolgen vurðeð.
siððan bið him se vela onvended, and vyrð him vîte gegearvod,
sum heard harmscearu. Hycgað his ealle,
hû ge hi besvîcen, siððan ic me sefte mæg
restan on þyssum racentum, gif him þæt rîce losað.
seþe þæt gelæsteð, him bið leán gearo
æfter tô aldre, þæs ve hêr inne magon,
on þyssum fŷre forð, fremena gevinnan.
sittan læte ic hine við me sylfne, svâ hvâ svâ þæt secgan cymeð
on þâs hâtan helle, þæt hie heofoncyninges
unvurðlîce vordum and dædum
lâre . . . .

* * *

[23.] Angan hine þâ gyrvan godes andsaca,
fûs on frætvum. (29.) hæfde fæcne hyge.

---

415. fæðer-hóman Jun. feðer-hóman Th. S. Z. 666. — 417. ádam ⁊ éue on eorð-ríce. — 418. vélan — 420. móton. vélan ágan. — 421. vé. heofon-ríce. — 422. ríce. ræd. — 423. ís on mínum móde sva sár. 424. mínum. heofon-ríce. — 426. vórd. — 427. láre. sóna híe hím þe láðran beoð. — 428. he Ms. Jun. hie Th. hís gebódscipe Th. — 429. bíð hím se véla. víte. — 430. súm. hís. — 431. sefte Jun. íc me feste Th. — 432. hím ꝥ ríce. — 433. bíð leán. — 434. hér. — 435. fýre. 436. læte íc. — 437. hátan. — 438. vórdum ⁊ dædum. — 439. Lücke nach láre. — 440. ándsaca. — 441. fús Jun. fús . . frætvum. fæcne Th.

Hæle'ðhelm on heáfod âsette, and þone full hearde gebband,
spênn mid spangum. viste him spræca fela,
veorra vorda. vand him ûp þanon,
hvearf him þurh þâ heldôra, hæfde hyge strangne,
leólc on lyfte, lâ'ðvende môd,
svang þæt fŷr on tvâ feóndes cræfte,
volde dearnunga drihtnes geóngran
mid mândǣdum menn besvican,
forlǣdan and forlǣran, þæt hie vurdon lâ'ð gode.
He þâ gefêrde þurh feóndes cræft, ô'ð'ðæt he Adam
on eor'ðrîce, godes handgesceaft,
gearone funde, vîslîce gevorht, and his vîf somed,
freó fægrôste. svâ hie fela cû'ðon
* Jun p. 12. gôdes gegearvigean, þâ him tô gin* gran self

442. hæle'ð-helm Jun. hæle'ð helm Thorpe, der diese unrichtige Trennung in den Anmerkungen zum Cod. Ex. p. 525. verbessert. 'heolo'ðhelme biþeaht' Cod. Ex. 362, 31.; ebenfalls vom Teufel gesagt. Dunkel ist das entsprechende alts. 'helithhelm' Heliand p. 164, 20: 'an helith-helme bihelid.' Die fränkischen Glossen gewähren 'helant-helm, helot-helm, latibulum,' was Schmeller im Gloss. zum Heliand durch 'larva, persona' wiedergeben möchte. Kemble im Gloss. zu Beovulf übersetzt hæle'ð-helm durch galea larvata; Tarnhut? S. Gr. Gr. 2, 260. 458. 499. D. M. II. Ausg. S. 432. Vgl. noch grimhelm Z. 3103. — þóne füll heárde gebánd Th. — 443. spángum. sprǽca féla. — 444. veorra vorda, nach Grimm's Vorschlag. Andr. p. 137. vora vorda Jun. Th. Randlesart 'vrâ'ðra vorda,' vielleicht um das schwierige vor zu beseitigen. Das Wort erscheint noch Andr. Z. 1659: 'þæs væs þâm veorode veor tô geþoligenne.' — úp Th. — 445. helldora J. Th. — 446. leólc Jun. Th. Leólc ist prt. zu lâcan; also 'er sprang' zu übersetzen, nicht 'löwenartig' wie Thorpe an unserer Stelle thut. Cod. Ex. 438, 15. kehrt unsere Wendung wieder: 'leólc on lyfte' mounted in air Th.; p. 283, 2: 'leólc ofer lagufl̄ôd' bounded o'er the water-flood Th.; p. 471, 26: 'lagu-fæ'ðme beleólc' in (its) watery bosom shut Th. Thorpe scheint seinen frühern Irrthum durch Grimm's Erläuterung von forleólc (Andr. Z. 614. p. 112) berichtigt zu haben. S. Z. 643. — mód Th. — 447. sváng ꝥ fýr on tvá feóndes crǽfte. — 448. deárnunga. — 449. mán-dædum Jun. mán-dǽdum ménn besvícan Th. — 450. forlǽdan ⁊ forlǽran. lá'ð. — 451. geferede Jun. gefêrde. ádám Th. — 452. eor'ð-ríce. hánd-gesceáft. — 453. geárone fúnde. víslice gevórht. — 454. hís víf sómed. freó. — 455. gódes Jun. cú'ðon gódes gegeárvigean. þá gingran Th.

metod mancynnes mearcode selfa;
(30.) and him bi tvêgen beámas stôdon,
þâ vǽron ûtan ofætes gehlædene,
gevêred mid væstme, svâ hie valdend god,
heáh heófoncyning, handum gesette,
þæt þǽr yldobearn môste onceósan
gôdes and yfeles, gumena ǽghvilc
velan and vâvan. næs se væstm gelîc.
ôðer væs svâ vynlîc, vlitig and scêne,
lîð and lofsum: þæt væs lîfes beám.
môste on êcnisse æfter lybban,
vesan on vorulde, se þǽs væstmes onbât,
svâ him æfter þy yldo ne derede,
ne sûht svâre; ac môste symle vesan
lungre on lustum, and his lîf âgan,
hyldo heofoncyninges hêr on vorulde habban.
him tô vǽron vîtode . . . . . ,
geþingþo on þone heán [24.] heofon, þonne heó heonon vende.
þonne væs se ôðer eallenga sveart,
dim and þŷstre: (31.) þæt væs deáðes beám,
se bær bitres fela. sceolde bû vîtan
ylda ǽghvilc, yfles and gôdes,
gevanod on þisse vorulde, sceolde on vîte â,
mid svâte and mid sorgum, siððan libban,
svâ hvâ svâ gebyrgde þæs on þâm beáme geveóx.
sceolde hine yldo beniman ellendǽda
dreámas and drihtscipes, and him beón deáð scyred.
lytle hvîle sceolde he his lîfes niótan,
sêcan þonne landa sveartôst on fŷre.

---

456. metot Jun. métot Th. — 457. tvegin Jun. tvégen beámas stódon Th. — 458. útan. ófætes. — 459. gevéred. váldend. — 461. ýldo beárn. ónceosan. — 462. gódes ⁊ ýfeles. — 463. vélan ⁊ vávan. nǽs se vǽstm gelic. — 464. scéne. — 465. líð. lífes beám. — 466. écnisse. 467. vésan. onbát. — 469. súht Jun. súht sváre . . . vésan Th. — 470. agon Jun. hís líf ágan Th. — 471. hér. — 472. 473. vitod geþing Jun. vǽron vitode geþingþo. heán Th. — 475. dím. deáðes beám. — 476. bǽr bítres Th. bú Jun. bú vítan Th. — 477. ýfles ⁊ gódes. — 478. gevand on Jun. gevanod on . . . . víte á Th. á Jun. — 479. sváte. — 480. beáme — 481 beníman ellen-dǽda. — 482. dreámas. beón deáð. — 483. hvíle. hís lífes. — 484. sécan. fýre.

sceolde feóndum þeóvian, þǽr is ealra frêcna mǽste
leódum tô langre hvîle. þæt viste se lâ𝔡a georne,
dyrne deófles boda, þe viđ drihten vann.
[25.] Vearp hine þâ on vyrmes lîc, and vand him þâ ymbûtan
þone deáđes beám, þurh deófles cræft.
genam þǽr þæs ofætes, and vende hine eft þanon,
þǽr he viste handgeveorc heofoncyninges.
Ongon hine þâ frinan forman vorde
se lâđa mid ligenum: (32.) 'langađ þe âvuht
Adam ûp tô gode? ic eom on his ǽrende hider
feorran gefêred. ne þæt nû fyrn ne væs,
þæt ic viđ hine sylfne sæt. þâ hêt he me on þysne sîđ faran,
hêt, þæt þû þisses ofætes ǽte; cvæđ, þæt þîn abal and cræft
and þîn môdsefa mâra vurde,
* Jun. p. 13. and þîn lîcho*ma leóhtra micle,
þîn gesceapu scênran. cvæđ, þæt þe ǽniges sceates þearf
ne vurde on vorulde. nû þû villan hæfst
hyldo gevorhte heofoncyninges,
tô þance geþênod þînum hearran,
hæfst þe viđ drihten dyrne gevorhtne. Ic gehŷrde hine þîne dǽd and vord
lôfian on his leóhte, and ymb þîn lîf sprecan.
Svâ þû lǽstan scealt þæt on þis land hider
his bodan bringađ. Brâde synd on vorulde
grêne geardas, and god siteđ
on þâm hêhstan heofna rîce
ufan. alvalda (33.) nele þâ earfeđu
sylfa habban, þæt he on þysne sîđ fâre,
gumena drihten; ac he his gingran sent
tô þînre spræce. Nû he þe mid spellum hêt
listas lǽran. lǽste þû georne
his ambyhto. nim þe þis ofæt on hand,

485. ís. — 486. hvíle. láđa. — 487. bóda. — 488. ón. líc. — 489. beám. — 490. genám. — 492. frínan Jun. frínan . . vórde Th. — 493. láđa. 494. ádám úp tó. hís. — 495. geféred. né. — 496. þá . . fáran. — 497. ǽte. þín ábal. — 498. đín mód-sefa mára. — 499. þín. — 500. scénran. — 503. geþénod. þínum. — 504. íc. þíne dǽd ⁊ vórd. — 505. hıs. þín líf sprécan. — 507. hís. bráde. — 509. ríce. — 510. úfan. 511. fáré. — 512. ác. — 513. þínre sprǽce. — 514. lǽran. — 515. hís.

bît hit and byrge. þe veorð on þînum breóstum rûm,
væstm þy vlitegra. þe sende valdend god,
þîn hearra, [26.] þâs helpe of heofonrîce.'
Adam maðelode, þær he on eorðan stôd,
selfsceafte guma: 'þonne ic sigedrihten,
mihtigne god, mæðlan gehŷrde
strangre stemme, and me hêr stondan hêt,
his bebodu healdan, and me þâs brŷd forgeaf,
vlitesciene vîf, and me varnian hêt,
þæt ic on þone deáðes beám bedroren ne vurde,
besvicen tô svîðe: he cvæð, þæt þâ sveartan helle
healdan sceolde seðe bî his heortan vuht
(34.) lâðes gelæde. Nât, þeáh þû mid ligenum fâre
þurh dyrne geþanc, þe þû drihtnes eart
boda of heofnum. hvæt! ic þînra bysna ne mæg,
vorda ne vîsna, vuht oncnâvan,
sîðes ne sagona. ic vât hvæt he me self bebeád,
nergend ûser, þâ ic hine nehst geseah.
he hêt me his vord veorðian and vel healdan,
læstan his lâre. þû gelîc ne bist
ænegum his engla, þe ic ær geseah,
ne þû me ôðievest ænig tâcen,
þe he me þurh treove tôonsende,
mîn hearra, þurh hyldo. þy ic þe hŷran ne cann;
ac þû meaht þe forðfaran. ic hæbbe me fæstne geleáfan
*ûp tô þâm ælmihtegan gode, þe me mid his earmum vorhte, * Jun. p. 14.
hêr mid handum sînum. he mæg me of his heán rîce
geofian mid gôda gevhilcum, þeáh he his gingran ne sende.'
Vende hine vrâðmôd, þær he þæt vîf geseah
(35.) on eorðrîce, Euan, stondan,

---

516. bit his ⁊ byrige Jun. þínum. rúm Th. S. Z. 877. — 518. þín. heofon-ríce. — 519. stód. — 520. íc. — 521. gehŷrde. — 522. strangre stemne Jun. hér Th. — 523. brýd. — 524. víf. — 525. íc. deáðes beám. — 527. hís. — 528. láðes gelæde. nát. fáre. — 530. ðinra bysna Jun. bóda. þinra Th. — 531. vórda ne vísna. — 532. vát. bebeád. — 533. íc. — 534. hís vórd. — 535. hís láre. gelic ne bíst. — 536. hís. ær. 537. tácen. — 539. mín. hýran. — 540. forð-fáran. geleáfan. — 541. úp. hís. — 542. hér míd. sínum. hís heán ríce. — 543. góda. hís. — 544. vráðmód. víf. — 545. eorð-ríce.

520. selfsceafte mutandum esse in, se älsceafta, aut legendum sälge gesceaft, vel (secundum 546) sceongescapen. nam difficile esse quidquam comodi substituere, quod cum aliqua veri specie satisfaciat. utcunque certe lectionem esse vitiosam, neque ad Adam quadrare quidquid illam significare sumseris. (v. Grl. ad h. l.) At mihi quidem sana videtur, et liberam vindicare arbitrium.

sceóne gesceapene. cvæð, þæt sceaðena mæst
eallum heora eaforum æfter siððan
vurde on voruldе. 'Ic vât, inc valdend god
âbolgen vyrð, [27.] svâ ic him þisne bodscipe
selfa secge, þonne ic of þys sîðe cûme
ofer langne veg, þæt git ne læstan vel
hvilc ærende, svâ he easten hider
on þysne sîð sendeð. nû sceal he sylf faran
tô incre andsvare; ne mæg his ærende
his boda beodan. þy ic vât, þæt he inc âbolgen vyrð,
mihtig on môde. gif þû þeáh mînum vilt,
vîf villende, vordum hŷran,
þû meaht his þonne rûme ræd geþencan.
gehyge on þînum breóstum, þæt þû inc bâm tvâm meaht
vîte bevarigan, svâ ic þe vîsie.
ät þisses ofetes; þonne vurðað þîn[e] eágan svâ leóht[e],
(36.) þæt þû meaht svâ vîde ofer voruld ealle
geseón siððan, and selfes stôl
herran þînes, and habban his hyldo forð.
Meaht þû Adame eftgestŷran,
gif þû his villan hæfst, and he þînum vordum getrŷvð,
gif þû him tô sôðe sægst, hvylce þû selfa hæfst
bisne on breóstum, þæs þû gebod godes
lâre læstes., he þone lâðan strîð
yfel andvyrde ânforlæted
on breóstcôfan. svâ vit him bûtû
ân spêd spreceað. span þû hine georne,
þæt he þîne lâre læste, þy læs gyt lâð gode
incrum valdende veorðan þyrfen.
gif þû þæt angin fremest, idesa seó betste,

---

548. íc vát. — 549. íc. bódscipe. — 550. íc. síðe. — 551. vég. — 553. nú. fáran. — 554. né mæg hís. — 555. hís. íc vát. — 556. móde. mínum. — 557. vif. vórdum hýran. — 558. hís. rúme ræd. — 559. þínum. inc bám. — 560. víte. íc. — 561. þín. — 562. víde. — 563. geseón. stól. — 564. þínes. hís. — 565. eft-gestýran. — 566. hís. þínum vórdum. — 567. sóðe. — 568. gebód. — 569. láre láðan. — 570. ánforlæted Jun. Th. — 571. bútú. — 572. án spéd. — 573. þíne láre. láð.

forhele ic incrum herran, þæt me hearmes svâ fela
Adam gespræc, eargra vorda,
tyhð me untryovða, cvyð, þæt ic seó teónum georn,
gramum ambyhtsecg, nales godes engel.
(37.) ac ic cann ealle svâ geare engla gebyrdo,
heáhheofona gehlidu. væs seó hvîl þæs lang,
þæt ic [28.] geornlîce* gode þegnode * Jun. p. 15.
þurh holdne hyge, herran mînum,
drihtne selfum. ne eom ic deófle gelîc:·'

Lǣdde hie svâ mid ligenum, and mid listum speón
idese on þæt unriht, ôð þæt hire on innan ongan
veallan vyrmes geþeaht (hæfde hire vâcran hige
metod gemearcod), þæt heó hire môd
ongan lǣtan æfter þâm lârum; forþon heó æt þâm lâðan onfêng,
ofer drihtnes vord, deáðes beámes
veorcsumne væstm. Ne vearð vyrse dǣd
monnum gemearcod. þæt is micel vunder,
þæt hit êce god ǣfre volde,
þeóden, þolian, þæt vurde þegn svâ monig
forlǣdd be þâm lygenum, þe for þâm lârum com.
[29.] Heó þâ þæs ofætes æt, alvaldan bræc
(38.) vord and villan. þâ meahte heó vîde geseón
þurh þæs lâðan lǣn, þe hie mid ligenum besvâc,
dearnenga bedrôg, þe hire for his dǣdum com,
þæt hire þuhte hvître heofon and eorðe
and eall þeós voruld vlitigre, and geveorc godes
micel and mihtig, þeáh heó hit þurh monnes geþeaht
ne sceávode, ac se sceaða
georne svîcode ymb þâ sâvle, þe hire ǣr þâ siene onlâh,
þæt heó svâ vîde vlitan meahte
ofer heofonrîce. þâ se forhatena spræc
þurh feóndscipe, nalles he hie freme lǣrde:

576 íc íncrum. — 577. vórda. — 580. ác íc. — 581. hvíl. Vgl. Cod. Exon. 32, 25: 'ofer heofona gehlidu.' — 583. mínum. — 584. né. gelíc. 585. speón. — 588. mód. — 589. lárum. láðan. — 590. vórd. deáðes beámes. — 591. dǣd. — 593. éce Jun. Th. — 595. lárum. — 597. vórd. víde geseón. — 598. láðan lǣn Th. læn Jun. besvác Th. — 599. bedróg. hís dǣdum cóm. — 600. hvítre. — 603. ác. — 604. ǣr. onláh. — 605. víde. — 606. heofon-ríce. — 607. lǣrde.

'þû meaht nû þe self geseón, svâ ic hit þe secgan ne þearf,
Eue seó gôde, þæt þe is ungelîc
vlîte and væstmas, siððan þû mînum vordum getrûvodest,
lǣstes mîne lâre. nû scîneð þe leóht fore
glædlîc ongean, þæt ic from gode brohte,
hvît of heofonum. nû þû his hrînan meaht.
sæge Adame, hvilce þû gesihðe hæfst
(39.) þurh mînne cime, cræfta; gif giet þurh cûscne siodo
lǣst mîna lâra, þonne gife ic him þǣs leóhtes genôg,
þæs ic þe, svâ gôdes, gegired hæbbe.
ne vîte ic him þâ vomcvidas, þeáh he his vyrðe ne sie
tô âlǣtanne þæs fela he me lâðes spræc. svâ his eaforan
sculon æfter lybban:
þonne hie lâð gedôð, hie sculon lufe vyrcean,
* Jun. p. 16. bêtan heora hear*ran hearmcvyde ond habban his hyldo
forð:·'

Þâ gien tô Adame idesa scênôst,
vîfa vlîtegôst, þe on voruld côme —
forþon heó væs handgeveorc heo [30.] foncyninges,
þeáh heó þâ dearnenga fordôn vurde,
forlǣd mid ligenum, þæt hie lâð gode,
þurh þæs vrâðan geþanc, veorðan sceoldon,
þurh þæs deófles searo (40.) dôm forlǣtan,
hierran hyldo, heofonrîces þolian.
Monige hvîle bîð þâm men full vâ,
þe hine ne varnað, þonne he his geveald hafað. —
Sum heó hire on handum bær, sum hire æt heortan læg
æppel unsǣlga, þone hire ǣr forbeád
drihtna drihten, deáðbeámes ofet;
and þæt vord âcvæð vuldres aldor,
þæt þæt micle morð menn ne þorfton,
þegnas, þolian. ac he þeóda gehvâm

608. geseón. — 609. éue seo góde. ungelíc. — 610. — mínum vórdum. — 611. míne láre. scíneð. — 613. hvít. hís hrínan. — 615. mínne címe. — 616. mína lára. íc — 617. hebbe Jun. gódes. hæbbe Th. — 618. hís. — 619. láðes Th. híre Jun. Th. — 620. láð gedóð. — 621. hís. 623. vífa. cóme. — 625. þá. fordón. — 626. forlǣd. láð. — 628. dóm. 629. heofon rices Jun. hefon-ríces Th. — 630. hvíle. vá Th. vá Jun. — 632. bǣr. lǣg. — 633. únsælga. ǣr forbeád. — 634. deað-beámes. — 635. vórd ácvæð.

hefonrîce forgeaf, hâlig drihten,
vîdbrâdne velân, gif hie þone væstm
ânlǣtan volden, þe þæt lâ𝔡 treóv
on his bôgum bær bitre gefylled:
þæt væs deá𝔡es beám, þe him drihten forbeád.
Forlêc hie þâ mid ligenum, se væs lâ𝔡 gode,
on hete heofoncyninges and hyge E u a n,
vîfes vâc geþoht, þæt heó ongan his vordum trûvian,
(41.) lǣstan his lâre, and geleáfan nom,
þæt he þâ bysene from gode brungen hæfde,
þe he hire svâ vǣrlîce vordum sægde.
iévde hire tâcen and treóva gehêt,
his holdne hyge. Þâ heó tô hire hearran spræc:
'A d a m, freá mîn, þis ofet is svâ svête,
blî𝔡 on breóstum, and þês boda sciêne
godes engel gôd. ic on his gearvan geseó,
þæt he is ǣrendsecg uncres hearran
hefoncyninges. his hyldo is unc
betere tô gevinnanne, þonne his vi𝔡ermêdo.
gif þû him heódæg vuht hearmes gesprǣce,
he forgif𝔡 hit þeáh, gif vit him geóngordôm
lǣstan villa𝔡. [32.] hvæt scal þe svâ lâ𝔡lîc strî𝔡
vi𝔡 þînes hearran bodan? unc is his hyldo þearf.
he mæg unc ǣrendian tô þâm alvaldan
heofoncyninge. ic mæg heonon geseón,
hvǣr he sylf site𝔡, (42.) þæt is sû𝔡* east,
velan bevunden, se þâs voruld gesceôp.

* Jun. p. 17.

---

638. hefonríce. — 639. víd-brádne. — 640. ánlætan Jun. anlætan. lá𝔡 Th.
641. hís bógum bǽr. — 642. deá𝔡es beám. forbeád. — 643. forlec Jun.
forléc Th. Es ist lêc eine Nebenform des obenerwähnten reduplicirten leólc, prät. zu lâcan ludere, saltare = lǣcan. S. Gr. Gr. I, 372. 373. 1, 895., besonders aber die lehrreiche Anmerkung zu Andr. Z. 614.
forlêc = forleólc 'delusit, seduxit.' Vgl. 'lâcende lig' Z. 3992. E. 1111.
'lyft-lâcende' Z. 3906. 'faro𝔡lâcende' Cod. Ex. 361, 15. 364, 32: 'fara𝔡-lâcende.' — lá𝔡 Th. — 644. héte. — 645. vífes vác. hís vórdum. —
646. nóm Jun. hís láre. . nóm Th. — 648. vórdum. — 649. iévde. tácen.
— 650. hís. — 651. mín. ís. — 653. gód Jun. Th. hís Th. — 654. ís. —
655. hís. ís. — 657. gesprǽce. — 658. geongordum Jun. geongordóm
Th. — 659. lá𝔡lic. — 660. þínes. hís. — 662. geseón. — 663. ís Th.
su𝔡 ꝥ Jun. — 664. bevúnden. . gesceóp.

Geseó ic him his englas ymbe hveorfan
mid feðerhaman ealra folca mǽst,
vereda vynsumâst. . . . .
Hvâ meahte me svelc gevit gifan,
gif hit gegnunga god ne onsende,
heofones valdend? gehŷran mæg ic rûme
and svâ vîde geseón on voruld ealle,
ofer þâs sîdan gesceaft. ic mæg svegles gamen
gehŷran on heofnum. vearð me on hige leóhte,
ûtan and innan, siððan ic þæs ofætes onbât.
nû hæbbe ic his hêr on handa,
herra se gôda; gife ic hit þe georne.
ic gelŷfe, þæt hit from gode côme,
broht from his bysene, þæs me þês boda sægde
vǽrum vordum. hit nis vuhte gelîc
elles on eorðan; buton svâ þês âr sægeð,
þæt hit gegnunga from gode côme:·'

(43.) Hió spræc him þicce tô and speón hine ealne dæg
on þâ dimman dǽd, þæt hie drihtnes heora
villan brǽcon. Stôd se vrâða boda,
legde him lustas on and mid listum speón,
fylgde him frêcne. væs se feónd full neáh,
þe on þâ frecnan fyrd gefaren hæfde
ofer langne veg. leóde hogode,
on þæt micle morð men forveorpan,
forlǽran and forlǽdan, þæt hie lǽn godes,
ælmihtiges gife, ânforlêten,
heofonrîces ge [33.] veald. hvæt! se hellsceaða
gearve viste, þæt hie godes yrre
habban sceoldon and hellgeþvin,
þone nearvan nîð niede onfôn,
siððan hie gebod godes forbrocen hæfdon,

665. íc. — 667. vynsumast Jun. Th. — 668. hvá. gevit. — 670. gehýran. íc rúme. — 671. víde geseón. — 672. sídan. íc. — 673. gehýran. — 674. íc. onbát. — 675. hís. — 676. góda. — 678. hís. — 679. vǽrum vórdum. gelíc. — 680. ár Jun. Th. — 683. dǽd. — 684. bræcen Jun. bræcon Th. stód se vráða Th. — 690. forlǽran ⁊ forlǽdan Th. (S. Gr. zu Andr. l. c.) lǽn Th. — 691. ánforleten. — 692. heofon-ríces. — 694. Vor hellgeþvin lässt Jun. ⁊ aus. — 695. onfón Jun. Th. — 696. gebód.

þâ he forlærde mid ligenvordum
tô þâm unrǽde idese sciéne,
vîfa vlîtegôst, (44.) þæt heó on his villan spræc,
væs him on helpe handveorc godes tô forlǽranne.
Heó spræc þâ tô Adame idesa sceónôst
ful þiclîce, ôð þâm þegne ongan
his hige hveorfan, þæt he þâm gehâte getrûvode,
þe him þæt vîf vordum sægde.
heó dyde hit þeáh þurh holdne hyge; nyste, þæt þǽr hearma svâ fela,
fyrenearfeða fylgean sceolde
monna cynne, þæs heó on môd genam,
þæt heó þæs lâðan bodan lârum* hŷrde; * Jun. p. 18.
ac vênde, þæt heó hyldo heofoncyninges
vorhte mid þâm vordum, þe heó þâm vere,
svelce tâcen, ôðiévde and treóve gehêt,
ôð þæt Adame innan breóstum
his hyge hvyrfde and his heorte ongann
vendan tô hire villan. he æt þâm vîfe onfêng
helle and hinnsîð, þeáh hit nǽre hâten svâ,
ac hit ofetes noman âgan sceolde,
(45.) hit væs þeáh deáðes svefn and deófles gespon,
hell and hinnsîð, and hæleða forlor,
menniscra morð, þæt hie tô mete dǽdon
ofet unfǽle. svâ hit him on innan com,
hrân æt heortan. Hlôh þâ and plegode
boda bitre gehugod, sægde begra þanc
hearran sînum: 'Nû hæbbe ic þîne hyldo me
vitode gevorhte and þinne villan gelǽst;

---

697. forlǽrde. — 698. únræde. — 699. vífa. — 700. hire Jun. Th. him Th. N. — forlǽranne. — 704. víf. vórdum. — 707. mód genám. — 708. láðan. lárum hýrde. — 709. vénde. — 710. vórdum. — 711. tácen. — 712. ádame. — 713. hís. hís. — 714. vífe. hinnsíð, nochmals Z. 718; aber II, Z. 457. die gewöhnliche Schreibart: hinsíð. — 716. ágan. — 717. gespon, suasio, illecebra, von spanian allicere, nicht zu verwechseln mit gespon nexus, von spannan nectere. Z. 759: 'mid hringá gesponne;' wozu zu halten gespong Z. 376: 'me habbað hringa gespong.' — 718. forlór. — 719. méte dǽdon. — 720. únfæle. cóm. — 721. hrán. — 723. sínum. — 724. þinne.

tô ful monegum dæge men synt forlǽdde,
Adam and Eue. him is unhyldo
valdendes vitod, [34.] nû hie vordcvyde his
lâre forlêton; [35.] forþon hie leng ne magon
healdan heofonrîce, ac hie tô helle sculon
on þone sveartan sîð. svâ þû his sorge ne þearft
beran on þînum breóstum, þǽr þû gebunden ligst,
murnan on môde, þæt hêr men bûn
þone heán heofon, þeáh vit hearmas nû,
þreáveorc þoliað (46.) and þŷstre land;
and þurh þîn micle môd monig forlêton
on heofonrîce heáh getimbro,
gôdlîce geardas. Unc vearð god yrre,
forþon vit him noldon on heofonrîce
hnîgan mid heáfdum hâlgum drihtne,
þurh geóngordôm. ac unc gegenge ne væs,
þæt vit him on þegnscipe þeóvian volden,
forþon unc valdend vearð vrâð on môde,
on hyge hearde, and ûs on helle bedrâf,
on þæt fŷr fylde folca mǽste,
and mid handum his eft on heofonrîce
rihte rodorstôlas and þæt rîce forgeaf
monna cynne. Mæg þîn môd vesan
blîðe on breóstum, forþon hêr synt bûtû gedôn,
ge þæt hæleða bearn heofonrîces sculon

725. mén. — 726. éue. ís unhýldo. — 727. nú. vórd-cvyde hís. — 728. láre. — 729. heofon-ríce. ác. — 730. hís. — 731. þínum. — 732. móde. bún. — 733. nú. — 735. þín mód. forlétón. — 736. on heofon-ríce. — 737. gódlice. — 738. heofon-ríce. — 739. hnígan Th. Die Construction von hnîgan erläutern Z. 237: 'hnigon þâ mid heáfdum heofoncyninge,' wo das reflexive him (inclinaverunt se) fehlt, welches an unserer Stelle und II, Z. 241: '(and tô þǽm æðelan) hnigan him sanctas' anzutreffen ist. Mit dem blossen Ortsobject, in etwas veränderter Bedeutung, steht es: II, Z. 377: 'þâ he tô helle hnîgan sceolde' und II, Z. 535: 'feóllon on foldan and tô fôtum hnigon.' — 740. geongordóm. ác. unc gegenge ne væs, nobis non placuit; nur hier. Genge bietet der Cod. Exon. in der Stelle: 'þæt his sôð fore ûs, on his giefena gyld, genge veorðe.' S. 147, 33—35. — 742. móde. — 743. bedráf. — 744. fýr. — 745. hís heofon-ríce. roder-stólas. ríce. — 747. þín mód. gedón. — 749. heofon-ríces.

leóde forlǽtan, and on þæt líg tô þe
(47.) hâte hveorfan. Eác is hearm gode,
môd* sorg gemacod. svâ hvæt svâ vit hêr morðres þoliað, * Jun. p. 19.
hit is nû Adame eall forgolden
mid hearran hete and mid hæleða forlore,
monnum mid morðes cvealme. forþon is mîn môd gehǽled,
hyge ymb heortan gerûme, ealle synt uncre hearmas gevrecene,
lâðes, þæt vit lange þoledon. Nû ville ic eft þâm líge near;
Satan ic þǽr sêcan ville. he is on þǽre sveartan helle
hæft mid hringa gesponne.' Hvearf him eft niðer
boda bitresta; [36.] sceolde he þâ brâdan lígas sêcan,
helle gehliðo, þǽr his hearra læg
[37.] simon gesǽled. Sorgedon bâtvâ
Adam and Eue, and him oft betuh
gnornvord gengdon. godes him ondrêdon,
heora herran, hete, heofoncyninges nîð,

---

550. forlǽtan. líg. — 752. mód-sorg. Vgl. El. 61: 'môdsorge væg' animi curam pependit, und Grimm's Anm. S. 142. — svâ hvæt svâ. Vgl. 'svâ hvâ svâ' Z. 436. 480. — 753. ís. — 754. forlóre. — 755. ís min mód gehǽled. — 756. gerúme. — 757. láðes. nú. íc. — 758. íc. sécan. — 760. brádan lígas sécan. — 761. hís. — 762, símon.. bátvá Th. bâtvá Jun. Vgl. Z. 4037; 'and gesǽledne in sûsl dôn.' Dieses sǽlan, gesǽlan 'fune, loro ligare' ist zu unterscheiden von sǽlan, gesǽlan 'contingere, feliciter evenire;' z. B. Cod. Exon. 123, 6: 'þǽr he gesǽlan mæg.' Beov. Z. 1142. 1773. 2500. Andr. 438 und 661: 'svâ gesǽlde iu.' Zu dem ersten sǽlan ist noch zu vergleichen Z. 2189; 'sorgum âsǽled' (vinctus). Z. 3399: 'searvum âsǽled.' El. Z. 1244: 'synnum âsǽled.' C. Z. 3512: 'hæft væs onsǽled.' — 763. ádam ⁊ éue. — 764. gengdon ist schwaches Präteritum zu gân, gangan ire, præt. eóde, aber auch geóng, gang. Beov. Z. 2801. 2824: gengde. Unten Z. 838. tôgengdon. Ein Inf. gengan scheint auch vorhanden, wenn Andr. Z. 1096: gengan mit cômon zu verbinden und nicht nom. plur. von genge, turma, ist. Häufig steht com, cômon mit dem Infinitiv von Verben der Bewegung. So Z. 4252: 'com gangan.' 3628: 'com hvurfan.' 1838: 'com sîðian.' Z. 154; 1571: 'com insîðian.' 1473: 'com fleógan.' 849. 2753: 'þâ com fêran.' 1767: 'com lǽdan.' — ondrédon Th. —

(48.) svîðe onsæton. selfe forstôdon
his vord onvended. þæt vîf gnornode,
hôf hreóvigmôd, hæfde hyldo godes
lâre forlæten, þâ heó þæt leóht geseah
ellor scrîðan, þæt hire þurh untreóva
tâcen iévde se him þone teónan geræd,
þæt hie helleníð habban sceoldon,
hŷnða unrîm. forþâm him higesorga
burnon on breóstum. Hvîlum tô gebede feóllon
sinhîvan somed, and sigedrihten
gôdne grêtton, and god nêmdon,
heofones valdend, and hine bædon,
þæt hie his hearmsceare habban môsten
georne fulgangan, þâ hie godes hæfdon
bodscipe âbrocen. bare hie gesâvon
heora lîchaman. næfdon on þâm lande þâ giet
sælða gesetena, (49.) ne hie sorge viht
veorces viston; ac hie vel meahton
libban on þâm lande, gif hie volden lâre godes
forveard fremman. Þâ hie fela spræcon
sorhvorda somed, sinhîvan tvâ.
Adam gemælde and tô Euan spræc:
'hvæt! þû Eue hæfst yfele gemearcod
uncer sylfra sîð. gesyhst þû nû þâ sveartan helle,
grædige and gîfre? nû þû hie grimman meaht
heonane gehŷran. nis heofonrîce
gelîc þâm lîge; ac þis is landa betst,

---

766. svîðe onsæton, nicht 'valde incubuerunt' wie Lye übersetzt; sondern 'valde affligebantur.' In derselben Bedeutung Z. 2151: '(þû þe lâðra ne þearft) hæleða hildþræce hvîle onsittan (norðmanna vîg).' Ebenso Cod. Ex. 166, 15: '(ne ic me here hlôðe helle þegna) svîðe onsitte.' 397, 22: '(ic me siððan ne þearf vælhvelpes vîg) viht onsittan.' Anders S. 474, 9: 'onsite sænacan' dirige navem. — forstódon. — 767. vórd. víf. — 768. hóf. — 769. láre. — 770. úntreova. 771. tácen. — 773. hýnða únrím. — 774. hvílum. — 775. sín-hivan. 776. gódne. némdon. — 778. hís. — 780. bódscipe. báre. — 783. ác. — 784. láre. — 787. éuan. — 788. éue. — 790. grædig und gîfre kommen gern verbunden vor. So II, Z. 32: 'grédige and gîfre.' II, Z. 193: 'gîfre and grædige.' Aehnlich 'grim and grædig' Beov. Z. 241. — 791. gehýran. heofon-ríce. — 792. gelíc. ác.

779. esse legendum fulgangen.

þæt vit þurh uncres hear*ran þanc habban môston, * Jun. p. 20.
þær þû þâm ne hierde, þe unc þisne hearm geræd,
þæt vit valdendes vord forbræcon
heofoncyninges. nû vit hreóvige magon
[38.] sorgian for his sîðe, forþon he unc self bebeád,
þæt vit unc vîte varian sceolden,
(50.) hearma mæstne. nû slît me hunger and þurst
bitre on breóstum, þæs vit begra ær
væron orsorge on ealle tîd.
Hû sculon vit nû libban, ôððe on þys lande vesan,
gif hêr vind cymð vestan ôððe eastan,
sûðan ôððe norðan gesveorc upfæreð,
cymeð hægles scûr heofone getenge,
færeð forst ongemang, se býð fyrnum ceald;
hvîlum of heofnum hâte scîneð,
blîcð þeós beorhte sunne, and vit hêr baru standað
unvered vædo? nys unc vuht beforan
tô scûrsceade; ne sceattes viht
tô mete gemearcod; ac unc is mihtig god,
valdend, vrâðmôd. tô hvon sculon vit veorðan nû?
Nû me mæg hreóvan, þæt ic bæd heofnes god,
valdend þone gôdan, þæt he þe hêr vorhte tô me
of lîðum mînum. nû þû me forlæred hæfst
on mînes herran hete. svâ me nû hreóvan mæg
(51.) æfre tô aldre, þæt ic þe mînum eágum geseah.'

Þâ spræc Eue eft, idesa sciénôst,
vîfa vlîtegôst, hie væs geveorc godes,

---

794. geræd. — 795. vórd. — 797. hís. bebeád. — 798. víte Jun. Th. — 799. hunger and þurst slît me, lacerant me. Vgl. Z. 2082. — 800. ǽr. — 801. órsorge. tíd. — 802. nú. — 804. úpfæreð Th. Aehnlich von der Flut Z. 3211: 'ýð upfæreð' adscendit. — 805. scúr Jun. Th. — heofone Jun. hefone Th. getenge, propinquus, incumbens, gravis. Z. 1808: 'cynne getenge.' 3077 und 4145: 'heortan getenge.' II, 713: 'vracu getenge.' Man sehe noch die von Grimm Andr. S. 100. beigebrachten und erläuterten Beispiele. — 807. hvílum. háte scíneð. — 808. hér. — 810. scúr-sceade Jun. Th. — 811. tô mete Z. 1332. Andr. Z. 27: 'dydon him tô-môse mete þearfendum.' — ác. ís. — 812. hvón. nú. — 813. nú. — 814. gódan. hér. — 815. mínum Th. hæft Jun. hæfst Th. — 816. mines. — 817. mínum. — 819. vífa.

þeáh heó þâ on deófles cræft bedroren vurde:
'þû meaht hit me vìtan, vine mìn Adam,
vordum þìnum; hit þe þeáh vyrs ne mæg
on þînum hyge hreóvan, þonne hit me æt heortan dêð.'
Hire þâ Adam andsvarode:
'gif ic valdendes villan cûðe,
hvæt ic his tô hearmsceare habban sceolde,
ne gesâve [39.] þû nô sniomor, þeáh me on sǽ vadan
hête heofones god, heonone nû þâ
on flôd faran. nǽre he firnum þæs deóp
mereștreám, þæs micel, þæt his on mìn mód getveôde;
ac ic tô þâm grunde genge, gif ic godes meahte
villan gevyrcean. Nis me on vorulde môd
ǽniges þegnscipes, nû ic mînes þeódnes
* Jun. p. 21. (52.) *hafa hyldo forvorhte, þæt ic hie habban ne mæg.
Ac vit þus baru ne magon bûtû ætsomne
vesan tô vuhte. uton gân on þysne veald,
innan on þisses holtes hleó.' Hvurfon hie bâtvâ,
tôgengdon gnorngende on þone grênan veald.
[40.] sǽton onsundran bîdan selfes gesceapu
heofoncyninges, þâ hie þâ habban ne môston,
þe him ǽr forgeaf ælmihtig god.
Þâ hie heora lìchoman leáfum beþeahton,
veredon mid þy vealde; vǽda ne hæfdon.
ac hie on gebed feóllon bûtû ætsomne;
morgena gehvilce bǽdon mihtigne,
þæt hie ne forgeáte god ælmihtig
and him gevîsade valdend se gôda,

---

821. vítan. mín. — 822. vórdum þínum. — 823. þínum. — 826. hís. — 827. nó sniomór Jun. Th. sǽ Th. — Sniomor, snemmr, ocius, ist Comparativ zu sneóme cito. Gr. Gr. I, 370. 3, 593. — 829. flód. deóp. — þæs deóp. Vgl. Z. 830: 'þæs micel.' 581: 'þæs lang.' — 830. ó Jun. (für on). ó mín mód Th. Cod. Exon. 202, 20: 'þǽr nô vâniað ô.' 436, 31: 'strong ǽr þon hie ô.' — getveôde von getveógan dubitare. Gr. Andr. Z. 771. 'tveógende môd.' Vgl. tveón, tveónung, tvŷn 'dubium,' und oben Z. 276: 'him tveóþuhte.' 831. ác. — 832. mód. — 833. mínes. — 834. mǽg. — 835. ác. bútú. 836. gán. þýsne. — 837. bá tvá Jun. bátvá Th. — 839. bídan. — 841. ǽr. — 842. leáfum. — 843. vǽda. — 844. bútu. — 845. bǽdon. — 847. góda.

hû hie on þâm leóhte forð libban sceolden.
Þâ com fêran freá ælmihtig,
ofer midne dæg, mære þeóden,
on neorxnavang. (53.) neóde sîne
volde neósian nergend ûsser,
bilvit fæder, hvæt his bearn dŷde,
viste forvorhte, þâ he ǽr vlite sealde.
Gevitan him þâ gangan geómermôde
under beámsceade, blǽde bereáfod,
hŷddon hie on heólstre, þâ hie hâlig vord
drihtnes gehŷrdon and ondrêdon him.
Þâ sôna ongann svegles aldor
veard âhsian voruldgesceafta,
hêt him recene tô, rîce þeóden,
his sunu gangan. Him þâ sylfa oncvæð,
heán hleóðrade: 'hrægles þearfa
ic vreó me hêr vǽda leásne,
lîffreá mîn, leáfum þecce
scyldfull, mîne sceaðen is me sâre,
frêcne on ferhðe. (54.) ne dear nû forðgân
for þe andveardne; ic eom eall nacod :·'

[42.] Him þâ ædre god andsvarede:
'saga me þæt, sunu mîn, for hvon sêcest þû
sceade sceomiende, þû sceonde æt me
furðum ânfênge, ac gefeán eallum
for hvon vâst þû veán and vrîhst sceome,
gesyhst sorge and þîn sylf þecest
lîc mid leáfum, sagast lîfceare
heánhyge geómor, þæt þe sie hrægles þearf,
nymðe þû æppel ǽnne byrgdest

849. cóm féran. — 851. sine. — 854. ǽr. — 855. geomer-móde. — 856. beám-sceade. — 857. hálig vórd. — 858. gehŷrdon. — 859. þá sóna. 861. rice. hís. — 863. Jun. in den Erratis: 'hear hleoðrade.' — 864. hér Th. — 865. lif-frea min. — 866. scýldfull míne. sáre. — 867. forðgán. — 870. mín Th. forhvon Jun. — 871. sceonde. Vgl. Z. 1575. und 2463. — 873. veán Jun. vást þu veán. — 874. þín. — 875. lifceare. — 877. byrgde Jun. — byrgdest. S. Gr. Gr. I, 343. 4, 612. C Z. 516. Dieses byrgean 'gustare' ist zu unterscheiden von byrgean 'sepelire' (Beov. Z. 891.), wovon byrgen sepultura, sepulcrum. Gr E. 186: 'of byrgenne beorna vuldor (ârâs).' 484: 'in byrgenne bîdende væs.'

of þâm vudubeáme, þe ic þe vordum forbeád?'

* Jun p. 22.

Him þâ Adam eft and*svarode:
'me þâ blǽda on hand brŷd gesealde,
freólîcu fæmne, freádrihten mîn,
þe ic, þe on teónan, geþah; nû ic þæs tâcen vege
sveótol on me selfum. vât ic sorga þŷ mâ.'
Þâ þǽs Euan gefrægn (55.) ælmihtig god:
'hvæt drûge þû dôhtor dugeða genôhra,
nivra gesceafta neorxnavanges,
grôvendra gifa, þâ þû gitsiende
on beám grîpe, blǽda nâme
on treóves telgum, and me on teónan
ǽte þâ unfreme; Adame sealdest væstme,
þâ inc vǽron vordum mînum
fæste forbodene.' Him þâ freólecu mæg,

878. vudu beame Jun. vudu-beám. þé vórdum forbeád Th. vudubeám arbor silvae. Vgl. Z. 4015. 4021. 4032. Gr. Gr. 2, 428. 482. 484. 547. — 879. ádám. — 880. mé. blǽda on hánd brýd. — 881. freolicu Jun. freolucu Th. min. — 882. þé. teónan. tácen Th. þe on teónan. Z. 889: 'me on teónan.' Teóna, accusatio, injuria, damnum. Z. 771. 1375. 1890. 1896. 2268. II, 498. — 883. vát. má. — 884. frægn Jun. — hvæt drûge þû dôhtor.. Dreógan prt. dreáh hat folgende Bedeutungen: 1) facere, perficere, agere; Z. 23: 'heora rǽd.' 1930: 'heora selfra (ȇone unrǽd). 2276: 'dreógan æfter dugeðum.' 142: 'drihtnes villan.' 2343: 'villan þinne.' 190: 'mân.' 2701: 'ic þæt ilce dreáh' ego idem feci. 2) vitam agere, vivere; Z. 2732: 'forþon he sibbe gesǽlig dreáh.' 3) sustinere, tolerare, pati; Z. 3756: 'hie þæt aglâc drugon.' II, 186: 'veán and vîtu dreógan.' II, 233: 'dreógan gevinn.' II, 256: '(gylp) þæt ve ǽr drugon.' 2264: sîðas dreógan; ebenso von gefahrvoller Reise gesagt Z. 1423: 'þǽre rûme dreáh.' — 888. beám. — 889. teónan. — 890. ǽte þa únfreme. ádame. — unfreme, subst. neutr. oder fem.? 'incommodum, detrimentum, pernicies' kommt nur an dieser Stelle vor; das subst. neutr. (?) freme, 'commodum, bonum' dagegen Z. 607: 'nalles he hie freme lǽrde;' Z. 210: 'fremum forðveardum.' Z. 2324. — Z. 1837. erscheint der Plur. fremu, commoda. Der Gen. Plur. fremena (Z. 434 960. 1837. 2683. und 2813.) weist auf ein starkes fem. fremu (Gr. Gr. 1, 641) oder ein schwaches freme. Das fem. adj. fremu 'bona' zeigt Beov. Z. 3860: 'fremu folces cvên.' Schwierig ist das freme in Z. 1309, was Thorpe durch 'zealously' übersetzt. Ob aus fremede verkürzt? — 891. vórdum minum. — 892. Z. 1049. und 2220. 'freolecu mæg.' So noch Z. 995: 'freolecu fæmne,' statt des üblichern 'freolîcu fæmne.' Z. 184. 881. 965. 'freolîcu meovle' Cod. Exon. 479, 2: 'a goodly damsel' Thorpe.

ides æviscmôd, andsvarode:
'me nædre besvâc and me neódlîce
tô forsceape scyhte and tô scyldfrece
fâh vyrm þurh fægir vord, ôð þæt ic fracoðlîce
feóndræs gefremede, fæhðe gevorhte;
and þâ reáfode, svâ hit riht ne væs,
beám on bearve, and þâ blæda æt.'
Þâ nædran sceôp nergend ûsser,
freá ælmihtig, fâgum vyrme
vîde sîðas (56.) and þâ vorde cvæð:
'þû scealt vîdan ferhð, verg, þînum breóstum,
bearm, [43.] tredan brâde eorðan,
faran fêðeleás, þenden þe feorh vunað,
gâst on innan. þû scealt greót etan
þîne lîfdagas; svâ þû lâðlîce
vrôhte onstealdest. Þe þæt vîf feóð,
hatað under heofnum, and þîn heáfod tredeð
fâh mid fôtum sînum. Þû scealt fiersna
sætan, tohtan, nivre tuddor.

---

893. ídes æviscmód. — 894. mé besvác. — 895. scyhte von scyan, suggerere, suadere. Cod. Exon. 109, 30: 'óþer hine scyhte.' — 896. vórd Th. — Fâh, fâhes, 'inimicus' ist genau zu scheiden von fâh, fâges versicolor. S. die Erläuterung zu Z. 2478; 'fâum folmum;' vgl. Z. 62. — fracoðlîce probrose; das Adj. fracoð vilis Z. 3822. Beov. Z. 3150: 'næs seó ecg fracod.' — 897. feond-ræs. — 899. ǽt. — 900. sceóp. — 901. výrme. — 902. víde. vórde. — 903. vídeferhð. þinum. Da vîdeferhð 'magnanimus' in den Zusammenhang nicht passt, so habe ich das El. Z. 800 von Grimm (Andr. S. 99.) nachgewiesene vîdan ferhð, d. i. hier lebenslang, statt jenes in den Text aufgenommen. — 904. bráde. — 906. greót arena, pulvis. Andr. Z. 238: 'gangon on greóte.' 254: 'on greóte stôd.' 1624: '(ârîsan) of greóte.' — 907. líf dagas Jun. líf-dagas. þíne láðlice. — 908. víf Th. feóð von feôn odisse. El. 357: 'feódon (þe) þurh feóndscipe.' — 909. hátað. þín. — 910. fáh Jun. fáh mid fótum sinum Th. — fiersna, calcem, calcaneum? nach Lye s. v., der es mit dem goth. fairzna zusammenstellt. S. auch Gr. Gr. I, 352. Thorpe übersetzt snares 'insidias,' nach Somner's Vorgang. — 911. sætan tohtan. Man könnte versucht sein, Thorpe's Uebersetzung von fiersna beizubehalten und unsere Stelle so zu geben: „Du wirst Hinterlist setzen, Kampf gegen die neue Nachkommenschaft." Es wird ein femin. tohte anzunehmen sein, das sich

895. fortasse legendum esse scyldfrecne, aut potius scylde frec vel fräc (v. fol.)
902. esse legendum vlitesidas (v. fol. ad h. l.) infausta vel maxime mutabile.

bîð gemǽne incrum orlegnîð, â þenden standeð
voruld under volcnum. Nû þû vâst and canst,
lâð leódsceaða, hû þû lifian scealt:·'

Þâ tô Euan god yrringa spræc:
'vend þe from vynne. þû scealt væpnedmen
vesan on gevealde. mid veres egsan
hearde genearvad, (57.) heán þrôvian
þînra dǽda gedvild, deáðes bîdan,
and þurh vôp and heáf on voruld cennan,
þurh sâr micel, sunu and dôhtor.'
Abeád eác Adame êce drihten,
lîfes leóhtfruma, lâð ǽrende:
'þû scealt ôðerne êðel sêcean,
vynleásran vîc, and on vrǽc hveorfan,
nacod niedvædla, neorxnavanges
*Jun. p 23. duge*ðum bedǽled. þe is gedâl vitod
lîces and sâvle, hvæt þû lâðlîce
vrôhte onstealdest. forþon þû vinnan scealt
and on eorðan þe þîne andlifne
selfa gerǽcan, vegan svâtig hleór,
þînne hlâf etan, þenden þû hêr leofast,
ôð þæt þe tô heortan hearde grîpeð
âdl unlîðe, þe þû on æple ǽr
selfa forsvulge. forþon þû sveltan scealt.'
[45.] Hvæt! ve nû gehŷrað, (58.) hvǽr ûs hearmstafas
vrâðe onvôcan and voruldyrmðo.

El. Z. 1180: 'tohtan sêcan' und in dem Gedichte Judith (Anall. A. Sax. 137, 18): 'tîr æt tohtan' wiederfindet. Nahe steht das fem. getohte; Anall. 124, 14: 'tire æt getohte' Obiges fem. tohte ist nicht zu verwechseln mit dem Z. 956. vorkommenden teohh (m. oder n.?) progenies, dem ein fem. teóhhe zur Seite geht. Beov. Z. 5871: '(veán oft gehêt) earmre teóhhe.' — 912. á Jun Th. — 913. vást. — 914. láð. — 918. heán. — 919. þinra dǽda. deáðes bídan. 920. vóp. — 921. sár — 922 abeád. éce. — 923. lífes. láð ǽrende. 927. bedǽled. gedál. — 928. líces. láðlice. — 930. þine. andlifne, von andlifen victus, alimentum. Cod. Exon. 214, 22: 'tô andleofne.' 931. gerǽcan. In eigentlicher Bedeutung steht gerǽcan II, Z. 170; hier bedeutet es: 'labore assequi, sibi parare.' Vgl. das schwierige earmgerêc II, Z. 433. — 932. þinne hláf etan. — 933. gripeð. — 934. ádl. ǽr. — 936 nú gehýrað. ús. — 937. onvócan.

Hie þâ vuldres veard vǽdum gyrede,
scyppend ûsser. hêt heora sceome þeccan
freá frumhrægle. hêt hie from hveorfan
neorxnavange on nearore lîf.
him on lâste beleác liðsa and vynna
hihtfulne hâm hâlig engel,
be freán hǽse, fŷrene sveorde.
Ne mæg þǽr invitfull ǽnig geférau,
vomscyldig mon; ac se veard hafað
miht and strengðo, se þæt mǽre lîf
dugeðum deóre drihtne healdeð.
[46.] No hvæðre ælmihtig ealra volde
Adam and Euan ârna ofteón,
fæder, æt frymðe, þeáh þe he him fromsvîce;
ac he him tô frôfre lêt hvæðere forðvesan
hyrstedne hrôf hâlgum tunglum,
(59.) and him grundvelan ginne sealde.
hêt þâm sinhîvum sǽs and eorðan
tuddorteóndra teóhha gehvilcre
tô voruldnytte væstmas fêdan.
Gesǽton þâ æfter synne sorgfulre land,
eard and êðyl unspêdigran

938. vǽdum. — 941. lif. — 942. beleác. — 943 hám. — 944. hǽse. fýrene. — 946. ác. — 947. lif. — 950. Adame Jun. — 951. him. — 952. lét. — 953. hróf. — hyrstedne hrôf. Vgl. Z. 2149: 'hyrsted gold.' Z. 2183: 'hyrste gerim,' wo hyrst 'ornatus' ebenfalls auf die Sterne geht (rodores tungel). El. Z. 264: 'hilde rincas hyrstum geverede.' — 954. ginne adv. ample. Das adj. gin kommt vor Z. 230, wo in 'ginne rîce' amplum imperium, offenbar auf das Gebiet des Flusses Gihon angespielt wird. Auch erscheint das subst. gin amplitudo, capedo, intercapedo Z. 3359: 'gârsecges gin;' vielleicht gîn zu schreiben, von gînan hiare, hiscere. Vgl. noch Beov. Z. 3101: 'under gynne grund.' Anall. AS. S. 131, 2: 'in þys ginnan grunde.' In der Zusammensetzung verstärkt gin den Begriff des Wortes; Z. 3453: 'ginfæsten god' terræ dominus, nach Grimm, D. M. S. 297. II. Ausg.; dagegen Thorpe: 'the widely powerful god.' Z. 2913: 'ginfæstum gifum,' von ginfæst firmissimus. Gr. Gr. 2, 552. 2, 559. Vgl. Beov. Z. 2542: 'ginfæste gife.' Z. 4359: 'ginfæstan gife.' — 955. sǽs. — 957. fédan. — 959. éðyl. Vgl. Z. 4128. 4154. Die seltnere Form êðyl nochmals Z. 1487. und in der Zusammensetzung: êðylstæf Z. 2217. êðyltyrf Z. 224. 2701. 2727. neben êðelturf Z. 1768. 2671. und êðeltyrf Z. 1729.

fremena gehvilcre, þonne se frumstôl væs,
þe hie æfter dǽde ofâdrifen vurdon.
Ongunnon hie þâ, be godes hǽse,
bearn âstrienan, svâ him metod bebeád.
Adames and Evan aforan vǽron
freólîcu tvâ frumbearn cenned
Cain und Abel. ûs cŷðað bêc,
hû þâ dǽdfruman dugeða stryndon,
velan and viste, villgebrôðor.
[47.] ôðer his tô eorðan elnes tilode,
se væs ǽrboren. ôðer ǽhte heold
fæder on fultum, ôð þæt forðgevât
(60.) dægrîmes vorn. Hie þâ drihtne lâc
begen brohton. brego engla beseah
on Abeles gield * eágum sînum. * Jun. p. 24.
cyning eallvihta Caines ne volde
tiber sceávian. þæt væs torn vere
hefig æt heortan, hygevelm ofteáh
beorne on breóstum, blatende nîð,
yrre for ǽfstum. he þâ unrǽden
folmum gefremede, freómæg ofslôh,
brôðor sînne, and his blôd ageát,
Cain Abeles. Cvealmdreóre svealh
þês middangeard, monnes svâte.
æfter vælsyenge veá væs ârǽred;
tregena tuddor, of þâm tvîge siððan

960. frum-stól. — 961. of-adrifen. — 963. ástrienan, bebeád. — 965. tvá. — 966. béc. — 969. his tô eorðan elnes tilode. Dieselbe Construction Z. 1551: tô eorðan him âtes tilian. — 971. forð gevát Th. fæder on fultum. Fultum subst. m. auxilium. Vgl. Z. 472: (him) fultum tiode. Z. 2020 'hæd him fultumes.' Z. 1959. 2066 'him on fultum.' Z. 2787: 'on fultum.' — 973. dæg-rimes. — 974. sinum. — 976. Die Handschrift und Jun. lesen: þ. — 977. hygevælm ósteah Mscr. Jun. hyge vælm ofteah Th. hygevelm, ardor, fervor animi, gebildet wie hygesorh Z. 2030. hygeteóna Z. 2725. Velm nur noch II, Z. 39: flôr is on velme; häufig dagegen vylm. Z. 1919. 3731. 3759. 3980. Gr. Andr. Z. 367. 863; El. Z. 39. 764. vylmhât Z. 2578. S. noch vælm II, Z. 30. — 979. unrǽden. — 981. sinne ⁊ his blód ageát. — 983. þæs Mscr. Jun. þes Th. — 984. arǽred.

ludon lâđvende, leng svâ svîđor,
rêđe væstme. (61.) ræhton vide
geond verþeóda vrôhtes telgan.
hrinon hearmtânas hearde and sâre
drihta bearnum. dôđ gieta svâ.
[48.] of þâm brâd blado bealva gehvilces
sprytan ongunnon. Ve þæt spell magon,
vælgrimne vyrd, vôpe cviđan
nales holunge. ac ûs hearde sceód
freólecu fæmne þurh forman gylt,
þe við metod æfre men gefremeden
eorđbûende, siđđan Adam vearđ
of godes mûđe gâste eácen:

---

986. ludon germinaverunt, creverunt. Z. 1547: '(from þâm gumrincum) folc geludon.' Vgl. goth. liudan crescere, μηκύνεσθαι. Mc. 4, 27. alts. liodan: Heliand 73, 12. ahd. liotan, hliotan. Gr. Gr. 2, 21. Graff Spr. I, 860. 1026. — 987. vide. — 989. hearm-tánas. hearmtân virga miseriae, germen calamitatis. Zu vergleichen ist âtortân virga veneni, Beov. Z. 2918: 'âtortânum fâh.' Das Simplex tân ramus, virga, sors; goth. táins surculus, κλῆμα. Joh. 15, 2. veinatáins Joh. 15, 4. 5. 6. ahd. zein, begegnet noch II, Z. 483. Gr. Andr. 1100. 1104. Cod. Exon. 355, 17. 458, 23; Psalm 134, 3; 'næfre forlæteđ lifes drihten firenfulra tân (virgam peccatorum) furđon gangan;' als Adjectiv C. Z. 2354: 'tânum tudre' with a spreading progeny. Thorpe. — sáre. — 991. brád. — 993. vópe. vælgrim 'schlachtgierig.' ahd. walukiri. Gr. Gr. 2, 561. D. M. 378. Unten Z. 1379. 2572. — 994. ác Th. ûs hearde sceód 'nos duriter oppressit.' Z. 1591: 'frêcne scôdon.' Z. 3980: 'svá him viht ne sceód;' zu sceâdan, seiungere, separare; obruere, opprimere, nicht nocere. Z. 4617: 'þá him cvealm gesceód.' Z. 3417: 'ne he manegum gesceód (gyllende gryre).' Beov. Z. 3771: 'se þe oft manegum scôd.' C. Z. 3485. 3533. 4096. 4109. 4136. 4484. 4494. — Cod. Exon. 154, 14: '(hyrslade bryd geong), þæt him bâm gescôd.' Uebrigens sehe man Grimm's treffliche Erläuterung zu Andr. Z. 18. — 998. múđe. eácen hat zwei Hauptbedeutungen: 1) auctus, magnus, validus; praeditus. Z. 1512: 'eácen feoh.' Z. 2152: 'eácne fuglas.' Z. 4001: 'ælmihtig eácenne gâst.' Cod. Exon. 13, 20: 'bearn eácen godes;' mit dem Gen. der Sache Z. 2654: 'næron svâ eácne ofer ealle men, (môdgeþances).' — 2) praegnans Z. 2600: 'idesa vurdon eácne;' mit dem dat. rei: Z. 2230: 'þá heó væs magotimbre be Abrahame eácen vorden.' Z. 2760: '(magotudre) eácen be eorle.' Das Verbum eácnian concipere ist mir im Cædmon nicht aufgestossen, wohl aber ýcan. S. zu Z. 1061. Dagegen El. Z. 342:

Þâ vorde frægn vuldres aldor
Cain, hvær Abel eorðan være.
him þâ se cystleása cvealmes vyrhta
ædre æfter þon andsvarode:
'ne can ic Abeles ôr ne fôre,
hleómæges sîð, (62.) ne ic hyrde væs
brôðer mînes.' Him þâ brego engla
gôdspêdig gâst, geánþingade:
'hvæt befealdest þû folmum þînum
vrâðum on vælbedd værfæstne rinc,
brôðor þînne, and his blôd tô me
cleopað and cîgeð? þû þæs cvealmes scealt
vîte vinnan and on vræc hveorfan
âvyrged tô vîdan aldre. ne seleð þe væstmas eorðe
vlîtige tô voruldnytte, ac heó vældreóre svealh
hâlge of handum þînum. forþon heó þe hrôðra oftihð,
glæmes grêne folde. þû scealt geómor hveorfan
ârleás of earde þînum, svâ þû Abele vurde
tô feorhbanan. forþon þû flêma scealt
vîdlâst vrecan, vinemagum lâð.

'(svâ þæs môdor ne bîð) væstmum geâcnod þurh veres frige.' Vgl. noch 'feorh eáceno cynn 'genus anima præditum,' Z. 204, und das alts. ôcan, okian augere; part. prt. ôcan gravida. Hel. 9, 10: '(sagda þêm siú uuelda, þæt) sie habde giocana þes alouualdon craft.' Schmell. Hel. Gloss. s. v. — 999. vórde. — 1003. ór Jun. ic..ór ne fóre Th. — 1005. mines. — 1006. geán-þingade. — 1007. þinum. — 1008. rinc. — 1009. þinne. his blód. — 1011. vite. — 1012. vidan. — 1014. þinum. hróðra. hrôðor, hrôðer, commodum, beneficium, bonum, solatium, ist zu unterscheiden von hrŷðer armentum. Cod. Exon. 265, 33: 'hrôðra bidæled.' Andr. Z. 1367: 'hrôðra leás.' Beov. Z. 4338: 'hrôðra gemyndig.' Cod. Exon. 39, 16: 'feóndum tô hrôðor.' Gr. El. Z. 16: 'mannum tô hrôðre.' Cod. Exon. 267, 17: 'vyrme tô hrôðor (in prædam?).' Beov. Z. 4891: 'hrefne tô hrôðre.' Andr. Z. 111: 'tô hleó and tô hrôðre in þâs hæðenan burg.' Cædm. nur an unsrer Stelle. — 1015. glæm ist nicht verschieden von gleám, jubar, splendor; die willkürliche Annahme Lye's, es bedeute fructus, wird durch folgende Stellen aus dem Cod. Exon. beseitigt: 215, 15: 'sunnan glæm.' 252, 23: 'hvæt þû glæm hafast.' alts. glimo. Aehnlich verhalten sich leán und læn. — 1016. árleas. þinum. — 1018. víd-last. vine-magum láð. vidlâst eigentlich vestigium remotum, (s. die Bemerkung zu 'vræclâst' II, Z. 122.); in terram remotam exul ibis. Andr. Z. 677: 'vadað vidlâstas.' Vgl. Z. 1022. u. ff.

1007. [illegible] legendum befylldest vel befelldest.

Him þâ Cain andsvarode: 'ne þearf ic ǽnigre âre
vênan on voruldrîce; ac ic forvorht* hæbbe, * Jun. p. 25.
heofona heáhcyning, (63.) hyldo þîne,
lufan and freode. forþon ic [49.] lâstas sceal,
veán on vênum, vîde lecgan,
hvonne me gemîtte, mânscyldigne,
se me, feor oððe neáh, fæhðe gemonige,
brôðorcvealmes. ic his blôd âgeát,
dreór on eorðan. þû tô dæge þissum
âdêmest me fram duguðe and âdrifest from
earde mînum. me tô aldorbanan
veorðeð vrâðra sum. ic âvyrged sceal,
þeóden, of gesyhðe þînre hveorfan.'
[50.] Him þâ selfa oncvæð sigora drihten:
'ne þearft þû þe ondrǽdan deáðes brôgan,
feorhcvealm, nû giet. þeáh þû from scyle
freomagum feor fâh gevîtan.
gif monna hvelc mundum sînum
aldre beneóteð, hine on cymeð,
æfter þǽre synne, seofonfeald vracu,
vîte æfter veorce.' (64) Hine valdend on,
tîrfæst metod, tâcen sette,
freoðobeácen, freá, þŷ lǽs hine feónda hvilc
mid gûðþræce grêtan dorste,
feorran oððe neán. hêht þâ from hveorfan
mêder and magum mânscyldigne,
cnôsle sînum. Him þâ Cain gevât
gongan, geómormôd, gode of gesyhðe,

1019. ǽnigre áre. — 1020. véran on voruld-rîce; ac ic. — 1021. þine. — 1022. freode pax, amicitia. Andr. 389. u. f.: 'svá þú hyldo við me ofer firigenstreám freode gecýðdest.' — 1023. veán on vénum. vide. — 1024. mán-scyldigne. — 1026. his blód. — 1027. ádemest. ádrifest. — 1029. minum. — 1031. þinre. — 1033. ondrǽdan. brógan. Die Construction von ondrǽdan 'timere' erläutern folgende Beispiele: Z. 764. 2162. 2663. Gr. El. Z. 81. Beov. Z. 3347: 'þæt þú him ondrǽdan ne þearft'. Vgl. hiezu Gr. Gr. 4, 38. — 1034. nú. — 1035. fáh Jun. fáh gevitan Th. — 1036. sinum. — 1038. sýnne. — 1039. ón. — 1040. tirfæst. tácen. — 1041. freoðobeácen signum pacis s. foederis. Gr. Gr. 2, 454. — 1044. mán-scyldigne Jun. Th. — 1045. sinum. gevát. — 1046. geomor-mód.

vineleás vrecca, and him þâ vic gecêás
eastlandum, on êðelstove
fædergeardum feor, þær him freolecu mæg,
ides, æfter æðelum eaforan fêdde.
Se êresta væs Enos hâten,
sunu Caines. siððan ongon
mid þâm cneómagum ceastre timbrian,
þæt væs under volcnum veallfæstenna
êrest ealra þâra (65.) þe æðelingas
sveordberende settan hêton.
Þanon his eaforan êrest vôcan
bearn from brŷde on þâm burhstede.
[52.] Se yldesta væs Jared hâten,
sunu Enoses. Siððan vôcan
þâ þæs cynnes cneóvrîm icton,
mægburh Caines. Malalehel væs
æfter Jarede yrfes hyrde,
fæder on lâste, ôð þæt he forðgevât.
Siððan Mathusal magum dælde,
bearn æfter bearne, brôðrum sînum
æðelinga gestreón, ôð þæt aldorgedâl
* Jun. p. 26. frôd fyrn* dagum fremman sceolde,
lîf oflætan. Lameh onfêng
æfter fæder dæge fletgestealdum,

1047. vic. — 1051. énos. — 1052. frumbearn Msc. Jun. Th. — Nach Anleitung von Zeile 1060 habe ich die Alliteration herzustellen versucht. — 1053. timbran Th. — 1055. ærest. — 1056. sveord-bérende. héton. — 1057. hís. ærest vócan. — 1058. brýde. — 1060. vócan. — 1061. eneóv-rím. — icton increverunt, von ícan (écan Z. 3886), écan augere, addere; prt. icte Z. 1185, iécte (für eácte) Gr. Gr. I, 373. Z. 1118. 2370. S. geícan, geícean Z. 1127. 1457. 1509. eácnian. — 1064. forð gevát. forðgevât, discessit, de vitâ decessit, mortuus est, von forðgevîtan. Häufig die Redensart: 'þâ he forðgevât' Z. 1173. 1187. 1595. 1736. Z. 1616: 'siððan forðgevât (Cham of life)'; wofür bisweilen das einfache gevât, z. B. Z. 1231: 'siððan Lamech gevât.' Z. 1138. — 1065. Matusal Jun. Mathusal Th. — 1066. sinum. — 1067. gestreón. aldor-gedál. — 1068. fród. — 1069. líf. — 1070. onfêng accepit; hat meist den Dativ bei sich; Z. 2368. 2730. 4099. Elene Z. 192: '(se leódfruma) fulvihte onfêng.' Z. 336: 'lâre onfêngon.' Z. 1630: 'onfêngon fulvihte and freo-

botlgestreónum. him brŷda tvâ
idesa on êðle eaforan fêddon
Ada and Sella. (66.) þâra ânum væs
Jabal nôma, se þurh gleávne geþanc
hêrbûendra hearpan ærest
handum sînum hlŷn âvehte,
svinsigende svêg, sunu Lamehes :-

Svylce on þære mægðe maga væs hâten,
on þâ ilcan tîd, Tubal Cain,
se þurh snytro spêd smið cræftega væs
and þurh môdes gemynd monna ærest,
sunu Lamehes, sulhgeveorces
fruma væs ofer foldan. Siððan folca bearn
æres cûðon and îsernes
burgsittende brûcan vîde.
Þâ his vîfum tvæm vordum sægde
Lameh seolfa, leófum gebeddum,
Adan and Sellan, unârlîc spel:
'ic on morðor ofslôh mînra suna
(67.) hyldemaga, honda gevemde
on Caines cvealme mîne;
fylde mid folmum fæder Enoses,
ordbanan Abeles, eorðan sealde
vældreór veres. vât gearve,
þæt þâm lîchryre on lâst cymeð
sôðcyninges seofonfeald vracu
[55.] micel æfter mâne. mîn sceal svîðor
mid grimme gryre golden vurðan
fyll and feorhcvealm, þonne ic forðscio.'
Þâ vearð Adame, on Abeles gyld,
eafora on êðle ôðer fêded;

cuvere. Bekw. Z. 104: 'Iva þam (hæste) onfông.' Z. 2338: 'onfôh þissum fulle (freodrihten min).' Sonst auch mit dem Accusativ Z. 1207. II, 568. Beov. Z. 1370. — 1071. brŷda. — 1073. ádá. ánum vas. — 1074. nóma. — 1075. ærest. — 1076. sínum. — 1079. tíd. tubál. — 1081. gemind Jun. módes gemynd árest Th. — 1084. æres Th. ærest Ms. Jun. — 1085. burh sittende Jun. vide. — 1086. hís vífum. vórdum. — 1088. unárlic. — 1089. mínra. suna Th. sune Ms. Jun. — 1091. míne. — 1093. órd banan Jun: órd-banan Th. — 1094. vát. — 1096. sóð-cyninges. — 1097. máne. mín Th. máne Jun.

sôðfæst sunu, þâm væs Seth noma,
se væs eádig and his yldrum þâh
freolîc tô frôfre, fæder and môder;
Adames and Euan væs Abeles gield
on voruldrîce. (68.) Þâ vord âcvæð
ord moncynnes: 'me êce sealde
sunu, selfa sigora valdend,
lîfes aldor, on leófes stæl,
þæs þe Cain ofslôh and me cearsorge
mid þys magotimbre of môde âsceáf
þeóden ûsser. him þæs þanc sie.
Adam hæfde, þâ he eft ongan
him tô edulfstæfe ôðres strienan
bearnes be brŷde, beorn ellenrôf
XXX. and C. þisses lîfes
vintra on vorulde. ûs gevritu secgað,
þæt hêr eahta hund iécte siððan
mægðum and mæcgum mægburg sîne.
* Jun. p. 27. Adam on eor*ðan ealra hæfde
nîgen hund vintra and XXX. eác,
þâ he þâs voruld þurh gâstgedâl

1102. sóðfæst. nóma. — 1103. ðáh Th. — þâh profecit, von þeón prt. þeáh, þeág (þâh, þâg) goth. þeihan, ahd. dîhan. Z. 2293: 'sunu veóx and þâh.' 2765: 'cniht veóx and þâg.' — 1106. voruld-rîce. vórd. — 1107. ord moncynnes 'auctor generis humani, princeps, patriarcha,' wie ordfruma; z. B. 'engla ordfruma' II, Z. 21. 240. 'yfeles ordfruma' auctor II, Z. 376. u. s. f. In derselben Bedeutung Z. 1273 und El. Z. 394: 'æðelinga ord.' Eigentlich ist ord (wie ôr) acies, acumen, initium, alts. ord, ahd. ort. Gr. El. Z. 140: 'fram dæges orde' inde ab initio. C. Z. 2870: '(dæges) ord.' II, 115: 'þes oferhydes ord.' El. Z. 1155. und Andr. 1483: 'eall æfter orde.' C. Z. 3680: 'ord and ende.' El. Z. 589: 'âriht from orde ôð ende forð.' C. Z. 1999: 'Elamitarna ordes (aciei) vísa.' Z. 1517: 'mid gâres orde' (mucrone). — éce Jun. Th. — 1109. ealdor Jun. lífes aldor Th. — 1111 móde ásceaf. — 1114. strienan. — 1115. brýde. ellenróf. — 1116. XXX. v. C. Jun. lífes Th. — 1117. ûs gevritu secgað. Vgl. El. Z. 673: 'svâ gevritu secgað.' C. Z. 2557. Z. 1624: 'svâ ûs gevritu secgeað.' Z. 227. 1717: 'þæs þe ûs secgeað bêc.' 2605. f.: 'ûs gevritu secgeað, godcunde bêc.' Ferner Gr. El. Z. 669. 365: 'hvæt ve þæt gehŷrdon þurh hâlige bêc;' dazu noch C. Z. 3448. 3459. — 1119. sine. — 1122. ofgýfan.

ofgyfan sceolde. [56.] Him on lâste Seth leóf veardode.
(69.) eafora æfter yldrum êðelstôl heold
and vîf begeát. vintra hæfde
fîf and hund teontig, þâ heó furðum ongan
his mægburge, men, geîcean
sunum and dôhtrum. Sethes eafora
se yldesta væs Enos hâten,
se nêmde god niðða bearna
ærest ealra, siððan Adam stôp
on grêne græs, gâste geveorðad.
Seth væs gesælig. siððan strŷnde
seofon vinter hêr suna and dôhtra,
ond eahta hund. ealra hæfde
XII. and nîgon hund, þâ seó tîd gevearð,
þâ he friðgedâl fremman sceolde.
[57.] Him æfter heold, þâ he of vorulde gevât,
Enos yrfe, siððan eorðe svealh
sædberendes Sethes lîce.
he væs leóf gode (70.) and lifde hêr
vintra hund nîgontig, ær he be vîfe hêr
þurh gebedscipe bearn âstrŷnde.
him þâ cenned vearð Cainan ærest,
eafora on êðle. siððan eahta hund
and fîftŷno, on friðo drihtnes,

1124. eþel-stól. — 1125. vîf. — 1126. fîf. — 1127. geicean. — 1128. Sedes Jun. — 1129. énos. — 1130. némde. — 1131. ærest. stóp. — 1132. gréne græs. — 1134. hér. — 1136. tíd. — 1137. frið-gedál Th. ? = feorhgedâl? — 1138. hím. gevát. — 1139. énos. — svealh hausit, deglutivit, hat sein Object im Dat. bei sich; 'sædberendes Sethes lîce.' — Z. 1296: 'verodum svelgað.' — Z. 982: cvealmdreóre svealh (þes middangeard, monnes svâte).' — Cod. Exon. 345, 23. 24: 'siððan furðum svealg eorðe Abeles blôde.' In einzelnen der obigen Beispiele könnte die Bedeutung 'tumere' angenommen werden, wo sich denn der Dat. rechtfertigte. Man vergl. z. B. Andr. Z. 1276 u. ff.: 'svât ŷðum veóll þurh bâncofan, blód lifrum svealg hâtan heolfre.' Im übrigen sind svelan, svæl, svælon, svolen adurere, svellan, sveall, svullon, svollen, tumere, und svelgan, svealh, svulgon, svolgen, glutire, auseinander zu halten. — 1140. sæd-berendes. lîce. — 1141. lifde hér. — 1142. ær. vîfe hér. — 1143. þurh gebedscipe, consortio tori. Z. 2210. 2461. — 1144. ærest. — 1146. fîftyno.

gleávferhð hæleð geógoðe strýnde
suna and dôhtra. svealt, þâ he hæfde
frôd fyrn vintrum V. and nîgon hund.
Þære cneórisse væs Cainan siððan
æfter Enose aldordêma,
veard and vîsa: vintra hæfde
efne hund seofontig, ær him sunu vôce.
[58.] Þâ vearð on êðle eafora fêded,
mago Cain[an]es, Malalehel væs hâten.
siððan eahta hund æðelinga rîm
and feóvertigum eác feorum geícte,
Enoses sunu ealra nîgon hund
(71.) vintra hæfde, þâ he vorold ofgeaf,
and tŷne eác, þâ his tîddæge,
under rodera rûm, rîm væs gefylled:

Him on lâste heold land and yrfe
Malalehel siððan missera vorn.
Se frumgâra fîf and sixtig
vintra hæfde, þâ he be vîfe ongann
bearna strŷnan. Him brŷd sunu
meóvle tô monnum brôhte. se maga væs
on his mægðe, mîne gefræge,
guma on geógoðe, Jared hâten.
lifde siððan and lissa breác

1149. fród. — Statt des unverständlichen vitet, welches die Handschrift bietet, habe ich, nach Thorpe's Vorschlag, vintrum in den Text genommen. — 1151. énose. aldor-déma. — 1152. vísa. — 1153. ǽr. vóce. — 1155. Caines. Malalehel Jun. malalahél Th. — 1156. rím. — 1157. geícte. — 1160. eác. tíd-dæge. — 1161. rúm. rím. — 1163. malalehél. — missera vorn, annorum numerum. missor, missar, eigentlich semestre. isl. missiri. Z. 1737: 'misserum fród.' Z. 2339: 'missarum fród.' Z. 2978: 'fela missera.' — 1164. frum-gára fíf. — 1165. vífe. — 1166. brýd. — 1167. vǽs. — 1168. hís. míne. — mîne gefræge, ut fando accepi, quantum rescivi. Z. 3297. Andr. Z. 1626: 'míne gefrege.' Gefrægn fando accepi, alts. gifragn, sehr häufig; auch das adi. gefræge 'notus, celeber' kommt Z. 3822 vor. Andr. Z. 668. 961. 1120. El. 967. gefrêge oder gefrege? alts. gifrâgi Schm. Heliand 86, 6: 'þo so gifrâgi uuard.' 91, 15. S. auch Gr. Andr. S. 114. 136. — 1169. iáred. — 1170. bræc Jun. lifde .. breac. Th. — malalehél. hér.

Malalehel lange, [59.] *mondreáma hêr, * Jun. p. 28.
voruldgestreóna. vintra hæfde
fîf and hund nîgontig, þâ he forðgevât,
and eahta hund. eaforan lǽfde,
(72.) land and leódveard. Longe sîððan
Geared gumum gold brittade.
se eorl væs æðele, ǽfæst hæleð,
and se frumgâr his freómagum leóf.
fîf and hund teontig on fyore lifde
vintra gebîdenra on voruldrîce,
and syxtig eác. þâ seó sǽl geveard,
þæt his vîf sunu on vorulď brôhte.
se eafora væs Enoc hâten,
freólîc frumbearn. Fæder hêr þâ gyt
his cynnes forð cneórîm îcte,
eaforan. eahta hund ealra hæfde
V. and syxtig, þâ he forðgevât,
and nîgon hund eác nihtgerîmes,
vine frôd vintres, þâ he þâs vorulď ofgeaf;
ond Geared þâ gleávum lǽfde
land [60.] and leódveard leófum rince.

1173. fíf. gevát. — 1177. ǽfæst. — 1178. frum-gár. freo-mágum. — 1179. fíf. lífde. — on fyore statt ‘on feore;’ nur hier. — 1180. gebídenra Th. gebîdenra, part. prt. zu gebîdan = âbîdan, bîdan, exspectare, manere. S. Z. 3167: ‘ne him bealu henne gebîden hæfdon.’ Z. 2353; ‘(þæt feorhdaga) on voruldrîce vorn gebîde.’ II, Z. 109. Andr. Z. 399: ‘(lǽt) þonne gebîdan beornas pîne.’ Cod. Exon. 5, 17: ‘hû se earma sceal âre gebîdan.’ — voruld-ríce. — 1181. seó sǽl tempus, occasio, eventus. Z. 2003; Z. 2431 und 2517: ‘sǽles bîdan.’ Andr. Z. 1166: ‘nû is sǽl cumen.’ Beov. Z. 1238: ‘óð þæt sǽl âlamp.’ Z. 2010: ‘þâ væs sǽl and mǽl.’ Z. 3221: ‘sǽla and mǽla.’ Davon gesǽlan evenire. gesǽled, gesǽlde, accidit. Andr. Z. 438. und Z. 661: ‘svâ gesǽlde iu.’ Andr. Z. 511. 515. Beov. Z. 1142. 1773. 2500. Kemble's Gloss. s. v. sǽl. Neu ist die Bedeutung ‘incidere in aliquem,’ Jemand wo antreffen, in welcher gesǽlan Cod. Exon. 123, 6. steht: ‘(þâm þe eahtan vile sâvla gehvilcre,) þǽr he gesǽlan mæg,’ wo er (sie) antreffen kann oder mag. Das unten Z. 3245. vorkommende gesælde steht für gesealde. — eác. — 1182. víf. — 1183. vǽs. énoc. — 1184. hér þa gýt. — 1185. hís. cneo-rím. — 1187. gevát. — 1188. niht-gerímes. — 1189. fród. — 1191.

Enoch siððan (73.) ealdordôm âhôf,
freoðospêd folces vîsa. nalles feallan lêt
dôm and drihtscipe . . . . ,
þenden he hyrde væs heáfodmaga.
Breác blǽddaga, bearna strŷnde.
þreó hund vintra him væs þeóden hold,
rodera valdend. Se rinc heonon,
on lîchoman, lisse sôhte
drihtnes duguðe. nales deáðe svealt
middangeardes, svâ hêr men dôð,
geónge and ealde, þonne him god heora
ǽhta and ætvist, eorðan gestreóna,
ongenimeð; and heora aldor somed.
ac he cvic gevât mid cyning engla
of þyssum lǽnan lîfe freán
on þâm gearvum, þe his gâst onfêng,
ǽr hine tô monnum môdor brôhte.
He þâm yldestan eaforan lǽfde
[62.] folc, frumbearne. (74.) V. and sixtig
vintra hæfde, þâ he voruld ofgeaf,
and eác III. hund. þrage siððan
Mathusal heold maga yrfe,
se on lîchaman lengest þisse
voruld dreáma breác. vorn gestrŷnde,
ǽr his svyltdæge, suna and dôhtra.
Hæfde frôd hæle, þâ he from sceolde
niððum hveorfan, nîgon hund vintra
and hund seofontig tô. Sunu æfter heold,
Lamech, leódgeard; lange siððan
voruld bryttade. vintra hæfde

1192. ahóf. — 1193. vísa. — 1194. dóm Th. Der zweite Halbvers fehlt, wie die unvollständige Alliteration zeigt. — 1201. dóð. — 1203. ǽtvist — 1205. ác. gevát. — 1206. lífe. — 1208. ǽr. — 1212. þrage, acc. von þrag, per tempus, diu. þrag auch þrah (seó þrah Z. 4104.) tempus, opportunitas. Der blosse Accusativ noch einmal adverbial Z. 2768. Sehr häufig 'lange þrage' per longum tempus: Z. 1421. 2538. 2829. 4089. Der dat. pl. þragum aliquamdiu. H, Z. 113. El. Z. 1239. — 1214. lichoman Jun. sé ón lichaman Th. — 1216. ǽr — 1217. fród. — 1219. tó Jun. Th.

tvâ and hund* teontig, þâ seó tîd gevearð, *Jun. p. 29.
þæt se eorl ongan æðele cennan
sunu and dôhtor. siððan lifde
fîf and hund nîgontig. *freá moniges breác
vintra under volcnum, verodes aldor;
V. hund eác heold þæt folc teala,
bearna strŷnde: (75.) him byras vôcan,
eafora and idesa. he þone yldestan
Noe nêmde, se niððum ǽr
land bryttade, siððan Lamech gevât.
[63.] Hæfde æðelinga aldorvîsa
V. hund vintra, þâ he furðum ongan
bearna strŷnan, þæs þe bêc cveðað.
Sem væs hâten sunu Noes
se yldesta, ôðer Cham,
þridda Jafeth. Þeóda tŷmdon
rûme under roderum; rîm miclade
monna mægðe geond middangeard
sunum and dôhtrum.
þâ giet væs Sethes cynn,
leófes leódfruman, on lufan svîðe
drihtne dŷre and dômeádig,

Oð þæt bearn godes brŷda ongunnon
on Caines cynne sêcan,
vergum folce, (76.) and him þǽr vîf curon
ofer metodes êst monna eaforan,

1222. tíd. — 1223. óngán. — 1224. lífde. — 1225. fíf. — 1228. býras vócan. byras filii; nur hier im Cædm. Gr. Gr. 1, 641. weist den sing. byre nach. — 1230. Noe Jun. Noæ némde. ǽr. — 1231. gevát. — 1232. aldor-vísa. — 1234. strýnan. béc. 1235. sém háten. nóes. — 1236. sé. chám. — 1237. týmdon. — 1238. rúme. rím. — 1241. leódfruma princeps Z. 2326. 3283. El. Z. 191. Beov. Z. 4255, Vergl. oben ordfruma, princeps. hildfruma, bellator. El. Z. 10. 101. — Beov. Z. 3354: 'hârum hildfruman.' vîgfruma dasselbe. Beov. Z. 1321. landfruma princeps terræ. — 1242. dýre. dómeadig. — 1244. sécan. — 1245. þǽr víf. — 1246. ést. — ofer meotodes êst contra creatoris voluntatem; so nochmals Z. 3692. — Andr. Z. 1216. und 1374: 'ofer mîne êst.' El. Z. 985: 'þurh meotodes êst.' êst s. m. goth. ansts. ahd. anst, amor, gratia. Z. 1504. 2437. êstum (dat. pl.) libenter, Z. 1946. 2350. Beov. Z. 2388: '(vun-

scyldfulra mægð, scŷne and fægere.
Þâ reordade rodora valdend,
vrâð moncynne, and þâ vorde cvæð:
'ne syndon me on ferhðe freó from gevitene
cneórisn Caines; ac me þæt cynn hafað
[64.] sâre âbolgen. nû me Sethes bearn
torn niviað, and him tô nimað
mægeð tô gemǣccum mînra feónda,
þǣr vîfa vlite onvôd grome,
idesa ansien and êce feónd,
folcdriht vera, þâ ǣr on friðe vêron.'
Siððan hund tvelftig, geteled rîme,
vintra on vorulde vræce bisgodon
fǣge þeóda, hvonne freá volde
on vǣrlogan vîte settan
and on deáð sleán dǣdum scyldige
gigantmæcgas, (77.) gode unleófe,

---

den gold) êstum geeáved.' — 1247. scŷne (f. sceóne) pulcher. Z. 337. der Superlat. scŷnôst. Andr. Z. 766: 'þæt se scŷna stân (mǣlde formannum).' — 1249. vórde. — 1251. ác. cýnn. — 1252. sáre ábolgen. — 1253. hím tó. — 1254. mínra. — gemǣcca = gemaca, coniux, consors; nur hier. — 1255. þǽr vífa. onvód Th. onvôd grome furiose invasit. Andr. Z. 140: 'oft hira môd onvôd,' exarsit. C. Z. 2573: 'hie þǣs vlenco onvôd and vîngedrync.' Beov. Z. 1824: 'hine fyren onvôd;' von onvadan. Das adv. grome steht noch C. Z. 3751. und 4211; das adj. grom iratus Z. 2091. 2479. 3569. — 1256. ece Jun. Th. 1257. ǽr. — 1258. ríme. geteled rîme computati numero; auch rîmes steht häufig bei Zahlen, besonders grösseren. 'geteled rîme, Z. 1735. 3301. Andr. Z. 1035. — 'geteled rîmes' C. Z. 1331. 2338. El. Z. 2. Auch steht geteled allein: C. Z. 3161: 'X. hund geteled tîreádigra,' und Andr. Z. 665: '(ellefne orettmæcgas) geteled tîreádigre, he væs tvelfta sylf.' — 1260. fǣge þeóda populus morti devotus; fǣge, moribundus, dem Tode verfallen, bestimmt; sodann invalidus, timidus. Z. 1377: 'on fǣge folc.' El. Z. 117: 'on þæt fǣge folc.' C. Z. 3098: 'fleáh fǣge gâst.' Z. 3196: 'fǣge ferhðlocan.' Z. 3391: (lyft upgesvearc) fǣgum stæfnum.' Z. 3410: 'fǣge crungon.' Jud. XI. (Anall. A. S. 137, 14): 'fǣge frumgâras.' Andr. Z. 1530: 'fǣge svulton (geónge on geofene).' Beov. Z. 3053: 'fǣges fyrdhrægl.' unfǣge non moribundus. Beov. Z. 1140: '(vyrd oft nereð) unfǣgne eorl (þonne his ellen deáh).' Fǣge ist nicht zu verwechseln mit fægen alts. fagan, fagin, lætus. Z. 2176. II, Z. 436. Andr. Z. 1042. — 1261. vite. — 1262. dǽdum. — 1263. unleófe. gigantmæcgas, gigantes; sonst

micle mânsceaðan, metode lâðe;
þâ geseah selfa sigora valdend,
hvæt væs monna mânes on eorðan,
and þæt hie vǣron vomma þrîste,
invitfulle. he þæt unfægere
vera cneórissum gevrecan þohte,
forgrîpan gumcynne grimme and sâre
heardum mihtum. Hreáv hine svîðe,
þæt he folcmægða fruman âveahte,
æðelinga* ord, þâ he Adam sceôp.
cvæð, þæt he volde, for vera synnum,
eall â æðan, þæt on eorðan væs,
forleósan lîca gehvilc, þâra þe lîfes gâst
fæðmum þeahte; eall þæt freá volde
on þǣre tôveardan tîde âcvellan,
þe þâ neálǣhte niðða bearnum.
Noe væs god nergende leóf,
svîðe gesǣlig (78.) sunu Lameches,
dômfæst and gedêfe. drihten viste,

* Jun. p. 30.

---

nicht nachgewiesen. gigant mehrmals im Beov. S. Kemble's Gl. s. v. und besonders Grimm's D. M. II. Ausg. S. 491. 492, N. Die Zurückführung der Giganten auf Cain's Geschlecht ist morgenländischen Ursprungs, wie ich in der Einleitung zeigen werde. An heidnische Vorstellungen scheint dabei nicht zu denken. — 1264. mán-sceaðan Jun. Th. láðe. — 1266. mánes Jun. Th. - 1268. únfægere. — 1270. sáre. — 1273. sceóp. — 1275. á Jun. Th. æðan, ein dunkles Wort, inundare diluvio perdere? oder ist âdrencan zu schreiben? Das â steht etwas verwaist da. — 1276. líca. lífes. — 1277. (þâra þe lifes gâst) fæðmum þeahte, 'eorum qui vitæ spiritum pectore, animo gerebant' eigentlich 'tegebant.' So noch Z. 3455.: 'hafað vîslîcu vord on fæðme.' — on fæðm: Z. 62. 1966. 2625. of fæðme: Z. 3223. in fæðm: Z. 3752; Gr. El. 765: 'in dracan fæðme.' — under fæðme: C. Z. 3779. fæðmum: Z. 3004. 3235. 3409. 3433. 3757; Gr. El. Z. 728: 'sǣs sîdne fæðm.' Beov. Z. 1556: 'liges fæðm.' fæðm sinus, gremium, cubitus, amplexus. — 1278. tóveardan tíde. — 1279. neálæhte. — 1280. nóe vǽs gód. — 1281. lámeches. — 1282. dómfæst ⁊ gedéfe Th. dômfæst and gedêfe iustus et quietus, probus. dômfæst: Z. 1505. 1780. 2370. — gedêfe kommt im Cædm. nicht wieder vor. Es entspricht dem goth. gadôfs, gadôbs, πρέπων, schicklich, und ist auf ein Verbum gedeáfnian, convenire, zurückzuführen. Beov. Z. 1117: 'svâ hit gedêfe væs' uti conveniebat, decebat. Andr. Z. 317: 'ne gedafenað þe.' El.

þæt þæs æðelinges ellen dôhte
breóstgehygdum; forðon him brego sægde,
hâlig, æt hleóðre, helm allvihta,
hvæt he fâhverum fremman volde.
Geseah unrihte eorðan fulle,
sîde sælvongas synnum gehladene,
vidlum gevemde. þâ valdend spræc,
nergend ûsser, and tô Noe cvæð:
'ic ville mid flôde folc âcvellan
and cynna gehvilc [65.] cucra vuhta,
þâra þe lyft and flôd lædað and fêdað,
feoh and fuglas. þû scealt frið habban
mid sunum þînum, þonne sveart væter,
vonne vælstreámas verodum svelgað,
sceaðum scyldfullum. ongyn þe scip vyrcan,
merehûs micel, on þâm þû monegum scealt
reste gerŷman (79.) and rihte setl
ælcum, æfter âgenum, eorðan tudre.
Gescype scylfan on scipes bôsme.
þû þæt fær gevyrc fîftiges vîd,
þrittiges heáh, þreó hund lang

Z. 1168: 'þæt is gedafenlic.' — gedeáf mersit II, Z. 671. gehört zu gedûfan, II, 30. — 1283. ðohte Jun. — 1285. æt hleóðre revelatione, oraculo; vollständiger Andr. Z. 93: '(þâ vearð gehŷred) vord hleóðres.' Sonst bedeutet hleóðor, ahd. liodar, strepitus, sonus, vox. Andr. Z. 1551: 'hleóðor gryrelic.' S. ferner: C. Z. 1687. 3346. 3696. — Der eigentliche Ausdruck für 'oraculum' ist hleóðorcvide: Z. 2332. 2376. 3673. 3834. — 1288. síde sælvongas Th. sælvong, sælvang ager foecundus, amoenus. Andr. Z. 1493: 'under sælvange.' — 1289. vidlum illuvie, dat. pl. von vidl. Jud. X. (Anall. A. S. 133, 1.): 'mid vidle and mid vomme besmítan.' — 1290. tó nóe. — 1291. íc. flóde. — 1293. flód. — 1295. þínum. — 1297. scíp. — 1298. mere-hús. þú. — 1299. reste gerŷman, assignare cubile. gerŷman (wie ârŷman Beov. Z. 979. 2166.) heisst zunächst dilàtare: Z. 3408. Vgl. Andr. Z. 1580: 'þurh streámræce stræt væs gerŷmed,' via munita erat. El. Z. 1249: 'tídum gerŷmde,' interdum dilatavi. Sodann 'räumen, einräumen, anweisen;' ausser an unsrer Stelle noch Z. 1480: 'þe is êðelstôl eft gerŷmed.' Z. 3213: 'holm gerŷmed ealde staðolas.' S. auch rŷman C. Z. 1339. — 1300. ágenum. — 1301. gescipe Jun. scylfan tabulata, von scylfe, scamnum; altn. skialf. S. Gr. D. M. 124. Dies Wort scheint sonst nicht mehr vorzukommen. — bósme Th. — 1302. þær fær. víd. — 1302 und 1303: fíftiges vid, þrittiges

elngemeta, and við ýða gevyrc
gefegfæste. þǣr sceal fæsl vesan,
cviclifigendra cynna gehvilces,
on þæt vudufæsten vôcor gelǣded
eorðan tudres. earc sceal þý mâre.
[66.] Noe freme[de], svâ hine nergend hêht,
hýrde þâm hâlgan heofoncyninge.
ongan ôfostlîce þæt hof vyrcan,
micle merecieste. magum sægde,
þæt væs þreálîc þing þeódum tôveard,
rêðe vîte. hie ne rôhton þæs.
Geseah þâ, ymb vintra vorn, vǣrfæst metod
geofonhûsa mǣst gearo hlifigean,
(80.) innan and ûtan eorðan lîme
gefæstnod við flôde, fǣr Noes,
þy sêlestan. þæt is syndrig cynn:
symle bîð þý heardra, þe hit hreóh væter,
svearte sǣstreámas, svîðor beátað :·

[67.] þâ* tô Noe cvæð nergend ûsser: * Jun. p. 31.
'ic þe þǣs mîne, monna leófôst,
vǣre gesylle, þæt þû veg nimest,
and feora fæsl, þe þû ferian scealt
geond deóp væter, dægrîmes vorn,
on lides bôsme. lǣd, svâ ic þe hâte,
under earcebord eaforan þîne,
frumgâran þrý, and eóver feóver vîf.

---

heáh, Genitivus des Mâsses. Gr. Gr. 4, 730. — 1305. fæsl victus oder ?proles, soboles. Z. 1325. 1354. Gr. Gr. 2, 52. 2, 99. — 1306. cvic-lífigendra. — 1308. máre. — 1309. nóe. — 1310. hýrde. — 1311. ôfostlîce celeriter, von ôfost, ôfest, êfest, ǣfest ('ôfost is sêlost' Andr. Z. 1565.) festinatio, celeritas, gebildet. — ôfestlîce: Z. 2843. ôfstlîce: Z. 2481. Andr Z. 299. 792. - hóf. — 1313. þreálîc þing 'res afflictionis plena.' El. Z. 427: 'þæt væs þreálîc geþoht.' — 1314. víte. þǽs. — 1315. vǽrfæst. — 1317. líme. — 1320. hreóh trux, sævus. Z. 1382. Andr. Z. 467: 'hreóh holmþracu.' Z. 1542 f: 'hreóh væs þǣr inne (beátende brim).' hreóhmôd Z. 3760. 1321. sǽ-streamas. — 1322. nóe. — 1323. míne. — 1324. vǽre.. vég. — 1326. dæg-rímes. — 1327. bósme. S. Z. 1405. Lid, navigium, verschieden von lîd potus. Gr. Gr. I, 336. 363. — 1328. earce-bórd. þíne. — 1329. frum-gáran. víf. ond = and, und. Diese seltnere, ausge-

1304. videri pro gevyrce legendum gevyrpe. ([illegible])

ond þû seofone genim on þæt sundreced
tudra gehvilces, geteled rîmes,
þâra þe tô mete mannum lifige;
and þâra ôðera (81.) ælces tvâ,
svilce þû of eallum eorðan væstmum
viste, under vǽgbord verodum gelǽde,
þâm þe mid sceolon mereflôd nêsan.
Fêd freólîce feora vôcre,
ôð ic þǽre lâfe lagosîða eft
reorde under roderum rŷman ville.
Gevît þû nû mid hîvum on þæt hof gangan,
gasta verode. ic þe gôdne vât,
fæsthydigne. þû eart freoðo vyrðe,
âra mid eaforum. ic on andvlitan
nû, ofer seofon niht, sîgan lǽte
vællregn ufan vîdre eorðan.
feóvertig daga fæhðe ic ville
on veras stælan, and mid vǽgþreáte
ǽhta and âgend eall âcvellan,
þâ beûtan beóð earcebordum,
þonne sveart racu (82.) stîgan onginneð.'
Him þâ Noe gevât, svâ hine nergend hêt,
under earcebord eaforan lǽdan,
veras on vǽgþel, and heora vîf somed,
and eall þæt tô fæsle freá ælmihtig
habban volde, under hrôfgefôr,
tô heora ǽt gifan; svâ him ælmihtig

---

schriebene Form der Copula findet sich im Cædmon nur an folgenden Stellen: Z. 621. 1135. 1190. 1330. Ausserdem habe ich sie mír angemerkt aus Andr. Z. 1001. 1033. 1204. 1308. 1395. 1400. 1414. 1719. und Elene Z. 930. 976. 983. 1210. Es frägt sich, ob 'and' öfter ausgeschrieben vorkommt als 'ond.' — 1331. geteled rímcs. — 1333. oðerra Jun. oðera. tvá Th. — 1335. vǽg-bórd. gelǽde. — 1336. mere-flód. nêsan = neósan (Z. 3403. II, 114. Andr. 310. 484. 830. 1025. Cod. Exon. 123, 12 504.) visitare, explorare. — 1337. féd. vócre. — 1338. láfe. — 1339. rýman. — 1340. gevít. hívum. hóf. — 1341. gódne vát. — 1343. ára. ándvlitan. — 1344. sígan lǽte. — 1346. ic.. — 1347. stǽlan. — 1349. earce bórdum. — 1351. nóe gevát. — 1352. earce-bórd lǽdan. — 1353. væg-þæl Jun. — víf Th. — 1355. hróf-gefór. ǽt. — 1356. vórd abeád.

1355. divisim esse legendum hrôf gefôr (v. [illegible]).

veroda [68.] drihten, þurh his vord, âbeád.
[69.] Him on hoh, beleác heofonrîces veard
merehûses mûð mundum sînum,
sigora valdend, and segnade
earce innan âgenum spêdum
nergend ûsser. Noe hæfde,
sunu Lameches, syx hund vintra,
þâ he mid bearnum under bord gestâh,
gleáv mid geógoðe, be godes hǽse,
dugeðum dŷrum. Drihten sende
regn from roderum, and eác rûme lêt
(83.) villeburnan on voruld þringan
of ǽdra gehvǽre. êgorstreámas
svearte svôgan, sǽs ûpstigon
ofer stæðveallas. strang væs and rêðe
seðe* vætrum veold, vreáh and þeahte * Jun. p. 32.
mânfæhðu bearn middangeardes
vonnan vǽge; vera êðelland,
hof hergode. hygeteónan vræc
metod on monnum. Mere svîðe grâp
on fǽge folc. feóvertig daga,
nihta ôðer svilc, nîð væs rêðe,
vælgrim verum. vuldorcyninges
ŷða vrǽcon ârleásra feorh
of flæschoman. Flôd ealle vreáh,
hreóh under heofonum, heábeorgas
geond sîdne grund, and on sund âhôf
earce from eorðan, and þâ æðelo mid,
þâ segnade selfa drihten,
(84.) scyppend ûsser, þâ he þæt scip beleác.

1358. him. heofon-ríces. — 1359. mere-húses múð. sínum. — 1361. ágenum. — 1362. nóe. — 1364. bórd. — 1367. rúme lét. — 1369. égorstreamas Jun. égor-streámas Th. — 1370. svógan Th. svôgan, strepebant. — Cod. Exon. 59, 10: 'svôgað vindas,' vom Heulen des Sturms gesagt. C. Z. 2551 vom Wüthen des Feuers. — sǽs úp. — 1373. mán-fæhðu Jun. Th. — 1374. vǽge. éðel-lánd. — 1375. hóf. — 1376. gráp. — 1378. réðe. — 1380. árleasra. — 1381. flód. — 1382. heá-beorgas. heá-beorgas montes alti. Z. 3901. nochmals. — 1383. sídne. áhóf. — 1384. míd.

Siððan vîde râd volcnum under,
ofer holmes hringc, hof sêleste,
fôr mid fearme. fære ne môston
vægliðendum vætres brôgan
hæste hrînon; ac hie hâlig god
ferede and nerede. Fîftena stôd
deóp ofer dûnum sædrence flôd
monnes elna. Þæt is mæro vyrd,
þâm æt niehstan væs nân tô gedâle,
nymðe heó væs âhafen on þâ heán lyft,
þâ se êgorhere eorðan tuddor
eall âcvealde: buton [70.] þæt earcebord
heóld heofona freá, þâ hine hâlig god
êce upp forlêt, ed monne,
streámum stîgan stîðferhð cyning:·

[71.] Þâ gemunde god mereliðende,
(85.) sigora valdend, sunu Lameches,
and ealle þâ vôcre, þe he við vætre beleác,
lîfes leóhtfruma on lides bôsme.
Gelædde þâ vîgend veroda drihten
vind ofer vîd land. villflôd ongan
lytligan eft; lago ebbade

1387. víde rád. — 1388. hóf. — 1389. fór Jun. fór..fære Th. — 1391. hæste violenter, ardenter. Z. 2410. das Adjectiv. So Beov. Z. 2669: 'þurh hæstne hâd.' ahd. haist, hast. Graff Spr. 4, 1062. goth. haifsts (ἔρις, ἐριθεία, ἀγών) gehören hieher. — hrínon. — 1392. stód. dúnum. sæ-drence flód. — 1395. nán to gedále. — 1396. áhafen. heán. — 1397. égor-here. — 1398. earce-bórd. — 1400. éce. Th. éd Jun. Th. ed, goth. id (in iddaljo und idveit) ahd. it-, ita-, (Graff Spr. I, 78. Gr. Gr. 2, 785. 798; 2, 702. 716.) in der Zusammensetzung, steht hier substantivisch in der Bedeutung von 'regeneratio, renovatio,' wie Z. 3638. edsceaft. Gr. D. M. I. Ausg. S. 476. N. edcerre II, Z. 452. edleán Z. 1518. Andr. Z. 1229. edneóv Z. 313. ednive Andr. Z. 1014. — Andr. Z. 783: 'ednivinga andveard cuman.' — Elene Z. 301: 'ednióvunga (gefremede) þurh þæt æðele spadl.' edvit Z. 2722. II, Z. 640. 683. edvitspræce Andr. 81. edring Cod. Exon. 373, 11. edvylm. Cod. Exon. 364, 19. edvenden (finis) Cod. Ex. 200, 14. — 1404. vócre. — 1405. lífes. lídes. bósme. — 1407. vorde Jun. Th. vind, nach des Letztern Conjectur. — víd. vill-flód ongán.

sveart under svegle; hæfde sôð metod
eaforum êgstreám eft gecyrred,
torhtryne regn gestilled.
Fôr fâmig scip L. and C.
nihta under roderum, siððan nægled bord,
fær sêleste, flôd upâhôf,
ôð þæt rîmgetæl rêðre þrage
daga forðgevât. Þâ on dûnum gesæt
heáh mid hlæste holmærna mæst,
earc Noes, þe Armenia
(86.) hâtene syndon. Þær se hâlga bâd
sunu Lameches sôðra gehâta
lange þrage, hvonne him lîfes veard
freá ælmihtig frêcenra sîða
reste âgeafe, þære he rûme dreáh,
þâ hine on* sunde, geond sìdne grund * Jun. p. 33.
vonne ŷða vîde bæron.
Holm væs heononveard, hæleð langode
vægliðende, svilce vîf heora,
hvonne hie of nearve, ofer nægled bord,
ofer stréamstaðe stæppan môsten,
and of enge ût æhta lædan.
Þâ fandode frôd veard scipes,
hvæðer sincende sæflôd þâ gyt
være under volcnum. lêt þâ, ymb vorn daga

1409. sóð. — 1410. ég-stream Jun. Th. — 1412. fór fámig. — 1413. bórd., nægled bord, clavatum tabulatum, Lye; nochmals Z. 1428. — Cod. Exon. 439, 17: 'naca, nægled bord.' — 1414. fær. flód upahóf. — 1415. rím-getæl. — 1416. forð gevát. dúnum. — 1417. heáh. — 1419. bád. — 1421. lífes. — 1423. rúme. — 1424. sídne. — 1425. víde bæron. — 1427. víf. — 1430. út. — 1431. þá Th. forðveard Jun. Thorpe, welcher übersetzt: 'at the ship's prow,' wie mir scheint, unrichtig, da forðveard nirgend diese Bedeutung hat. Dem Zusammenhange angemessener ist frôd veard scipes prudens rector navis. Z. 2571: 'frôd frumgâra.' Z. 2958: 'frôd fædera cyn.' Z. 1217: 'frôd hæle.' Z. 4183: 'frôd foremihtig folca ræsva.' Der bei frôd häufig sich findende Dativ (Z. 1068. 1189. 1737. 2167. 2339. 2347. 2375.) ist als Instrumentalis aufzufassen. Gr. Gr. 4, 750. fandode tentavit, von fandian (Z. 2404: fandigan). Z. 3971: 'siððan hie þone bryne fandedon.' S. das Substantiv fandung Z. 1447. — 1432. hvæðer Jun. hvæder Th. sæ-flód. — 1433. være. lét.

þæs þe heáh hlieðo horde onfêngon
and æðelum eác eorðan tudres,
sunu Lameches sveartne fleógan
(87.) hrefn ofer heáhflôd of hûse ût.
Noe tealde, [72.] þæt he on neód hine,
gif he on þǽre-lâde land ne funde
ofer sîd væter, sêcan volde
on vǽgþele eft. Him seó vên geleáh;
ac se feónd gespearn fleótende hreáv,
salvigfeðera sêcan nolde.
He þâ, ymb seofon niht, sveartum hrefne
of earce forlêt æfter fleógan
ofer heáh væter hâsve culufran
on fandunga, hvæðer fâmig sǽ
deóp þâ gyta dǽl ǽnigne
grênre eorðan ofgifen hæfde.
heó vîde hire villan sôhte
and rûme fleáh, nôhveðere reste fand,
þæt heó for flôde fôtum ne meahte
land gespornan, (88.) ne on leáf treóves
steppan for streámum; ac vǽrón steáphleoðo
bevrigen mid vætrum. Gevât se vilda fugel
on ǽfenne earce sêcan,
ofer vonne vǽg, vêrig sîgan,
hungri tô handa hâlgum rince.
Ðâ væs culufre eft of côfan sended
ymb vucan. vilde seó vîde fleáh,
ôð þæt heó rûmgâl restestove

1435. eác. — 1437. heah-flód. húse út. — 1438. nóe. — 1439. láde. — 1440. síd. sécan. — 1441. vǽgþel, vǽgþelu = brimþelu, sundþelu (Kemble Gloss. zu Beov. s. v. þelu) navis; þelu asser, tabulatum. Z. 1353. 1491. Andr. Z. 1711. Vgl. Z. 1477: þellfæsten, arx e tabulatis compacta. — vén. — 1442. ác. hreáv. — 1443. sécan. — 1447. fámig sǽ. — 1449. grénre. — 1450. víde. — 1451. rúme. — 1452. flóde. fótum. — 1454. ác. — 1455. gevát. — 1456. sécan. — 1457. sígan. — 1458. hungri statt hungrig, mit Abwerfung des g. So drî für drig, mihti für mihtig. Rask A. S. Gr. p. 3. — rínce. — 1459. éft. — 1460. ymb vucan. ymb bei Zeitbestimmungen häufig: Z. 4094. 4099.: 'ymb seofon vinter.' II, Z. 573: 'ymb âne niht.' Z. 2992: 'ymb tvâ niht.' II, Z. 427: 'ymb þreó niht.' — 1461. rum gál Jun. rúm-gál Th.

fægere funde, and þâ fôtum stôp
on beám hyre. gefeah bliðemôd,
þæs þe heó gesette svîðe vêrig
on treóves telgum. torhtum moste
heó feðera onsceôc. gevât fleógan eft
mid lâcum hire. liðend brôhte
elebeámes tvig ân tô handa,
(89.) grêne blæde. Þâ ongeát hraðe
flôtmonna freá, þæt væs frôfor cumen,
earfoðsîða bôt. Þâ gyt se eádega ver,
ymb vucan þriddan, vilde culufran
âne sende, seó eft ne com
tô lide fleógan, ac heó land begeát,
grê*ne bearvas. nolde gladu âfre * Jun. p. 34.
under salved bord syððan ætŷvan,
[73.] on þellfæstenne, þâ hire þearf ne væs.

Þâ tô Noe spræc nergend ûsser,
heofonrîces veard, hâlgan reorde:
'þe is êðelstôl eft gerŷmed,
lisse on lande, lagosîða rest
fæger on foldan. Gevît on freðo gangan
ût of earce (90.) and on eorðan bearm
of þâm heán hofe hîvan lâd þû
and ealle þâ vôcre, þe ic vâgþreá
on hlîðe nerede, þenden lago hæfde
þrymme geþeahte þridda êðyl.'
He fremede svâ, and fréan hŷrde;
stâh ofer streámveall, svâ him seó stefn bebeád,
lustum miclum, and âlædde þâ
of vâgþele vrâðra lâfe.
[74.] Þâ Noe ongan nergende lâc,
râdfæst rêðran, and recene genam
of eallum dâl âhtum sînum,

1462. fótum stóp. — 1463. bliðe-mód. — 1466. gevát. — 1468. án Th. — 1469. blædæ Jun. gréne blædæ Th. — 1470. flót-manna. — 1471. bót. þá. — 1473. áne. — 1476. ætývan. — 1478. nóe. — 1479. heofonríces. — 1480. eðel-stól. éft. — 1483. út. — 1484. óf. heán-hofe. — 1485. vǽg-þrea. — 1488. hýrde. — 1489. bebeád. — 1492. lác. — 1493. rǽdfæst. genám. — 1494. on Jun. Th. of Th. N.. dǽl. sínum.

þâm þe him tô dugeðum drihten sealde,
gleáv tô þâm gielde and þâ gode selfum
torhtmôd hæle tiber onsægde,
cyninge engla. Hûru cûð dyde
nergend ûsser, þâ he Noe
gebletsade (91.) and his bearn somod,
þæt he þæt gyld on þanc âgifen hæfde,
and on geógoðhâde gôdum dǽdum
ǽr geearnod, þâ him ealra væs
âra êste ælmihtig god,
dômfæst dugeða. Þâ gyt drihten cvæð,
vuldres ealdor, vord tô Noe:
'týmað nû and tiedrað, tîres brûcað,
mid gefeán fryðo, fyllad eorðan,
eall geîceað. eóv is êðelstôl,
holmes hlæst, and heofonfugla,
and vildu deór on gevealdd geseald,
eorðe ælgrêne, and eácen feoh.'
Nǽfre ge mid blôde beódgereordu
unârlîce eóvre þicgeað,

1497. torhtmód Th. — tíber onsægde sacrificavit; onsecgan ahd. insakên immolare, litare (Graff Spr. I, 879. Gr. Gr. 2, 810.); tiber, tifer (II, 577) victima, hostia. onsecgan allein: 'ærþon hine deáð onsægde' Cod. Exon. 171, 32. 'gif þû onsecgan nelt' Cod. Exon. 257, 23. tiber (tifer) onsecgan: Ps. 65, 12: 'ic on þîn hûs hâlig gange and þǽr tîdum þe tifer onsecge.' Z. 1801. 1881: 'tiber onsægde.' Cod. Exon. 254, 19: 'lâc onsecge.' Cod. Exon. 257, 29. 30: 'þæt þû lâc hraðe onsècge, sigortifre.' Das Ausführlichere sehe man in Grimm's D. M. II. Ausg. S. 33 ff. Z. 2846: 'onsecgan tô tibre.' So: 'lâc- (oblationem) onsægde' Z. 1786. 'gild onsægde, (lâc geneáhe).' Z. 2836. Man beachte ferner folgende Wendungen: Ps. 95, 8: 'genimað eóv árlíce lâc.' Cædm. Z. 3343: 'ætniman (hâlig tíber).' Z. 2884: 'hvǽr is þæt tiber, þæt þû torhtgode tô þâm brynegielde bringan þencest?' Z. 972 f: 'hie þâ drihten lâc begen bróhton.' Z. 1492: 'þâ Noe ongan nergende lâc.' Z. 2852: 'me lâc bebeodan.' Z. 2927: 'onbleot þæt lâc gode.' Elene Z. 1137: 'lâc veorðade (blissum hrêmig).' — 1499. nóe. — 1500. Jun. lässt ꝛ aus. — 1502. geogoð-háde. gódum dǽdum. — 1503. ǽr. — 1504. ára. — 1505. dómfæst. — 1506. vórd tó nóe. — 1507. Vgl. Z. 196. u. ff. — nú.. tíres. — 1508. gefeán. — 1509. geícеаð. eðel-stól. — 1510. heofon-fuglas Th. N. — 1512. ælgréne. — 1513. blóde. — 1514. unárlice.

besmiten mid synne, sâvldreóre.
[75.] Ælc hine selfa ærest begrindeð
(92.) gâstes dugeðum, þæra þe mid gâres orde
ôðrum aldor ôðþringeð. ne þearf he þy edleáne gefeón
môdgeþance; ac ic monnes feorh
tô slagan sette svîðor micle,
and tô brôðorbanan, þæs þe blôdgyte,
vælfyll veres, væpnum gespêdeð,
morð mid mundum. Mon væs tô godes
anlîcnesse ærest gesceápen.
ælc* hafað magvlite metodes and engla, * Jun. p. 35.
þâra þe healdan vile hâlige þeávas
veaxað and vridiað, vilna brûcað,
âra on eorðan. Æðelum fyllað
eóvre fromcynne foldan sceátas,
teámum and tudre. Ic eóv treóva þæs
mîne selfe, þæt ic on middangeard
næfre êgorhere eft gelæde,
væter ofer vîd land. (93.) ge on volcnum þæs
oft gelôme andgiettâcen
magon sceávigan, þonne ic scûrbogan
mînne iéve, þæt ic monnum þâs

1516. ærest. — begrindan? privare Gr. Gr. 2, 807. — 1517. þære Ms. Jun. þæra. gáres Th. — 1518. gefeón. — 1519. módgeþance. ác. — 1520. seðe Jun. Th., sette, nach meiner Vermuthung; vielleicht jedoch ist âsêce 'requiro' das Richtigere. — 1521. blód-gyte. — 1523 monn Jun. mon. — 1524. anlícnesse. ærest. — 1526. hâlige þeávas sacra instituta. þeáv ahd. dou (Gr. Gr. I, 367.) mos, ritus, consuetudo, institutum, ratio, lex. Z. 79: 'freoðoþeávas.' Z. 4158: 'hæfde bêteran þeáv.' Z. 4988: 'vildeóra þeáv.' Andr. Z. 25: 'svelo væs þeáv hira.' Andr. Z. 177: 'svâ is þære menigo þeáv.' C. Z. 1699: 'þeávum hydig.' Andr. Z. 462: 'þeávum þancul.' Z. 2407: 'þeávum and geþancum.' Z. 2639: '(þære þe hêr leófað) rihtum þeávum.' — 1527. vridað Jun. Th. Sonst vriðian germinare, crescere (Z. 1696. 1756. 1897.); allein auch Andr. Z. 635. steht 'vridað.' Andr. Z. 767.: 'vridode.' Beov. Z. 3479. unsere Verbindung: 'veaxeð and vridað.' Kemble Gloss. s. v. vridan. Verschieden hievon ist vriðan torquere, circumagere; mhd. rîden. Gr. Gr. 2, 16. I, 363. El. Z. 24: 'vriðene vælhlencan' tortæ catenæ stragis. Grimm zu Andr. und El. ll. cc. — 1528. ára. — 1530. míne. — 1532. égor here Jun. égor-here Th. — 1534. Ʒgiet Jun. Ʒgiettácen. — 1535. scúrbogan Jun. scúr-bogan. — 1536. mínne.

vǽre gelǽste, þenden voruld standeð.'
Ðâ væs se snotra sunu Lamehes
of fêre âcumen, flôde on lâste,
mid his eaforum þrîm, yrfes hyrde,
and heora feóver vîf. nêmde vǽron
Percoba, Olla, Olliua, Olliuani;
vǽrfæst metód vætra lâfe.
Hæleð hygerôfe hâtene vǽron,
suna Noes, Sem and Cham,
Jafeð þridda. From þâm gumrincum
folc geludon, and gefylled vearð
eall þês middangeard monna bearnum :·

(94.) Ðâ Noe ongan nivan stefne,
mid hleómagum hâm staðelian,
and tô eórðan him ǽtes tilian.
Von and vorhte, vîngeard sette,
seóv sǽda fela, [76.] sôhte georne,
þâ him vlîtebeorhte væstmas brôhte,
geártorhte gife, grêne folde.
Ðâ þæt geeóde, þæt se eádega ver
on his vîcum vearð vîne druncen,
svæf symbelvêrig, and him selfa sceáf
reáf of lîce, svâ gerysne ne væs.
Læg þâ limnacod. he lyt ongeát,
þæt him on his inne svâ earme gelamp,
þâ him on hrêðre heáfodsvîma
on þæs hâlgan hofe heortan clypte.
svîðe on slǽpe sefa nearvode,
þæt he ne mihte, on gemynddrepen,
(95.) hine handum self mid hrægle vrŷon
and sceome þeccan, svâ gesceapu vǽron
verum and vîfum, siððan vuldres þegn
ûssum fæder and mêder fŷrene sveorde

1539. fére. flóde. — 1541. víf. némde. — 1542. S. die Einleitung. — 1543. láfe. — 1544. rófe. hátene. — 1545. nóes. sém. — 1547. geludon. S. zu Z. 986. — 1549. nóe. — 1550. hám. — 1552. vín-geard. — 1553. sǽda. — 1555. geár-torhte. gréne. — 1557. vícum. víne. — 1559. líce. — 1568. vífum.

on lâste beleác lîfes êðel.
Ðâ com ǣrest Cam insîðian,
eafora Noes, þǣr his aldor læg
ferhðe forstolen. þǣr he freóndlîce
on his âgenum fæder âre ne volde
gesceávian, ne þâ sceonde hûru
hleómagum helan; ac he* hlihende * Jun. p. 36.
brôðrum sægde, hû se beorn hine
rêste on recede. [77.] Hie þâ raðe stôpon
heora andvlitan inbevrigenum
under loðum listum, þæt hie leófum men
geóce gefremede[n]. Gôde vǣron begen,
(96.) Sem and Jafeð. [78.] Ðâ of slǣpe onbrægd
sunu Lâmehes, and þâ sôna ongeat,
þæt him cynegôdum Cham ne volde,

1570. lífes. — 1571. ðá. ǽrest. — 1572. nóes. — 1574. ágenum. áre. — 1576. ác. — 1578. réste. stópon. — 1579. andvlitan inbevrigenum, absoluter Dativ des Participiums, worüber man das Nähere in Gr. Gr. 4, 905. findet. — 1580. '(þæt hie) geóce gefremeden, ut auxilium ferrent. Dieselbe Verbindung nochmals Z. 3751. und Beov. Z. 353. — 'geóca ûser' adiuva, serva nos, Z. 3810. Das fem. geóc auxilium, solamen (s. Gr. zu Andr. S. 119.) kommt u. a. noch vor Elene Z. 1139: 'gnyrna tô geóce.' Andr. Z. 1566. f.: 'and ûs þone hâlgan helpe biddan geóce and frôfre.' El. Z. 1247: 'gamelum tô geóce.' — geócend adiutor. Andr. Z. 901. El. Z. 681. und El. Z. 1077: gâsta geócend. — Das Adj. geócor 'fortis, asper, rigidus' hat nichts Verwandtes. Cod. Exon. 164, 33: 'geóngum geócor sefa' to the young man, his spirit sad Th. C. Z. 3728: 'geócre oncvæð' (harshly Th.). Z. 4133: 'geócrôstne sîð' a painful journey Th. — 1581. veron Jun. geóce. góde væron. — 1582. sém. slǽpe. onbrægd experrectus est. El. Z. 75: 'he of slǣpe onbrægd;' von onbregdan. Verschieden ist âbregdan, âbrægd, âbrugdon, âbroden, trahere, retrahere, extrahere, stringere (gladium); adimere. Z. 2925: 'âbrægd þâ mid þy bille.' Z. 2908: 'þû cvicne âbregd cniht of âde.' Z. 2631 ff.: 'þe âbregdan sceal þǣre dǣde deáð of breóstum sâvle þine.' Z. 2271: '(hvonne of heortan hunger ôððe vulf)sâvle and sorge somed âbregde.' Andr. Z. 865: 'ûs of slǣpendum sâvle âbrugdon.' C. Z. 2480: 'clommum âbrugdon.' Z. 3198: '(eóv is lâr godes) âbroden of breóstum.' Z. 1986: 'handum brugdon (hæleð of scǣðum hringmǣled sveord).' — 1583. lámehes. sóna. — 1584. cyne gódum. chám.

þâ him væs âre þearf, ǣnige cŷðan
hyldo and treóva; þæt þâm hâlgan væs
sâr on môde. ongan þâ his selfes bearn
vordum vyrgean; cvæð, he vesan sceolde,
heán under heofnum, hleómaga þeóv,
Cham on eorðan. Him þâ cvyðe syððan
and his fromcynne frêcne sceódon.
Þâ nyttade Noe siððan
mid sunum sînum sîdan rîces
þreó hund vintra þisses lîfes,
freó men æfter flôde and fîftig eác, þâ he forðgevât.
siððan his eaforan eád bryttedon,
bearna strŷndon. him væs beorht vela.
Ðâ vearð Jafeðe geógoð âfêded,
hyhtlîc heorðverod heáfodmaga,
(97.) suna and dôhtra. He væs selfa til,
heóld â rîce, êðeldreámas,
blǣd [79.] mid bearnum, ôð þæt breósta hord,
gâst, ellor fûs gangan sceolde,
tô godes dôme. Geómor siððan
fæder flettgesteald freóndum dǣlde,
svǣsum and gesibbum, sunu Jafeðes.
Þǣs teámes væs tuddor gefylled,
unlytel dǣl eorðan gesceafta.
Svilce Chames suno cende vurdon,
eaforan on êðle, þâ yldestan
Chus and Cham hâtene vǣron,

1585. áre Jun. Th. 1587. sár on móde. — 1588. vórdum. — 1590. cvyde Jun. — 1591. scodon Jun. frécne scódon Th. sceódon. S. Gr. Andr. S. 93. und die Anmerkung zu C. Z. 994. — 1592. nóe. — 1593. sínum. sídan ríces. — 1594. lífes. — 1595. flóde. gevát. — 1598. geogoð Jun. geogod. — 1599. heorðverod familia, zusammengesetzt aus heorð focus und verod (verud) turma, also eigentlich die Schaar, die an Jemandes Herde sitzt, von ihm unterhalten wird. Z. 2070 nochmals 'hihtlic heorðverod.' Vgl. Z. 2034. — Cod. Exon. 352, 1: 'hyhtlic is þæt heorðverud.' Aehnlich heorðgeneát consors foci. Beov. Z. 520. — 1600. sunu Jun. — 1601. à Jun. á rice Th. — 1603. fús. 1604. tó godes dóme. — 1605. flettgesteald. S. Z. 1070. — dǣlde. — 1608. únlytel dǣl. — 1611. chús ⁊ chám. hátene vǣron.

ful freólîce feorh, frumbearn Châmes.
Chus væs æðelum heáfodvîsa,
vilna brytta and voruldduguða
brôðrum sînum, botlgestreóna,
fæder on lâste. siððan forðgevât
Cham of lîce, (98.) þâ him cvælm gesceód,
se magorǣsva mægðe sîdre
dômas sægde, ôð þæt his dôgora væs
rîm âurnen. þâ se rinc âgeaf
eorðcunde eád, sôhte ôðer lîf.
Fæderne brôðer frumbearn siððan,
eafora Chuses, yrfestôle veold,
vîdmǣre ver, svâ ûs gevritu* secgeað,
þæt he moncynnes mǣste hæfde,
on þâm mǣldagum, mægen and strengo.
Se væs Babylônes brego, rîces fruma.
ǣrest æðelinga êðelþrym onhôf,
rŷmde and rǣrde. Reord væs þâ gieta
eorðbûendum ân gemǣne:

Svilce of Câmes cneórisse vôc
vermægða fela, of þâm vîd folc,
cneórîm micel, (99.) cenned vǣron.
Þâ vearð Sême suna and dôhtra,
on voruldrîce, vorn âfêded

* Jun. p. 37.

1612. chámes. — 1613. chús heáfod-vísa. — 1615. sínum. — 1616. láste. forð-gevát. — 1617. chám of líce. — 1618. sídre. — 1619. dómas. dôgor altn. doegr, semissis diei naturalis; 'worunter der zwölfstündige Wechsel halber Tageszeiten verstanden wird' (Gr. zu Elene S. 154.); daher = dies. Z. 2243. und Beov. Z. 175: 'dógora gehvâm.' II, Z. 583: 'dôgra gehvâm.' II, 244: 'dôgra gehvilcne.' — Z. 2565. nochmals 'dôgora rîm' numerus dierum. dôgorrîmes Cod. Exon. 231, 16. dôgorrîmum El. Z. 704. 779. — 1620. rím áurnen Th. '(væs) âurnen' elapsus erat, præterierat, von âyrnan, âarn, âurnon, âurnen. 'yrnan, irnan, eornan' currere, decurrere, fluere. Z. 138: 'him arn onlâst.' II, Z. 534: 'ealle urnon þâr se êca væs.' Z. 211: 'lago yrnende.' — 1621. líf. — 1623. chúses. yrfe-stóle. — 1624. víd-mǣre. — 1626. mǣl-dagum. — 1627. rîces. — 1628. ǣrest. onhóf. — 1629. rŷmde, s. Z. 1339. und Z. 1480. — rǣrde. — 1630. ân. — 1631. câmes. vóc. — 1632. víd. — 1633. cneo-rím. — 1634. séme. — 1635. veruld-ríce.

freóra bearna, âr þon forðcure
vintrum vælreste verodes aldor.
On þǽre mægðe vǽron men tile.
þâra ân væs Eber hâten,
eafora Sêmes. of þâm eorle vôc
unrim. þeóda, þâ nû æðelingas
ealle eorðbûend [80.] Ebrêi hâtað.
Geviton him þâ eastan ǽhta lǽdan,
feoh and feorme. folc væs ânmôd,
rôfe rincas. sôhton rûmre land,
ôð þæt hie becomon, corðrum miclum,
folc fêrende, þǽr hie fæstlîce
æðelinga bearn eard genâmon.
Gesetton þâ Sennar sîdne and vîdne
leóda rǽsvan, leófum mannum heora,
geárdagum. (100.) grêne vongas
fægre foldan him forðvearde,
on þǽre dægtîde, duguðe vǽron
vilna gehvilces veaxende spêd.
Ðâ þǽr mon mænig be his mægvine,
æðeling ânmod ôðerne bæd,
þæs hie him tô mǽrðe, ǽr seó mengeó eft
geond foldan bearn tôfaran sceolde,
leóda mægðe on landsôcne,
burh gevorhte and tô beácne torr
upârǽrde tô rodortunglum;
þæs þe hie gesôhton Sennera feld.
Svâ þâ foremeahtige folces rǽsvan
þâ yldestan oft and gelôme
liðsum gevunedon, lârum sôhton

1637. vælreste sepulcrum; El. Z. 723. Cod. Exon. 164, 3. und 184, 10: 'vunian vælreste.' — 1639. ân. éber hâten — 1640. sémes. vóc. — 1641. únrím. — 1642. ebréi. — 1644. ánmod. — 1645. rófe. rúmre. — 1649. sídne ⁊ vídne. — 1651. geár-dagum. — 1653. dæg-tíde. — 1655. mæg-víne. — 1656. ánmod Jun. Th. — 1657. ǽr. — 1659. landsôcn 'regionis investigatio.' Z. 1693. — Das einfache sôcn Beov. Z. 3551. ff.: 'ic þǽre sôcne singales væg môdceare micle.' — 1661. úp arǽrde Th.; richtig accentuirt Ps. 3, 4: 'drihten me âvehte and me upp-ârǽrde.' — 1665. lárum.

veras tô veorce and tô vrôhtscîpe,
ôð þæt for vlence and for vonhygdum
cŷðdon cræft heora. ceastre vorhton,
and tô heofnum up (101.) hlædræ rærdon,
strengum stepton stænnene veall
ofer monna gemet, mærða georne,
hæleð mid honda. þâ com hâlig god
vera cneórissa veorc sceávigan,
beorna burhfæsten and þæt beácen somed,
þe tô roderum up* ræran ongunnon * Jun. p. 38.
Adames eaforan. and þæs unrædes
stîðferhð cyning steore gefremede,
þâ he rêðemôd reorde gesette
eorðbûendum ungelîce,
þæt hie þære spræce spêd ne âhton.
  þâ hie gemîtton mihtum spêdge
teoche æt teorre, getalum myclum,
veorces vîsant, ne þær vermægða
ænig viste, hvæt ôðer cvæð;
ne meah[81.]te hie gevurðan veall stânenne
up forðtimbran, ac hie earmlîce
heápum tôhlôdon (102.) hleóðrum gedælde.
væs ôðere æghvilc vorden
mægburh fremde, siððan metod tôbræd,
þurh his mihta spêd, monna spræce.
  [82.] Tôfôran þâ on feóver vegas
æðelinga bearn ungeþeóde
on landsôcne. him on lâste bû
stîðlîc stântorr and seó steápe burh,
samod sâmvorht, on Sennar stôd.
  Veóx þâ under volcnum and vriðade
mægburg Sêmes, ôð þæt mon âvôc
on þære cneórisse cynebearna rîm,
þancolmôd ver, þeávum hydig.

1669. úp. rærdon. — 1675. úp. ræran. — 1676. únrædes. — 1678. hé réðe mód. — 1679. úngelice. — 1680. spæce (sic!) — 1683. vísan. — 1686. úp. ác. — 1687. to hlódon. — 1688. óðere. — 1691. tofóran. — 1692. úngeþeode. — 1694. stán-torr. — 1695. sâmvorht semistructus. Gr. Gr. 2, 553. — stód. — 1697. avóc Jun. sémes. avóc Th. — 1698. rím.

Vurdon þâm æðelinge eaforan âcende
in Babilône bearn âfêded
freólîcu tû; and þâ frumgâran,
hæleð higerôfe, hâtene vâron
Abraham and Aaron. Þâm eorlum væs
freá engla bâm (103.) freónd and aldor.
Þâ vearð Aarone eafora fêded,
leóflîc on lîfe, þâm væs Loth noma.
Þâ magorinceas metode geþungon
Abraham and Loth unforcûðlîce,
svâ him from yldrum æðelu vâron
on voruldrîce. forþon hie vide nû
dugeðum dêmað drihta bearnum.
[83.] Þâ þæs mêles væs mearc âgongen,
þæt him Abraham idese brôhte,
vîf tô hâme, þær he vîc âhte,
fæger and freólîc. Seó fæmne væs
Sarra hâten, þæs þe ûs secgeað bêc.
Hie þâ vintra fela voruld bryttedon,
sinc ætsomne sibbe heóldon;
geára mengeó. nôhvæðre gifeðe vearð
Abrahame þâ gyt, þæt him yrfeveard
vlîtebeorht ides (104.) on voruld brôhte,
Sarra Abrahame, suna and dôhtra.
Gevât him þâ mid cnôsle ofer Caldêa folc
* Jun. p. 39. *fêran mid feorme fæder Abrahames.
snotor mid gesibbum sêcean volde
Cananêa land. Hine cneóvmâgas
metode gecorene midsîðedon
of þære êðeltyrf Abraham and Loth.
Him þâ cynegôde on Carran

1703. rófe. hátene. — 1704. ááron. — 1705. bám Th.; freod Ms. Jun. freond Th. — 1706. áárone. — 1707. lífe. — 1709. unforcûðlîce, sine fraude, sincere. Andr. Z. 475: 'eorl unforcûð.' Das Gegentheil forcûð nequam. Gr. Gr. 2, 726. — cûðlîce. Z. 2425: '(grêtan) cûðlîce' benigne salutare. Andr. 322: '(þæt he) oncnâve cûðlîce,' im Gegensatz zu 'mid oferhygdum.' — 1711. voruld-rîce. vide. — 1712. démað. — 1715. víf to háme. víc. — 1717. hátene. héo. — 1720. geára. — 1721. gýt. — 1724. gevát. — 1728. gecórene. — 1730. cyme góde.

æðelinga bearn eard genâmon,
veras mid vîfum. on þâm vîcum his
fæder Abrahames feorh gesealde.
vârfæst hæle vintra hæfde
twâ hund teontig, geteled rîme,
and fîfe eác, þâ he forðgevât,
misserum frôd, metodsceaft seón.
Þâ se hâlga spræc heofonrîces veard
tô Abrahame, êce drihten:
'gevît þû nû fêran (105.) and þîne fâre lædan,
ceapas tô cnôsle. Carram ofgif,
fæderêðelstôl. far, svâ ic þe hâte,
monna leófôst, and þû mînum vel
lârum hŷre, and þæt land gesêc,
þe ic þe ælgrêne ŷvan ville,
brâde foldan. þû gebletsad scealt
on mundbyrde mînre lifigan,
gif þe ænîg eorðbûendra
mid veán grêteð, ic hine vergðo on
mîne sette and môdhete,
longsumne nîð; lisse selle
vilna væstme [84.] þâm þe vurðiað.
Þurh þe eorðbûende ealle onfôð,

1732. vífum. vícum. — 1733. abrahámes. — 1735. getéled ríme. — 1736. fífe. forð gevát. — 1737. fród. seón. — Beov. Z. 2360. metodsceaft seón 'Gott heimsuchen,' sterben. Gr. D. M. II. Ausgabe S. 132. In seiner Grammatik (2, 521.) folgt Grimm ebenfalls Lye und übersetzt metodsceaft durch deus, divinitas. Richtiger scheint es, mit Kemble, Gloss. Beov. s. v. scapan, das altsächsische metodgiscapu, metodogiscapu (Schm. Gloss. zum Heliand v. metod und (gi)scap) 'decretum' zu vergleichen und metodsceaft durch mors (τὸ πεπρωμένον) wiederzugeben, wodurch freilich jenes 'Gott heimsuchen,' beseitigt wird. Unserer Annahme sind die folgenden Stellen günstig: 'metodsceaft bemearn' Z. 2147. '(ealle vyrd forsveóf míne magas) tô metodsceafte' Beov. Z. 5620. Auch Ettmüller übersetzt metodsceaft durch 'Geschick, Missgeschick.' — 1738. heofon-ríces. — 1739. éce. — 1740. nú. þíne fáre lǽdan. — 1742. eðel-stól. háte. — 1743. mínum. — 1744. lárum hýre. geséc. — 1745 ývan. — 1746. bráde. — 1747. mínre. — 1749. veán gréteð. — 1750. míne. mód-hete. — 1753. onfóð.

folcbearn, freoðo and freóndscipe;
blisse mînre and bletsunge
on voruldrîce. vriðende sceal
mægðe þînre monrîm vesan,
svîðe under svegle (106.) sunum and dôhtrum,
ôð þæt fromcyme folde veorðeð,
þeódlond monig, þîne gefylled.'
[85.] Him þâ Abraham gevât æhte lædan
of Egipta êðelmearce
gumcystum gôd, golde and seolfre,
svîðfeorm and gesælig, svâ him sigora veard,
valdend ûsser, þurh his vord âbeád,
ceapas from Carran. Sôhton Cananêa
lond and leódgeard. Þâ com leóf gode
on þâ êðelturf idesa lædan,
svæse gebeddan and his suhtrian
vîf on villan. Vintra hæfde
fîf and hund seofontig, þâ he faran sceolde,
Carran ofgifan and cneóvmagas.
Him þâ fêran gevât fæder ælmihtiges
lâre gemyndig, land sceávian
geond þâ folcsceare, be freán hæse,
* Jun. p. 40. Abraham* vîde, (107.) ôð þæt ellenrôf
tô Siem com, sîðe spêdig,
cynne Cananêis. Þâ hine cyning engla
Abrahame iévde selfa,
dômfæst vereda, and drihten cvæð:
'þis is seó eorðe, þe ic ælgrêne
tudre þînum torhte villé
væstmum gevlô on geveald dôn,

1755. mínre. — 1756. voruld-ríce. — 1757. þínre. mon-rím. — 1760. þíne. — 1761. gevát. lǽdan. — 1763. gód. — 1765. vórd abeád. — 1766. cananéa. — 1768. lǽdan. — 1769. suhtriga (Z. 2024. 2065.), suhtria (Z. 1769.), und suhterga (Z. 1895.), fratruelis (Gr. Gr. 2, 314. I, 342.) suhtorgefædera 'patruelis' Beov. Z. 2322. — Cod. Exon. 321, 15: 'suhtorfædran.' — 1770. víf. — 1771. fíf. fáran. — 1773. gevát. — 1774. láre. — 1776. víde. ellenróf. — 1780. dómfæst. — 1782. þínum. — 1783. gevló. dón. — gevlô 'elegans, venustus, ornatus, decoratus; 'væstmum gevlô fructibus ornatus.' Lye s. v.

rûme rîce.' Þâ se rinc gode
vibed vorhte, and þâ valdende,
lîfes leóhtfruman, lâc onsægde,
gâsta helme. [86.] Him þâ gyt gevât
Abraham eastan eágum vlîtan
on lande cyst. lisse gemunde,
heofonveardes gehât, þâ him þurh hâlig vord
sigora selfcyning sôð gecŷðde,
ôð þæt drihtveras duguðum gefôran,
þær is botl velig (108.) Bethlem hâten.
beorn blîðemôd and his brôðor sunu
forð ofer fôran folcmæro land
eastan mid æhtum, æfæste men,
veallsteápan hleoðu, and him þâ vîc curon,
þær him vlîtebeorhte vongas geþûhton :·

Abraham þâ ôðere sîðe
vibed vorhte. he þær vordum god
torhtum cîgde, tiber onsægde
his lîffreán. him þæs leán âgeaf,
nalles hneávlîce, þurh his hand metend
on þâm gledstyde, gum cystum til.
Þær ræsbora þrage siððan
vîcum vunode and vilna breác,
beorn mid brŷde, ôð þæt brôhþreá
Cananêa vearð cynne getenge,

1784. rúme ríce. — vibed (Z. 1800. 1876.), veobedd (Z. 2835.), 'ara, altare;' vig, vih, viges idolum. Z. 3725: 'ne þysne vig vurðigean.' Z. 3719: 'þæt hie þæs viges vihte ne rôhton.' Dasselbe veoh gen. veos. Cod. Exon. 341, 28: 'voden vorhte veos.' Z. 3700: 'vurðedon vihgyld.' Cod. Exon. 253, 14: veohveorðing. S. Gr. D. M. II. Ausg. S. 58 u. ff. — 1786. lífes. lác. — 1787. gevát. — 1790. gehát. vórd. — 1791. sóð. — 1792. gefóran. — 1793. botl vela Jun. Th. botl velig, ædes dives, Anspielung auf בֵּית לֶחֶם 'Haus des Brotes.' — háten. — 1794. bliðe-mód. — 1795. fóran. — 1796. æfæste. — 1797. víc. — 1800. vórdum. — 1802. líf-frean. leán. — 1803. hnearlice Jun. — hneávlîce. hneáv parcus Gr. Gr. 1, 733. Z. 2817: 'þæt ic þe hneáv ne væs (landes and lissa).' — 1805. ræsbora bellator. Andr. Z. 139: 'rêðe ræsboran rihtes ne gŷmdon.' Andr. Z. 385: 'rícum ræsboran.' — 1806. vícum. — 1807. brýde.

hunger se hearda hâmsittendum
(109.) vælgrim verum. Him þâ vîshydig
Abraham gevât on Egypte,
drihtne gecoren, drohtað sêcan;
fleáh vârfæst veán, væs þæt vîte tô strang.
Abraham maðelode, geseah Egypta
hornsele hvîte and heábyrig
beorhte blîcan. ongan þâ his brŷd freá,
vîshydig ver, vordum lǽran:
'siððan Egypte eágum môton
on þînne vlîte vlîtan vlance monige,
þonne æðelinga eorlas vênað,
mæg ælfsciêno, þæt þû mîn sie
beorht gebedda, þe vile þeorna sum
him geágnian; ic me on ôgan mæg,
þæt me vrâðra [89.] sum vǽpnes ecge,
for freóndmynde, (110.) feore beneóte.
Saga þû Sarra, þæt þû sie sveostor mîn,
* Jun. p. 41. lîces mæge, þonne þe* leódveras
fremde fricgen, hvæt sie freóndlufu
ellþeódigra uncer tvêga
feorren cumenra; þû him fæste hel
sôðan spræce. svâ þû mînum scealt
feore gebeorgan, gif me freoðo drihten,
on voruldrîce, valdend ûsser,
an, ælmihtig, svâ he ǽr dyde,

1809. hám. — 1810. vís-hydig. — 1811. gevát. — 1812. gecóren, sécan. — drohtað sêcan, nochmals Andr. Z. 1539. und Cod. Exon. 227, 1. drohtað 'sedes, deversorium, Aufenthaltsort;' sodann 'vitæ conditio, ratio vivendi;' endlich 'conversatio, usus, consuetudo.' Andr. Z. 313: 'is se drohtað strang.' Cod. Exon 53, 28: 'væs se drohtað strong.' Andr. Z. 1385: 'of dæge on dæg drohtað strengra.' Cod. Exon. 203, 22: 'deórmôd drohtað.' Cod. Exon. 143, 4: 'duguð and drohtað.' Cod. Exon. 389, 20: 'drohtað bêtan.' Andr. Z. 369: 'drohtað ádreógan.' — 1813. veán. víte. — 1815. hvíte. — 1816. blícan. brýd. — 1817. vís-hydig. vórdum lǽran. — 1819. þínne. — 1820. vénað. — 1821. mín. — 1823. geágnian Th. on agen mæg Jun. — 1826. mín. — 1827. líces Th. þon þe Jun. — 1829. úncer. — 1830. hél Jun. Th. — 1831. sóðan spráce. mínum. — 1833. voruld-ríce. — 1834. án. ǽr.

lengran lîfes, se ûs þâs lâde sceôp,
þæt ve on Egiptum âre sceolde[n]
fremena friolan, and ûs fremu sêcan.'
Þâ com ellenrôf eorl sîðian
Abraham mid æhtum on Egypte,
þær him folcveras fremde væron,
vine uncûðe. vordum spræcon
ymb þæs vîfes vlite vlonce monige,
(111.) dugeðum dealle. him drihtlicu mæg
onvlîte modgum mænegum þuhte
cyninges þegnum. hie þæt cûð dydon
heora folcfreán, and fægerro gyt
for æðelinge idese sunnon;
ac hie Sarran svîðor micle
vynsumne vlite vordum heredon,
óð þæt he lædan hêht leóflîc vîf tô
his selfes sele. sinces brytta,
æðelinga helm, hêht Abrahame
duguðum stêpan. Hvæðere drihten vearð,
freá, Faraone fâh and yrre
for vîfmyne. þæs vrâðe ongeald,
hearde mid hîvum, hægstealdra vyn.
Ongæt hvæðere gumena aldor,
(112.) hvæt him valdend vræc vîtesvingum.
hêht him Abraham tô egesum geþreádne
[90.] brego Egipto, and his brŷd âgeaf,
vîf tô gevealde. hêht him vine ceósan
ellor æðelingas, ôðre dugeðe.
âbeád þâ þeódcyning þegnum sînum,

1835. lífes. sceóp. — 1836. áre. — 1837. sécan. — 1838. ellen-rót. — 1841. úncuðe. vórdum. — 1842. vífes. — 1843. mǽg. — 1846. lýt Th. gyt Th. N. „The word lyt signifies, according to Lye vultus: he thus renders the passage '⁊ fægerro lyt idese sunnon, pulchriorem vultum foeminæ sole.' But I have no doubt that for lyt we ought to read gyt, and that sunnon is the pret. pl. of some verb unrecorded in A. S. probably cognate with the Islandic sanna comprobare, demonstrare, verum prædicare (aliquid), confirmare." Thorpe ad h. l. — 1848. ác. — 1849. vórdum. — 1850. lǽdan. víf. — 1855. víf-myne. — 1859. tó. — 1860. brýd. — 1861. víf. — 1863. abeád. sínum.

ombihtscealcum, þæt hie hine árlice,
ealles onsundne, eft gebrôhten
of þǽre folcsceare, þæt he on friðe vǽre.
Đá Abraham ǽhte lǽdde
of Egypta êðelmearce.
hie ellenrôfe idese feredon,
brŷd and begas, þæt hie tô Bethlem
on cûðe vîc ceapas lǽddon,
eádge eorðvelan, ôðre sîðe,
vîf on villan, and heora voruldgestreón.
Ongunnon him þá bytlian (113.) and heora burh rǽran,
and sele settan, salo nivian.
Veras on vonge vibed setton,
neáh þâm, þe Abraham ǽror rǽrde
his valdende, þá vestan com.
* Jun p. 42. Þǽr se eádga eft êcan* drihtnes
nivan stefne noman veorðade.
tilmôdig eorl tiber onsægde
þeódne engla, þancode svîðe
lîfes leóhtfruman lisse and âra.

Vunedon on þâm vîcum, hæfdon vilna geniht
Abraham and Loth, eád bryttedon,
ôð þæt hie on þâm lande ne meahton leng somod
blǽdes brûcan and heora bêgra þǽr
ǽhte habban. ac sceoldon ârfæste
þá rincas þŷ rûmor sêcan
ellor êðelseld. oft vǽron teónan
vǽrfæstra vera (114.) veredum gemǽne
heardum hearmplega. Þá se hâlga ongan,
âra gemyndig, Abraham sprecan
fægre tô Lothe: 'ic eom fædera þîn

1864. árlice. — 1866. vǽre. — 1869. ellen-rófe. — 1870. brýd. tó. — 1873. víf ⁊ villan; in N. víf on villan (vgl. Z. 1770. Z. 2081.) oder víf ⁊ vŷlna. — voruld-gestreón. — 1874. rǽran. — 1877. ǽror rǽrde. — 1879. écan Jun. Th. — 1881. til-módig. — 1883. lífes. ára. — 1884. vícum — 1888. ác. árfæste — 1889. rúmor sécan. — 1891. vǽrfæstra. — 1893. ára. sprécan. — 1894. þín.

sibgebyrdum, [91.] þû mîn suhterga.
ne sceolon unc betveónan teónan veaxan,
vrôht vriðian, ne þæt ville god;
ac vit synt gemagas. unc gemæne ne sceal
elles âviht, nymðe eall tela,
lufu langsumu. nû þû, Loth, geþenc,
þæt unc môdige ymb mearce sittað,
þeóda þrymfæste þegnum and gesîððum,
folc Cananêa and Feretia,
rôfum rinçum. ne villað rûmor unc
landriht heora; forþon vit lædan sculon
teón vit of þisse stove, and unc staðolvangas
(115.) rûmor sêcan. ic ræd sprece,
bearn Arones, bêgra uncer,
sôðne secge. ic þe selfes dôm
lîfe, leófa. leorna þe seolfa
and geþancmeta þîne môde,
on hvilce healfe þû ville hvyrft dôn,
cyrran mid ceape. nû ic þe cyst âbeád.'
Him þâ Loth gevât land sceávigan
be Jordane, grêne eorðan,
seó væs vætrum veaht and væstmum þeaht,
lagostreámum leoht and gelîc godes
neorxnavange. on þæt nergend god,
for vera synnum, vylme gesealde
Sodoman and Gomorran, sveartan lige.
Hîm þâ eard geceás and êðelsetl
sunu Arones on Sodoma byrig,
* * (116.) æhte sîne,
beagas from Bethlem and botlgestreón,
velan, vunden gold. vunode siððan
be Jordane geára mænego,
þær folcstede fægre væron,

1895. mîn. suhterga. suhtriga. Z. 2024. Z. 2065. — 1896. né. — 1898. ác. — 1901. módige. — 1904. rófum. rúmor. — 1905. lædan. — 1907. rúmor sécan. ræd. — 1909. sóðne. dóm. — 1910. lífe. — 1911. þine móde. — 1912. dón. — 1913. abeád. — 1914. gevát. — 1917. gelíc. — 1920. líge. — 1923. æhte síne. — 1924. botl-gestreón.

men árleáse, metode láðe.
* Jun. p. 43. Véron Sodomisc*, cynn synnum þríste,
dǽdum gedvolene. drugon heora selfra
êcne unrǽd. ǽfre ne volde
þâm leódþeávum [92.] Loth onfôn;
ac he þǽre mægðe monvîsan fleáh,
þeáh þe he on þâm lande lifian sceolde,
fâcen and fyrene, and hine fægre heóld,
þeávfæst and geþyldig on þâm þeódscipe,
emne þon gelîcôst, lâra gemyndig,
þe he ne cûðe, hvæt þâ cynn dydon.
Abraham vunode êðeleardum
Cananêa forð. hine cyning engla,
(117.) metod moncynnes, mundbyrde heóld,
vilna væstmum and voruldduguðum,
lufum and lissum; forþon his lôf secgað
vîde under volcnum vera cneórisse,
fullvona bearn. he freán hŷrde
êstum on êðle, þenden he eardes breác
hâlig and higefrôd. Nǽfre hleorlora
æt edvihtan ǽfre veorðeð
feorhberendra forht and âcol.
mon for metode * * *
* * * þe him æfter â,
þurh gemynda spêd, môde and dǽdum,
vorde and gevitte, (118.) vîse þance,
ôð his ealdorgedâl ôleccan vile:

Ðâ ic aldor gefrægn Elamitarna,
fromne folctogan, fyrd gebeódan
Orlahomar. him Ambrafel

1928. árlease. láðe. — 1930. dǽdum. — 1931. écne unræd. — 1932. leoht. onfón Jun. loth onfón Th. — 1933. ác. mon-vísan. — 1935. híne. — 1937. gelícost. lára. — 1940. cananéa. — 1943. lóf. — 1944. víde. — 1945. fulvona bearn 'baptizatorum filii!' — hýrde. — 1947. hige-fród. — 1949. bérendra. áool. — 1951. á Jun. Th. — 1952. mod Jun. móde ȝ dǽdum Th. — 1953. vórde. víse. — 1954. gedál. — 1956. frómne. — 1957. órlahomar. 'Arioch, der König von Elassar, und Thideal, der König der Heiden' (Genes. XIV, 1) sind ausgelassen; gleichwohl heisst es Z. 1959: 'geviton hie feóver þá.'

1947. esse legendum häle orlegra, quasi ad häle subinde mon sit appositio (v. frl.-adh.l.)

of Sennar, side vorulde;
fôr on fultum. Geviton hie feóver þá
þeódcyningas, þrymme micle,
sêcan sûð þanon Sodoman and Gomorran.
Þá væs gûðhergum be Jordane
vera êðelland vide geondsended,
folde feóndum. sceolde forht monig
blâchleor ides bifiende gân
on fremdes fæðm. feóllon vergend
brŷda and beaga benum seóce.
(119.) Him þá tô[93.]geánes, mid gûðþræce,
fife fôran folccyningas
sveótum sûðon. voldon Sodome burh
vrâðum verian. Þá vintra XII.
norðmonnum ær niede sceoldon
gombon gieldan and gafol sellan,
ôð þæt þá leóde leng ne voldon
Elamitarna aldor svíðan
folcgestreónum, ac him fromsvicon.
Fôron þá tôsomne, francan vâron hlûde,
vrâðe vælherigas, sang se vanna fugel
under deóreðsceaftum, deávigfeðera,
hræs* on vênan. Hæleð onetton *Jun. p. 44.
on mægencorðrum môdum þrydge,
ôð þæt folcgetrume gefaren hæfdon
(120.) sîd tôsomne, sûðan and norðan,
helmum þeahte. Þær væs heard plega,

1958. síde. — 1959. fór. — 1961. sécan. — 1963. víde. — 1965. ídes. gán. — 1967. brýda. — 1969. fóran. — 1972. ér. — 1976. ác. fóron. — 1977. hlúde. — 1979. deoreðsceaft hasta. deoreð 'jaculum' Gr. D. M. II. Ausg. S. 397. Dasselbe darâð in 'darâða láfa' Aeþelst. Z. 106. Gr. Gr. 2, 603. dareð Gr. El. Z. 650: 'dareðlácendra deádra' Cod. Exon. 358, 29: 'dareðlácende' dart-brandishing Th. daróð Gr. Gr. 2, 234. El. Z. 140: 'daroðæsc flugon.' deareð El. Z. 37: 'deareðlácende.' — deávigfeðera 'roscidas pennas,' Beiwort des Raben; nochmals Z. 3092. Vgl. ûrigfeðera El. Z. 29. 111. und Erläut. S. 140. — deávig 'roscidus' Z. 3273: '(gûðcyste onþrang) deávig sceaftum.' — 1980. onvénan. ónetton. — 1981. módum. — 1983. síd. —

vælgâra vrixl, vîgcyrm micel,
hlûd hildesvêg. handum brugdon
hæleð of scæðúm hringmæled sveord,
ecgum dihtig. þær væs eáðfynde
eorle orlegceap, seðe ær ne væs
nîðes genihtsum. Norðmen væron
sûðfolcum svîce; vurdon Sodomvare
and Gomorre, goldes bryttan,
æt þâm lindcrôdan leófum bedrorene
fyrdgesteallum. geviton feorh heora
fram þâm folcstyde fleáme nergan,
secgum ofslegene. Him on svaðe feóllon
æðelinga bearn ecgum ofþegde,
villgesîððas. (121.) hæfde vîgsigor
Elamitarna ordes vîsa,
veóld vælstove. gevât seó væpna lâf
fæsten sêcan. fynd gold strudon,
âhudon þâ mid herge hordburh vera
Sodoman and Gomorran. þâ sæl âgeald
mære ceastra. mægð [94.] sîðedon,
fæmnan and vuduvan, freóndum beslægene,
from hleóvstôle. hettend læddon
ût mid æhtum Abrahames mæg
of Sodoma byrig. Ve þæt sôð mægon
secgan furður, hvelc siððan vearð,
æfter þæm gehnæste, herevulfa sîð,
þâra þe læddon Loth and leóda gôd,
sûðmonna sinc. sigore gulpon:

Him þâ secg hraðe gevât sîðian
ân gâra lâf, se þâ gûðe genæs,

1985. hlúd hilde svég. — 1989. ær. — 1991. vúrdon sódom-vàre. — 1993. lind-cródan. — lindcrôde (Gr. Gf. 1, 645. 2, 466.) vexillum. Dasselbe lindgecrôd. Andr. Z. 1221: 'mid lindgecrôde.' Erläuterungen S. 129. — 1995. fleáme. — 1999. vìsa. — 2000. gevát. — 2001. sécan. — 2002. ahudan Ms. Jun. áhudan Th. âhyðdon Gr. Andr. und Elene, p. 141. S. Z. 3044: 'heólstor âhyðdan.' — 2004. mære. — 2006. hleov-stóle. — 2007. út. — 2011. gód. — 2013. gevát. án gára. genǽs.

(122.) Abraham sêcan, se þæt orlegveorc
þâm Ebreiscan eorle gecŷðde,
forslegen svîðe Sodoma folc,
leóda duguðe and Lothes sîð.
Þâ þæt invitspell Abraham sægde
freóndum sînum, bæd him fultumes
vârfæst hæleð villgeþoftan,
Aner and Manre, Escol þriddan;
cvæð, þæt him vâre veorce on môde,
sorga sârôst, þæt his suhtriga
þeóvnyd þolode. bæd him þræcrôfe
þâ rincas þæs ræd âhiegan,
þæt his hyldemæg âhred[ed] vurde,
beorn mid brŷde. Him þâ brôðor þrŷ,
æt spræce þâre, spêdum miclum,
*hældon hygesorge heardum vordum, * Jun. p. 45.
ellenrôfe, and Abrahame
treóva sealdon, þæt hie his torn mid him
(123.) gevræcon on vrâðum, oððe on væl feallen.
Þâ se hâlga hêht his heorðverod
vâpna onfôn. he þâr vîgena fand
æscberendra XVIII.
and CCC. eác þeódne holdra,
þâra þe he viste þæt meahte vel æghvylc
on fyrd vegan fealve linde.
him þâ [95.] Abraham gevât and þâ eorlas þrŷ,
þe him âr treóve sealdon mid heora folcegetrume.
volde his mæg hûru Loth âlynnan of lâðscipe.
Rincas vâron rôfe, randas vâgon
forð fromlîce on foldvege.

2015. sécan. — 2016. ebriscan Th. — 2020. sínum. bǽd. — 2021. vǽrfæst. — 2024. sárost. — 2025. bǽd. þræc-rófe. — 2026. rǽd. — 2027. áhred Th. áhreded Z. 2079. — 2028. brýde. — 2030. vórdum. — 2031. ellen-rófe. — 2032. hím. — 2035. onfón Jun. Th. — 2037. þeonden Ms. Jun. Th. þeodne Th. N. — 2039. fealve linde 'flava scuta.' Z. 3230: 'hvîte linde.' Beov. Z. 5216: 'geolve linde.' — 2040. gevát. ǽr. — 2041. folcegetrum, neben folcgetrum Z. 1982. oder ist "folces getrume' zu lesen? — 2042. láðscipe. — 2043. rófe. — 2044. frómlice.

hildevulfas herevîcum nêh
gefaren hæfdon, þâ he his frumgâran,
vîshydig ver, vordum sægde
þâres afera, him væs þearf micel,
þæt h[i]e on tvâ healfe * . * *
(124.) grimme gûðgemôt gystum eóvden,
heardne handplegan. cvæð, þæt him se hâlga
êce drihten eáð mihte
æt þâm spereníðe spêde lênan.
Þâ ic neðan gefrægn under nihtscûvan
hæleð tôhilde. hlŷn vearð on vîcum
scylda and sceafta, sceótendra fyll,
gûðflâna gegrind. gripon unfægre
under sceâtverum scearpe gâras,
and feónda feorh feólion þicce,
þær hlihende hûðe feredon
secgas and gesîððas. Sigor eft âhvearf
of norðmonna nîðgeteóne,
æsctîr vera. Abraham sealde
vîg tô vedde, nalles vunden gold,
for his suhtrigan. slôh and fylde
feónd on f[l]itte, (125.) him on fultum grâp
heofonrîces veard hergas, vurdon
feóver on fleáme folccyningas,
leóde râsvan. him on lâste stôd
hihtlic heorðverod, and hæleð lâgon,
on svaðe sæton, þâ þe Sodoma
and Gomorra golde berofan
bestrudon stîgvitum. Him þæt stîðe geald
fædera Lothes. fleónde [væron]
Elamitarna aldorduguðe,

2046. gefáren. — 2047. vishydig. vórdum. — 2048. páres. — 2049. Die angeschlagene Alliteration ist nicht zu Ende geführt; es fehlt also der zweite Halbvers. — 2050. guð-gemót. — 2052. éce. — 2055. guð-flána, únfægre. — 2060. húðe. — 2061. secgas Jun. seccas Th. — 2063. æsctír Jun. æsc-tír Th. — 2066. fitte Jun. Th. feohte oder fyhte Th. N. — gráp. heofonríces. — 2069. stód. — 2072. berófan. — 2073. stigvitum Jun. stig-vitum Th. stig-vicum Th. N. stig-paðum?

dôme bedrorène, oð þæt hie Domasco
[96.] unfeor væron. Gevât him Abraham þâ
on þâ vîgrôde viðertrod seón
lâðra monna. Loth væs âhreded,
eorl mid* æhtum, idesa hvurfon,
vîf on villan. vîde gesâvon
freóra feorhbanan (126.) fuglas slîtan
on ecgvale. Abraham ferede
sûðmonna eft sinc and brŷda,
æðelinga bearn, oð Lenior mægeð
heora magum. Nǽfre mon ealra
lifigendra hêr lytle verede
on vurðlîcor vîgsîð âteáh,
þâra þe við svâ miclum mægne gerǽsde :

[97.] þâ væs sûð þanon Sodoma folc
gûðspell vegan. hvelc gromra vearð
feónda fromlâd? gevât him freá leóda
eorlum bedroren Abraham sêcan,
freónda feásceaft. him fêrede mid
Solomia sinces hyrde.
þæt væs se mǽra Melchisedec,
leóda bisceop, se mid lâcum com
(127.) fyrdrinça fruman fægre grêtan,
Abraham ârlîce, and him onsette
godes bletsunge and svâ gyddode:
'vær þû gevurðod on vera rîme,
for þǽs eágum, þe þe æsca tîr
æt gûðe forgeaf, þæt is god selfa,
seðe hettendra herga þrymmas
on geveald gebræc and þe vǽpnum lǽt
rancstrǽte forð rûme vyrcan,
hûðe âhreddan and hæleð fyllan.

* Jun p. 46.

2076. dóme. — 2077. únfeor. gevát. — 2078. víg-róde. seón. — 2079. láðra. áhreded. — 2081. víf. víde. — 2084. brýda. — 2085. Lenior Jun. Th. Gomorra Th. N. — 2087. hér. — 2088. þon vurðlicor Jun. Th. áteah. — 2091. grómra. — 2092. from lád Jun. from-lád Th. gevát. leóda. — 2093. sécan. — 2094. fesceaft Jun. — 2096. mǽra. — 2097. lácum. — 2098. grétan. — 2099. árlice. — 2101. ríme. — 2102. tir Jun. Th. — 2106. rúme. — 2107. áhreddan.

On svaðe sâton; ne meahton siðverod
gûðe spôvan, ac hie god flŷmde,
se þe ætfeohtan mid frumgârum
við ofermægnes egsan sceolde
handum sînum, and hâlegu treóv,
seó þû við rodora veard rihte healdest.'
(128.) Him þâ se beorn bletsunga leán
þurh hand âgeaf, and þæs hereteámes
ealles teóðan sceat Abraham sealde
godes bisceope. Þâ spræc gûðcyning,
Sodoma aldor, secgum befylled,
tô Abrahame, him væs âra þearf: —
'forgif me mennen mînra leóda,
þe þû âhrêddest herges cræftum,
vera vælclommum. hafa þe vunden gold,
þæt âr âgen væs ûssum folce,
[98.] feoh and frætva. lât me freó lædan
eft on êðel æðelinga bearn,
on vêste vîc, vîf and cnihtas,
earme vydevan. eaforan syndon deade,
folcgesîðas, nymðe feá âne,
þe me mid sceoldon mearce healdan.'
Him þâ Abraham andsvarode
* Jun. p. 47. (129.) ædre for* eorlum, elne gevurðod,
dôme and sigore, drihtlîce spræc:
'ic þe gehâte, hæleða valdend,
for þâm hâlgan, þe heofona is,
þisse eorðan âgend freá,
vordum mînum: nis voruldfeoh, þe ic me âgan ville,
sceat ne scilling, þæs ic onsceótendum,
þeóden mâra, þînes âhrêdde,
æðelinga helm, þŷ lâs þû eft cvêðe,
þæt ic vurde villgesteallum

2109. spôvan succedere. Andr. Z. 1544: 'fleáme spôvan.' El. Z. 916: '(ne môt ânige nû) rihte spôvan.' — ác. — 2112. sínum. — 2119. ára. — 2120. minra. — 2121. áhreddest. — 2123. ær ágen. — 2126. véste víc. víf. — 2128. áne Jun. Th. — 2132. dóme. — 2135 ágend. — 2136. vórdum mínum. — 2137. nis. ágan — 2138. mára þines.

eádig on eorðan ǣrgestreónum
S o d o m a rîce * * *
ac þû môst heonon hûðe lǣdan, þe ic þe æt hilde geslôh
ealle, buton dǣle þissa drihtvera,
A n e r e s and M a m r e s and E s c o l e s.
nelle ic þâ rincas rihte benæman;
(130.) ac hie me fulleódon æt æscþræce,
fuhton þe æfter frôfre. Gevît þû ferian nû
hâm hyrsted gold and healsmægeð,
leóda idesa, þû þe lâðra ne þearft
hæleða hildþræce hvîle onsittan,
norðmanna vîg. eácne fuglas
under beorhhleoðum blôdig sittað,
þeódherga væl þicce gefylled.'
Gevât him þâ se healdend hâm sîðian
mid þy hereteáme, þe him se hâlga forgeaf,
E b r ê a leód, ârna gemyndig.
Ðâ gên A b r a h a m e eóvde selfa
heofona heáhcyning. hâlige spræce
trymede tilmôdigne and him tô reordode:
[99.] 'mêda syndon micle þîne; ne lǣt þû þe þîn môd
âsealcan.
vǣrfæst villan mînes ne þearft þû þe viht ondrǣdan,
þenden þû mîne lâre lǣstest; (131.) ac ic þe lifigende hêr
við veána gehvâm vreó and scylde
folmum mînum. ne þearft þû forht vesan.'

A b r a h a m þâ andsvarode,
dǣdrôf, drihtne sînum, frægn hine dægrîme frôd:
'hvæt gifest þû me, gâsta valdend,
freómanna tô frôfre, nû ic þus feásceaft eom?

2141. ón. ǽr-gestreonum. — 2142. rice. — 2143. ác. geslóh. — 2144. dǽle. — 2146. íc. benǽman. — 2147. ác. — 2148. nú. — 2149. hám. — 2151. hvíle. — 2152. víg. eácne. — 2153. beorhhleoþum Jun. Th. burghleoðum Gr. Andr. Einleitung S. XXVI. — blódig. — 2155. gevát. hám. — 2157. ebréa. árna. — 2158. gén Jun. Th. — 2160. him tó. — 2161. méda. þina. þin mód. — 2162. mínes. — 2163. míne láre. ác. — 2165. minum. — 2166. þá. — 2167. dǽdróf. sínum. dæg-ríme fród.

ne þearf ic yrfestôl eaforan bytlian
ǽnegum mînra; ac me æfter sculon
mînè voruldmagas velan bryttian.
ne sealdest þû me sunu; forðon mec sorg dreceð
[100.] on sefan svîðe. ic sylf ne mæg
rǽd âhycgan. gǽð gerêfa mîn
* Jun. p. 48. fægen freóbearnum, fæste myn*teð in geþancum,
þæt me æfter sie eaforan sîne yrfeveardas;
geseóð, þæt me of brŷde bearn ne vôcon.'
Him þâ ædre god andsvarode:
'nǽfre gerêfan (132.) rǽdað þîne
eafora[n] yrfe; ac þîn âgen bearn
frætva healdeð, þonne þîn flæsc ligeð.
sceáva heofon. hyrste gerîm,
rodores tungel, þâ nû rûme heora
vuldorfæstne vlîte vîde dǽlað,
ofer brâd brymu beorhte scînan.
svilc bið mægburh menigo þînre
folcbearnum frome. ne lǽt þû þîn ferhð vesan
sorgum âsǽled. gien þe sunu veorðeð,
bearn of brŷde, þurh gebyrd cumen,
seðe æfter bîð yrfes hyrde,
gôde mǽre. ne geómra þû;
ic eom se valdend, se þe for vintra fela
of Caldêa ceastre âlǽdde
feóvera sumne, gehêt þe folcstede
vîde tô gevealde. ic þe vǽre nû,
mago Ebrêa, mîne selle,
(133.) þæt sceal fromcynne folde þîne,
sîd land manig, geseted vurðan,
eorðan sceatas óð Eufraten,

2170. ic. yrfe-stól. — 2171. minra. ác. — 2172. míne. — 2173. fórðon. — 2175. rǽd áhycgan. geréfa min Th. gefera min Jun. — 2177. síne. — 2178. brýde. vócon. — 2180. geréfan rǽdað þíne. — 2181. ác þín ágen. — 2182. þín. — 2183. gerim. — 2184. nú rûme. — 2185. víde. — 2186. brád. scínan. — 2187. þínre. — 2188. þín. — 2189. asǽled. gién. — 2190. brýde. — 2191. hýrde. — 2192. góde mǽre. — 2194. álædde. — 2196. vide. vǽre nú. — 2197. ebréa. míne. — 2198. þine. — 2199. síd.

and from Egypta êðelmearce,
svâ mid niðas tvâ Nîlus sceadeð
and eft vendeð sæ̂, vîde rîce.
eall þæt sculon âgan eaforan þîne,
þeódlanda gehvilc, svâ þâ þreó væter
steápe stânbyrig streámum bevindað,
fâmige flôdas, folcmægða byht.'
Þâ væs Sarran sâr on môde,
þæt him Abrahame ænig ne vearð
þurh gebedscipe bearn gemæne
freólîc tô frôfre. [101.] Ongan þâ ferhðcearig
(134.) tô vere sînum vordum mæðlan:
'me þæs forvyrnde valdend heofona,
þæt ic mægburge môste þînre
rîm miclian, roderum under,
eaforum þînum. nû ic eom orvêna,
þæt unc seó êðylstæf æfre veorðe
gifeðe ætgædere. ic eom geómorfrôd.
Drihten mîn, dô svâ ic þe bidde.
hêr is fæmne, freólecu mæg,
ides Egyptisc, ân on gevealde.
hât þe þâ recene reste gestîgan,
and âfanda, hvæðer freá ville
ænigne þe yrfevearda
on voruld lætan þurh þæt vîf cuman.'

2202. riðas Jun. niðas. nílus Th. — 2203. sæ. vide rice Th. 'óð vendel sæ' Th. N. — 2204. ágan. þíne. — 2206. stán-byrig. — 2207. byht, von bûan, 'domus.' Cod. Exon. 389, 26: 'ofer hæleða byht.' 404, 23: 'ofer vætres byht' ofer the water's swell (?) Th. — fámige flódas. — 2208. sár on móde. — 2209. hím. — 2210. gemæne. — 2212. sinum. vórdum. — 2213. forvyrnde denegavit, recusavit. Beov. Z. 852: 'þæt þû me ne forvyrne.' Z. 2277: 'svâ he ne forvyrnde (voroldrædenne).' Dasselbe vyrnan Gr. Gr. 2, 168. C. Z. 2980. vearn denegatio. Beov. Z. 730. Gr. Gr. 2, 158. — 2214. þínre. — 2215. rím. — 2216. þínum. nú íc. orvéna. — 2218. gifeðe concessus Gr. Gr. I, 336. C. Z. 1720. Andr. Z. 489: 'ic væs on gifeðe iu and nû.' Andr. Z. 1067: 'hvæt him gûðveorca gifeðe vurde.' Beov. Z. 596: 'svylcum gifeðe bið.' S. die Erl. Grimm's zu Andr. Z. 489. — geomor-fród. — 2219. mín. — 2220. hér ís. — 2221. án ón. — 2222. hát. — 2223. áfanda. — 2225. lætan. víf.

2217. num legendum sit oedylstaef. v. Nthr. ad ēdylstaef.

þâ se eádega ver idese lârum
*Jun. p. 49 ge*þafode, hêht him þeóvmennen
on bedd gân, brŷde lârum.
hire môd âstâh, þâ heó væs magotimbre
(135.) be Abrahame eácen vorden:
[102.] ongan æfþancum âgendfreán
halsfæst herian, hige þryðe væg,
væs lâðvendo, lustum ne volde
þeóvdôm þolian; ac heó þrîste ongan
við Sarran svîðe vinnan.
þâ ic þæt vîf gefrægn vordum cŷðan
hire mandrihtne môdes sorge;
sârferhð sægde and svîðe cvæð:
'ne fremest þû gerysnu and riht við me.
þafodest þû gêna, þæt me þeóvmennen,
siððan Agar þe idese lâste
beddreste gestâh, svâ ic bêna væs,
drêhte dogora gehvâm dædum and vordum.
unârlîce þæt âgan sceal,
gif ic môt for þe (136.) mîne vealdan,
Abraham leófa. þæs sie ælmihtig
[drihtna] drihten dêma mid unc tvih.'

2226. lárum. — 2228. gán. brýde lárum. — 2229. mód. — 2231. óngan. ágend-frean. — æfþanca 'tædium, aversio; invidia.' æfþonca Gr. Gr. 2, 708. æfþunca invidia, Gr. Gr. 2, 708. — Beov. Z. 999: 'micel æfþunca.' Judith (Anall. A. S. 139, 20): 'ealle afþoncan,' wo Kemble (im Gloss. s. v. 'þencean') ealde afþuncan, 'the old disgusts' zu lesen vorschlägt. — 2234. ác. — 2236. víf. vórdum. — 2237. módes. — 2238. sár-ferhð. — 2241. ágar. — 2242. íc béna vǽs. — bêna supplex. Z. 2351: 'svâ þû bêna eart.' — Andr. Z. 348: 'svâ ge bênan sint.' Bên, gen. bêne (fem.) 'Bitte, Gebet.' Gr. D. M. II. Ausg. S. 27. — Z. 2520: 'þû scealt þære bêne (tiða veorðan).' Andr. Z. 476: '(ic ville þe ânre nú gêna) bêne biddan.' Z. 1028: 'senden hira bêne fore bearn godes.' Z. 1613. dieselbe Wendung. El. Z. 1089: 'þîne bêne onsend.' — 2243. drehta dogora geham Jun. drehte.. dædum ⁊ vórdum. — drêhte vexavit. Z. 2173. — 2244. unárlice. ágan. — 2245. mót. mine. — 2247. [drihtna] von Thorpe richtig ergänzt. S. Z. 634. Andr. 873. f.: 'heredon on hêhðo hâlgan stefne dryhtna dryhten.' — déma. — tvig Jun. tvih, statt 'tvâm oder tvêgen.' Gr. Gr. 1, 261.

Hire þâ ædre andsvarode
vîshydig ver vordum sînum:
'ne forlæte ic þe, þen[108.]den vit lifiað bû
ârna leáse; ac þû þîn âgen môst
mennen âteón, svâ þîn môd freóð.'

Đâ vearð unblîðe Abrahames cvên
hire vorcþeóve, vrâð on móde.
heard and hrêðe higeteónan spræc
frêcne on fæmnan. Heó þâ fleón gevât
þreá and þeóvdôm, þolian ne volde
yfel and ondleán, þæs þe ær dyde
tô Sarran; ac heó on sîð gevât
vêsten sêcan. Þær hie vuldres þegn,
(137.) engel drihtnes ân gemîtte
geómormôde, se hie georne frægn:
'hvider fundast þû, feásceaft ides,
sîðas dreógan? þec Sarre âh.'
Heó him ædre andsvarode:
'ic fleáh veán, vana vilna gehvilces,
hlæfdigan hete, heán of vîcum,
tregan and teónan. nû sceal teárig [109.] hleór
on vêstenne vîtodes bîdan,
hvonne of heortan hunger oððe vulf
sâvle and sorge somod âbregde.'
Hire þâ se engel andsvarode:
'ne ceara þû feor heonon fleáme dælan
somvist incre; ac þû sêce eft.
earna þe âra, eáðmôd ongin
dreógan æfter dugeðum; ves drihtne hold.

2249. vís-hydig vér. vórdum sínum. — 2250. bú. — 2251. árna. ác þu þín ágen. — 2252. áteon. þín mód. — 2253. unbliðe. — 2254. móde. — 2256. fleón gevát. — 2257. þeovdóm. né. — 2258. ondleán. ǽr. — 2259. gevát. 2260. vésten sécan. — 2261. éngel. án. — 2262. móde. — 2267. hlæfdigan hete dominae odium. hlæfdige domina. Gr. Gr. I, 359. 1, 646. El. Z. 401. 655: 'hlæfdige mîn.' — S. noch hlâfdige, hlâford Gr. Gr. 2, 405. Z. 2289. 2307. — vicum. — 2269. véstenne. bídan. — 2271. abrégde. — 2273. heónon fleáme dǽlan. — 2274. íncre. ác þu séce. — 2275. ára. eaðmód. — 2276. drihten Jun. Th.

þû scealt, Agar, Abrahame sunu
* Jun. p. 50. on voruld* bringan. ic þe vordum nû
(138.) mînum secge, þæt se magorinc sceal
mid yldum vesan Ismahel hâten.
Se bið unhŷre, orlæggîfre,
viðerbreca vera cneórissum,
magum sînum. hine monige on
vrâðe vinnað mid væ̂penþræce.
of þâm frumgârum folc âvæcniað,
þeód unmæte. gevît þû þinne eft
valdend sêcan. vuna þæ̂m þe âgon.'
Heó þâ ædre gevât, engles lârum,
hire hlâfordum, svâ se hâlga bebeád,
godes æ̂rendgâst, gleávan spræce.
[105.] Ðâ vearð Abrahame Ismahel geboren,
efne þâ he on voruldе vintra hæfde
VI. and LXXX. Sunu veóx and þâh,
svâ se engel æ̂r, þurh his âgen vord,
fæle freoðoscealc, fæmnan sægde.
[106.] Ðâ se þeóden, ymb XIII. geár,
(139.) êce drihten, við Abrahame spræc:
'leófa, svâ ic þe læ̂re, læ̂st uncre vel
treóvræ̂denne. ic þe on tîda gehvone
duguðum stêpe; ves þû dæ̂dum from
villan mînes. ic þâ væ̂re forð
sôðe gelæ̂ste, þe ic þe sealde geó,
frôfre tô vedde, þæs þîn ferhð bemearn.
þû scealt hâlgian hîrêd þinne;
sete sigoras tâcn sôð on gehvilcne
væpnedcynnes, gif þû ville on me
hlâford habban, ôððe holdne freónd

2277. ágar. — 2278. vórdum nú. — 2279. mínum secge. — 2281. únhyre. — 2283. mágum sínum. ón. — 2286. únmæte. þinne. — 2287. sécan. ágon. — 2288. gevát. lárum. — 2290. ærendgast. — 2291. Ismahel Jun. ismaél gebóren Th. — 2293. veóx ⁊ ðáh. — 2294. ær. ágen vórd. — 2295. fæle. fémnan. — 2296. geár. — 2297. éce. spræc. — 2298. láre. — 2299. tída. — 2300. dædum fróm. — 2301. mínes. váre. — 2302. sóðe. — 2303. þín. bemeárn. — 2304. þinne. — 2305. tácn. sóð.

þinum fromcynne. ic þæs folces beó
hyrde and healdend, gif ge hŷrað me
breósthygdum, and bebodu villað
mîn fullian. sceal monna gehvilc
þære cneórisse cildisc vesan,
væpnedcynnes þæs þe on voruld cymð,
ymb seofon niht sigores tâcne
(140.) geâgnod me, ôððe of eorðan
þurh feóndscipe feor âdæled,
âdrifen from duguðum. dôð svâ ic hâte.
ic eóv treóvige, gif ge þæt tâcen gegâð,
sôð geleáfan. þû scealt sunu âgan,
bearn be brŷde þînre, þone sculon burhsittende
ealle Isaac hâtan. ne þearf þe þæs eaforan sceomigan;
ac ic þâm magorince mîne sylle
godcunde gife, gâstes mihtum,
freóndspêd fremum. he onfôn sceal
blisse mînre and bletsunge,
lufan* and lisse. of þâm leódfruman * Jun. p. 51.
brâd folc cumað, bregovearda fela
rôfe ârîsað, rîces hyrdas,
voruldcyningas, vîde mâre :·'

[107.] Abraham þâ ôfestum legde
hleór on eorðan, and mid husce bevand
(141.) þâ hleóðorcvydas on hige sînum,
môdgeþance. he þæs mældæges
self ne vênde, þæt him Sarra,
brŷd blondenfeax, bringan meahte
on voruld sunu. viste gearve,

2308. þinum. — 2311. min. — 2314. tácne. — 2315. geágnod. — 2316. feór ádæled. — 2317. ádrifen. dóð. — 2318. tácen gegáð. — 2319. geleáfan. ágan. — 2320. brýde þinre. — 2321. ísáác. — 2322. ác. míne. — 2324. onfón. — 2325. mínre. — 2327. brád. — 2328. rófe arísað. — 2329. mære Jun. vide máre Th. — 2331. hucse Jun. Th. — husc contumelia. Gr. Gr. I, 341. 2, 277. S. Z. 2376. — 2332. sínum. — 2333. mód-geðance. — þæs mældæges. Vgl. Z. 1626: '(on þâm) mældagum.' Z. 1713: '(þæs) mæles.' — 2334. vénde. — 2335. brýd. — 2337. vif.

þæt þæt vîf hûru vintra hæfde
efne C. geteled rîmes.
He þâ metode oncvæð, missarum frôd:
'lifge Ismael lârum svilce,
þeóden, þînum and þe þanc vege
heardrǽdne hyge, heortan strange,
tô dreóganne, dǽges and nihtes,
vordum and dǽdum villan þînne.'
Him þâ fægere freá ælmihtig,
êce drihten, andsvarode:
'þe sceal vintrum frôd on voruld bringan
Sarra sunu, sôð forðgân
(142.) vyrd æfter þissum vordgemearcum.
Ic Ismael êstum ville
bletsian nû, svâ þû bêna eart,
þînum frumbearne, þæt feorhdaga
on voruldrîce vorn gebîde
tânum tudre. þû þǽs tiða beó.
hvædre ic Isace, eaforan þînum,
geóngum bearne, þâm þe gên nis
on voruld cumen, villa spêdum,
dugeða gehvilcre on dagum ville
svîðor stêpan, and him sôðe tô
môdes vǽre mîne gelǽstan,
hâlige hige treáva, and him hold vesan.'
Abraham fremede, svâ him se êca bebeád,
sette friðotâcn, be freán hǽse,
on his selfes sunu. hêht þæt segn vesan
heáh gehvilcne, þe his hîna væs,
væpnedcynnes, (143.) vǽre gemyndig,
gleáv on môde, þâ him god sealde

2338. rimes. — 2339. fród. — 2340. lárum. — 2341. þínum. — 2344. vórdum ⁊ dǽdum. þínne. — 2346. éce. — 2347. fród. — 2348. foð Jun. sóð forðgán Th. — 2349. vyrd Ms. Jun. vyrð Th. vórd-gemearcum. — 2350. íc. — 2351. nú béna. — 2352. þínum. — 2353. — voruld-ríce. gebíde. — 2355. hvæðre Jun. hvædre íc. þínum. — 2356. nís. — 2359. stépan. sóðe. — 2360. módes vǽre míne gelǽstan Th. gelætan Ms. Jun. — 2362. éca bebeád. — 2363. friðo-tácn. freán hǽse. — 2366. vǽre. — 2367. móde.

sôðe treóva; and þâ [108.] seolf onfêng
torhtum tâcne. â his tîrmetod,
dômfæst cyning, dugeðum iécte
on voruldrîce. he him þæs vorhte tô,
siððan he on fære furðum méahte
his valdendes villan fremman.

* * *

[109.] Þâ þæt vîf âhlôh vereda drihtnes
nalles glædlîce; ac heó, geárum frôd,
þone hleóðorcvyde husce belegde
(144.) on sefan svîðe. sôð ne gelŷfde,
þæt þære* spræce spêd folgode. * Jun. p. 52.
Þâ þæt gehŷrde heofona valdend,
þæt on bûre âhôf brŷd Abrahames
hihtleásne hleahtor, þâ cvæð hâlig god:
'ne vile Sarran sôð gelŷfan
vordum mînum; sceal seó vyrd svâ þeáh
forðsteallian, svâ ic þe æt frymðe gehêt.
sôð ic þe secge, on þâs sylfan tîd
of idese bîð eafora vænned.
Þonne ic þâs ilcan, ôðre sîðe,
vîc gesêce, þe beóð vern gehât
mîn gelæsted, þû on magan vlîtest,
þîn âgen bearn, Abraham leófa :-'

Geviton him þâ ædre eller fûse
æfter þære spræce spêdum fêran
(145.) of þâm hleóðorstede hâlige gâstas,
lâstas legdon. him væs leóhtes mæg
sylfa on gesîððe, ôð þæt hie on Sodoman
veallsteápe burg vlîtan meahton.

2368. sóðe. — 2369. tácne Th. á his tír Jun. á his tír-metod Th. dómfæst. — 2371. voruld-ríce. — 2372. fære. — 2373. Nach dieser Zeile ist eine Lücke; es fehlt abermals ein Blatt in der Handschrift. — 2374. víf. — 2375. ác.. fród. — 2377. sóð ne gelýfde. — 2378. spéd. — 2379. gehýrde. — 2380. ahóf Jun. búre ahóf brýd Th. — 2381. þá. — 2382. sóð gelýfan. — 2383. vórdum mínum. — 2385. sóð. tíd. — 2388. víc. gehát. — 2389. mín gelæsted. — 2390. þín ágen. — 2391. ædre. fúse. — 2392. spédum. — 2393. gástas.

gesâvon ofer since salo hlifian,
reced ofer reádum golde. Ongan þâ rodera valdend
ârfæst viᵭ Abraham sprecan, sægde him unlytel spell:
'ic on þisse byrig bearhtm gehŷre
synnigra cyrm svîᵭe hlûdne,
ealogâlra gylp, yfele spræce
verod under veallum habban. forþon vǽrlogona sint
folcefirena hefige. ic ville fandigan nû,
mago Ebrêa, hvæt þâ men dôn.
gif hie svâ svîᵭe synna fremmaᵭ
þeávum and geþancum, svâ hie on þveorh sprecaᵭ
fâcen and invit, þæt sceal vrecan
svefyl [110.] and sveart lîg (146.) sâre and grimme,
hât and hǽste hǽᵭnum folce :·'

[111.] Veras bâsnedon vîteloccas,
veán under veallum; heora vîf somed.
/duguᵭum vlance drihtne guldon
gôd mid gnyrne, ôᵭ þæt gâsta helm,
lîfes leóhtfruma, leng ne volde
torn þrôvigean, ac him tô sende
stîᵭmôd cyning strange tvêgen
âras. sîne, þâ on ǽfentîd
sîᵭe gesôhton Sodoma ceastre.
Hie þâ æt burhgeate beorn gemîtton
sylfne sittan, sunu Arones;
þæt þâm gleávan vere geónge þuhton
men for his eágum. Ârâs þâ metodes þeóv
gastum tôgeánes, grêtan eóde
cuman cûᵭlîce, cynna gemunde
Jun. p. 53. riht and gerisno, (147.) and þâm rincum beád

2399. árfæst. sprécan. hím únlýtel. — 2400. íc. gehýre. — 2401. hlúdne. — 2402. spræce. — 2404. íc. nú. — 2405. ebréa. dón — 2408. ínvit. — 2409. líg. sáre. — 2410. hate ⁊ hæste Jun. hát ⁊ hæste Th. — 2411. bâsnian exspectare. Gr. Gr. I, 359. Andr. und El. S. 107. Andr. Z. 447: '(meotud mancynnes) bâsnode.' Z. 1066: 'þanon bâsnode under burhlocan.' — víte-loccas. — 2412. veán. víf. — 2414. gód Jun. Th. — 2415. lífes. — 2416. ác. tó. — 2417. stiᵭmód. — 2418. áras síne. ǽfen-tíd Th. áras Jun. — 2423. eágum arás. — 2424. tógeánes. grétan.

nihtfeormunge. Him þâ nergendes
æðele ærendran andsvarodon:
'hafa ârna þanc, þâra þe þû unc bude.
vit be þisse strǣte stille þencað
sǣles bîdan, siððan sunne eft
forð tô morgen metod upforlǣt.'
[112.] Đâ tô fôtum Loth [on foldan]
þâm giestum hnâh and him georne beád
reste and gereorda and his recedes hleóv,
and þegnunge. Hie on þanc curon
æðelinges êst, eódon sôna,
svâ him se Ebrisca eorl vîsade,
inunder edoras. Þǣr him se æðela geaf,
gleávferhð hæle, giestliðnysse
fægre on flette, ôð þæt forðgevât
ǣfenscîma. Þâ com æfter niht
on lâst dæge, lagustreámas vreáh,
(148.) þrym mid þŷstro þisses lîfes,
sǣs and vîd land, comon Sodomvare
geónge and ealde gode unleófe,
corðrum miclum, cuman âcsian,
þæt hie behæfdon herges mægne
Loth mid giestum. hêton lǣdan ût
of þâm heán hofe hâlige âras,
veras tô gevealde. vordum cvǣdon,
þæt mid þâm hæleðum hǣman volden
unscomlîce. ârna ne gŷmden.

2429. árna Jun. Th. únc. — 2430. strǣte. — 2431. sǣles bídan.' — 2432. tó. úp. — 2433. fótum. Vgl. II, Z. 535: 'feóllon on foldan and tô fôtum hnigon.' Andr. Z. 918: 'feóll þâ tô foldan.' — 2437. ést. — 2439. in-undor Jun. — 2441. flet, altn. flet, ahd. flezi, atrium, ædes, Gr. Gr. I, 333. 2, 453. 3, 429. Graff Spr. 2, 453; ahd. auch 'flazzi, fleizzi' Spr. 3, 777. 778. Beov. Z. 2043. — Cod. Exon. 437, 3. und 438, 24: 'on flet beran.' — In der Zusammensetzung: flettgesteald C. Z. 1070. 1605. Gr. Gr. 2, 453. 2, 527. flettpaðas C. Z. 2723. Gr. Gr. 2, 453. fletreste Gr. Gr. l. c. und 2, 514. Beov. — gevát. — 2442. ǣfen-scíma. — 2444. lífes. — 2445. sǣs ⁊ síd. — 2446. únleofe. — 2447. ácsian. — 2449. lóth. út. — 2450. áras Jun. Th. — 2451. cvæðon Jun. vórdum cvædon Th. — 2453. árna Jun. únscomlice. árna ne gýmden.

[113.] þâ ârâs hraðe, seðe oft ræd ongeat,
Loth on recede; eóde lungre ût.
spræc þâ ofer ealle æðelinga gedriht
sunu Arones, snytra gemyndig:
'hêr syndon inne unvemme tvâ
dôhtor mîne. dôð svâ ic eóv bidde,
ne can þâra idesa ovðer gieta
þurh gebedscipe beorna neávest,
(149.) and gesvîcað þære synne. ic eóv sylle þâ,
ær ge sceonde við gesceapu fremmen,
ungîfre yfel, yldabearnum.
onfôð þæm fæmnum; lætað frið âgan
gistas mîne, þâ ic for god ville
gemundbyrdan, gif ic môt, for eóv.'
[114.] Him þâ seó mænigeó, þurh gemæne vord,
ârleáse cyn, andsvarode:
'þis þinceð gerisne and riht micel,
þæt þû þe âferige of þisse folcsceare.
þû þâs verþeóde vræccan lâste,
freónda feásceaft, feorran gesôhtest,
þîne þearfende. vilt þû, gif þû môst,
vesan ûsser hêr aldordêma
* Jun. p. 54. leódum lâreov?' — þâ ic on Lo*the gefrægn
hæðne heremæcgas handum grîpan,
fâum folmum. him fylston vel
(150.) gystas sine, and hine of gromra þâ,
cuman ârfæste, clommum âbrugdon,

2454. arás. ræd. — 2455. lungre adv. 'confestim.' Gr. Gr. 2, 135. Es kommt ziemlich häufig vor; z. B. Z. 470. Andr. Z. 518. 614. 1043. 1421. El. Z. 30. — út. — 2457. árones. — 2458. hér. únvemme. — 2459. míne. dóð. — 2462. gesvicað. íc. — 2463. ær. — 2464. úngifre. — 2465. onfóð Th. agon Ms. Jun. ágan Th. — 2466. gistas míne Th. gode Jun. — 2467. íc mót. — 2468 gemæne vórd. — 2469. árlease. — 2471. á ferige Jun. Th. — 2474. þine. — 2475. hér aldordéma. — 2476. láreov. — 2477. hándum grípan. — 2478. fâum folmum 'hostilibus manibus.' fâum dat. pl. von fâh hostilis, für fâhum. S. Z. 62. — folm oder folme subst. fem. 'manus, palma.' Gr. Gr. I, 338. vgl. 78. 2, 148; bei Cædmon nur im Dat. plur. S. Z. 980. 1007. 1092. 2165. 2807. 2900. 3166. 3325. 3336. II, 715. — 2479. sine. grómra þá. — 2480. ár fæste Jun. árfæste Th.

inunder edoras, and þâ ôfstlice
ânra gehvilcum ymbstandendra
folces Sodoma fæste forsæton
heáfodsiene. Vearð eal here sôna
burhvarena [115.] blind; âbrecan ne meahton
rêðe môde reced æfter gistum,
svâ hie fundedon; ac þær frome væron
godes spellbodan. hæfde gist mægen,
stîðe strengeó; styrnde svîðe
verode mid vîte. Sprǽcon vordum þâ
fæle freoðoscealcas fægre tô Lothe:
[116.] 'gif þû sunu âge, ôððe svǽsne mæg,
ôððe on þissum folcum freónd ǽnigne
eác þissum idesum, þe ve hêr onvlîtað,
âlǽde of þysse leódbyrig, þâ þe leófe sien
(151.) ôfestum miclum, and þîn ealdor nere,
þŷ lǽs þû forveorðe mid þyssum vǽrlogan.
Unc hit valdend hêht, for vera synnum,
Sodoma and Gomorra sveartan lîge,
fŷre, gesyllan and þâs folc sleán,
cynn on ceastrum, mid cvealmþreá,
and his torn vrecan. Þǽre tîde is
neáh geþrungen. gevît þû nergean þîn
feorh foldvege; þe is freá milde.'

* * *

[117.] Him þâ ædre Loth andsvarode:
'ne mæg ic mid idesum aldornere mîne
svâ feor heonon (152.) fêðegange
sîðe gesêcan. git me sibblufan
and freóndscipe fægre cŷðað,

2481. in-under Jun. ín under Th. — 2482. ánra: — 2483. forsǽton. — 2486. móde. — 2487. ác. fróme vǽron. — 2490. víte. vórdum. — 2491. tó lóthe. — 2492. áge. — 2494. eác. hér. — 2495. alǽde. — 2496. þín. — 2497. vǽr-logan. — 2499. líge. — 2500. sleán. — 2501. cvealm-þréa. — 2502. tíde. — 2503. þín. — Nach Z. 2504, Lücke. Ein Blatt ist ausgeschnitten. — foldveg terra. Gr. Gr. 2, 537. C. Z. 2044. 2867. Andr. Z. 206: 'on foldvege.' El. Z. 215: '(and þâ his môdor hêt) fêran foldvege folca þreáte.' Andr. 775: 'foldveg tredan (grêne grundas).' — 2506. íc. míne. — 2508. geséean.

2507. videri legendum fêðegenga, v. Mr. ad h. v.

treóve and hyldo tiðiað me.
ic vât heáhburh hêr âne neáh,
lytle ceastre. lŷfað me þǽr
âre and reste, þæt ve aldornere
on Sigor ûp sêcan môten.
gif git þæt fæsten fŷre villað
steápe forstandan, on þǽre stove ve
gesunde magon sǽles bîdan,
feorh generigan.' — Him þâ freóndlîce
englas ârfæste andsvaredon:
'þû scealt þǽre bêne, nû þû ymb þâ burh sprycst,
tiða veorðan. teng recene tô
þâm fæstenne. vit þe friðe healdað
and mundbyrde. ne môton vyt
*Jun. p. 55. on vǽrlogum vrecan torn go*des,
svebban synnig cynn, ǽrðon þû on Sægor þîn
(153.) bearn gelǽde and brŷd somed.'
Þâ onette Abrahames mæg
tô þâm fæstenne. fêðe ne sparode
eorl mid idesum, [118.] ac he ôfstum forð
lâstas legde, ôð þæt he gelǽdde
brŷd mid bearnum under burhlocan
in Sægor his, þâ sunne ûp,
folca friðcandel, furðum eóde.
[119.] Þâ ic sendan gefrægn svegles aldor
svefl of heofnum and sveartne lîg
verum tô vîte, veallende fŷr,
þæs hie on ǽrdagum drihten tŷndon
lange þrage; him þǽs leán forgeald
gâsta valdend. grâp heáhþreá

2510. tiðian, getiðian, 'compotem facere, annuere.' tið, tiða compos, mit dem gen. Z. 2354. 2521. — 2511. ic vát. hér áne. — 2513. áre Jun. — 2514. úp. sécan. — 2515. fýre. — 2517. bídan. — 2519. árfæste Jun. Th. — 2520. spryst Jun. — 2521. tô. — 2524. vǽr-logum. tórn. — 2525. þín. — 2526. gelǽde. brýd. — 2528. tó. — 2529. ác. 2531. brýd. — 2532. hís. úp. — 2535. svefl sulphur; verschieden von sûsl supplicium, tormentum. Gr. Gr. 1, 244. D. M. I. Ausg. S. 465. sûsel II, Z. 41. 64. sûsl Z. 4037. 4137. 75. II, Z. 694. 714. 725. Z. 42: 'sûsle geinnod.' II, Z. 52: 'sûsle begrorenne.' Andr. Z. 1379. und El. Z. 771: 'sûsle gebunden.' — líg. — 2536. víte. fýr. — 2537. ǽrdagum. týndon. — 2539. gráp.

on hǽðencynn. hlŷnn vearð on ceastrum,
cirm ârleásra cvealmes on ôre,
lâðan cynnes. lîg eall fornam
(154.) þæt he grênes fond goldburgum in.
Svilce þǽr ymbûtan unlytel dǽl
sîdre foldan geondsended væs
bryne and brôgan. bearvas vurdon
tô axan and to yslan eorðan væstma[s].
efne svâ vîde svâ þâ vîtelâc
rêðe geræhton rûm land vera
strûdende fŷr, steápes and geápes,
svôgende forsvealh; eall eador
þæt on Sodoma byrig secgas âhton
and on Gomorra, eall þæt god spilde,
freá, mid þy folce. Þâ þæt fŷrgebræc,
leóda lîfgedâl, Lothes gehŷrde
brŷd on burgum, underbæc beseah
við þæs vælfylles. ûs gevritu secgað,
þæt heó on sealtstânes sôna vurde
ânlîcnesse. ǽfre siððan
(155.) se monlîca, þæt is mǽre spell,
stille vunode, þǽr hie strang begeát
vîte, þæs heó vordum vuldres þegna
hŷran ne volde. nû sceal heard and steáp

2541. óre Jun. árleasra.. óre Th. — 2542. láðan. líg. fornám. — 2543. goldburh. 'þæt he þá goldburg ofgifan volde' Andr. Z. 1655. Gr. Einl. S. XXXVIII. Gr. Gr. 2, 456. — 2544. únlytel dǽl. — 2545. sídre. — 2546. brógan. — 2547. ýslan Th. væstma Ms. Jun. væstmas Th. — 2548. víde Th. vite-lác Jun. víte-lác Th. — 2549. rúm. — 2550. strûdan 'spoliare, vastare, diripere.' Z. 4227. El. Z. 904: 'ýceð ealdne níð, ǽhta strûdeð.' — fýr. steápes ⁊ geápes. — steápes adv. 'in altum, sursum.' steápes and geápes 'in die Höhe und in die Breite.' Leo. — 2552. ón. — 2554. fýr-gebrǽc. — 2555. líf-gedál. lîfgedâl 'interitus, mors' (Gr. Gr. 2, 465.) = aldorgedâl Z. 1067. und voruldgedâl El. Z. 580. gedâl (? n.) 'separatio, divortium.' Gr. Gr. I, 358. 2, 741. C. Z. 927. 1395. — gehýrde. — 2556. brýd. — 2558. sealt-stánes. — 2559. ánlícnesse. — 2560. mon-líca. mǽre. 2562. víte. vórdum. — 2563. hýran. nú. steáp. — 2564. vícum. vyrd subst. fem. 'fatum, fortuna; parca.' Gr. D. M. II. Ausg. S. 377 ff. Gr. Gr. I, 375. 343. 2, 39. 227. — C. Z. 993: 'vælgrimne vyrd.'

on þâm vîcum vyrde bîdan,
drihtnes dômes, hvonne dôgora rîm
voruld gevîte. Þæt is vundra sum
þâra þe gevorhrte vuldres aldor :·

[121.] Him þâ Abraham gevât âna gangan
mid ǽrdæge, þæt he eft gestôd,
þǽr vordum ǽr viꝺ his valdend spræc
frôd frumgâra. he geseah from foldan
up vîde fleógan vælgrimne rêc.
hie þæs vlenco onvôd and vîngedrync,
* Jun. p. 56. þæt hie firendǽ*da tô frece vurdon,
synna þrîste. sôꝺ ofergeáton
(156.) drihtnes dômas, and hvâ him dugeꝺa forgeaf
blǽd on burgum. forþon him brego engla
vylmhâtne lîg tô vræce sende.
Valdend ûsser gemunde vǽrfæst þâ
Abraham ârlîce, svâ he oft dyde,

Andr. Z. 1480: 'vordum vemde vyrd undyrne ofer min gemet.' El. Z. 1064: 'ymb þâ mǽran vyrd.' C. Z. 1394: 'þæt is mǽro vyrd.' El. Z. 977: '(væs) verum vansǽligum vyrda láꝺôst.' El. Z. 80, C. Z. 3361. und Andr. Z. 1057.: 'vyrda valdend.' El. Z. 1124: 'onvrigen vyrda bigang.' El. Z. 1256: 'vyrda gangum.' El. Z. 588: 'onvreón vyrda gerŷno.' El. Z. 812: '(þæs þû me) invrige vyrda gerŷno.' C. Z. 3667: 'vyrda gerŷnu.' C. Z. 3650: 'vyrda gesceaft.' cf. Z. 3678. – C. Z. 4062: 'vyrda geþingu.' — C. Z. 2349: '(þe sceal sôꝺ forꝺgân) vyrd.' El. Z. 582: 'ne magon ge þâ vyrd bemîꝺan' (celare). C. Z. 2383: 'sceal seó vyrd svâ þeáh (forꝺsteallian).' El. Z. 1047: 'hûru vyrd gescrâf.'. Beov. Z. 949: 'hie vyrd forsveóp.' C. Z. 2771: 'seó vyrd gevearꝺ.' Z. 4169: 'vyrd væs gevorden.' Z. 3987: 'vyrd gevordene.' Z. 3386: '(ac behindan beleác) vyrd mid vǽge.' Z. 3468: 'eft vyrd cymꝺ.' — bídan. — 2565. dómes. rím. — 2566. gevíte. — 2568. gevát. ána. — 2569. ǽr-dæge Th. ǽrdæg 'tempus matutinum,' unterschieden von geárdæg in geárdagum 'olim' (Z. 1651. II, Z. 370. Gr. Gr. 2, 489. Andr. und El. S. 133). 'mid ǽrdæge' Andr. Z. 220, Z. 1525. 'on uhtan mid ǽrdæge' Andr. Z. 1388, El. Z. 165. 'tô þâm ǽrdæge' C. Z. 3127. — 'on ǽrdagum' (C. Z. 2537.) = 'on geárdagum.' — heft Jun. eft gestód Th. — 2570. vórdum ǽr. — 2571. fród frum-gára. — 2572. úp víde Th. væl-grimne Jun. væl-grimme réc Th. — 2573. onvód. vín-gedrync. — 2574. firen-dǽda. — 2575. sýnna. sóꝺ ofergeáton. — 2576. dómas. — 2578. vylm-hátne líg. tó. — 2579. vǽrfæst. — 2580. árlice.

leófne mannan; Loth generede,
mæg þæs ôðres, þâ seó mænegeo forvearð.
Ne dorste þâ dǽdrôf hæle,
for freán egesan, on þâm fæstenne
leng eardigean; ac him Loth gevât
of byrig gangan [122.] and his bearn somed
vælstove fyrr vîc sceávian,
ôð þæt hie be hlîðe heáre dûne
eorðscræf fundon, þǽr se eádega Loth
vǽrfæst vunode, valdende leóf,
dægrîmes vorn, and his dôhtor tvâ.

* * *

[123.] (157.) hie dydon svâ druncnum [dôhtor his].
eóde seó yldre tô ǽr on reste
heora bêga fæder. ne viste blondenfeax,
hvonne him fæmnan tô [freolîce],
brŷde him bû vǽron * * *
on ferhðcôfan fæste genearvod
môde and gemynde, þæt he mægða sîð,
vîne druncen, gevîtan ne meahte.
Idesa vurdon eácne, eaforan brôhtan
villgesveostor on voruld, sunu,
heora ealdan fæder. Þâra æðelinga
môder ôðerne Moab nêmde,
Lothes dôhter, (158.) seó on lîfe væs
vintrum yldre. ûs gevritu secgeað,
godcunde bêc, þæt seó gingre
hire âgen bearn Ammon hête.

2582. forveorðan perire. Z. 2497. II, 21. — 2583. dǽd-róf. — 2585. ác. gevát — 2587. víc. — 2588. dúne. fúndon. — 2589. eorðscræf 'caverna, spelunca.' Andr. Z. 780. — 'vunigean open eorðscræfu' (plur.) Andr. Z. 803 und Erläut. S. 117. 'eorðsræf egeslic' Andr. Z. 1588. — scræf: 'open êce scræf' C. Z. 3466. II, Z. 130. 420. 634. 727. scref: II, 26. 73. — 2590. vǽrfæst. — 2591. dæg-rímes. — Lücke; ein Blatt ist ausgeschnitten. — 2593. tó. ǽr. — 2596. brýde. — 2597. genearvot Jun. Th. — 2598. móde. — 2599. víne drúncen. gevítan. — 2601. villgesveostor 'sorores germanae.' Vgl. Z. 968: villgebróðor. Z. 1998: villgesîððas. Z. 2140: villgestealla. Cod. Exon. 222, 2: vilgedryht. Andr. Z. 914: villgedryht. C. Z. 2021: villgeþofta u. s. w. — 2603. moáb némde. — 2604. life. — 2606. béc. — 2607. ágen. héte.

[124.] Of þâm frumgârum folc unrîm
þrymfæste twâ þeóda âvôcon:
ôðre þâra mægða Moabitare
eorðbûende ealle hâtað,
vîdmære cynn; ôðre veras nemnað,
æðelinga bearn, Ammonitare.

Gevât him þâ mid brŷde brôðor Arônes
under Abimelech æhte lædan
mid his hîvum. hæleðum sægde,
þæt Sarra his sveostor vǽre.
Abraham vordum bearh his aldre,
þy he viste gearve, þæt he vinemaga
on folce lyt freónda hæfde.
þâ se þeóden his (159.) þegnas sende,
hêht bringan tô him selfum [Sarran sciene].
þâ væs ellþeódig ôðre sîðe
vîf Abrahames from vere læded
Jun. p. 57. on fremdes fæðm. him þǽr fylste þâ
êce drihten, svâ he oft dyde,
nergend ûsser; com nihtes self
þǽr se valdend læg vîne druncen.
[125.] ongan þâ sôð cyning þurh svefn sprecan
tô þâm æðelinge, and him yrre hveóp:
'þû Abrahames idese genâme,
brŷde æt beorne. þe âbregdan sceal
for þǽre dǽde deáð of breóstum
sâvle þîne.' him symbelvêrig
sinces brytta þurh slǽp oncvæð:
'hvæt! þû ǽfre, engla þeóden,
þurh þîn yrre, vilt (160.) aldre lǽtan
heáh beheóvian, þǽre þe hêr leófað

2608. frumgárum. únrím. — 2609. avócon. — 2611. hátað. — 2612. vídmǽre. némnað. — 2614. gevát. brýde. arónes. — 2615. lǽdan. — 2617. vǽre. — 2618. vórdum. — 2619. víne-mága. — 2620. lýt. — 2624. víf. — 2626. éce. — 2628. víne. — 2629. sóð. sprécan. — 2630. hveóp. genáme. — 2632. brýde. — 2634. þíne. — 2635. synna Ms. Jun. Th. sinces Th. N. — slǽp óncvæð. — 2636. ǽfre. — 2637. þín ýrre. lǽtan. — 2638. beheopian Ms. beheopan Jun. beheovian Th. Vgl. Z. 2695.

rihtum þeávum, bîð on râde fæst
môdgeþance and him miltse
tô þe sêceð. me sægde âr
þæt vîf hire vordum selfa
unfricgendum, þæt heó Abrahames
sveostor vâre. næbbe ic synne við hie,
fâcna ânig, gefremed gêna.'
Him þâ ædre eft êce drihten,
sôðfæst metod, þurh þæt svefn oncvæð:
'âgif Abrahame idese sîne,
[126.] vîf, tô gevealde, gif þû on vorulde leng,
æðelinga helm, aldres recce.
he is gôd and gleáv, mæg self [tô gode] sprecan,
geseón sveglcyning. (161.) þû sveltan scealt
mid feo[h] and mid feorme, gif þû þâm frumgâran
brŷde vyrnest. he âbiddan mæg,
gif he ôfstum me ârende vile
þeávfæst and geþyldig þîn âbeódan,
þæt ic þe lissa lifigendum giet
on dagum lâte duguða brûcan
sinces gesundne.' Þâ slâpe tôbrægd
forht folces veard, hêht him fetigean tô
sprecan sîne, spêdum sægde
eorlum Abimeleh, egesan geþread,
valdendes vord. Veras him ondrêdon
for þâre dâde drihtnes handa
sveng, æfter svefne. [127.] Hêht sylf cyning
him þâ Abraham tô, ôfstum miclum.

2640. mód-geþance. — 2641. séceð. ǽr. — 2642. víf. vórdum. — 2644. vǽre. — 2645. géna Jun. Th. — 2646. éce. — 2647. sóðfæst. óncvæð. 2648. agíf. síne. — 2649. víf. — 2651. gód. — 2652. geseón. — 2653. frum-gáran. — 2654. brýde Th. vyrnest Jun. vynnest.. mæg Th. 2655. ǽrenda. — 2656. þín. — 2657. íc. gíet. — 2658. brúcan. — 2659. sínces. — 2660. forht adi. 'pavidus.' Z. 1949. 1964. 2165. 4241. Z. 3188. der Comparativ. — tó. — 2661. sprécan síne. — 2663. vórd. ondrédon. — 2664. dǽde. — 2665. sveng ictus, vibratio; die Composita stehen verzeichnet in Gr. Gr. 2, 529. — Z. 2687: 'gûð-bordes sveng.' El. Z. 239: 'ŷða svengas.' Beov. Z. 4767: 'sveordes svengum.' C. Z. 984: vælsveng ictus letalis, cædes. — 2666. tó.

þâ reordode rîce þeóden:
'mago Ebrêa * * (162.) þæs þû me vylle
vordum secgean, hû gevorhte ic þæt,
siððan þû ûsic under, Abraham, þîne
on þâs êðelturf æhta læddest,
þæt þû me þus svîðe searo rênodest?
þû ellþeódig ûsic voldest
* Jun. p. 58. on þisse folcsceare fâcne besyr*van,
synnum besmîtan. sægdest vordum,
þæt Sarra þîn sveostor vǽre,
lîces mæge; voldest lâðlîce
þurh þæt vîf on me vrôhte âlecgean,
ormǽte yfel. Ve þe ârlîce
gefeormedon, and þe freóndlîce
on þisse verþeóde vîc getǽhton,
land tô lissum. þû ûs leánest nû
unfreóndlîce, fremena þancast.'

[128.] Abraham þâ andsvarode:
'ne dyde ic for fâcne, (163.) ne for feóndscipe,
ne for vihte, þæs ic þe veán ûðe.
ac ic me, gumena baldor, gûðbordes sveng,

2667. ríce. — 2668. ebréa. — 2669. vórdum. íc. — 2670. þíne. — 2672. searo rênodest 'insidias struxisti,' von rênian. Beov. Z. 1547: 'golde geregnad' auro instructus. Jud. (Anal. 141, 31): 'gerênode reádum golde.' Byrhtnoth (Anal. 125, 61): 'and gerênod svurd.' El. Z. 879 (Erl. S. 158): 'rihtes rêniend.' C. Z. 3076: 'vrôht berênodon.' Vgl. geregnian, gerênian 'ornare' Gr. Gr. 1, 908. — 2674. besyrvan = syrvan, searvan insidiari. Beov. Z. 1419. — 'snyttrum besyrvan' Beov. Z. 1877. — syrvan hat im praet. syrede: 'invit syredon' dolum moliebantur. Andr. Z. 610. (Erl. S. 112). Gr. Gr. 1, 910. 2, 191. — 2675. besmítan vórdum. — 2676. þín. vǽre. — 2677. líces. láðlice. — 2678. vif. — 2679. órmæte Jun. ormæte . . árlice Th. — ormǽte, nimius. Gr. Gr. 2, 789. 'þreá ormǽte' Andr. Z. 1167. — 2681. víc. — 've getǽhton,' wir wiesen an, zeigten, von getǽcan, monstrare, dirigere, assignare; iubere. Z. 2831: 'vîc getǽhte.' Z. 2848. Andr. Z. 6. 485. El. Z. 600. 1075. — tǽhte Z. 2867. 2879. 2894. — 2682. nú. — 2683. únfreondlice. — 2685. íc. — 2686. ûðe 'favi' ahd. onda. Gr. Gr. 1, 244; von dem anomalen Verb unnan: 'an' Z. 1834. 2909. Rask A. S. Gr. S. 79. — 2687. ác. — baldor princeps. Gr. Gr. 1, 639. I, 329. 2, 141. D. M. II. Ausg. S. 201. — 'vígona baldor' El. Z. 345. Anal. 131, 17. — guð-bórdes.

leódmagum feor, lâre gebearh.
siðđan me se hâlga of hŷrde freán
mînes fæder fyrn âlædde,
ic fela siððan folca gesôhte
vina uncûðra and þis vîf mid me,
freónda feásceaft. ic þæs fêres â
on vênum sæt, hvonne me vrâðra sum,
ellþeódigne, aldre beheóve,
seðe him þâs idese eft âgan volde.
forðon ic vîgsmiðum vordum sægde,
þæt Sarra mîn sveostor vǽre,
ǽghvǽr eorðan, þǽr vit eardaleás
mid veá landum vinnan sceoldon.
[129.] Ic þæt ilce dreáh on þisse éðyltyrf,
(164.) siððan ic þîne, þeóden mǽra,
mundbyrde geceás. ne væs me on môde cûð,
hvæðer on þyssum folce freán ælmihtiges
egesa vǽre, þâ ic hêr ǽrest com.
forþon ic þegnum þînum dyrnde
and sylfum þe svîðôst micle
sôðan spræce, þæt me Sarran
brŷdelâste beddreste gestâh.'
Þâ ongan Abimæleh Abraham svîðan
voruldgestreónum, and him his vîf âgeaf.
sealde him tô bôte, þæs þe he his brŷd genam,
gangende feoh and glæd seolfor,

2688. láre. — 2689. of hŷrde d. i. of hîrêde. II, Z. 424: 'for þan hirêde.' — 2690. mínes. alǽded. — 2692. vína. víf. — 2693. á Jun. íc.. á Th. — 2694. vénum. — 2696. ágan. — 2697. íc víg-smiðum. vórdum. — vîgsmið belli motor, bellator. Gr. Gr. 2, 482. 524. Cod. Exon. 314, 14. Vgl. hleahtorsmið C. Z. 2972. lârsmið Andr. Z. 1221. El. Z. 203. vundorsmið Beov. Z. 3360. — 2698. mín. vǽre. 2700. véa landum Jun. veá-landum Th. — 2701. þysse Th. — 2702. þína. mǽra. — 2703. mundbyrd protectio. Gr. Gr. 2, 472. C. Z. 1941. 2523. 2703. Andr. Z. 1433. 1632. — Vgl. 'munde patrocinium' Gl. M. 347. gemundbyrdan Z. 2467. — móde. — 2705. vǽre. ic hér ǽrest cóm. — 2706. forþón þínum. — 2708. sóðan. — 2709. gestáh. — 2710. ongán. Vgl. Z. 1975: 'sviðan (folcgestreónum).' — 2711. vif. — 2712. bóte. his brýd genám.

2700. esse legendum vealländum vunian. (v. Mz. et [illegible] ad h. l.).
2697. mutandum esse vîgsmiðum in vihsmiðum (v. Mz. et [illegible] ad h. l.).

andveorc feos. [130.] Spræc þâ vordum eác
tô Abrahame æðelinga helm:
'vuna mid ûsic and þe vîc geceós
on þissum lande, þæ̂r þe leófôst sie,
êðelstove, þe ic âgan sceal.
(165.) ves ûs fæle freónd; ve þe feoh syllað.'
Cvæð þâ eft ráðe ôðre vorde
tô Sarran sinces brytta:
'ne þearf þe on edvit Abraham settan,
þîn freádrihten, þæt þû flettpaðas,
* Jun. p. 59. mæg ælfsciéno* mîne træ̂de;
ac him hygeteónan hvîtan seolfre
deópe bête. ne ceara incit duguða
of þisse êðyltyrf ellor sêcan
vinas uncûðe; ac vuniað hêr.'
Abraham fremede svâ hine his aldor hêht,
onfêng freóndscipe, be freán hæ̂se,
lufum and lyssum. he væs leóf gode,
forðon he sibbe gesæ̂lig dreáh
and his [131.] scippende[s] under sceade gefôr,
hleóvfeðrum þeaht, hêr þenden lifde.
(166.) Þâ gien væs yrre god Abimelehe
for þæ̂re synne, þe he við Sarrai
and við Abrahame æ̂r gefremede,
þâ he gedæ̂lde him deóre tvâ,
vîf and væpned. He þæs veorc gehleát,

2714. andveorc 'materies, substantia.' Gr. Gr. 2, 715. C. Z. 176. feohs :· Jun. feos.. vórdum Th. — 2716. víc. — 2718. ágan. — 2720. vórde. — 2723. ðín Th. freádrihten. S. Z. 881. Beov. Z. 1585. Gr. D. M. II. Ausg. S. 191. — flett-vaðas Jun. Th. flettpaðas, semitas. Gr. Andr. und El. Erl. S. 116. fletpæð 'Hausweg, Hausflur.' Gr. Gr. 2, 453. 513. Verschieden von pað (Z. 3416. ânpað Z. 2987. mîlpað Z. 3100. El. Z. 1263.) ist vâðu 'iter.' Gr. Gr. I, 359. C. Z. 4166. 4179. 'vêrige æfter væ̂ðe' Andr. Z. 593. — 2724. ælfsciene, Z. 1821. Gr. D. M. II. Ausg. S. 418. Gr. Gr. 2, 575. — míne. — 2725. ác. hvítan. — 2726. béte. — 2727. sécan. — 2728. vínas. ác. hér. — 2730. hǽse. — 2734. hleóvfeðer 'ala obumbrans.' Gr. Gr. 2, 462. — 2737. ǽr. — 2738. gedǽlde. — 2739. víf. gehleát. gehleát von (ge)hleótan, sortiri. Psalm 105, 24: 'he þæs hǽl gehleát.'

frêcne vîte. ne meahton freó ne þeóve
heora bregoveardas bearnum âgan,
monrîm mæge𝔡; ac him þæt metod forstôd,
ô𝔡 þæt se hâlga his hlâforde
Abraham ongan ârra biddan,
êcne drihten. him engla helm
getig𝔡ode, tuddorspêd onleác
folccyninge freóra and þeóvra,
vera and vîfa. lêt veaxan eft
heora rîmgetel rodora valdend,
eád and æ̂hta. ælmihtig vear𝔡
milde on môde, moncynnes veard,
Abimeleche, svâ hine Abraham bæd.
[132.] (167.) Đâ com fêran freá ælmihtig
tô Sarrai, svâ he self gecvæ𝔡.
valdend ûsser hæfde vordbeót
leófum gelæ̂sted, lîfes aldor,
eaforan and idese. Abrahame vôc
bearn of brŷde, þone brego engla,
æ̂r þy magotudre môdor væ̂re
eácen be eorle, Isaac nêmde.
hine Abraham on his âgene hand
beácen sette, svâ him bebeád metod,
vuldortorht, ymb vucan, þæs þe hine on voruld
tô moncynne môdor brohte :·

Cniht veóx and þâg, svâ him cynde væ̂ron
æ̂𝔡ele from yldrum. Abraham hæfde
vintra hund teontig, þâ him vîf sunu
on þanc gebær. he þæs þrage bâd,
si𝔡𝔡an him æ̂rest þurh his [133.] âgen vord
(168.) þone dæg villan drihten bodode.

2740. víte. — 2741. ágan. — 2742. mon-rím. ác. forstód. forstandan 'impedire, obsistere;' sonst auch 'defendere; intelligere.' Z. 766. 2516. 3057. — Andr. Z. 1540: 'him þæt engel forstôd.' — 2744. árra. 2745. écne. — 2746. onleác. — 2748. vífa. — 2749. rím-getel. — 2751. móde. — 2755. vórd-beot Th. vordbeót = beótvord 'minæ.' Gr. Gr. 2, 545. — 2756. lífes. — 2757. vóc. — 2758. brýde. — 2759. ǽr. vǽre. — 2760. isáác némde. — 2761. ágene. — 2767. hunteontig Jun. víf Th. — 2768. bád. — 2769. ǽrest. ágen vórd.

þá seó vyrd gevearð, þæt þæt víf geseah
for Abrahame Ismael plegan,
þǽr hie æt svǽsendum sǽton bûtû,
* Jun. p. 60. hâlig on hige, and heora hîvan* eall,
druncon and drŷmdon. þá cvæð drihtlecu mæg,
brŷd tô beorne: 'forgif me, beága veard,
mîn svǽs freá; hât sîðian
Agar ellor, and Ismael
lǽdan mid hie: ne beóð ve leng somed
villum mînum. gif ic vealdan môt,
nǽfre Ismael við Isâce,
við mîn âgen bearn, yrfe dǽleð
on lâste þe, þonne þû of lîce
aldor âsendest.' [134.] þâ væs Abrahame
veorce on môde, þæt he on vræc drîfe
his selfes sunu. þâ com sôð metod
(169.) freom on fultum: viste ferhð guman
cearum on clommum. cyning engla spræc
tô Abrahame, êce drihten:
'lǽt þe âslûpan sorge of breóstum,
môdgevinnan, and mægeð hŷre,
brŷde þînre. hât bûtû âveg
Agar fêran and Ismael,
cniht of cŷððe. ic his cynn gedô
brâd and bresne bearna tudre,
væstmum spêdig, svâ ic þe vordum gehêt.'

2771. víf. — 2773. svǽsendu 'epulæ.' Judith (Anal. 131, 16): 'girvan up svǽsendo;' Andr. Z. 386: 'þissa svǽsenda (leán);' „gilt nur im plur. und drückt eigentlich aus familiaritas, von svǽs 'familiaris, domesticus,' der Hausgenoss ist zugleich Tischgenoss, wie gereord zugleich Unterredung und Gastmal." Grimm zu Andr. l. c. — 2775. drihtlic fürstlich, herrlich; Z. 1843. nochmals 'drihtlícu mæg;' das Adv. Z. 2132. — 'drihtenlices, dominici' M. Gl. 338. — 2776. brýd. 2777. mín Th. — mín svǽs freá, vgl. Z. 3331: 'his svǽsne sunu.' — siððan Jun. Th. síðian Th. N. — 2778. ágar. — 2780. mínum. mót. — 2781. isáce. — 2782. mín ágen. dǽleð. — 2783. líce. — 2784. aséndest. — 2785. móde. — 2786. sóð. — 2789. éce. — 2791. mód-gevinnan. hire. — 2792. þínre. hát bútú. — 2793. ágár. — 2794. cýðð, gecýðð patria. Andr. Z. 735: 'on cýððe,' in der Kunde, Heimat. — íc. — 2795. brád. — bresen, bræsen 'æneus, validus.' Z. 3691. 3965. — 2796. vórdum.

þâ se ver hŷrde his valdende,
drâf of vîcum dreórigmôd tû,
idese of earde and his âgen bearn.
* * *
* * [135.] (170.) sveótol is and gesêne,
þæt þe sôð metod on gesîððe is,
svegles aldor, seðe sigor seleð
snytrum mihtum and þîn môd trymeð
godcundum gifum. forþon þe giena speóv
þæs þû við freónd ôððe feónd fremman ongunne
vordum ôððe dǽdum. valdend scûfeð,
freá, forðvegas folmum sînum,
villan þînne. þæt is vîde cûð
burhsittendum. ic þe bidde nû,
vine Ebrêa, vordum mînum,
þæt þû tilmôdig treóva selle
vǽra þîna, þæt þû ville me
vesan fæle freónd, fremena tô leáne
þâra þe ic tô duguðum þe gedôn hæbbe,
siððan þû feásceaft (171.) feorran côme
on þâs verþeóde vræccan lâste.
[136.] gyld me mid hyldo, þæt ic þe hneáv ne væs
landes and lissa. ves þissum leódum nû
and mægburge mînre ârfæst,
gif þe alvalda, ûre drihten,
scîrian ville, seðe gesceapu healdeð,

2797. hŷrde. — 2798. dráf of vícum dreorig-mód tú. — 2799. ágen. — Lücke; ein Blatt aus der Handschrift geschnitten. — 2800. sveótol 'manifestus, apparens.' Z. 883. El. Z. 26. Andr. Z. 742: 'sveótolum tâcnum.' — El. Z. 689: '(butan þû) sveótollîce sôð gecŷðe.' — is. — 2801. sóð. is. — 2803. þin mód. — 2806. vórdum oððe dǽdum. — scûfan trudere. Z. 3749. II, Z. 634. præt. sceáf, Z. 136. 1558. II, Z. 446. — 2807. forðveg progressus. Z. 2961. 3058. 3177. 3279. Beov. Z. 5246: '(þâ he of ealdre gevât) frôd on forðveg.' — sínum. — 2808. þínne. víde. — 2810. vórdum mínum. — 2811. tilmódig. — 2812. vǽra þína. — 2814. gedón. — 2815. cóme. 2818. nú. — 2819. mínre árfæst. — 2820. úre. — 2821. scîrian partiri, secare; sodann, wie hier, tribuere, impertire, largiri alicui aliquid, bescheren. — gesceapu, alts. giscapu, 'forma (Z. 500.), mandata (Z. 839. 2463.), instituta (Z. 1567.), fata (Z. 2821.).' Gr. D. M. I. Ausg. S. 500.

þæt þû randvîgum rûmor môte
on þisse folcsceare frætva dǣlan,
* Jun. p. 61. môdigra gestreón, mearce* settan.'
Đâ Abraham Abimelehe
vǣre sealde, þæt he volde svâ :·

Siððan væs se eádega eafora Þares
in Filistêa folce eardfæst,
leód Ebrêa, lange þrage,
feásceaft mid fremdum. him freá engla
vîc getǣhte, (172.) þǣr veras hâtað
burhsittende Bersabêa lond.
þǣr se hâlga heáh [137.] steáp reced,
burh, timbrede and bearo sette,
veobedd vorhte, and his valdende
on þǣm glædstede gild onsægde,
lâc geneáhe, þâm þe lîf forgeaf
gesǣliglîc svegle under.
Þâ þæs rinces se rîca ongan
cyning costigan, cunnode georne,
hvilc þæs æðelinges ellen vǣre;
stîðum vordum spræc him stefne tô:
'gevît þû ôfestlîce, Abraham, fêran,
lâstas lecgan, and þe lǣde mid
þîn âgen bearn. þû scealt Isaac me
onsecgan, sunu þînne, sylf tô tibre,
siððan þû gestigest steápe dûne,
hrincg þæs heán landes, (173.) þe ic þe heonon getǣce,
up þînum âgnum fôtum. þǣr þû scealt [138.] âd gegærvan,
bǣlfŷr bearne þînum, and blôtan sylf

2822. rúmor. móte. — 2823. dǽlan. — 2824. gestreón. — 2826. vǽre. — 2827. þáres. — 2828. filistéa — 2829. ebréa. þráge. — leód Ebréa, Z. 2157: 'Ebrêa leód.' — 2831. víc. — 2832. lono Ms. Jun. lond. sé Th. 2835. hís Jun. — 2837. lác. líf. — 2838. gesǽliglic. — 2839. ríca Jun. ríca ongán Th. — 2841. vǽre. — 2842. vórdum. tó. — 2843. gevít. féran. — 2844. lǽde míd. — 2845. þín ágen. isáác. — 2846. ðínne. — 2847. dúne. — 2848. lándes. getǽce. — 2849. ád Jun. þínum ágnum fótum.. ád Th. — 2850. bǽl-fýr. þínum. blótan.

sunu mid sveordes ecge, and þonne sveartan lîge
leófes lîc forbærnan and me lâc bebeódan.'
Ne forsæt he þy sîðe; ac sôna ongann
fŷsan tô fôre. him væs freá[n] engla
vord ondrysne and his valdende leóf.
þâ se eádga Abraham sîne
nihtreste ofgeaf, nalles nergendes
hæse viðhogode, ac hine se hâlga ver
gyrde grægan sveorde, cŷððe, þæt him gâsta veardes
egesa on breóstum vunode. ongan þâ his esolas bætan
gamolferhð goldes brytta, hêht hine geónge tvêgen
men midsîðian, mæg væs his âgen þridda,
and he feorða sylf. þâ he fûs gevât
from his âgenum hofe [139.] Isaac lædan,
bearn unveaxen, (174.) svâ him bebeád metod.
êfste þâ svîðe and onette
forð foldvege, svâ him freá tæhte
vegas ofer vêsten, ôð þæt vuldortorht
dæges þriddan ûp ofer deóp væter
ord âræmde. þâ se eádega ver
geseah hlifigan heá dûne,
* svâ him sægde ær svegles aldor. * Jun. p. 62.
Đâ Abraham spræc tô his ombihtum:
'rincas mîne, restað incit hêr
on þissum vîcum. vit eft cumað
siððan vit ærende uncer tvêga
gâstcyninge âgifen habbað.
Gevât him þâ se æðeling and his âgen sunu
tô þæs gemearces, þe him metod tæhte,
vadan ofer vealdas: vudu bær sunu,

2852. lic. lác. — 2853. ác. — 2854. fŷsan festinare. Andr. Z. 1698: 'ongan hine þâ fŷsan.' El. Z. 225 f.: 'ongan þâ ôfstlîce eorla mengu tô flôte fŷsan;' auch bedeutet das Wort 'cupere.' Gr. Gr. I, 366. Andr. Z. 1188: 'and þû here fŷsest.' — fóre Th. frea Ms. Jun. — 2855. vórd. hís. — 2856. síne. — 2858. ác. — 2860. bætan. — 2862. mæg. his ágen. — 2863. fús gevát. — 2864. ágenum. isáác. — 2865. únveaxen. bebeád. — 2867. svá hím. — 2868. vésten. — 2870. órd arædmde. — 2871. heá dúne. — 2872. ær. — 2874. míne. hér. — 2875. vícum. — 2876. ærende. — 2878. gevát. ágen. — 2880. bær.

fæder fŷr and sveórd. þâ þæs fricgean ongann
ver vintrum geóng (175.) vordum Abraham:
[140.] 'vit hêr fŷr and sveord, freá mîn, habbað;
hvǽr is þæt tiber, þæt þû torhtgode
tô þâm brynegielde bringan þencest?'
Abraham maðelode (hæfde on ân gehogod,
þæt he gedǽde, svâ hine drihten hêt):
'him þæt sôð cyning sylfa findeð,
moncynnes veard, svâ him gemet þinceð.'
Gestâh þâ stîðhydig steápe dûne
ûp mid his eaforan, svâ him se êca bebeád,
þæt he on hrôfe gestôd heán landes,
* * * on þǽre þe him se stranga tô,
vǽrfæst metod, vordum tǽhte.
ongan þâ âd hladan, æled veccan,
and gefeterode fêt and honda
bearne sînum, and þâ on bǽl âhôf
Isaac geóngne, and þâ ædre gegrâp
(176.) sveord be gehiltum. volde his sunu cvellan
folmum sînum, fŷre sencan
mæges dreóre. [141.] þâ metodes þegn,
ufan engla sum, Abraham hlûde
stefne cŷgde. he stille gebâd
âres spræce, and þâm engle oncvæð.
him þâ ôfstum tô, ufan of roderum,
vuldorgâst godes vordum mǽlde:
'Abraham leófa, ne sleáh þîn âgen bearn,
ac þû cvicne âbregd cniht of âde,
eaforan þînne. him an vuldres god.
Mago Ebrêa, þû mêdum scealt,
þurh þæs hâlgan hand heofoncyninges,

2881. fýr. — 2882. vórdum. — 2883. hér fýr. mín. 2886. án. — 2887. gedæd Jun. gedǽde Th. — 2890. dúne. — 2891. úp.. éca Th. éca. Jun. — 2892. Ða Jun. ꝥ.. hrófe.. gestód. heán. — 2893. tó. — 2894. vǽrfæst. vórdum. — 2895. ád Jun. ád hládàn Th. — 2896. fét. 2897. sínum. bǽl áhóf. — 2898. isáác. gegráp. — 2900. sínum. fýre. 2902. súm. hlúde. — 2903. gebád. — 2904. áres Jun. Th. — 2905. tó Jun. Th. — 2906. vórdum. — 2907. þín ágen. — 2908. áde Jun. abrégd.. áde. Th. — 2909. án Jun. þínne. án Th. — 2910. médum. — 2911. hánd.

sôðum sigorleánum selfa onfôn,
ginfæstum gifum. þe vile gâsta veard
lissum gyldan, þæt þe væs leófra his
sibb and hyldo, þonne þîn sylfes bearn.'
Âd stôd onæled, hæfde Abrahame
(177.) metod moncynnes, mæge Lôthes,
breóst geblissad, þâ he him his bearn forgeaf,
Isaac cvicne. [142.]* Ðâ se eádega bevlât
rinc ofer exle, and him þær rom geseah
unfeor þanon ænne standan,
brôðor Arônes, brembrum fæstne.
þone Abraham genam and hine on âd âhôf,
ôfestum miclum, for his âgen bearn.
âbrægd þâ mid þy bille, brynegield onhread,
rêccendne veg rommes blôde,
onblêot þæt lâc gode, sægde leána þanc,
and ealra þâra þe him sîð and ær
gifena drihten forgifen hæfde :·

* Jun. p. 63.

[143.] Hvæt! ve feor and neáh gefrigen habað
ofer middangeard Moyses dômas,
vræclîco vordriht vera cneórissum,
in uprodor eádigra gehvâm
(178.) æfter bealu sîðe bôte lîfes
lifigendra gehvâm, langsumne ræd
hæleðum secgan, gehŷre seðe ville.
þone on vêstenne veroda drihten
sôðfæst cyning mid his sylfes
miht gevyrðode and him vundra fela,
êce alvalda, in æht forgeaf.
He væs leóf gode, leóda aldor,
horsc and hrêðergleáv herges vîsa,

2912. sóðum. onfón. — 2915. þín. — 2916. ád stód onæled. — 2919. isáác. bevlát. — 2920. róm. — 2921. ænne. — 2922. árones. — 2923. genám Th. ád Jun. ád ahóf Th. — 2924. ágen. — 2926. blóde. — 2927. lác. — 2928. ær. — 2930. vé. — 2931. dómas. — 2932. vórd-riht. 2934. bóte lífes. — 2935. ræd. — 2937. véstenne Th. verode Ms. Jun. veroda Th. — 2938. sóðfæst. — 2940. éce. — 2942. horsc prudens. Z. 3880. Gr. Gr. I, 339. 2, 277. 278. — vísa Th.

freom folctoga. Faraônes cyn,
godes andsaca[n], gyrdvîte band,
þær him gesealde sigora valdend
môdgum magorǽsvum his maga feorh
on vist êðles Abrahames sunum.
Heáh væs þæt handleán and him hold freá.
gesealde vǽpna geveald við vrâðra grŷre,
ofercom mid þy campe cneómaga fela
(179.) feónda folcriht. Đâ væs forma sîð
þæt hine veroda god vordum nægde,
þǽr he him gesægde sôðvundra fela,
hû þâs voruld vorhte vitig drihten,
eorðan ymbhvyrft and uprodor
gesette sigerîce, and his sylfes naman,
þone yldobearn ǽr ne cûðon,
frôd fædera cyn, þeáh hie fela viston.
[144.] Hæfde he þâ gesvîðed sôðum cræftum,
and gevurðodne, verodes aldor,
Faraônes feónd, on forðvegas.
Þâ væs ingêre ealdum vîtum
deáðe gedrenced drihtfolca mǽst.
Hordvearda hrŷre heáf væs genivad,
svǽfon fele dreámas since berofene.
Hæfde mânsceaðan æt middere niht
* Jun p. 64. frêcne * gefylled (180.) frumbearna fela;
âbrocene burhveardas bana vîde scrâð,
lâð leódhata. land dryrmyde

2943. cynn Jun. faraónes cyn Th. — 2944. andsaca Ms. Jun. andsacan. gyrdvíte Th. — 2946. módgum. mága. — 2947. víst. — 2948. hand-leán. — 2950. þý. cneó-mága. — 2951. feonda feonda Ms. Jun. — 2952. vórdum Th. — vordum negan compellare. El. Z. 288. 558. Cod. Exon. 166, 2: '(vine leófestan) vordum negan.' — El. Z. 386: 'vordum genegan.' Die ursprüngliche Bedeutung mag 'aggredi' sein, wozu sich auch 'viste genægdon' Z. 3059. fügen würde. Cod. Exon. 119, 27: 've þec niða genægað.' Die von Kemble (zu Beov. Z. 2637: 'vordum hnǽgde) vorgeschlagene Aenderung, in den obigen Stellen aus Elene statt 'negan' hnǽgan zu lesen, ist daher unnöthig. — 2953. sóð-vundra. — 2955. úprodor. — 2956. ríce. — 2957. ǽr ne cúðon. — 2958. fród. — 2959. sóðum. — 2961. faraónes. — 2962. ingére Jun. ingére.. vítum Th. 2964. genívad. — 2966. mán-sceaðan. — 2968. víde. — 2969. láð.

deádra hrǽvum, dugoð forðgevât,
vôp væs vîde, vorulddreáma lyt.
vǽron hleahtorsmiðum handa belocene.
âlŷfed lâð sîð leóde grêtan,
[145] folc fêrende. freónd væs bereáfod,
hergas on helle. heofon þider becom;
druron deófolgyld. dæg væs mǽre
ofer middangeard, þâ seó mengeo fôr,
svâ þæt fæsten dreáh fela missera,
ealdvêrige Egypta folc,
þæs þe hie vîde ferð vyrnan þôhton
Moyses magum, gif hie metod lête,
onlangne lust leófes sîðes.
Fyrd væs gefŷsed, (181.) from seðe lǽdde,
môdig magorǽsva, mægburh heora.
oferfôr he mid þy folce fæstena vorn,
land and leódveard, lâðra manna,
enge ânpaðas, uncûð gelâd,
ôð þæt hie on gûðmyrce gearve bǽron.
vǽron land heora lyfthelme beþeaht,
mearchofu môr heald. Moyses ofer þâ
fela meoringa fyrde gelǽdde :·

[146.] Hêht þâ ymb tvâ niht tîrfæstne hæleð,
siððan hie feóndum ôðfaren hæfdon,
ymbvicigean verodes bearhtme

2970. gevát. — 2971. vóp. víde. voruld-dreáma. — 2973. láð. grétan. — 2974. férende Th. feond Th. N. — 2975. becóm. — 2976. deófolgyld idola Gr. D. M. II. Ausg. S. 72. Nota. Andr. Z. 1688: 'deofulgild tôdrâf and gedvolan fylde.' El. Z. 1041: '(and þâm vyrsan viðsôc) deofulgildum.' — mǽre. — 2977. fór. — 2980. víde Th. — vîde ferð (d. i. ferhð) = vîdan ferhð 'in perpetuum, per omnem vitam.' S. Z. 903. — 2981. læte Jun. mágum. lete Th. — 2982. síðes. — 2984. ræva Jun. módig mago-ræsva Th. — 2985. oferfór he mid þý. — 2987. úncúð gelád. — 2989. lyfthelm nubes. Gr. Gr. 2, 466. 499. — 2990. mór Jun. Th. — 2991. meoring „idem forsan quod merring et myrring 'effusio, prodigalitas.' Item, iactura, periculum" Lye; eher vielleicht 'impedimentum,' wenn das Wort mit myrran, merran 'impedire' (Gr. Gr. 2, 268.) zu verbinden ist. — 2994. verodes bearhtme 'exercitus fragore' Gr. Gr. I, 351. 2, 146. 564. 3, 136. C. Z. 2400.

mid ælf ere Aethanes byrig
mægnes mǣste mearclandum on.
nearve genŷddon on norðvegas.
(182.) viston him be sûðan Sigelvara land,
forbærned beorhhleoðu, brûne leóde
hâtum heofoncolum. þǣr hâlig god
við fær bryne folc gescylde
bælce oferbrǣdde byrnendne heofon,
hâlgan nette hâtvendne lyft.
Hæfde vedervolcen vîdum fæðmum
eorðan and uprodor efne gedǣled.
lǣdde leódverod; lîgfŷr âdranc
hâte heofontorht. hæleð vafedon,
drihta gedrŷmôst, dægscealdes hleó
vand ofer volcnum. hæfde vitig god
sunnan sîðfæt svegle ofertolden,
svâ þâ mæstrâpas men ne cûðon,
ne þâ seglrôde geseón meahton
eorðbûende, (183.) ealle cræfte,
hû âfæstnod væs feldhûsa mǣst,

El. Z. 205: 'heriges beorhtme.' El. Z. 39: 'veredes breahtme,' wozu man Grimm's Erläuterungen (S. 141.) nachlese. M. Gloss. 331: 'bearhtmiendum stridente.' — bearhtme subito, im Augenblick. Jud. (Anal. 132, 27): 'bearhtme stôpon (tô þâm) gysterne.' El. Z. 864: 'mid bearhtme.' — 2995. æt anes Jun. æthanes Msc. Aethanes Th. Anstatt des gänzlich unverständlichen 'ælf ere' schlage ich vor, einstweilen zu lesen 'ælfylce.' — 2996. ón. — 2998. Sigelvare 'die Aethiopen im Sonnenland' Gr. Gr. 2, 111. N.' „sylhearvenre, æthiopico" M. Gl. 426. — segl, sægl, sigel, sygel 'sol.' Andr. Z. 50 (Erl. S. 96): 'heáfdes segl' d. i. das Auge. — 2999. burhhleoðu Mscr. Jun. Th. beorhhleoðu Th. N. S. Z. 2153. 3377. — 3003. hátvendne. — 3004. vídum. — 3005. gedǽled. — 3006. líg-fýr adránc. — 3008. sceald in dægsceald (Tagschild) = sceld, scyld, 'clypeus.' So: 'sceldbyrig II, Z. 311. scyld Z. 2056. — 3009. vitig. — 3010. sîðfæt (m.) gen. sîðfætes und sîðfates 'iter, via.' Z. 4165. El. Z. 229. Andr. Z. 204: '(þæt þû â voldest) þæs sîðfætes sǣne veorðan;' dagegen El. Z. 220: '(Elene ne volde) þæs sîðfates sǣne veorðan.' Andr. Z. 358. und 1662: 'sîðfæte;' aber C. Z. 3450. und Andr. Z. 663: 'sîðfate.' S. Gr. Gr. I, 329. Andr. und El. Erl. S. 106. — 3011. mæstrápas. — 3012. segl-róde. geseón. — 3014. feld-húsa.

siððan he mid vuldre ge*veorðode * * *Jun. p. 65.
þeóden holde. Þâ væs þridda vîc
folce tô frôfre. fyrd eall geseah,
hû þær hlifedon hâlige seglas,
lyftvundor leóht. leóde ongeton,
dugoð Israhêla, þæt þær drihten cvom,
veroda drihten, vîcsteal metan;
him beforan fôran fŷr and volcen
in beorht rodor, beámas tvêgen,
þâra æghvæðer efngedælde,
[147.] heáhþegnunga hâliges gâstes,
deórmôdra sîð dagum and nihtum.
Þâ ic on morgen gefrægn môdes rôfan
hebban herebŷman hlûdan stefnum,
vuldres vôman. (184.) verod eall ârâs,
môdigra mægen, svâ him Moyses bebeád,
mære magoræsva, metodes folce.
fûs fyrdgetrum forð gesâvon
lîfes lâtþeóv lîfveg metan;
sveglsîðe veold. sæmen æfter
fôron flôdvege. folc væs on sâlum:

[148.] Hlûd herges cyrm heofonbeácen âstâh
æfena gehvâm. ôðer vundor syllîc,
æfter sunnan setlrâde beheold
ofer leódverum, lîge scînan,

3015. Nach 'veorðode' eine Lücke, die wahrscheinlich durch die Nachlässigkeit des Abschreibers enstanden ist. — 3016. víc. — 3019. ongéton. — 3021. víc-steal. — 3022. fóran. fýr. — 3024. efn-gedælde. 3026. deormódra. — 3027. módes rófan. — 3028. here-býman. hlúdan. — 3029. vóman. arás. — 3030. bebeád. — 3031. mære. — 3032. fús Jun. fús fýrd-getrum. gesávon Th. — 3033. lífes. — lâtþeóv, lâtteóv 'dux.' Gr. Gr. I, 359., für lâdteóv, (lâd iter, teón ducere), wesshalb Grimm (Erl. S. 159) die Schreibart lâtþeóv verwirft. El. Z. 520. 898 1210. — líf-vég. — 3034. sæ-men. — 3035. fóron flód-vége. — 'væs on sâlum' gavisus est. Z. 3493: 'verod væs on sâlum.' El. Z. 194: 'þâ væs on sâlum sinces brytta;' Beov. Z. 1207. dieselbe Wendung. — Beov. Z. 1280: 'þeód on sælum.' Z. 2341: 'þû on sælum ves.' — 3036. heriges Jun. hlúd herges astáh. — 3037. syllîc, sellîc, seldlîc 'mirabilis, rarus.' Gr. Gr. I, 337. Kemble Gloss. Beov. — 3038. setl-ráde. — 3039. leód-verum líge scínan.

byrnende beám. blâce stôdon
ofer sceótendum scîre leóman,
scinon scyldhreóðan. sceado sviðredon,
neovle nihtscûvan neáh ne mihton
heólstor âhŷdan. heofoncandel barn;
(185.) nive nihtveard nŷde sceolde
vîcian ofer veredum, þŷ lǣs him vêstengrŷre
hâr hǣð, holmegum vederum,
oferclamme, ferhð getvæf.
hæfde foregenga fŷrene loccas,
blâce beámas. bell egsan hveóp
in þâm hereþreáte hâtan lîge,
þæt he on vêstenne verod forbærnde,
nymðe hie môdhvate Moyses hŷrde.
Sceân scîr verod, scyldas lixton.
gesâvon randvîgan rihte strǣte
segn ofer sveótum, ôð þæt sǣfæsten
landes æt ende leódmægne forstôd,
fûs on forðveg. fyrdvîc ârâs.
vyrpton hie vêrige, vîste genægdon
môdige meteþegnas. hyra mægen bêton,
(186.) brǣddon æfter beorgum, siððan bŷme sang,
flôtan feldhûsum. þâ væs feorðe vîc,
randvîgena ræst, be þan reádan sǣ.
* Jun. p. 66. Ðǣr on fyrd hyra* fær spell becvom,
ôht inlende; egsan stôdan,

3040. blâce Jun: beám. blâce stôdon Th. — 3041. scíre. — 3042. sceaðo Jun. Th. — Vgl. Andr. 465. 836. (Erl. S. 108): 'sceadu sveðerodon.' — 3044. ahýdan. — 3046. vícian. vésten-gryre. — 3047. hâr Jun. hár hæð Th. — 3049. fýrene. — 3050. beámas. hveóp. — 3051. here-þreáte. líge. — 3052. véstenne. — 3053. mód-hvate. hýrde. — 3054. scír Jun. sceán scír. scýldas. — 3055. ránd-vigan. strǣte. — — 3056. sveoton Jun. sveóton . . sǣfæsten Th. — sveót, turba, agmen. Gr. Gr. I, 370. C. Z. 3149. 3425; 1970. 3270: sveótum. El. Z. 124: '(þâ væs þûf hafen) segen for sveótum.' S. Gr. Erl. S. 139. — 3057. leo mægne Ms. Jun. énde leod-mægen forstód Th. — 3058. fús Jun. fús on forð-vég fýrd-víc arás Th. — 3059. víste. —-3060. módige. — 3062. feld-húsum. víc. — 3063. reádan sǣ. — 3064. fýrd. 3065. inlenda 'incola, indigena.' Lye. — egesa, egsa horror, terror; tempestas; = ege (Psalm 2, 11: 'mid ege' cum tremore). Die Form

vælgrŷre veroda. vræcmon gebâd
lâðne lâstveard, seðe him lange ǽr
êðelleásum on nied gescrâf
veán vîtum fæst. vǽre ne gŷmdon,
þeáh þe se yldra cyning, ǽr ge * * :.

[149.] Ðâ vearð yrfeveard in gefolca * *
manna æfter mâðmum, þæt he svâ miceles geþâh.
ealles þæs forgeton, (187.) siððan grame vurdon
Egypta cyn ymb ân tvîg.
Ðâ heó his mægvinum morðor fremedon,
vrôht berênodon, vǽre fræton,
vǽron heaðovylmas heortan getenge,
mihtmôd vera. mânum treóvum
voldon hie þæt feorhleán, fâcne, gyldan,
þætte he þæt dægveorc dreóre gebôhte
Moyses leóde, þǽr him mihtig god
on þâm spildsîðe spêde forgefe.
Þâ him eorla môd ortrŷve vearð,
siððan hie gesâvon of sûðvegum
fyrd Faraônis forð ongangan,
ofer holt vegan, eored lixan.
gâras trymedon, gûð hvearfode,
blicon bordhreóðan, bŷman sungon,
þûfas þunian, þeódmearc tredan.

---

* egesa ist im ersten Theile unseres Gedichtes die vorherrschende (Z. 1859. 2584. 2662. 2705. 3130. 3419. 3983. 4057. 4109. 4237. 4242; egsa nur Z. 917. 2111. 3050. 3065.); im zweiten Theile dagegen ist ‘egsa’ ausschliesslich zu finden (II, Z. 381. 386. 394. 407. 455. 488). Ueber die Verbindung: egesan stôdon (Z. 3130. 3419.), egsan stôdan (II, Z. 488.), ferner egsa com (II, Z. 394.), egsa becom (II, Z. 381.), se egsa becom (II, Z. 407.), ist Grimm’s Einleitung zu Andreas und Elene S. XXXII. Nota zu vergleichen, wo die betreffenden Beispiele lehrreich erläutert sind. — stódan. — 3066. gebád. — 3067. láðne lást-veard. ǽr — 3069. vǽre. gýmdon. 3070. ǽr. — 3072. geðáh. — 3073. forgéton. — 3074. án Jun. án tvíg Th. — 3076. vǽre frǽton. — 3078. miht-mód. mánum. — 3079. fácne. — 3082. spild-síðe. forgéfe. — 3083. mód. — 3084. súðvegum Jun suð-vegum Th. — 3085. fýrd faraónis. — 3087. gáras. — 3088. býman.

(188.) on hvæl hreópon herefugolas,
hilde grǽdige [gûðes gîfre]
deávigfeðere ofer drihtneum,
[151.] vonn vælceásega; vulfas sungon
atol ǽfenleóð ǽtes on vênan,
carleásan deór, cvyldrôf beódan
on lâðra lâst leódmægnes ful.
hreópon mearcveardas middum nihtum.
fleáh fǽge gâst, folc væs gehæged.
Hvîlum of þâm verode vlance þegnas
mǽton mîlpaðas meara bôgum.
him þǽr segncyning við þone segn fôran,
manna þengel mearc þreáte râd.
gûðveard gumena grîmhelm gespeón,
cining cinberge. cumbol lixton
vîges on vênum; vælhlencan sceôc.
hêht his hereciste healdan georne,
(189.) fæst fyrdgetrum. freónd onsigon
lâðum eágan landmanna cyme.
ymb hine vǽgon vîgend unforhte.
hâre herevulfas hilde grêtton,
þurstige þræcvîges. Þeóden holde
hæfde him âlesen, leóda dugeðe
* Jun. p. 67. tîreá* digra tvâ þûsendo,
þæt vǽron cyningas and cneóvmagas,
on þæt eáde riht, æðelum deóre.
forðon ânra gehvilc ûtâlǽdde
vǽpnedcynnes vîgan ǽghvilcne

3090. hvreopan Jun. hvreopon Th. — 3091. grǽdige. — 3093. væl ceasega Jun. væl-ceasega Th. — 3094. ǽtes on vénan. — 3095. róf. — 3096. láðra. — 3098. fǽge gást. gehǽged. — 3099 hvílum. — 3100. mǽton míl paðas. bógum. — 3102. rád Jun. Th. — 3103. guð vearð Jun. — 3105. vénum hvælhlencan Jun. Th. — vælhlencan scôc (nach Grimm's Verbesserung): 'catenas stragis concussit.' — El. Z. 24. (Erl. S. 139): '(gâras lixton) vriðene vælhlencan.' — 3106. het Jun. — 3107. ónsigon. — 3108. láðum. — 3109. únforhte. — 3110. háre Jun. heora vulfas Jun. Th. Letzterer verbessert in der Note: 'here-vulfas. — 3111. þræc-víges. — 3112. hím. — 3113. tír Jun. tír-eadigra tvá Th. — 3114. cneov-mágas. — 3116. ánra. út.

3105. sine legendum (non väl hlencan, divisim, sed) välhlence onsceóc. (v. fyl. ad h.l.)

þâra þe he on þâm fyrste findan mihte.
vǽron ingemę̂n ealle ætgædere,
cyningas on corđre. cûđ eft gebâd
horn on heápe, (190.) tô hvæs hægstealdmen
gûđþreát gumena gearve bǽron,
svâ þǽr eorpverod êc anlǽddon,
lâđ æfter lâđum, leódmægnes vorn
þûsendmǽlum. þider vǽron fûse.
[153.] hæfdon hie gemynted tô þâm mægenheápum,
tô þâm ǽrdæge, Israhêla cynn,
billum âbreótan, on hyra brôđor gyld.
forþon væs in vîcum vôp upâhafen,
atol ǽfenleóđ. egesan stôdon,
veredon vælnet. þâ se vôma cvom
flugon frêcne spel. feónd væs ânmôd,
verud væs vîgblâc, ôđ þæt vlance forsceáf
mihtig engel, se þâ menigeo beheold,
þæt þǽr gelâde mid him leng ne mihton
geseón tôsomne. sîđ væs gedǽled;
[154.] (191.) hæfde nŷdfara nihtlangne fyrst,
þeáh þe him, on healfa gehvâm, hettend seomodon
mægen ôđđe merestreám. nâhton mâran hvyrft;
vǽron orvênan êđelrihtes.
sǽton æfter beorgum in blâcum reáfum
veán on vênum. væccende bâd

3120. oft Jun. Th. gebád Th. — 3123. eorpverod. Eorp, von Bosworth s. v. durch 'legio' übersetzt, von Grimm (Gr. 1, 832. I, 348.), mit Hinzuziehung von nord. 'iarpr,' durch 'fuscus' wiedergegeben, hat nunmehr durch Thorpe (Cod. Exon. 433, 21: 'eorp unvita' senseless wolf) die Deutung Wolf erhalten. Thorpe bringt (Cod. Exon. S. 528.) unser nur hier und im Cod. Exon. l. c. vorkommendes Wort mit dem altnord. erpr 'lupus,' in Verbindung und übersetzt nun eorpverod durch 'wolflike host.' — ecan læddon Jun. éc anlæddon. — 3124. láđ æfter láđum. — 3125. þusendmælum. fúse. — 3126. tó. mægen-heápum. — 3127. tó þam ǽrdæge. — 3128. âbreótan 'penitus frangere.' Kemble Gloss. Beov. s. v. El. Z. 510: '(þeáh he Stephanus stânum hêhte) âbreótan' lapidibus occidere. Andr. Z. 51: 'âbruton billes ecge.' Beov. Z. 2597: 'þone þe heó on ræste âbreát.' — 3129. vóp úp-ahafen. — 3130. átol. stódon. — 3132. ánmód. — 3133. víg-blác. — 3135. gelađe Ms. Jun. gelade Th. — 3136. geseón. gedǽled. — 3139. máran. — 3142. bád Jun. Th.

3119. ante legendum ingemen vel incgemen (v. Mr. [illegible])

eall seó sibgedriht somod ætgædere
mâran mægenes, ôð Moyses bebeád
eorlas on uhttîd ǽrnum bêmum
folc somnigean, frêcan ârîsan,
habban heora hlencan hycgan on ellen,
beran beorht searo, beácnum cîgean
sveót sande near. snelle gemundon
veardas vîgleóð. verod væs gefŷsed;
brudon ofer burgum. bŷman gehŷrdon
flôtan feldhûsum. fyrd væs on ôfste,
siððan hie getealdon við þâm teónhete
(192.) on þâm forðherge fêðan tvelfe
môde rôfa. mægen væs onhrêred,
væs on ânra gehvâm æðelan cynnes
âlesen under lindum leóda duguðe,
on folcgetæl, fîftig cista.
hæfde cista gehvilc cûðes verodes
*Jun. p. 68. *gârberendra gûðfremmendra
X. hund geteled tîreádigra:
þæt væs vîglîc verod. vâc ne grêtton
in þæt rincgetæl rǽsvan herges,
þâ þe for geóguðe gyt ne mihton
under bordhreóðan breóstnet vera
við flane feónd[a] folmum verigean,
ne him bealu benne gebiden hæfdon
ofer linde lǽrig, (193.) lîcvunde svor,
gylpplegan gâres. gamele ne môston,
hâre heaðorincas, hilde [155] onþeón,
gif him môd heápum mægen sviðrade;
ac hie be væstmum vîg curon,
hû in leódscipe lǽstan volde
môd mid âran, eác þan mægnes cræft

3144 bebeád. — 3145. úht-tíd ǽrnum bénum Th. — bémum Th. N. — 3146. árísan. — 3148. cígean. — 3149. neár. gemúndon. — 3150. víg-leoð. — 3151. gehýrdon. — 3153. teón-hete. — 3155. móde. rófa. onhréred. — 3156. ánra. — 3157. líndum. — 3161. tír Jun. Th. — 3162. vác. — 3168. lǽrig 'docilis, tyro' Lye. „lárlice scolares." M. Gl. 332. — líc-vunde. — 3169. gáres. móston. — 3170. háre heaðo-ríncas. — 3171. mód. — 3172. ác. víg. — 3173. hú. — 3174. mód mid áran.

* * * gârbeámes feng.
Þâ væs handrôfra here ætgædere.
fûs forðvegas fana uprâd,
beáma beorhtest, bufon ealle þâ gên,
hvonne sîðboda, sǽstreámum neáh,
leóht ofer lindum lyftedoras bræc :·

[156.] Âhleóp þâ for hæleðum hildecalla,
bald beóhata bord upâhôf,
(194.) hêht þâ folctogan fyrde gestillan,
þenden môdiges meðel monige gehŷrdon.
volde reordigean rîces hyrde
ofer hereciste hâlgan stefne;
verodes vîsa vurðmyndum spræc:
'ne beóð ge þŷ forhtran, þeáh þe Faraon brôhte
sveordvîgendra sîde hergas,
eorla unrîm. him eallum vile
mihtig drihten þurh mîne hand
tô dæge þissum dǽdleán gyfan,
þæt hie lifigende leng ne môton
ǽgnian mid yrmðum Israhêla cyn.
ne villað ðeóv andrǽdan deáde fêðan,
fǽge ferhðlocan. fyrst is æt ende
lǽnes lîfes. eóv is lâr godes
âbroden of breóstum. ic on beteran rǽd,
(195.) þæt ge gevurðien vuldres aldor

3175. gár Jun. gár-beames Th. — 3177. fús.. rád Jun. Th. — 3178. beorhtost Jun. beorhtest Th. — 3179. sǽ-streamum. — 3181. hildecalla heros, der Rufer im Streit. S. Gr. Gr. 2, 461. — 3182. beóhata 'the commander' Thorpe. „Beóhata i. q. behata, spondens, sponsor; bald beóhata, audax sponsor. Moses ita dictus Cædm. 68, 12. fidem dans Israelitis de salute promissa desperantibus." Lye in den Supplem. s. v. — „beóhata dunkel, wörtlich 'Bienen hassend;' oder wäre hâta = ahd. heizo anzunehmen?" Gr. Gr. 2, 496. Nicht minder dunkel ist der Eigenname Beóvulf 'Bienenwolf d. i. Specht.' Gr. D. M. II. Ausg. S. 639. — bórd up-ahóf. — 3184. módiges. gehýrdon. — 3185. ríces. — 3187. vurðmynd 'dignitas, honor, gloria' (Z. 4126.) = veorðmynt (II, Z. 153.) Gr. Gr. 2, 511. — vísa. — 3188. fáraón. — 3189. síde. — 3190. únrím — 3191. míne. — 3192. dǽd-leán. — 3193. lífigende. — 3196. ís. — 3197. lífes. lár. — 3198. rǽd. 3194. ǣgian pro ǣgnian esse legendum, v. Grl. ad h. v.

3182. esse legendum bodhata. f. Mos. ad beóhata.

and eóv lîffreán lissa bidde,
sigora gesŷnto, þǽr ge sîðien.
Þis is se êcea Abrahâmes god,
frumsceafta freá, se þâs fyrd vereð,
môdig and mægenrôf, mid þǽre miclan hand.'
[157.] Hôf þâ for hergum hlûde stefne
lifigendra þeód, þâ he tô leódum spræc:
'hvæt! ge nû eágum tôonlôciað,
folca leófôst, færvundra sum,
Jun. p. 69. hû ic sylfa slôh and þeós svîðre hand
grêne tâcne gârsecges deóp:
ŷð upfæreð, ôfstum vyrceð
væter and vealfæsten; vegas syndon drŷge,
hâsve herestrǽta; holm gerŷmed
(196.) ealde staðolas. þâ ic ǽr ne gefrægn
ofer middangeard men geferan,
fage feldas, [158.] þâ forð heonon
in êce ŷðe þeahton.
sælde sǽgrundas sûðvind fornam,
bæðveges blæst. brim is âreáfod,
sand sǽcir spân. ic vât sôð gere,
þæt eóv mihtig god miltse gecŷðde,
eorlas, ǽr glade. ôfest is sêlôst,
þæt ge of feónda fæðme veorðen.
nû se âgend upârǽrde
reáde streámas in randgebeorh.
syndon þâ foreveallas fægre gestepte,
vrætlîcu vǽgfaru, ôð volcna hrôf.'
Aefter þâm vordum verod eall ârâs,
(197.) môdigra mægen; mere stille bâd.

3200. lîf-frean. — 3201. gesýnto. — 3202. écea. — 3204. módig ⁊ mægen-róf. — 3205. hóf. hlúde. — 3206. lífigendra. — 3207. nú. — 3208. fǽr-vundra. — 3210. tácne. gársecges Jun. tácne gar-secges. úp Th. — 3212. drýge. — 3213. here-strǽta. gerýmed. — 3214. ǽr. 3216. fáge. — 3217. éce. — 3218. sælde Th. sealte Th. N. sǽ-grúndas. fornám. — 3219. bring Ms. Jun. Th. 'brim' Th. N. — 3220. sánd sǽ-cir. vát sóð. — 3222. ǽr. ôfest is sêlôst. Andr. Z. 1565. S. C. Z. 1311. Nota. — 3224. ágend. úp ǽrærde. — 3225. reáde. — randgebeorh 'scutum' Gr. Gr. 2, 473. — 3227. vǽg-faru. hróf. Th. vræclica Jun. — 3228. vórdum. áras. — 3229. módigra. — mere stille bâd; ähnlich Z. 3479: 'here stille bâd.' Z. 2903: 'he stille gebâd.' — bád.

hôfon herecyste hvîte linde,
segnas on sande. sæ̂veall âstâh,
uplang gestôd við Israhêlum
ândægne fyrst. væs seó eorla gedriht
ânes môdes * * *
fæstum fæðmum freoðovære heold.
nalles hie gehŷrdon hâliges lâre,
siððan leófes leóð læ̂ste near * *
svêg svîðrode and sances bland.
Þâ þæt feorðe cyn fyrmest eóde,
vôd on væ̂gstreám vîgan on heápe,
ofer grênne grund; Judisc fêða
ânon orette uncûð gelâd
for his mægvinum. svâ him mihtig god
þæ̂s dægveorces deóp leán forgeald,
(198.) siððan him gesælde sigorvorca hrêð,
þæt he ealdordôm âgan sceolde
ofer cynerîcu, cneóvmaga blæ̂d :·

[160.] Hæfdon him tô segne, þâ hie on sund stigon,
ofer bordhreóðan beácen âræ̂red
in þâm gârheápe, gyldene leon,
drihtfolca mæ̂st, deóra cênôst.
be þâm herevîsan hŷnðo ne voldon
be him lifigendum lange þolian,
þonne hie tô gûðe gârvudu ræ̂rdon
þeóda æ̂nigre. þraca væs on ôre

3230. hófon hvíte. — 3231. sǽ-veall astah. — âstâh ascendit, von âstîgan (El. Z. 794). Das Præt. lautet âstâh (Z. 2229. 3036. 3231. 3379. 3396. 3636. 4113. II, Z 551. 565. 684. 718. stâh. Z. 1486. upâstâh Z. 3419.) neben âstâg. Andr. Z. 708: 'vorðhleóðor âstág. Cod. Exon. 44, 14: 'godbearn âstâg.' II, Z. 729: upâstâg. — 3232. úp-lang gestód. — 3233. án-dǽgne. — 3234. ánes módes. — 3235. freoðovǽre. — 3236. hige Jun. Th. gehýrdon. lâre Th. — 3238. bland Jun. Th. blan Th. N. — 3240. vód on vǽg-stream vígan. — 3241. grúnd. iúdisc féða. — 3242. ánon. órette Th. gelád Jun. úncuð gelád Th. — 3243. mæg-vínum. — 3246. ealdordóm ágan. — 3247. cyne-rícu. cneov-mága. — 3249. beácen arǽred. — 3250. gár-heape Th. leor Ms. Jun. Th. leon Th. N. — 3251. cénost. — 3252. here-vísan. — 3253. lifigendum. — 3254. gár-vudu rærdon. — 3255. óre. Jun. Th.

3255. placere þracra pro þraca. (v. fol. ad. h. l.)

heard handplega, hægsteald môdige
væ̂pna vælslihtes, vîgend unforhte,
bilsvaðu blôdige, beadumægnes ræ̂s,
* Jun. p. 70. grîmhelma gegrind, þæ̂r Judas* fôr.
Aefter þæ̂re fyrde flôta môdgade;
(199.) Rubenes sunu randas bæ̂ron,
sæ̂vicingas ofer sealtne mersc,
mân menio, micel ân getrum
eóde unforht. he his ealdordôm
synnum âsvefede, þæt he sîðor fôr
on leófes lâst. him on leódsceare
frumbearnes riht freóbrôðor ôðþâh
eád and æðelo; he væs gearu svâ þeáh.
Þæ̂r æfter him folca þryðum
sunu Simeônes sveótum cômon,
þridde þeódmægen. þûfas vundon
ofer gârfâre. gûðcyste onþrang
deávig sceaftum. dægvôma becvom
ofer gârsecges [gin], godes beácna sum,
morgen mæ̂re torht. mægen forðgevât.
þâ þæ̂r folcmægen fôr æfter ôðrum
îsern hergum. ân vîsode
mægenþrymmum mæ̂st, þy he mæ̂re vearð,
(200.) on forðvegas, folc æfter [161.] folcum,
cynn æfter cynne. cûðe æ̂ghvilc
mægburga riht, svâ him Moyses beád,

3256. módige. — 3257. únfórhte. — 3258. blódige. ræ̂s Th. — ræ̂s impetus, cursus; engl. race, altn. râs. Gr. I, 359. 2, 16. 514. feóndræ̂s Z. 897. gûðræ̂s Andr. Z. 1531. Beov. Z. 3154. heaðoræ̂s Beov. Z. 1046. hilderæ̂s, hondræ̂s, mægenræ̂s, vælræ̂s Beov. 3259. fór Jun. Th. — 3260. módgade. — 3262. sæ̂-vicingas. — 3263. án Jun. mán.. án Th. — 3264. únforht. ealdordóm. — 3265. fór. — 3267. oðþáh. — 3269 þrýðum. — 3270. simeónes. — 3272. gár Jun. gár-fare Th. — 3273. dæg-vóma becvóm. — 3274. gár secges Jun. Th. garsecges gin Z. 3359. Grimm ergänzt 'begong.' Andr. und El. S. XXXVI. Vgl. Andr. Z. 530: 'gârsecges begang.' Andr. Z. 195: 'con him holma begang.' — 3275. mære torht. gevát. 3276. fór. — 3277. án Jun. ísern. án vísode. — 3278. mæ̂st. mære. — 3279. volcnum Ms. folcum Jun. im Text; volcnum in den Erratis. — 3281. Moises Jun.

eorla æðelo. him væs ân fæder,
leóf leódfruma, landriht geþâh,
frôd on ferhðe, freómagum leóf.
cende cneóvsibbe cênra manna,
heáhfædera sum, hâlige þeóde,
Israêla cyn, on riht godes.
svâ þæt orþancum ealde reccað,
þâ þe mægburge mæst gefrunon,
frumcyn feora, fæderæðelo gehvæs.
Nive flôdas Noe oferlâð,
þrymfæst þeóden, mid his þrîm sunum,
þone deópestan dren[c]flôda,
þâra þe gevurde (201.) on voruldrîce.
hæfde him on hrêðre hâlige treóva,
forþon he gelædde ofer lagustreámas
mâðmhorda mæst, mîne gefræge,
on feorhgebeorh. foldan hæfde
eallum eorðcynne êce lâfe
frumcneóv gehvæs, fæder and môder,
tuddorteóndra, geteled rîme,
mismicelra, þonne men cunnon,
snotor sæleóda. eác þon sæda gehvilc
on bearm scipes beornas feredon,
þâra þe under heofonum hæleð bryttigað.
Svâ þæt vîse men vordum secgað,
þæt from Noe nigoða være
fæder Abrahames on folctale.
þæt is se Abraham, se* him engla god * Jun. p. 71.
naman nivan âsceôp; (202.) eác þon neáh and feor
hâlige heápas in gehyld bebeád,

3282. án. — 3283. lánd-riht geþáh. — 3284. frǒd. — 3285. cénde. cénra. 3287. israéla. — 3291. niðe Th. N. flódas Th. Nóe Jun. Nóe oferláð Th. — 3293. drén-floda Jun. drén-flóda Th.; jedoch in der Note berichtigt 'drenc-flôda.' Z. 1393: 'sædrence flôd.' — 3294. voruld-rice. 3297. mine fræge Jun. míne gefræge Th. frfræge Ms. — 3299. éce Th écende Th. N. — 3301. geteled rimes Jun. rime Th. — 3303. snottor sæ-leoda. sæda. — 3306. víse. vórdum. — 3307. vǽre. — 3310. nivan asceóp. eác. — 3311. gehýld. — gehyld protectio. Andr. Z. 1046: 'on gehyld godes.' Beov. Z. 6107: 'he is mannagehyld.'

3293. f. Ms. zu drencflôd.

verþeóda geveald. He on vrǽce lifde,
siððan he gelǽdde, leófôst feora,
hâliges hǽsum, heáh lond stîgan
[162.] sibgemagas on Seone beorh.
vǽre hie þǽr fundon, vuldor gesâvon,
hâlige heáhtreóve, svâ hæleð gefrunon.
Þǽr eft se snottra sunu Dauides,
vuldorfæst cyning, vitgan lârum
getimbrede tempel gode,
alh hâligne, eorðcyninga
se vîsesta on voruldrîce,
heáhst and hâligôst, hæleðum gefrægôst,
mǽst and mǽrôst, þâra þe manna bearn
fira æfter foldan folmum gevorhte.
(203.) Tô þâm meðelstede magan gelǽdde,
Abraham Isaac, ádfŷr onbran,
fyrst ferhðbana nô þŷ fægra væs,
volde þone lâstveard lîge gesyllan
in bǽlblyse, beorna sêlôst,
his svǽsne sunu tô sigetibre,
ângan ofer eorðan yrfelâfe,
feores frôfre. Ðâ he svâ forð gebâd,
leódum tô lâre, langsumne hiht.
he þæt gecŷðde, þâ he þone oniht genam
fæste mid folmum, folccûð geteág
ealde lâfe, ecg grymetode,
þæt he him lîfdagas leófran ne visse,
þonne he hŷrde heofoncyninge.
upârǽmde se eorl, volde sleán
eaferan sînne (204.) unveaxenne

3312. lifde. — 3313. gelirde Jun. — 3314. hǽsum. lónd stígon Th. stígan Th. N. — 3315. sîb-gemágas. — 3316. vǽre. gesávon. — 3319. lárum. — 3321. alhn Jun. Th. alh D. M. H. Ausg. S. 58. — 3322. vísesta. voruld-ríce. — 3324. mǽrost. — 3326. mágan. — 3327. ád-fyr Jun. abrahám isáác. ád-fýr Th. — 3328. nó Jun. nó. fǽgra Th. — 3329. líge. — 3330. bǽl-blyse. — 3332. láfe Jun. ángan. yrfe-láfe Th. — 3333. gebád. — 3334. leodum to lafe Jun. leodum to láfe Th., der in diesen Worten keinen rechten Sinn fand. — 3335. genám. — 3336. geteág. — 3337. láfe. — 3338. líf-dagas. — 3339. hýrde. — 3340. úp. — 3341. sínne.

ecgum reodan magan, mid mêce, gif hine god lête.
ne volde him beorht fæder bearn ætniman
hâlig tiber; ac mid handa befêng.
þâ him styran cvom stefn of heofonum;
vuldres hleóðor vord æfter spræc:
[163.] 'ne slêh þû, Abraham, þîn âgen bearn,
sunu mid sveorde! sôð is gecŷðed;
nû þîn cunnode cyning alvihta,
þæt þû við valdend vǽre heolde,
fæste treóve, seó þe freoðo sceal
in lîfdagum lengest veorðan,
âva tô aldre unsvîciendo.
hû þearf mannes sunu mâran treóve?
ne behvylfan mæg heofon and eorðe
his vuldres vord vîddra and sîddra,
þonne befæðman mǽge foldan sceattas,
(205.) eor*ðan ymbhvyrft and uprodor, * Jun. p. 72.
gârsecges gin and þeós geómre lyft.
he âð svereð, engla þeóden,
vyrda valdend and vereda god,
sôðfæst sigora, þurh his sylfes lîf,
þæt þînes cynnes and cneóvmaga
randvîggendra rîm ne cunnon
yldo ofer eorðan, ealle cræfte,
tô gesecgenne sôðum vordum,
nymðe hvylc þæs snottor in sefan veorðe,
þæt he âna mǽge ealle gerîman
stânas on eorðan, steorran on heofonum,
sǽbeorga sand, sealte ŷða;
ac hie gesittað be sǽm tveónum

3342. eagum Jun. eágum Th.; in der Note berichtigt: 'ecgum.' — míd méce. — 3343. ætníman. — 3344. ác. — 3345. stýran. — 3346. vórd. — 3347. þín ágen. — 3348. sóð. þín. — 3350. vǽre. — 3352. líf-dagum. — 3353. áva. Jun. áva .. únsviciendo Th. — 3354. máran. — 3356. vórd. víddra ⁊ síddra. — 3357. fóldan. — 3358. úp-rodor. — 3359. gársecges gín. — 3360. ne. áð Jun. Th. he Th. N. — 3362. sóðfæst. líf. — 3363. þínes. mága. — 3364. rím. — 3366. sóðum vórdum. — 3368. ána. geríman. — 3369. stánas. — 3370. sund Ms. Jun. sǽ-beorga sand Th. — 3371. ác. sǽm.

ôð Egipte inca þeóde
land Cananêa leóde þîne,
(206.) freóbearn fæder, folca sêlôst:·'

[166.] Folc væs âfǣred, flôdegsa becvom
gâstas geómre. geofon deáðe hveóp,
vǣron beorhhliðu blôde bestêmed,
holm heólfre spâv, hreám væs on ŷðum,
væter vǣpna ful; vælmist âstâh.
vǣron Egypte eft oncyrde;
flugon forhtigende, fǣr ongeton.
voldon here bleáðe hâmas findan.
gylp vearð gnornra. him ongên genâp
atol ŷða gevealc. ne þǣr ǣnig becvom
herges tô hâme; ac behindan beleác
vyrd mid vǣge. Þǣr ǣr vegas lâgon
mere môdgode. mægen væs âdrenced,
streámas stôdon, storm upgevât
(207.) heáh tô heofonum. herevôpa mǣst
lâðe cyrmdon. lyft upgesvearc
fǣgum stæfnum. flôd blôd gevôd.
randbyrig vǣron rofene. rodor svipode
meredeáða mǣst. môdige svulton,
cyningas on corðre. cyre sviðrode
sǣs æt ende. vîgbord scinon
heáh ofer hæleðum. holmveall âstâh,
merestreám môdig. mægen væs on cvealme
fæste gefeterod, forðganges nep
searvum âsǣled. sand barenodon

3372. ínca. þíne. Zu dem dunkeln inca vergleiche man Cod. Exon. 11, 28 ff.: 'ne ic culpan in þe, incan (reprehensionem) ǣnigne ǣfre onfunde.' 3374. sélost. Zwischen p. 164. und 165., welche unbeschrieben sind, zeigen sich Spuren von Verstümmelung der Handschrift. — 3375. afǣred. flód-egsa becvóm. — 3376. hveóp. — 3377. blóde bestémed. 3378. spáv. — 3379. astáh. — 3380. oncýrde. — 3381. fǣr ongéton. 3382. hámas. — 3383. genáp. — 3384. ýða. — 3385. háme. ác. — 3386. vǣge. ǣr. — 3387. módgode. ádrenced. — 3388. stódon. upgevát. — 3389. here-vópa mǣst. — 3390. láðe. — 3391. flód blód gevód. — 3393. módige. — 3395. sǣs. éude. víg-bórd. — 3396. ástah. — 3397. módig. — 3398. Zu nep 'Ebbe' vgl. die Glosse bei Mone (S. 316): 'nepflôd ledo.'

3399. esse legendum berēnod on. [illegible] ad barenian.
3372. legendum esse incre. (v. [illegible] ad inca).

vitodre fyrde, hvonne vaðema[n] streám,
sincalda sǽ, sealtum ŷðum,
ǽflâstum gevuna, êce staðulas
nacud nŷdboda neósan côme.
fâh væs se gâst, seðe feóndum geneóp.
væs seó hævene lyft (208.) heólfre geblanden.
brim berstende blôdegesan hveóp,
sǽmanna sîð, ôð þæt sôð* metod * Jun p. 73.
þurh Moyses [167.] hand môd gerŷmde,
vîde vǽðde, væl fæðmum sveóp.
flôd fâmgode, fǽge crungon,
lagu land gefeól. lyft væs onhrêred,
vîcon veallfæsten; vǽgas burston.
multon meretorras, þâ se mihtiga slôh
mid hâlige hand, heofonrîces veard,
verbeámas, vlance þeóde.
ne mihton forhabban helpendra pað
merestreámes môd; ac he manegum gesceód
gyllende grŷre. Gârsecg vedde,
upâteáh, onsleáp. egesan stôdon,
veóllon vælbenna. vît[e]rôd gefeól
heáh of heofonum, (209.) handveorc godes.
fâmigbôsma flôdvearde slôh
unhleóvan vǽg alde mêce,
þæt þy deáðdrepe drihte svǽfon,
synfullra sveót sâvlum lunnon
fæste befarene. flôdblâc here,
siððan hie on bôgum brûn yppinge
môdevǽga mǽst, mægen eall gedreás,

3401. sǽ. — 3402. Ob anstatt des gänzlich unverständlichen ǽflâstum zu lesen ist ǽglâstum oder ǽgflotum?? Andr. Z. 256 ff.: 'hvanon cômon ge ceólum lîðan, mâcræftige menn, on mereþissan âne ǽg-flotan?' — éce. — 3403. nýd-boda. cóme. — 3404. feðe Jun. Th. Dieser schlägt jedoch vor zu lesen: 'fah fǽge gast,' oder, wie Z 3098: 'fleáh fǽge gâst.' Ich lese: fâh væs se gâst.. — 3406. blód-egesan hveóp. — 3407. sǽ-manna sóð. — 3408. mód. — 3409. víde. — 3410. flód fámgode. — 3412. vícon. vǽgas. — 3414 heofon-ríces. — 3417. mód. ác. — 3418. gársecg Jun Th. — 3419. on sleap Jun. Th. on steap Th. N. stódon. — 3420. vǽl-benna Th. vit rod Jun. vitrod Th. vitod Th. N. — 3422. fámig-bosma. flód-vearde. — 3425. flód-blác. — 3428. móde-væga. gedreás.

3422. videri legendum fâmig bôsm ã flôdveard gesloh. v. [illegible] ad flôdvearda.

þâ he gedre[n]cte dugoð Egypta,
Faraon mid his folcum. He onfeónd hraðe,
siððan gestâh, godes andsaca,
þæt væs mihtigra mereflôdes veard.
volde hûru fæðmum hilde gesceâdan,
yrre and egesfull. Egyptum vearð
þæs dægveorces deóp leán gesceód,
forðâm þæs heriges hâm eft ne com,
ealles ungrundes, (210.) ǣnig tô lâfe,
þætte sîð heora secgan môste,
[169.] bodigean æfter burgum, bealospella mǣst,
hordvearda hryre, hæleða cvênum;
ac þâ mægenþreátas meredeáð gesvealh,
spelbodan, seðe spêd âhte;
âgeát gylp vera; hie við god vunnon.
Þanon Israhêlum êce rǣdas
on merehvearfe Moyse sægde,
heáhþungen ver, hâlige spræce,
deóp ǣrende, — (dægveorc nemnað
svâ gyt verþeóde (211.) on gevritum findað) —
dôma gehvilcne, þâra þe him drihten bebeád
on þâm sîðfate, sôðum vordum.
Gif onlûcan vile lîfes vealhstód,
beorht in breóstum, bânhûses veard,
ginfæst god, gâstes cægum,
rûn bîð geregenod, rǣd forðgǣð.
hafað vîslîcu vord on fæðme;
vile meagollîce môdum* tǣcan,
þæt ve gesine ne syn godes þeódscipes,

* Jun. p. 74.

3429. þe.. gedrecte Ms. Jun. þe.. gedrencte Th. — 3430. on feond Ms. Jun. onfeond Th. onfond, onfand Th. N. — 3431. gestáh — 3432. mere-flódes. — 3435. leán. — 3436. hám. — 3437. úngrundes. láfe. — 3438. heoro Ms. Jun. Th. heoro = hûru, oder heora Th. N. — 3441. ác. — 3442. spéd. — 3443. ageát. — 3444. éce rǽdas. — 3445. Moyse Ms. Jun. Moyses Th. — 3446. spráece. — 3447. deóp ǽrende — 3448. gýt. — 3449. dóma Jun. Th. — 3450. sið-fáte sóðum vórdum. — 3451. lífes vealhstód. — 3452. bán Jun. bán-húses Th. — 3453 cægon Jun. cǽgon Th. — 3454. gerecenod gæt Jun. rún bið gerecenod rǽd Th. — 3455. vislicu vórd. — 3456. módum tǽcan. — 3457. sýn. — Die Alliteration ist mangelhaft; auch der Sinn der Worte dunkel.
3437. ... legendum ungertmedes pro ungrundes, et comma delendum. (...)

metodes miltsa. he ûs mâ onlŷhð.
nû ûs bôceras beteran secgað,
lengran lyst vynna. þis is læne dreám,
vommum âvyrged, (212.) vreccum âlŷfed
earmra anbîd. êðelleáse
þysne gystsele gihðum healdeð,
murnað on môde. mânhûs viton
fæst under foldan. þær bîð fŷr and vyrm,
open êce scræf yfela gehvylces.
svâ nû regnþeófas rîce dælað,
yldo ôððe. ær deáð. eft vyrd cymð,
mægenþrymma mæst, ofer middangeard,
dæg dædum fâh. drihten sylfa
on þâm meðelstede manegum dêmeð,
þonne he sôðfæs[170.]tra sâvla lædeð,
eádige gâstas on uprodor,
þær leóht and lîf, (213.) eác þon lissa blæd.
dugoð on dreáme drihten herigað,
veroda vúldorcyning tô vîdan feore.'
Svâ reordode, ræda gemyndig,
manna mildôst, mihtum svîðed,
hlûdan stefne. Here stille bâd
vitodes villan. vundor ongeton,
môdiges mûðhæl. he tô mænegum spræc:
'micel is þeós menigeo, mægenvîsa trum,
fullesta mæst, se þâs fâre lædeð.
hafað ufon Cananêa cyn gelŷfed,

3458. má onlýhð. — 3459. nú. — 3460. lyft Jun. Thorpe, der jedoch lîf zu lesen vorschlägt. Die folgenden fünf Verse haben keinen rechten Zusammenhang. — 3461. vrineccum Ms. vreccum Jun. Th. — 3462. án bid Jun. ánbid Th. — 3463. gyst-sele gyhðum Jun. gihðum Ms. Th. Ueber gihðu (geohðu, gehðo Gr. Gr. I, 350) 'refugium,' nach Lye, sehe man Gr. Andr. und El. S. 97. — 3464 mánhus Jun. móde. mán-hús Th. — 3465. fýr. — 3466. éce. — 3467. regnþeóf 'Erzdieb, Gaudieb' Gr. Gr. 2, 473. 542. Cod. Exon. 453, 14. — rice dælað. — 3468. ár. — 3469. mæst. — 3470. fáh Jun. Th. — 3471. démeð. — 3472. sóðfæstra. — 3474. líf. — 3476. vídan. tô vidan feore = 'tô vídan aldre' Z. 1012. — 3477. ræda. — 3479. hlúdan. bád. — 3480. ongéton. — 3481. módiges múð-hæl. hé tó. — 3482 mægen-vísa. — 3484. cananéa. gelýfed.

3481. [illegible] legendum múðe hæl, [illegible] (v. [illegible])

burh and. beágas, brâde rîce.
vile nû gelǽstan þæt he lange gehêt
mid âðsvare engla drihten,
in fyrndagum, fæderyncynne,
(gif ge gehealdað hâlige lâre)
þæt ge feónda gehvone forð oferganga'ð.,
gesittað sigerîce (214.) be sǽm tveónum.
beórselas beorna, bîð eóver blǽd micel.'
Aefter þâm vordum verod væs on sâlum,
sungon sigebŷman, segnas stôdon
on fægerne svêg. folc væs on lande.
hæfde vuldres beám verud gelǽded,
hâlige heápas on hild godes
lîfe gefeón, þâ hie ôðlǽded hæfdon
feorh of feónda dôme. þeáh þe hie hit frêcne genêðdon,
veras under vætera hrôfas. Gesâvon hie þǽr veallas standan.
ealle him brimu blôdige þuhton, þurh þâ heora beadose-
aro vǽgon.
hrêðdon hildespelle, siððan hie þâm hildfrumum
* Jun. p. 75. hôfon here* þreátas. hlûde stefne
for þâm dǽdveorce drihten heredon,
veras vuldres sang [171.] (215.) — vîf on ôðrum —
folcsveóta mǽst, fyrdleóð gâlan,
aclum stefnum, eallvundra fela.
Þâ væs êðfynde Afrisc meóvle
on geofones staðe golde geveorðod.
hand âhôfon halsvurðunge.
blîðe vǽron, bôte gesâvon;
hêddon herereáfes; hæft væs onsǽled.
ongunnon sǽlâfe segnum dǽlan
on ŷðlâfe ealde mâdmas,

3485. bráde ríce. — 3486. gehét. — 3487. áð-svare. — 3489. láre. — 3491. sige-ríce. — 3493. vórdum. — 3494. stódon. — 3496. gelǽded. — 3498. lífe gefeón. — Statt gefeón vermuthet Th. N. gefeonde. — 3499 dóme. — genêðan 'audere, goth. gananþian, ahd. kinendan, alts. ginâðian.' Gr. Gr. I, 361. 2, 512. Andr. und El. S. 120. Beovulf Z. 1912. kehrt unsere Wendung wieder. — 3500. hrófas. — 3501. blódige. — 3502. við foron Jun. við-foron Th. — 3503. hófon. hlúde. — 3505. sáng. víf on oðrum. — 3513. sǽ-lafe. dǽlan.

3508. loco universo usque ad 3518. sensus adhuc impervii, jam interpunctione verbisque mutandis conciliabilem aliquam ita sententiam esse, ut legatur sureola pro meovle, bollgestreónum pro bôte gesâvon, secgum pro segnum, stedon pro steð. (v. fol. ad h.l.)

reáf and randas. heó on riht sceó[d]
gold and gōdveb, Josefes gestreón,
vera vuldorgesteald.. verigend lâgon
(216.) on deáðstede, drihtfolca mǣst :

[173.] Gefrægn ic Hebrêos eádge lifgean
in Hierusalem, goldhord dǣlan,
cyningdôm habban, svâ him gecynde væs,
siððan þurh metodes mægen on Moyses hand
vearð vîg gifen, vîgena mænieo,
and hie of Egyptum ûtâfôron
mægene micle. þæt væs môdig cyn,
þenden hie þy rîce rǣdan môston,
burgum veoldon. væs him beorht vela,
þenden þæt folc mid him hiera fǣder vǣre
healdan voldon. væs him hyrde gôd
heofonrîces veard, hâlig drihten,
vuldres valdend, se þâm verude geaf
môd and mihte, metod alvihta,
þæt hie oft fela folca feore gesceódon
(217.) heriges helmum þâra þe him hold ne væs,
ôð þæt hie vlenco ânvôd at vînþege
deófoldǣdum, druncne geþohtas,
þâ hie ǣcræftas ânforlêton,
metodes mægenscipe. svâ nô man scyle
his gâstes lufan við gode dǣlan.

3515. sceó. — 3516. godveb 'purpura.' Gl. M. 359. Cod. Exon. 70, 8: 'godvebba cyst.' 417, 25 ff: 'þâ þe geolo godvebb geatvum frætvað.' godvebbe 'purpura' Gl. M. 353. alts. goduwebbi, ahd. cotaveppi, byssus. Gr. Gr. 2, 421. 536. — Josepes Jun. Th. — 3520. dǣlan. — 3521. cyningdóm. — 3522. hánd. — 3523. víg — 3524. út afóron. — 3525. módig — 3526. ríce. rǣdan. — 3528. vǣre. — 3529. gód. — 3530. heofon-ríces. — 3532. mód. — 3535. anvód Jun. anvód. vín-þege Th. vînþege 'compotatio' Gr. Gr. 2, 482. 531. — Andr. Z. 1533: '(þæt væs sorgbyrðen) biter beorþegu.' „þege fem. cibus, id quod capitur, von þicgan capere, snmere. vilþege cibus gratus; fôddorþege pabulum Andr. Z. 160. 1102." Gr. Andr. und El. S. 101. Gr. Gr. 2, 531. Kemble Gl. Beov. s. v. þegn. — 3536. deofol-dǣdum. — 3537. áne forleton Ms. Jun. ǣ-cræftas. ánforleton Th. — 3538. nó. — 3539. hís dǣlan.

þâ geseah ic þâ gedriht in gedvolan hveorfan,
Israhêla cyn unriht dôn,
vommas vyrcean. þæt væs veorc gode.
oft he þâm leódum lâre sende,
heofonrîces veard, hâlige gâstas,
þâ þâm verude vîsdôm budon.
hie þǽre snytro sôð gelŷfdon
lytle hvîle, ôð þæt hie langung besvâc,
eorðan dreámas, êces rǽdes,
þæt hie æt sîðestan sylfe forlêton
drihtnes dômas, (218.) curon deófles cræft.
þâ vearð rêðemôd rîces þeóden
* Jun. p. 76. un*hold þeódne, þâm þe ǽhte geaf.
vîsode him [174.] æt frymðe þâ þe on fruman
ǽr þon vǽron mancynnes metode dŷrust,
dugoða dŷrust, drihtne leófôst,
herepað tô þǽre heán byrig,
eorlum elþeódigum on êðelland,
þǽr Salem stôd, searvum âfæstnod,
veallum geveorðod. tô þæs vitgan fôron,
Caldêa cyn, tô ceastre forð,
þǽr Israêla ǽhta vǽron
bevrigene mid veorcum tô þâm þæt verod gefôr,
mægenþreát mǽre, mânbealves georn.
âvehte þone vælnîð vera aldorfreá,
Babilônes brego, on his burhstede,
(219.) Nabochodonossor, þurh nîðhete,
þæt he sêcan ongan sefan gehygdum,
hû he Israêlum eáðôst meahte,
þurh gromra gang, guman ôðþringan —

3540. geseah ic þege driht Ms. Jun (cf. Gr. Gr. 2, 492.). þa gedriht Th. — 3541. únriht dón. — 3543. láre. — 3544. heofon-ríces. — 3546. 'sóð. — 3547. me Ms. Jun. hvíle. hie. besvác Th. — 3548. éces rǽdes. — 3549. forléton. — 3550. dómas. — 3551. réðe mód ríces. — 3552. unhold þeodēn Jun. únhold þeoden Th. þeodne Th. N. — 3553. visðe Ms. Jun. visde Th. — 3556. herepoð Ms. he repoð Jun. here-pað Th. heán. — 3558. stód. — 3559. fóron. — 3561. vǽron. — 3562. gefór. — 3563. mǽre mán-bealves. — 3565. babilónes. — 3567. sécan. — 3568. hú..

gesamnode þâ sûðan and norðan
vælhreóv verod — and vest faran
herige hǽðencyninga tô þǽre heán byrig
Israêla, êðelveardas,
lufan lîfvelan, þenden hie lêt metod.
Þâ eác êðan gefrægn ealdfeónda cyn
vinburh vera, þâ vîgan ne gelŷfdon.
bereáfodon þâ receda vuldor reádan golde,
since and seolfre, Salomones templ,.
gestrûdan gestreóna under stânhliðum,
svilc eall svâ þâ eorlas âgan sceoldon,
ôð þæt hie burga gehvone âbrocen hæfdon
þâra þe þâm folce (220.) tô friðe stôdon.
Gehlôdon him tô hûðe hordvearda gestreón,
feá and freós, svilc þǽr funden væs,
and þâ mid þâm ǽhtum eft sîðedon
and gelǽddon eác on langne sîð
Israêla cyn on eastvegas
tô Babilônia, beorna [175.] unrîm,
under hand hæleð hǽðenum dêman.
Nabochodonossor him on nŷd dyde
Israêla bearn, ûton ealle lufen,
vǽpna lâfe, tô veorcþeóvum.
onsende þâ sînra þegna
vorn þæs verudes vest tô fêran,
þæt him þâra leóde land geheolde
êðne êðel æfter Ebrêum.
[176] Hêt þâ sêcan sîne gerêfan
geond Israêla earme lâfe,
hvilc þǽre geógoðe (221.) gleávôst vǽre
bôca bebodes, þe þǽr brun*gen væs. * Jun. p. 77.
volde, þæt þâ cnihtas cræft leornedon,
þæt him snytro on sefan secgan mihte.

3571. fáran Th. fáran bet Th. N. — 3572. heán. — 3574. líf-velan. — 3575. Vgl. Z. 1275. æðan. — 3576. vinburh. vígan. — 3577. bereáfdon. reádan. — 3579. gestrúdan. stán-hliðum. — 3580. ágan. — 3582. stódon. — 3583. gehlódon. — 3584. feá. — 3588. únrím. — 3589. déman. — 3590. nýd. — 3591. ótor Jun. Th. — 3593. þá. sínra. — 3594. ves Ms. Jun. — 3596. ebréum. — 3597. sécan. síne. — 3599. þære. vǽre. — 3600. bóca.

nalles þy þe he þæt môste ôððe gemunan volde,
þæt he þâra gifena gode þancode,
þe him þǽr tô duguðe dryhten scyrede.
Þâ hie þǽr fundon tô freá[n] gleáve
æðele cnihtas and ǽfæste
ginge and gôde, in god sæde.
ân væs Ananias, ôðer Azarias,
þridda Misael, metode gecorene.
þâ þrŷ cômon tô þeódne foran,
hearde and higeþancle, þǽr se hǽðena sæt,
cyning corðres georn, in Caldêa byrig.
Þâ hie þâm vlancan vîsdôm sceoldon,
veras Ebrêa, vordum cŷðan,
(222.) higecræft heáne þurh hâlig môd.
Þâ se beorn bebeád, Babilône veard,
svîðmôd cyning, sînum þegnum,
þæt þâ frumgâras befeore dǽde,
þæt þâm gengum þrŷm gâd ne vǽre
viste ne vǽde in voruldlîfe :·

[177.] Þâ væs breme Babilône veard
mǽre and môdig ofer middangeard,
egesful yldabearnum. no he ǽ fremede,
ac in oferhygde ǽghvæs lifde.
Þâ þâm folctogan on frumslǽpe,
siððan tô reste gehvearf rîce þeóden,
com on sefan hvurfan svefnes vôma:
hû voruld vǽre vundrum geteód,
ungelîc yldum, ôð edsceafte.
(223.) vearð him on slǽpe sôð gecŷðed,
þætte rîces gehvæs rêðe sceolde gelimpan,
eorðan dreámas ende vurðan.

3607. ǽ-fæste. — 3609. án. ananías. azarías. — 3612. sǽt. — 3614. vís-dóm. — 3615. vórdum cyðdon Jun. Th. cyðan Th. N. — 3616. mód. — 3618. sviðmód. sínum. — 3620. gád. — 3621. víste. vǽde. voruld-lífe. — 3623. mǽre ⁊ módig. — 3624. ǽ. — 3625. ác. lífde. — 3626. frum-slǽpe. — 3627. ríce. — 3629. vǽre. geteód. — 3630. úngelic. 3631. slǽpe. sóð. — 3632. ríces

[178.] Þâ onvôc vulfheort, se ǽr vîngâl svæf,
Babilône veard. næs him blîðe hige,
ac him sorh âstâh svefnes vôma.
No he gemunde, þæt him metod væs.
hêt þâ tôsomne sinra leóda
þâ viccungdôm vîdôst bǽron.
Frægn þâ þâ mænigeo, hvæt hine gemǽtte,
þenden reordberend reste vunode.
vearð he on þâm egesan acol vorden.
þâ he ne visse vord ne angin
svefnes sînes; hêt him secgan þeáh.
Þâ him unblîðe andsvaredon
deófolvitgan (næs him dôm gearu
tô âsecganne (224.) svefen cyninge):
'hû magon ve svâ dygle, drihten, âhicgan
on sefan þînne, hû þe svefne*de, * Jun. p. 78.
ôððe vyrda gesceaft vîsdôm bûde,
gif þû his ǽrest ne meaht ôr âreccan?'
[179.] Þâ him unblîðe andsvarede
vulfheort cyning vitgum sînum:
'nǽron ge svâ eácne ofer ealle men
môdgeþances, svâ ge me sægdon
and þæt gecvǽdon, þæt ge cûðon
mîne aldorlege, svâ me æfter vearð,
ôððe ic furðor findan sceolde.
ne ge mætinge mîne ne cunnon,

3634 onvoc Jun. Th. ǽr vín-gal. — 3636. ác. vóma. — 3638 sínra. — 3639. viccungdóm vídost. — viccungdôm. „ags. die doppelten Formen: viccian fascinare, vicce saga, viccungdôm oder viccancræft ars magica; viglian ariolari, vigelere augur, vigelung augurium, incantatio.“ Grimm D. M. I. Ausg. S. 581. — 3641. reordberend reficiens Gr. Gr. 2, 589. Lye: 'refectionem afferens (quies).' Ich weiss nicht, worauf sich diese Uebersetzung stützt, da reord 'lingua, sermo' bedeutet. Andr. Z. 1282. scheint reordberend allgemeine Bezeichnung der Menschen, sprachbegabt, articulirt sprechend, wie die *μέροπες* Homer's. Die Stelle lautet: '(sceal ǽghvylc þǽr) reordberendra riht gehŷran (dǽdra gehvylcra þurh þæs dêman mûð).' Vgl. Cod. Ex. 18, 4. 24, 8. 63, 26. 84, 5. — 3642. ácol. — 3643. vórd ne ángin. — 3644 sínes. — 3646. dóm. — 3649. vísdóm búde. — 3651. ór Jun. ǽrest. ór Th.. — 3652. únbliðe. — 3653. sínum. — 3655. mód-geþances. — 3657. míne. — 3659. mǽtinge. míne.

þâ þe me for verode vîsdôm bereð.
ge sveltað deáðe, nymðe ic dôm vite
sôðan svefnes, þæs mîn sefa myndgað.'
Ne meahte þâ seó mænigeo on þâm meðelstede
þurh vitigdôm vihte âþencean,
ne âhicgan. (225.) þâ hit forhæfed gevearð,
þætte hie sǽdon svefn cyninge,
vyrda gerŷnu, ôð þæt vitga cvom,
Daniel, tô dôme, se væs drihtne gecoren,
snotor and sôðfæst, in þæt seld gangan,
se væs ordfruma earmre lâfe,
þǽre þe þâm hǽðenan hŷran sceolde.
him god sealde gife of heofnum
þurh hleóðorcvyde hâliges gâstes;
þæt him engel godes eall âsægde,
svâ his mandrihten gemæted vearð.
[180.] Đâ eóde Daniel, þâ dæg lŷhte,
svefen reccan sînum freán,
sægde him vîslîce vyrda gesceafte,
þætte sôna ongeat svîðmôd cyning
ord and ende þæs þe him ŷved væs.
Đâ hæfde Daniel dôm micelne,
blǽd in Babilônia, (226.) mid bôcerum,
siððan he gesǽde svefen cyninge,
þæt he ǽr for fyrenum onfôn ne meahte,
Babilônie veard, in his breóstlocan.
no hvæðere þæt Daniel gedôn mihte,
þæt he volde metodes mihte gelŷfan;
ac he vyrcan ongan voh on felda,
þâm þe deórmôde Dîran hêton,

3660. vísdom. — 3661. ic dóm. — 3662. mín. — 3663. vitigdóm. — 3665. forhæfed 'denegatum.' forhæbban 'abstinere' Gr. Gr. 2, 853. Beov. Gloss. 'forhæbbendra mædena' continentium virginum Gl. M. 351. — 3667. výrda. cvóm. — 3668. dóme. — 3669. sóðfæst. — 3670. þæs Ms. Jun. væs. láfe Th. — 3671. þǽre. hýran. — 3674. á sægde Jun. ásægde Th. — 3677. sínum. — 3678. vislice Th. vereda Jun. Th. vyrda Th. N. — 3679. sviðmód. — 3680. órd. ýved. — 3681. dóm. — 3682. bócerum. — 3683. gesǽde. — 3684. ǽr. onfón Th. onfón Jun. — 3686. gedón. — 3687. gelýfan. — 3688. ác. — 3689. deórmóde. héton.

se væs on þære þeóde þe svâ hâtte,
bresne Babilônie, þære burgeveard
ânne manlîcan, ofer metodes êst,
gyld of golde, gumum ârærde,
forþâm he gleáv ne væs gumrîces veard,
rêðe and rædleás, riht [ne cûðe.]

* * *

[181.] Þâ vearð hæleða hlyst, þâ hleóðor cvom
bŷman stefne ofer burhvare.
(227.) Þâ hie* for þâm cumble on cneóvum sæton, * Jun. p. 79.
onhnigon tô þâm herige hæðne þeóde,
vurðedon vihgyld. ne viston vræstran ræd.
efndon unrihtdôm, svâ hyra aldor dyde.
mâne gemenged, môde gefrêcnod,
fremde folcmægen, svâ hyra freá ærest
unræd efnde. him þæs æfter becvom
yfel endeleán; unriht dyde.
Þær þrŷ væron on þæs þeódnes byrig
eorlas Israêla, þâ þe â noldon
hyra þeódnes dôm þafigan onginnan,
þæt hie tô þâm beácne gebedu rærdon,
þeáh þe þær on herige bŷman sungon.
þâ væron æðelum Abrahames [182.] bearn,

3691. Babilonige Jun. Th. burhveardas Th. N. — 3692. ánne man-lícan. — 3693. arærde. — 3694. gum-ríces. — 3695. rædleas. Lücke, durch Entfernung eines Blattes entstanden. — 3696. hlyst auditus. Andr. Z. 1586: 'hlyst yst forgeaf' auditus procellam remisit. — cvóm. — 3698. cumbol (Z. 3104.) alts. cumbal 'signum, tessera militaris' (Gr. Gr. 2, 59. 318. I, 340. Andr. und El. Erläut. S. 92) bezeichnet hier das aufgestellte Götzenbild. — 3700. vræst = vræstlic 'delicatus' Lye; bonus. Cod. Exon. 423, 23: 'ic eom vræstre þonne heó.' 427, 30: '(ne hafu ic in heafde hvite loccas vræste gevundne.' — ræd. — 3701. efnan, efnian (Z. 3704.) = æfnan (Cod. Exon. 102, 29. 152, 29. 327, 3. Beov. Z. 2928; allein Z. 2508. æfnian) 'perficere.' Gr. Gr. I, 332; dasselbe geæfnan (Cod. Exon. 84, 7. 87, 24. 168, 21. 176, 16. 356, 28 357, 23.) und geæfnian Beov. Z. 1071. 2207. 6206. — únrihtdóm.; — 3702. máne Jun. máne. mode Th. — 3703. ærest. — 3704. únræd. becvóm. — 3705. únriht. — 3707. ꝥ hie Jun. Th. þá þe Th. N á Jun. Th. — 3708. dóm þáfigan. — 3709. rærde. — 3710. herige Jun. Th. byrige Th. N.

vǽron vǽrfæste, viston drihten
êcne uppe, (228.) ælmihtigne.
cnihtas cynegôde cûð gedydon,
þæt hie him þæt gyld tô gode noldon
habban, ne healdan; ac þone heán cyning,
gâsta hyrde, þe him gife sealde.
oft hie tô bôte balde gecvǽdon,
þæt hie þæs vîges vihte ne rôhton,
ne hie tô þâm gebede mihte gebǽdan
hǽðenheriges vîsa, þæt hie þider hveorfan volden,
guman tô þâm gyldnan gylde, þe he him tô gode geteóde.
þegnas þeódne sægdon, 'þæt hie þǽre geþeahte vǽron,
hæftas heáran in þisse heánbyrig, þæt þis hergan ne villað
ne þysne vig vurðigean, þe þû þe tô vundrum teódest.'
[183.] Đâ him bolgenmôd Babilône veard
yrre andsvarode, (229.) eorlum onmǽlde,
grimme þâm gingum, and geócre oncvæð;
þæt hie gegnunga gyldan sceolde,
ôððe þrôvigean þreánied micel,
frêcne fŷres vylm, nymðe hie friðes volde[n]
vilnian tô þâm vyrrestan, veras Ebrêa,
guman, tô þâm gylde, þe he him tô gode teóde.
noldon þeáh þâ hyssas hŷran lârum
in hige hǽðnum. hogedon georne,
þæt ǽ godes ealle gelǽste[n],
and ne âvacodon vereda drihtne,
ne þan mægenhvyrfe in hǽðendôm,
ne hie tô fâcne freoðo vilnedan,
þeáh þe him se bitera deáð geboden vǽre:

[184.] Þâ vearð yrre ânmôd cyning.
* Jun. p. 80. hêt he * ofn onhǽtan

3712. vǽr-fæste. — 3713. écne ælmihtigne Th. ælmihtne Ms. Jun. — 3714. góde. gedýdon. — 3715. gold Jun. Th. gyld Th. N. — 3716. ác. — 3718. gecvǽdon. — 3719. víges. — 3720. gebǽdon. — 3721. vísa. — 3722. geteóde. — 3723. þǽre. vǽron. — 3724. þa þis hegan ne villað Ms. Jun. heáran. hergan Th. nach Lye's Vorgang. — víg — 3726. bolgen-mód. — 3731. fýres. volde. — 3733. golde Jun. Th. — 3734. hýran lárum. — 3736. ǽ. — 3738. hæðendóm. — 3740. gebóden vǽre. — 3741. ánmód — 3742. ófn. onhǽtan.

tô cvale cnihta feorum, (230.) forþâm þe hic his cræftas onsôcon.
þâ he væs gelæ̂ded * *
svâ he grimmôst mihte * *
frêcne fŷres lîge. Þâ he þyder folc samnode,
and gebindan hêt, Babilône veard
grîm and gealhmôd, godes spelbodan.
hêt þâ his scealcas scûfan þâ hyssas
in bæ̂lblyse, beornas geónge.
Gearo væs se him geóce gefremede, þeáh þe hie svâ grome nŷdde
in fæðm fŷres lîge; hvæðere heora feorh generede
mihtig metodes veard, svâ þæt mænige gefrunon.
hâliga him þæ̂r help geteóde, sende him of heán rodore
god, gumena veard, gâst þone hâlgan.
engel in þone ofn innan becvom, þæ̂r hie þæt aglâc [185.] drugon;
freóbearn fæðmum beþeahte under þâm fŷrenan hrôfe.
(231.) ne mihte þeáh heora vlîte gevemman * *
vylm þæs væfran lîges, þâ hie se valdend nerede.
[186.] hreóhmôd væs se hæ̂ðena þeóden; hêt hie hraðe bærnan.
æled væs ungescead micel. Þâ væs se ofen onhæ̂ted,

3743. onsócon. — 3744. va Ms. Jun. in den Erratis, im Text: þa. Th.: þa. — 3746. frécne fýres líge. — 3748. geálhmód. — gealhmôd = gealgmôd 'tristis, atrox.' Andr. Z. 32: 'âguton gealgmôde gâra ordum.' Z. 563: 'grome gealgmôde.' Cod. Exon. 274, 10: 'gealgmôd guma.' 278, 15: 'grymetade gealgmôd;' nicht zu verwechseln mit gâlmôd 'lascivus.' Gr. Gr. 2, 664. — 3750. bǽl-blyse — 3751. geóce. gróme. — 3752. fýres líge. — 3754. halige Jun. Th. haliga Th. N. — heán. — 3756. ófn becvóm. áglac. — 3757. fýrenan hrófe. — 3758. vlíte. — Die mangelhafte Alliteration lässt auf eine Lücke schliessen. — 3759. væfre 'vagus.' Beov. Z. 2661: 'vælgæst væfre.' Z. 4835: 'væfre and vælfûs.' — líges. — 3760. hreohmód. — 3761. ungescead adv. unsäglich? gescead 'oratio' Gl. M. 338. mid suman gescade 'quadam ratione' M. Gl. 350. of þâm geltcóstan gescade 'simillima collatione.' M. Gl. 336. Zu Grunde liegt das Verbum gescadan, gesceadan (Z. 3433. 3533.) 'separare dividere,' wovon das subst. neutr. gescad 'distinctio, divisio, discretio.' Gr. Gr. I, 358. 2, 740. Thorpe (in der Note zu unserer Stelle) will dem Worte ungescead die Bedeutung 'ungeheuer' beilegen. — ófen onhǽted.

îsen eall þurhgleded. hine þǽr êsnas mænige
vurpon vudu on innan, svâ him væs on vordum gedêmed.
bǽron brandas on bryne blâcan fŷres.
Volde vulfheort cyning valf onstellan
îserne ymb ǽfæste, ôð þæt upgevât
lìg ofer leófum and þurh lust geslôh
micle mâre, þonne gemet vǽre.
Ðâ se lîg gevand on lâðe men,
hǽðne of hâlgum. hyssas vǽron
blîðemôde. (232.) burnon scealcas
ymb ofn ûtan. alet gehvearf
teónfullum on teso, [187.] þǽr tôgeseah
Babilône brego. blîðe vǽron
eorlas Ebrêa. ôfestum heredon
drihten on dreáme. dydon svâ hie cûðon
ofne on innan aldre generede.
guman glædmôde god vurðedon,
under þæs fæðme þe geflŷmed vearð
frêcne fŷres hǽto. freóbearn vurdon
âlǽten lîges gange. ne hie him þǽr lâð gedydon,
næs him se svêg tô sorge, þon mâ þe sunnan scîma;

3762. isen — esne, goth. asneis, (μισθωτός) ahd. asanari, asneri (Gr. Gr. 1, 640. 2, 161.) 'servus.' Psalm 115, 6.: 'eálâ! ic eom þîn âgen êsne, Drihten, and þîn svylce eom scealcombehte, and þînre þeóvan sunu, on þe âcenned.' — 3763. vórdum gedémed. — 3764. brýne blácan fýres. — 3765. onstealle Jun. Th. onsteallan Th. N. — 3766. æfæste Jun. íserne ǽfeste. gevát Th. — 3767. líg. — 3768. máre. vǽre. — 3769. lig gevánd. láðe. — 3772. útan. álét. — alet (= æled Z. 2895. 3761.) altn. ęldr 'ignis, pabulum ignis' Lye s. v. — 3773. on teso in dextram Lye, der es mit goth. 'taihsvo, δεξιά' zusammenstellt; die Bedeutung ist dem Zusammenhange wenig angemessen, und die ganze Stelle von Thorpe, der teso = teosu (Cod. Exon. 362, 9: 'on teosu tyhtað') nimmt, in den Noten zum Cod. Exon. S. 525. berichtigend also übersetzt: 'to the hurt (on teso) of the wicked.' Sollte das Wort mit teorian (Cod. Ex. 469, 21.) 'deficere' oder teran (Gr. Gr. I, 334.) 'lacerare' sich verbinden lassen? — 3774. vǽron. — 3780. fýres — 3781. alǽten líges. — gang, gong 'iter; turma.' Z. 3569. 4140. Andr. Z. 455: 'under svegles gang.' Z. 869: 'svegles gong.' Z. 1694: '(þǽr nǽfre feóndes ne bið) gâstes gramhydiges gang on lande.' El. Z. 1256: '(svâ ic on bôcum fand) vyrda gangum on gevritum cŷðan.' láð. — 3782. má. scíma.

ne se bryne beót mæcgum, þen* in þâm beóte vâron; * Jun p. 81.
ac þæt fŷr scyde tô þâm, þe þâ scylde vorhton.
Hveorfon þâ hǣðenan hæftas fram þâm hâlgan cnihton.
vêrigra vlîte minsode, þâ þe þy vorce gefægon.
(233.) Geseah þâ svîð[188.]môd cyning, þâ he his
seon ontreóvde,
vundor on vîte âgangen — him þæt vræclîc þuhte —
hyssas hâle hvurfon in þâm hâtan ofne
ealle ǣfæste þrŷ. him eác þǣr væs
ân on gesyhðe engel ælmihtiges.
him þǣr ôviht ne derede; ac væs þǣrinne
ealles gelîcôst efne þonne
on sumera sunne scîneð
and deávdropan on dæge veorðeð
vinde geondsaven. þæt væs vuldres god,
þe hie generede við þâm nîðhete.
Ðâ Azarias ingeþancum
hleóðrade hâlig þurh hâtne lîg,
dǣda georn; drihten herede
ver vomma leás, and þâ vord âcvæð:
'metod alvihta! hvæt, þû eart mihtum svîð,
(234.) niðas tô nergenne. is þîn nama mǣre,
vlîtig and vuldorfæst, ofer verþeóde.
siendon þîne dômas in daga gehvâm
sôðe and gesvîðde and gesigefæste,
svâ þû eác sylfa eart. * *

3784. þæt fyr fyrscyde Ms. Jun. ác. fŷr Th. — scyde 'læsit, nocuit.' Andr. Z. 1561. (Erl. S. 135): 'ûs seó vyrd scyðeð.' Dasselbe sceððan (Gr. D. M. II. Ausg. S. 378) El. Z. 311: 'sceðþeð.' C. II, Z. 147: '(ne ic þâm sâvlum ne môt) ǣnigum sceððan.' — 3786. gefægon. — 3787. sviðmód. — 3788. víte. — 3789. hátan. — 3790. ǽfæste ðrý. — 3791. án. — 3792. ác. — 3793. gelícost. — 3794. scíneð. — 3795. deávdrias 'ros agri' Lye; deávdripas 'guttæ roris' Th. N. — 3798. Hier beginnen die Lesarten des Codex Exoniensis ed. Thorpe S. 187 ff. — him þa azarias Cod. Ex. in-geþoncum. Cod. Ex. n geþancum Th. — 3799. hleoþrede. þurh-hatne lig Cod. Ex. hátne líg Th. 3800. dreag dædum georn Cod. Ex. dǽda Th. — 3801. vis in veorcum ⁊ þas vord acvæð Cod. Ex. ⁊ þa vórd Th. — 3802. meotud all-vihta. meahtum Cod. Ex. — 3803. nerganne. noma Cod. Ex. þín. mǽre Th. — 3805. sindon þine domas on dæda gehvam Cod. Ex. þíne dómas Th. — 3806. sóðe Th. — 3807. fehlt im Cod. Ex.

syndon þîne villan on voruldspêdum
rihte and gerûme, rodora valdend!
geóca ûser georne nû, gâsta scippend,
and þurh [hyldo] help, hâlig drihten!'
Nû ve þec for þreáum and for þreánŷdum
and for eáðmêdum ârna biddað,
lîge belegde. ve þæs lifgende
vorhton on vorulde. eác þon vom dydon
ûser yldran, for oferhygdum
brǽcon bebodo (235.) burhsittende,
hâd oferhogedon hâlgan lîfes.
Siendon ve [189.] tôvrecene geond vîdne grund,
heápum tôhvorfene. hyldeleáse
is ûser lîf geónd landa fela,
fracoð and gefræge folca manegum,
þâ ûs êc bevrǽcon tô þæs vyrrestan
eorðcyninga æhtgevealde,
on hæft heoru grimra. and ve nû hǽðenra
þeóvnêd þoliað. þæs þe þanc sie,
vereda vuldorcyning, þæt þû ûs þâs vrace teódest.
[190.] ne forlêt þû ûsic âna, êce drihten,

3808. eac þine villan in voruld-spedum Cod. Ex þine Th. — 3809. ryhte mid ræde rodera v. Cod. Ex. gerúme Th. — 3810. geoca us georne gæsta scyppend.— 3811. hyldo ist aus dem Cod. Exon. von Thorpe ergänzt. — 3812. þearfum Cod. Ex. ðeo nydum Ms. Jun. — 3813. arena. — 3814. lege bilegde. Nach einer von Thorpe in der Vorrede zu seiner Ausgabe des Cod. Ex. p. V. (Nota 2.) bemerkten Eigenthümlichkeit setzt diese Handschrift unter andern bi- für be-, e für æ. — leg = lîg. S. Z. 44. 3657; legdraca für lîgdraca Gr. Gr. 2, 465. 491. — líge. lífgende Th. — 3815. in vorulde. dyde. Ms. Jun. Th. dydon Cod. Ex. Th. N. — 3816. yldran usse. in oferhygdum Cod. Ex. — 3817. þin bibodu bræcon burhsittende Cod. Ex. burh-sittendum Ms. Jun. — 3818. hád Jun. Th. — lífes Th. — 3819. vurdon ve Cod. Ex. vídne grúnd Th. — 3820. tohvorfne. hylda Cod. Ex. — 3821. væs ure lif [lîf Th.] geond londa Cod. Ex. — 3822. fracuð. fold-buendum Cod. Ex. — 3923. nu þu usic bevræce in þas vyrrestan Cod. Ex. þa us éc bevræcon to þæs Jun. Th. — 3824. æht- gevealda Cod. Ex. æhta gevealde Jun. Th. — 3825. in hæft heoro grimmes sceolon ve þær hæþenra Cod. Ex. — 3826. þrea-nyd Cod. Ex. Die Worte von þoliað (þolian) bis Z. 3831. genumen fehlen im Cod. Ex., weil die obersten Zeilen auf S. 53b. der Handschrift abgeschnitten sind. — 3828. ána éce Th.

for þâm miltsum, þe þec men hnî*gað, *Jun. p. 82.
and for þâm treóvum, þe þû tîrum fæst,
niða nergend, genumen hæfdest
tô Abrahame (236.) and tô Isaace
and tô Iacobe, gâsta scyppend!
Þû him þæt gehête þurh hleóðorcvyde,
þæt þû hyra frumcyn in fyrndagum
ŷcan volde, þætte æfter him
on cneórissum cenned vurde,
and seó mænigeo mǽre vǽre
hâd tô hebbanne, svâ heofonsteorran;
bebûgað brâdne hvyrft, ôð brimflodas,
svâ sǽfaroða sand geond sealtne vǽg
in eargrynde, þæt þus his unrîma
in vintra vorn vurðan sceolde.
Fyl nû frumspræce, þeáh heora feá lifigen.
vlitiga þînne vordcvyde and þîn vuldor on ûs.
gecŷð cræft and miht, þæt þâ Caldêas
and folca fela gefrigen habbað,
þâ þe under heofenum hǽðene lifigeað,
(237.) and þæt þû âna eart êce drihten,

3829. hligað Jun. Th. hnîgað, nach Lye's Vorschlag in der Note bei Th. Vgl. Z. 739. nebst der Anmerkung. — 3831. hæfdes Cod. Ex. Nach Thorpe l. c. lässt der Cod. Ex. das t der 2. sing. aus und schreibt z. B. gehogdes für gehogdest, hæfdes für hæfdest. — 3832. isace Cod. Ex. isáâce Th. — 3833. gæsta Cod. Ey. — 3834. hleoþor-cvidas Cod. Ex. gehéte hleoðor-cvyde Th. — 3835. from-cynn on Cod. Ex. — 3836. ycan Cod. Ex. ican Ms. Jun. ícan Th. þæt hit æfter him Cod. Ex. — 3837. on cyne-ryce Cod. Ex. cénned Th. — 3838. mǽre vǽre Th. yced on eorþan, þæt sva unrime Cod. Ex. — 3839. had to hebban Cod. Ex. hat Ms. Jun. Th. — 3840. bebugað brádne Th. bugað bradne hvearft oð brim-flodas Cod. Ex. oð ꝥ brim-faro Ms. Jun. Th. — 3841. þæs sæ-faroða sand Ms. Jun. Th. vǽg Th. svâ varoða sond ymb sealt væter Cod. Ex. Den Unterschied zwischen varoð und faroð gibt Grimm an, unter Zuziehung unserer Stelle, Andr. und El. S. 101. f. — 3842. yþe geond ear-grund, þæt sva unrime Cod. Ex. me áre gryndeð ꝥ Jun. Th. únríma Th. — 3843. ymb vintra hvearft veorðan sceolde. — 3844. þa frumspræce, þeah þe user fea lifgen Cod. Exon. frum-sprǽce. feá Th. — 3845. vlitega þine vordcvidas ⁊ ðin vuldor us Cod. Ex. þínne vórd-cvyde. þín Th. — 3846. meaht, nu þec Cod. Ex. miht ꝥ ꝥ Ms. Jun. Th. þa Th. N. — 3847. ⁊ eac fela folca gefregen habban Cod. Ex. — 3848. lässt Cod. Ex. aus. — 3849. ána. Jun. Th. éce Th.

3842. mutandum esse unrima in unrime (v. [illegible]).

veroda valdend, voruldgesceafta,
sigora settend, sôðfæst metod.'
Svâ se hâlga ver hergende væs
metodes miltse, and his mihta spêd
rehte þurh reorde. Ðâ of roderum væs
engel ælbeorht ufan onsended,
vlitescŷne ver on his vuldorhaman,
se him cvom tô frôfre and tô feorhnere
mid lufan and mid lisse; se þone lîg tôsceáf,
hâlig and heofonbeorht, hâtan [191.] fŷres,
tôsveóp hine and tôsvende þurh þâ svîðan miht
lîges leóma[n], þæt hyra lîce ne væs
ôviht geegled; ac he on andan slôh
fŷr on feóndas for fyrendǣdum.
Þâ væs on þâm ofne, þǣr se engel becvom,
vindig and vynsum, vedere gelîcôst,
(238.) þonne hit on sumeres tîd sended veorðeð
dropena drearung on dæges hvîle,
vearmlîc volcna scûr. Svylc bîð vedera cyst,
svylc væs on þâm fŷre freán mihtum
hâlgum tô helpe. vearð se hâta lîg
tôdrifen and tôdvæsced. Þǣr þâ dǣdhvatan
geond þone ofen eódon, and se engel mid
feorhnerigende, se þǣr feorða væs:

3850. im Cod. Ex. nach 3851. vuldres valdend ⁊ voruld. —sceafta Cod. Ex. — 3851. sóð-fæst Th. sige-rof settend ⁊ soð meotod Cod. Ex. — 3853. meotudes miltse ⁊ his. mod-sefan Cod. Ex. — 3854. ða of roderum vearð Cod. Ex. — 3855. ælbeorhta ufon Cod. Ex. — 3856. vlíte scýne· vuldor-háman Th. vuldor-homan Cod. Ex. — 3857. cvóm Th. cvom him þa to are ⁊ to ealdor-nere Cod. Ex. — 3858. þurh lufan ⁊ þurh lisse Cod. Ex. líg Th. — 3859. hátan fýres Th. — Vor 3860. schaltet Cod. Ex. ein: 'ꝥ se bittra bryne beorgan sceolde for þæs engles ege ǣfæstum þrím.' — 3860. tosveop ⁊ tosvengde þurh sviðes meaht — 3861. ligges leoma Ms. Jun. liges leoman Cod. Ex. — sva hyra lice ne scod Cod. Exon. hyre líce Ms. Jun. hyra líce Th. — 3862. ác Th. — 3863. fýr. dǣdum Th. — 3862. und 3863. fehlen im Cod. Ex. — 3864. ac væs in þam ofne þa se engel cvom Cod. Ex. ófne becvóm Th. — 3865. vedere onlicust Cod. Ex. gelícost Th. — 3866. þon̄ on Cod. Ex. tíd. Th. — 3867. hvíle Th. dreorung mid Cod. Ex. — 3868. fehlt im Cod. Ex. scúr Jun. Th. — 3869. se væs in þam fire for frean meahtum Cod. Ex. fýre freán Th. — 3870. háta líg Th. — 3871. todvæscæd Jun. — 3872. bis 3875. incl. fehlen. — 3872. ófen. mid Th.

Annanias and Azarias
and Misael. Þær þâ môdhvatan
þrŷ on geþancum þeóden heredon,
bædon bletsian bearn* Israêla, * Jun. p. 83.
eall landgesceaft, êcne drihten,
þeóda valdend. Svâ hie þrŷ cvædon
môdum horsce þurh gemæne vord:

'Ðe gebletsige, bylyvit fæder,
(239.) voruldcræfta vlite, and veorca gehvilc,
heofonas and englas, and hlûttor væter,
þâ þe on roderum, on rihtne gesceaft,

3874. azarías Th. — 3875. mód Th. — 3876. þry mid geþoncum Cod. Ex. — 3877. bǽdon Th. bædon bletsunge bearn in vorulde Cod. Ex. — 3878. ealle gesceafte Cod. Ex. écne Th. — 3879. hi Cod. Ex. — 3880. módum vórd Th. — 3881. bletsige þec bilvit fæder Cod. Ex. — 3882. voruld-sceafta vuldor Cod. Ex. — Von 3884. an weicht der Gesang des Azarias im Cod. Ex. so bedeutend ab, dass eine wörtliche Vergleichung unthunlich, dagegen angemessen erschien, ihn hier vollständig bis zu Ende folgen zu lassen.

⁊ eal mægen eorðan gesceafta
bletsige þec, sôðfæst cyning, sunne, ⁊ mônan
leóhte leóman, lîfgende god,
hædre ⁊ hlûtre, ⁊ heofondreáme
væstem veorðian. Ful oft þû vuldor-cyning
þurh lyft lætest leódum tô freme
mildne morgenren. monig sceal siððan
vyrt onvæcnan, eác þon vudu-bearvas
tânum tŷdrað. trymmað eorð-velan,
hleoð ⁊ hlûttrað. Næfre hlisan âh
meotud þan mâran, þoñ he við monna bearn
vyrceð vel-dædum. Vîs bîð se þe con
ongytan þone geócend, þe ûs eall gôod
syleð, þe ve habbað, þenden ve hêr beóð,
⁊ ûs milde meotod mâre gehâteð,
gif ve geearniað, elne villað,
þoñ feran sceal, þurh freán hæse,
sundor ânra gehvæs sâvl of lice.
⁊ þec, god dryhten, gæstas hergen,
byrnende fŷr ⁊ beorht sumor,
vearme veder-dagas, valdend manna,
freán, on ferhðe. Fremest eorð-velan,
þurh monigne hâd, milde dryhten;
⁊ þec dæg ⁊ niht, dômfæst cyning,

vuniað in vuldre, þâ þec vurðiað,
and þec, ælmihtig, ealle gesceafte,
rodorbeorhtan tunglu, þâ þe ryne healdað,

---

lofigen ⁊ lifigen, lux ⁊ tenebre,
þe þâs verþeóda veardum healdað.
deóp dryhtnes bibod drugon hi, ꝥ longe.
⁊ þec, crist cyning, ceolas veorðian,
fæder, forst ⁊ snav, folca valdend,
vinter-biter veder, ⁊ volcna genipu;
⁊ þec liexende lîgetta hergen,
blâce breahtum hvate, brytenrîces veard,
dŷrne drihten, â þîn dôm sy
gôd ⁊ genge þû þæs georulîce
vyrcest, vuldor-cyning; væstmum herge
bletsien blêdum; ⁊ þîn blæd vese
â forð êce, ælmihtig god.
Vesað ⁊ veaxað ealle verþeóde,
lifgað bi þâm lissum, þe se leofa cyning,
êce dryhten, ær gesette
sînum bearnum tô brîce, bremen dryhten.
Ond þec, hâlga god, heá dûna
geond middangeard miltsum hergen,
fæger folde, ⁊ fæderrîce;
forðon valdend scôp vudige môras,
lofe leánige leóhtes hyrde.
Bletsige þec, sôðfæst cyning, sæs ⁊ vætra,
heá holmas, hâligne dryhten,
dômlîce deóp væter, ⁊ dryhtnes bibod
geofonflôda gehvylc georne bihealdeð,
þon̄ merestreámas meotudes ræsvum,
væter, onvealcað. Viton eald gecynd,
ꝥ ær gescôp êce dryhten
laguflôda bigong, leóhtes hyrde,
on þâm vuniað vîdferende
siðe on sunde seldlîcra fela.
Bletsien þec þâ ealle, êce dryhten,
þurh þînne villan, vuldorfæst cyning.
⁊ þec ealle æsprynge, êce dryhten,
heánne hergen. Ful oft þû hlûttor lætest
væter vynlîco tô voruldhyhte
of clife clænum, ꝥ ûs se cyning gescôp
monnum tô miltse, ⁊ tô mægeneácan.
Bletsien þec, bilvit fæder,
fiscas ⁊ fuglas, felameahtigne þe
ealle, þâ þe onhrêrað hreó vægas

sunna and môna, sundor ânra [192] gehvilc,
herige in hâde; and heofonsteorran,

---

on þâm brâdan brime, bremen dryhten,
hergen hâligne, ⁊ heofonfuglas,
þâ þe lâcende geond lyft farað.
Bletsień þec, dryhten, deór ⁊ nŷten,
meotud monna bearn miltsum hergen,
⁊ êcne god Israhêla cynn.
Bletsien þe þine sacerdos, sôðfæst cyning,
milde mæsseras mǽrne dryhten,
⁊ þine þâs, þeóda hyrde,
svylce hâligra hlûttre sâule
⁊, êce god, eáðmôdheorte.
Nû þec Ananias ⁊ Azarias,
⁊ Misahel, meotud, miltsum hergað,
nû ve geónge þrŷ god bletsiað,
felameahtigne fæder in heofonum,
þone sôðan sunu, ⁊ þone sigefæstan gǽst;
forþon ûs onsende sigora valdend
engel tô âre, seðe ûs bearg
fŷr ⁊ feóndas, ⁊ mid fiðrum bevreáh
við bryne brôgan.' Breahtmum hvurfun
ymb ꝥ hâte hûs hǽðne leóde,
þâ þæt ongeaton godes andsacan,
ꝥ hi ne meahtan, ne meotod volde,
âcvellan cnyhta ǽ, ac hy crist scilde.
Hvearf þâ tô healle, svâ he hraðôst meahte,
eorl acolmôd, þæt he ofer his ealdre gestôd,
âbeád þâ for þǽre duguðe deóp ǽrende,
hâligra gehyld — hlyst væs þǽrinne —
gromhydig guma: 'þæt ic geare viste,
þæt ve III. hæfdon þeóda vîsan,
geónge cniehtas, for gǽstlufan
gebunden tô bǽle in byrnendes
fŷres leóman. nû ic þǽr IIII. men
sênde tô siðe; nales me sylfa gerâd.
Hveorfað nû æfter heorðe, nǽngum hât sceðed
ofnes æled; ac him is engel mid.
hafað beorhtne blǽd, ne mæg him bryne sceððan
vlitigne vuldorhoman.' Đâ þâm vordum sveálg
brego Caldêa, gevât þâ tô þâm bryne gongan
ânhydig eorl, ꝥ he ofer þâm âde gestôd.
hêt þâ of þâm lîge lifgende bearn

3888. ánra Jun. Th. — 3889. háde Th.

deáv and deór scûr, þâ þec dômige.
and þec, mihtig god, gâstas lofige;
byrnende fŷr and beorht sumor
nergend hergað; niht somod and dæg,
and þec landa gehvilc, leóht and þeóstro,
herige on hâde, somod hât and ceald.
and þec, freá mihtig, forstas and snâvas,
vinterbiter veder and volcenfaru
(240.) lofige on lyfte. and þec lîgetu
blâce berhtmhvate, þâ þec bletsige.
eall eorðan grund, êce drihten,
hyllas and hrusan and heábeorgas,
sealte sævægas, sôðfæst metod,
eástreámŷða, and upcyme
vætersprynevylla, þâ þec vurðiað.
hvalas þec herigað, and hefonfugolas
lyftlâcende; þâ þe lagostreámas,
væterscipe, vecgað, and vildu deór
and neáta gehvilc naman bletsie.
and manna bearn môdum lufiað,

Nabocodonossor neár ætgongan.
Ne forhogodon þæt þâ hâlgan, siððan hi hvætmôde
voruldcyninges veorn gehŷrdon;
ac eódon of þâm fŷre feorh unvemme,
vuldre gevlitegad, svâ hyra vædum ne scôd
gîfre glêda; ac hi mid gâstlufan
synne gesvencton ⁊ gesigefæston,
môdum gleáve, in monþeávas.
þurh foreþoncas fŷr gedygdon:
[Cod. Exon. ed. Thorpe p. 190, 20 · 197, 17.]

3890. scúr. dómige Th. — 3892. fýr Th. — 3895. háde Jun. Th. hát Th. — 3899. bláce Th. — 3900 éce Th. — 3901. hruse terra, mons. Gr. Gr. I, 341. 2, 22. D. M. II. Ausg. S. 230, wo hruse mitags. rind = cortex zusammengestellt wird. El. Z. 218: '(hvær se vuldres beám) hâlig under hrusan hŷded være.' Z. 624: '(hvær seó rôd vunige radorcyninges) hâlig under hrusan.' Z. 842: '(siððan beácening) hâligre under hrusan he míd handum befêng (vuldres vynbeám).' Im Andreas ist mir das Wort nicht aufgestossen. — heá Th. — 3902. sævægas sóðfæst Th. — 3903. eá-stream-ýða Th. — 3905. heofon Jun. — 3908. neáta. náman Th — 3909. módum Th.

and þec Israêla, æhta scyppend,
herigaÞ in hâde, herran þînne.
and þec hâligra heortan cræftas,
sôðfæstra gehvæs sâvle and gâstas
lofiaÞ, lîffreán, leán sellende eallum,
(241.) êce drihten. Annanias þec
and Azarias and Misael, metod, dômige
breóstgeþancum. ve þec bletsiaÞ,
freá folca gehvæs, fæder ælmihtig,
sôð sunu metodes, sâvla nergend,
hæleða helpend, and þec, hâlig gâst,
vurðað in vuldre, vitig drihten;
ve þec herigað, hâlig drihten,
and gebedum bremað. þû gebletsad eart,
[193.] gevurðad ferhð[e], ofer vorulde hrôf,
heáhcyning heofones, hâlgum mihtum,
lîfes leóhtfruma ofer landa gehvilc.'
Ðâ þæt ehtode* ealde þeóde
Nabochodonossor við þâm nêhstum
folcgesîðum (242.) 'þæt eóver fela geseah,
þeóden mîne, þæt ve þrý syndon
geboden tô bæle in byrnende
fŷres leóman. nû ic þær feóver men
geseó tô sôðe, nales me selfa leogeð.'
Ðâ cvæð se þe væs cyninges ræsva,
vîs and vordgleáv: 'þæt is vundra sum,
þæt ve þær eágum onlôciað.
geþenc, þeóden mîn, þîne gerysna.
ongyt georne, hvâ þâ gyfe sealde
gingum gædelinge. hie god herigað
ânne êcne, and ealles him

* Jun. p. 84.

3913. sóðfæstra Th. — 3914. líf-freán Th. — 3915. éce. annanías Th. — 3916. Adzarias Jun. Th. dómige Th. — 3919. sóð Th. — 3924. ferhð Ms. Jun. Th. hróf Th. — 3930. míne Th. — 3931. bǽle Th — 3932. fýres Th — 3933. sóðe Th. — 3935. vís ⁊ vórd-gleav Th. — 3936. onlóciað Th. — 3937. mín. þíne Th. — 3939. gædeling, 'socius, sodalis;' ahd. kadulinc, katalinc, gatiling, alts. gaduling, gadoling 'affinis, cognatus, popularis.' Gr. Gr. 2, 352. Beov. Z. 5230: 'his gædelinges (gûðgevædu).' — gingum Th. — 3940. ánne écne Th.

be naman gehvâm on neód sprecađ;
þanciađ þrymmes þrîstum vordum,
cveđađ, he sie âna ælmihtig god,
vitig vuldorcyning vorlde and heofona.
âban þû þâ beornas, brego Caldêa,
ût of ofne. (243.) nis hit ôvihtes gôd,
þæt hie sien on þâm lâđe leng, þonne þû þurfe.'
[195.] Hêt þâ se cyning tô him cnihtas gangan.
hyssas hèarde hŷrdon lâre,
cyrdon cynegôde, svâ hie gecŷđde vǽron.
hvurfon hæleđ geónge tô þâm hǽđenan foran.
vǽron þâ bendas forburnene, þe him on bânum lâgon,
lâđ searo leóda cyninges, and hyra lîce geborgen.
næs hyra vlîte gevemmed, ne nǽnig vrôht on hrægle,
ne feax fŷre besvæled; ac hie on friđe drihtnes
of þâm grimman grŷre glade treddedon,
gleávmôde guman, on gâstes hyld.
[196.] Đâ gevât se engel up (244.) sêcan him êce dreámas,
on heánne hrôf heofona rîces.
hêhþegen and hold hâlgum metode
hæfde on þâm vundre gevurđod þe þâ gevyrhto âhton.
hyssas heredon drihten for þâm hǽđenan folce,
stêpton hine sôđcvidum and him sǽdon fela
sôđra tâcna, ôđ þæt he sylfa gelŷfde,
þæt se vǽre mihta valdend, se þe hie of þâm mirce generede.
Gebeád þâ se bræsna Babilône veard,
svîđmôd sînum leódum, þæt se vǽre his aldre scyldig,

3942. vórdum Th. — 3943. ána Jun. Th. — 3945. ában Th. — 3946. út. óvihtes gód Th. — 3947. láđe Th. — 3949. láre Th. — 3950. góde vǽron Th. — 3951. tó Th. — 3952. benne Jun. Th. bendas Th. N. bánum lágon. — 3953. láđ. líce Th. líce Jun. — 3954. nǽnig. — 3955. fýre. ác. — 3957. gleav-móde. — 3958. gevát úp. sécan. éce. — 3959. hróf. ríces. - 3960. þegn Jun. — 3962. heredo Ms. Jun. — 3963. hie Ms. Jun. cvydum Jun. — 3964. tácna. — 3965. vǽre. — mirc, myrc 'obscurus, tenebrosus,' alts. mirki Gr. Gr. I, 343. Gr. Andr. und El. S. XIX. Andr. Z. 1219: '(þeáh þû drype þolige) myrce manslaga.' — Hier jedoch ist es das subst. mirce 'tenebræ, carcer,' nach Lye s. v.; das Wort ist sonst nicht nachgewiesen — 3966. babilóne. — 3967. sviđmód sínum.

se þæs onsôce, þætte sôð vǽre
mǽre mihta valdend, se hie of þâm morðre âlŷsde.
âgæf him þâ his leóda lâfe, þe þǽr gelǽd* de vǽron, * Jun. p. 85.
and nahte ealdfeóndum, þæt hie âre hæfdon.
Væs heora blǽd in Babilône, siððan hie þone bryne fandedon.
(245.) dôm vearð æfter duguðe gecŷðed, siððan hie drihtne gehŷrdon;
vǽron hyra rǽdas rîce, siððan hie rodera valdend;
hâlig heofonrîces veard, við þone hearm gescylde.
[197.] Ðâ ic sêcan gefrægn
sôðum vordum, siððan he vundor onget,
Babilône veard, þurh fŷres bryne,
hû þâ hyssas þrŷ hâtan ofnes
fær grŷre, fŷres, oferfaren hæfdon,
vylm þurhvôdon, svâ him viht ne sceód
grim glêda nîð, godes spelbodan,
frecnan fŷres; ac him frið drihtnes
við þæs egesan grŷre aldor gescylde.
Ðâ se þeóden ongan geþinges vyrcan.
hêt þâ tôsomne sîne leóde,
and þâ on þâm meðle ofer menigo bebeád
vyrd gevordene and vundor godes,
þætte on þâm cnihtum (246.) gecŷðed væs:
'onhicgað nû hâlige mihte,
vîse vundor godes. ve gesâvon, þæt he
við cvealme gebearh cnihtum on ofne,

3968. onsóce. sóð vǽre. — 3970. agaf Jun. — 3971. nægan „poetice, ut videtur, pro hnigan, inclinare se, morem gerere“ Lye, mit Bezugnahme auf Z. 2952: 'þæt hine veroda god vordum nægde.' Es müsste nahte eine Nebenform zu nægde sein; es auf nâgan d. i. ne âgan zurückzuführen, verbietet der Sinn. — áre. — 3973. dóm. — gehýrdon. — 3974. rǽdas ríce. — 3976. sécan. sóðum vórdum. — 3978. fýres. — 3979. þrý hátan ófnes. — 3980. fǽr. fýres. — 3981. þurhvódon. — 3982. ac godes spelbodan Jun. Th. — 3983. fýres. ác. — 3986. síne. — 3987. meðel 'concio,' zu maðelian (Z. 346. 519. 1814.) gehörig. El. Z. 280. Andr. Z. 262. C. Z. 3184. Andr. Z. 1436. 1626. El. Z. 592. 785. Vgl. meðelstede 'consilium.' Z. 3326. 3471. 3663. Andr. Z. 658. El. Z. 553 — bebeád. — 3992. ófne.

lâcende lîg þâm þe his [198.] lôf bæron.
forþâm he is âna ælmihtig,
êce drihten, se þe him dôm forgeaf,
spôvende spêd þâm þe his spel berað;
forþon vitigað þurh vundor monig
hâlgum gâstum þe his hyld curon.
cûð is, þæt me Daniel dyglan svefnes
sôðe gesæde, þæt ær svîðe ôðstôd
manegum on môde mînra leóda,
forþâm ælmihtig eácenne gâst
in sefan sende, snyttro cræftas.'
Svâ vordum spræc verodes ræsva,
Babilône veard, siððan he beácen ongeat,
svûtol tâcn godes. no þŷ sêl dyde;
ac þâm æðelinge (247.) oferhygd gesceód.
vearð him hyrra hyge and on heortan geþanc
mâran môdsefan, þonne gemet være,
ôð þæt hine mid nŷde nyðor âsette
metod ælmihtig, svâ he manegum dêð
þâra þe þurh oferhyd upâstîgeð.
[199.] Þâ him vearð on slæpe svefen ætŷved,
Nabochodonossor; him þæt nêh gevearð.
* Jun. p. 86. þuhte him, þæt on fol*dan fægre stôde
vudubeám vlitig, se væs vyrtum fæst,
beorht on blædum. næs he bearve gelîc;
ac he hlifode tô heofontunglum,
svilce he oferfæðmde foldan sceátas,
ealne middangeard, ôð merestreámas,
tvîgum and telgum. Þær he tôgeseah,
þuhte him, þæt se vudubeám vild [200.] deór scylde,
âne æte (248.) eallum heolde,

3993. lîg. lóf bæron. — 3994. âna Jun. âna éce Th. ece drihten ælmihtig Jun. Th. — 3995. dóm. — 3996. spôvende. S. Z. 2109. Anm. Dieselbe Wendung Cod. Ex. 117, 16. — spéd. — 3998. hýld. — 4000. sóðe gesæde. ær. oðstód. — 4001. móde. mínra. — 4004. vórdum — 4006. tacen Jun. tácn Th. S. Z. 4032. 4235: þŷ sêl; sêl 'melius.' El. Z. 795: 'ic gelŷfe þê sêl (and þŷ fæstlicor).' — 4007. oferhýgd. — 4009. máran mód-sefan. være. — 4012 úp. — 4013. ætýved. — 4015. stóde. — 4017. gelíc. — 4018. ác. — 4020. mére-streamas. — 4021. tvígum. — 4023. âne æte Th. âne Jun.

svylce fuglas eác heora feorhnere
on þæs beámes blêdum nâme.
þuhte him, þæt engel ufan of roderum
stîgan cvôme, and stefne âbeád,
torhtan reorde hêt þæt treóv ceorfan
and þâ vildeór on veg fleón,
svylce eác þâ fugolas, þonne his fyll côme.
hêt þonne besnǽdan seolfes blǽdum,
tvîgum and telgum, and þêh tâcen vesan,
vunian vyrtruman þæs vudubeámes
eorđan fæstne, ôđ þæt eft cŷme
grêne blêda, þonne god sylle.
hêt eác gebindan beám þone miclán
ǽrenum clammum and îsernum,
and gesǽledne in sûsl dôn,
þæt his môd vite, þæt migtigra vîte vealdeđ,
(249.) þonne he him viđ mæge.
[201.] Þâ of slǽpe onvôc (svefn væs æt ende)
eorđlîc æđeling. him þæs egesa stôd,
grŷre fram þâm gâste, þe þyder god sende.
Hêt þâ tôsomne sîne leóde,
folctogan. frægn ofer ealle
svîđmôd cyning, hvæt þæt svefen bude:
nalles þy he vênde, þæt hie hit viston,
ac he cunnode, hû hie cveđan voldon.
Đâ væs tô þâm dôme Daniel hâten,
godes spelboda. him væs gǽst geseald
hâlig of heofonum, se his hyge trymede.
on þâm drihtenveard deópne visse
sefan sîdne geþanc and snytro cræft,
[202.] vîsne vordcvide. eft he vundor manig
metodes mihte for men ætbær.
Þâ he secgan ongan svefnes vôman,
(250.) heáhheort and hǽđen heriges vîsa,

4026. róderum. — 4027. abeád. — 4029. fleón. — 4030. cóme. — 4031. besnǽdan. — 4032. tácen. — 4035. ville (statt sylle) Th. N. — 4038. dón. — 4039. mód. — 4041. onvóc. — 4042. stód. — 4044. síne. — 4046. sviđmód. — 4047. vénde. — 4048. ác. — 4049. dóme. — 4053. sídne. — 4054. vísne vórd-cvide. — 4055. mihta Jun. Th. mihtum Th. N. ætbǽr. — 4056. ongán. — 4057. vísa.

ealne þone egesan, þe him eóved væs;
bǽd hine ârecoan, hvæt seó rûn bude,
hôfe hâligu vord and in hige funde
tô gesecganne sôðum vordum,
hvæt se beám bude, þe he blîcan geseah,
and him vitgode* vyrda geþingu. * Jun. p. 87.
He þâ svígode; hvæðere sôð ongeat
Daniel æt þâm dôme, þæt his drihten væs,
gumena aldor, við god scyldig.
vandode se vîsa; hvæðre he vorde cvæð,
ârcræftig âr, tô þâm æðelinge:
'þæt is, veredes veard, vundor unlytel,
þæt þû gesâve þurh svefen cuman
heofonheánne beám and þâ hâlgan vord,
yrre and egeslîcu, þâ se engel cvæð,
þæt þæt treóv sceolde telgum besnǽded
(251.) foran âfeallan, þæt ǽr fæste stôd,
and þonne mid deórum dreámleás beón,
vêsten vunian, and his vyrtruman
foldan befolen fyrstmearc vesan
stille on staðole, svâ seó stefn gecvæð;
ymb seofon tîda sǽde eft onfôn:
svâ þîn blǽd bið; svâ se beám geveóx
heáh tô heofonum, svâ þû hæleðum eart
âna eallum eorðbûendum
veard and vîsa. nis þe viðerbreca
man on moldan, nymðe metod âna,
se þec âceorfeð of cyningdôme
and þec [203.] vineleásne on vræc sendeð,
and þonne onhveorfeð heortan þîne,

4059. rún. — 4060. hófe. vórd. — 4061. sóðum vórdum. — 4062. blícan Jun. Th. — 4063. výrda. — 4064. sóð. — 4065. dóme. — 4067. vándode se vísa. vórde. — 4068. árcræftig ár Jun. Th. — 4069. únlytel. — 4071. heane Ms. Jun. — beám. — 4073. besnǽded. — 4074. áfeallan. ǽr. stód. — 4075. beón. — 4076. vésten. — 4079. onfón Jun. — tída. sǽde. onfón. — 4080. þín blǽd lið Th. bíð Th. N. — beám. — 4082. ána Jun. Th. — 4083. vísa. nís. — 4084. ána Jun. Th. — 4085. áceorfeð. cyningdóme. — 4086. víneleasne. — 4087. þíne.

þæt þû ne gemyndgast æfter mândreáme,
(252.) ne gevittes vâst, butan vildeóra þeáv;
ac þû lifgende lange þrage
heorta hlŷþum geond holt vunast.
ne bið þec mǣlmete, nymðe môres græs,
ne rest vitod; ac þec regna scûr
vêceð and vreceð, svâ vildu deór,
ôð þæt þû ymb seofon vinter sôð gelŷfest,
þæt sie ân metod eallum mannum
reccend and rîce, se on roderum is.
Is me svâ þeáh villa, þæt se vyrtruma
stille væs on staðole, svâ seó stefn gecvæð,
and ymbe seofan tîde sǣde onfênge;
svâ þîn rîce restende bîð
ânvlôh for eorlum, ôð þæt þû eft cymst.
Gehyge þû, freá mîn, fæstlîcne rǣd,
syle ælmyssan, ves earmra hleó,
þinga for þeódne, ǣr þâm seó þrah cŷme,
(253.) þæt he þec âvorpe of voruldrîce.
[205.] Oft metod âlǣt monige þeóde
vyrcan, þonne hie voldon sylfe
fyrene fæstan, ǣr him fǣr godes
þurh egesan grŷre aldre gesceóde.
No þæs fela Da*niel tô his drihtne gespræc * Jun. p. 88.
sôðra vorda þurh snytro cræft,
þæt þæs â se rîca reccan volde
middangeardes veard; ac his môd âstâh
heáh fram heortan. he þæs hearde ongeald.

4088. gemydgast Mscr. mán-dreame Th. — 4090. lífgende. — 4092. mǣl-mete. móres. — 4093. rést. ác. scúr. — 4095. sóð. — 4096. án. — 4097. ríce. sé. — 4100. tíde. sǣde. — 4101. þín ríce. — 4102. ánvloh. Jun. Th. ânvlôh „[ab ân privativa et vlôh fimbria; ornamentum, decus] 'inornatus, invenustus, deformis, incultus, neglectus.“ Lye Suppl. s. v. — Andr. Z. 1471. ff: 'næs him gevemmed vlite, ne vlôh of hrægle lungre âlŷsed, ne loc of heáfde, ne bân gebrocen.' Juliana (Cod. Ex. 277, 32 ff.): 'þâ gên seó hâlge stôd ungevemde vlite; næs hyre vlôh ne hrægl, ne feax ne fel fŷre gemǣled.' — 4103. mín. rǣd. — 4105. ǣr. — 4106. voruld-ríce. — 4107. alǣt. — 4109. ǣr. — 4112. sóðra vórda. — 4113. á Jun. á se ríca Th. — 4114. ác. mód.

Ongan þâ gyddigan, þurh gylp micel,
Caldêa cyning, þâ he ceastre veold,
Babilône burh, on his blǽde geseah
Sennera feld sîdne bevindan;
heáh[burh] hlifigan, þæt se heretyma
verede gevorhte þurh vundor micel.
(254.) vearð þâ ânhydig, ofer ealle men
svîðmôd in sefan, for þǽre sundorgife,
þe him god sealde, gumena rîce,
vorld tô gevealde in vera lîfe.
'þû earð seó micle and mîn seó mǽre burh,
þe ic gevorhte tô vurðmyndum,
rûme rîce; ic reste on þe,
eard and êðel âgan vylle.'
Ðâ for þâm gylpe gumena drihten
forfangen vearð and on fleám gevât,
âna on oferhyd ofer ealle men,
(svâ vôð vera on gevindagum)
geócrôstne sîð (255.) in godes vîte,
þâra þe eft lifigende leóde begete.
[206.] Nabochodonossor, siððan him nîð godes
hrêð of heofonum hete gesceóde,

4118. blǽde. — 4119. sídne. — 4120. heahburh hlifigan Th. N. — 4121. vúndor Jun. — 4122. ánhydig Jun. Th. — 4123. sviðmód. — 4124. ríce. — 4125. life. — 4126. mín. mǽre. — 4128. rúme ríce. — 4129. ágan. — 4131. gevát. — 4132. ána. vôð = vâð 'iter,' nach Thorpe's Annahme in der Note zu unserer Stelle. Anders Lye s. v.: „in fugam abiit singularis in arrogantia super omnes homines, sicut effatum hominum in tyrannidis diebus prædixerat i. e. Expulsus est regno omnium arrogantissimus Nebucadnezzar; juxta prophetiam apud homines divulgatam, ipso adhuc imperante; Cæd. 88, 11." — Sicher hat vôð die Bedeutung von 'sonus, vox, carmen.' El. Z. 748: (Erl. S. 155.) 'vôða vlitegaste, carminum pulcherrimum.' Cod. Exon. 118, 4: 'vôð upâstâg (sonus ascendit), cearfulra cirm.' — 125, 30 ff.: 'vrôht onvilleð, vôð (sonus) oðerne lythvon hleoðodę.' 156, 8: 'vôðe hôfun.' — vôðbora 'propheta, orator' (Cod. Exon. 19, 18. 295, 19. 346, 21. 489, 17.); vôðcræft poesis Gr. Gr. I, 364. Cod Exon. 234, 30. 360, 7. vôðsong 'propheticum carmen.' Cod. Exon. 4, 1: 'vitgena vôðsong.' — 4134. víte. — 4135. lifigende Th. berehte Th. N.

seofon vinter samod sûsl þrôvode,
vildeóra vêsten, vinburge cyning.
Ðâ se earfoð mæcg uplôcode,
vildeóra gevîta, þurh volcna gang,
gemunde þâ on môde, þæt metod vǽre
heofona heáhcyning, hæleða bearnum
âna êce gâst. þâ he eft onhvearf
vôdan gevittes, þǽr þe he ǽr vîde bær
herevôsan hige, heortan getenge;
þâ his gâst âhvearf in godes gemynd,
môd tô mannum, siððan he metod onget.
gevât þâ earmsceapèn eftsîðian,
nacod nŷdgenga [207.] nîð geþafian,
(256.) vundorlîc vræcca and vǽda leás,
mætra on môdgeþanc tô mancynne,
þonne gumena veard in gylpe væs.
Stôd middangeard æfter mandrihtne,
eard and êðel æfter þâm æðelinge,
seofon vinter samod, svâ no svîðrode
rîce under roderum, ôð þæt se rǽsva com.
[208.] þâ væs eft geseted in aldordôm
Babilône veard. hæf*de beteran þeáv, * Jun. p. 89.
leóhtran geleáfan in lîffruman:
þætte god sealde gumena gehvilcum
velan svâ vîte, svâ he volde sylf.
Ne lengde þâ leóda aldor
vitegena vordcvyde; ac he vîde beád
metodes mihte, þǽr he meld âhte.
sîðfæt sægde sînum leódum,

4139. vild deora Jun. vildeora vésten. vín-burge Th. — vinburg dilecta urbs' Lye; oder 'Freudenburg?' (Gr. Andr. und El. XXXVII.) C. Z. 3576. Andr. Z. 1637. vinbyrig Andr. Z 1672. — 4140. úp. — 4141. vilddeora Jun. — 4142. móde. — 4144. ána Jun. ána éce Th. — 4145. vódan. ǽr vide. — 4148. mód. — 4149. gevát. — 4150. nýd-genga. geðavian Th. geþolian Th. N. — 4151. vǽda. — 4152. mæte 'mediocris; modestus.' „mætra on môðgeþanc 'moderatior in animo;' Cædm. 88, 21." Lye s. v. — 4154. stód. — 4157. ríce. cóm. — 4160. líf-fruman. — 4162. víte Jun. Th. — 4163. lengian 'prolongare, differre.' Lye s. v. — 4164. ác he víde. — 4166. sínum.

vîde vâðe, þe he mid vilddeórum âteáh,
(257.) ôð þæt him freán godes in gâst becvom
rædfæst sefa, þâ he tô roderum beseah.
vyrd væs gevorden, vundor gecŷðed,
svefn gesêðed, sûsl âvunnen,
dôm gedêmed, svâ ær Daniel cvæð,
þæt se folctoga findan sceolde
earfoðsîðas for his ofermêdlan,
svâ he ôfstlîce god spellode
metodes mihtum for mancynne.
Siððan in Babilône burhsittendum
lange hvîle lâre sægde
Daniel dômas. siððan deóra gesîð,
vildra værgenga of vâðe cvom,
Nabochodonossor of nîðvracum,
siððan veardode vîde rîce,
heold hæleða gestreón and þâ heán burh,
frôd foremihtig folca ræsva,
Caldêa cyning, ôð þæt him cvelm gesceód.
(258.) svâ him ofer eorðan andsaca ne væs
gumena ænig, ôð þæt him god volde
þurh hrŷre hreddan heárîce.
Siððan þær his aferan eád bryttedon,
velan, vunden gold in þære vîdan byrig,

4167. víde. — 4168. becvóm. — 4171. gesêðan 'probare, wahrnehmen' von sôð verus. Gr. Gr. I, 361. Erl. S. 151. El. Z. 581: 'ne magon ge þâ vord gesêðan.' Cod. Exon. 15, 28: 'sveótule gesêðan.' „gesêðendum attestante" Gl. M. 358. — 4172. dóm gedémed. — 4178. hvíle. láre. — 4179. dómas. — 4180. værgenga = vergenga 'advena' Lye. Cod. Ex. 137, 29: 'þæt ge his vergengan (in þone lâðan leg lædan môtan)' his recluse Thorpe. 144, 28: 'on his vergengan (vîte legdon)' on his recluse laid torment Thorpe, der das Wort ver mit ahd. wer latibulum?? zusammenstellt (Cod Exon. Notes S. 505). cvóm — 4182. víde ríce. — 4183. heán. — 4184. fród. — 4188. heá ríce. — 4190. Ueber velan vunden gold (Z. 1925.) und vunden gold (Z. 2064. 2122.) lese man die ausführliche Note in Grimm's Grammatik 4, 752. nach. Es ist jedoch zu merken, dass in beiden obigen Stellen es 'velan vunden gold' heisst, und nicht 'gold velan vunden,' es auch nicht nöthig scheint velan als dat. zu fassen und ihm einen 'ältern noch unerklärten' Begriff bei-

ealhstede eorla, [209.] unvâclîce,
heáh hordmægen, þâ hyra hlâford læg:

Đâ in þære þeóde âvôc his þæt þridde cneóv,
væs Baldazar burga aldor.
veold vera rîces, ôð þæt him vlenco gesceód,
oferhyd egle. þâ væs endedæg,
þæs þe Caldêas cyningdôm âhton,
þâ metod onlâh Medum and Persum
aldordômes. ymb litel fæc
lêt Babilône blæd svîðrian,
þone þâ hæleð healdan sceoldon.
(259.) viste he ealdormen in unrihtum,
þâ þe þy rîce rædan sceoldon.
Đâ þæt gehogode hâmsittende
Meda aldor, þæt ær man ne ongan,
þæt he Babilône âbrecan volde,
alhstede eorla, þær æðelingas
under vealla hleó velan brytnedon.
þæt væs þâra fæstna folcum cûðôst
mæst and mærost þâra* þe men bûn, * Jun. p. 90.
Babilon burga, ôð þæt Baldazar
þurh gylp grome godes freá sæde.
Sæton him æt vîne vealle belocene;
ne onêgdon na orlegra nîð,
þeáh þe feónda folc fêran cvôme

---

zulegen. Der Ausdruck vunden gold (auch Hel. 16, 24.: 'wundan gold,' und Hild. 32: 'wuntanê bougâ') erklärt sich leicht von gewundenen, aus Gold gefertigten Armbändern. Gr. Gr. 4, 963. — vídan. — 4191. ealhstedas Gr. Andr. und El. S. 137. alhstede (Z. 4207.). ealhstede 'palatium, ædes regia, templum;' Andr. Z. 1642: 'ealde eolhstedas.' D. M. II. Ausg. S. 58. Vgl. Z. 3321: 'alh hâligne.' — unváclice. — 4192. hórd-mægen. — 4193. avóc. — 4195. rices. — 4197. caldéas. cyningdóm. — 4199. ym Ms. Jun. ymb Th. — ymb litel fæc 'per parvum intervallum.' Ebenso: El. Z. 273. 384. — El. Z. 959: 'on svâ lytlum fæce.' Cod. Exon. 115, 6: 'þurh lytel fæc.' Beov. Z. 4475: 'lytel fæc.' — fæc fem. 'spatium, intervallum, tempus.' Gr. Gr I, 331. 3, 429. — Andr. Z. 1371. (Erl. S. 131.) und Cod. Ex. 454, 32. erscheint der gen. plur. faca: 'unfyrn faca.' — 4200. blæd. — 4202. únrihtum. — 4203. rice rædan — 4204. hám-sittende. — 4205. ær. — 4210. mæst ⁊ mærost. bún. — 4213. sæton. víne. belócene.

heregа gerǽdum tô þǽre heáhbyrig,
þæt hie Babilône âbrecan mihton.
Gesæt þâ tô symble sîdestan dæge
Caldêa cyning mid cneómagum.
(260.) þǽr medugâl vearð mægenes vîsa.
hêt þâ beran Israêla gestreón,
hûslfatu hâlegu, on hand verum,
þâ ǽr Caldêas mid cyneþrymme,
[210.] cempan, in ceastre clǽne genâmon,
gold in Gerusalem, þâ hie Judêa
blǽd forbrǽcon billa ecgum
and þurh hleóðorcyme herige genâmon
torhte frætve, þâ hie tempel strûdon
Salomanes seld. svîðe gulpon.
Ðâ vearð blîðemôd burga aldor.
gealp gramlîce gode on andan;
cvæð, þæt his hergas hyrran vǽron
and mihtigran mannum tô friðe,
þonne Israêla êce drihten.
him þæt tâcen vearð, þǽr he tôstarude
egeslic for eorlum (261.) innan healle,
þæt he for leódum ligevord gecvæð,
þâ þǽr in egesan engel drihtnes
lêt his hand cuman in þæt heáseld.
vrât þâ in vage vorda gerŷnu,
basve bôcstafas, burhsittendum.
Ðâ vearð folctoga forht on môde,
acul for þâm egesan. geseah he engles hand
in sele vrîtan Sennara vîte.
þæt gyddedon gumena mænigeo,

4216. gerǽdum. — 4218. sídestan. — 4220. vísa. — 4221. hét. — 4223. ǽr. — 4224. genámon. — 4226. blǽd forbrǽcon. — 4228. torhte, der Alliteration wegen, nach Thorpe's Verbesserung. beorhte Ms. Jun. Th. im Text. — 4230. bliðe-mód. — 4231. grámlice. — 4234. éce. — 4235. tácen. tóstarude. — 4237. vórd. — 4240. vrát. váge. vórda. — vag 'paries.' Beov. Z. 1983: '(goldfâg scinon) veb æfter vagum.' Z. 3322: '(ac me geûðe ylda valdend,) þæt ic on vage geseah (vlîtig hangian eald sveord eácen.)' — 4241. bóc-stafas. — 4242. móde. — 4243. ácul. — 4244. sennera Jun. vrítan sennara vite Th.

hæleð in healle, hvæt seó hand vrîte.
Tô þâm beácne burhsittendum
verede cômon on þæt vundor seón.
[212.] sôhton þâ svîðe in sefan gehŷdum,
hvæt seó hand vrîte hâliges gâstes.
Ne mihton âræ̂dan rûncræftige men
engles æ̂rendbêc, æðelinga cyn,
ôð þæt Daniel com, drihtne gecoren,
snotor and sôðfæst, (262.) in þæt seld gangan,
þâm væs on gâste godes cræft micel.
tô þâm ic georne gefrægn gyfum ceápian
burhgeveardas, þæt he him bôcstafas
âræ̂dde and ârehte, hvæt seó rûn bude.
Him æ̂cræftig andsvarode
godes spelboda, gleáv* geþances: *Jun. p. 91.
'no ic við feohsceattum ofer folc bere
drihtnes dômas, ne þe dugeðe can,
ac þe unceápunga orlæg secge,
vorda gerŷnu, þâ þû vendan ne miht.
Ðû for ânmêdlan in æ̂ht bere
hûslfatu hâlegu on hand. verum,
on þâm ge deóflu drincan ongunnon,
þâ æ̂r Israêla in æ̂ hæfdon
æt godes earce, ôð þæt hie gylp besvâc,
vîndruncen gevit. svâ þe vurðan sceal.
no þæt þîn aldor æ̂fre volde
godes goldfatu (263.) in gylp beran;
he þŷ hraðor hremde, þeáh þe here brohte

4248. seón. — 4251. aræ̂dan. rúncræftige. — 4252. ærend-béc. — 4253. cóm. gęcóren. — 4254. sóðfæst. — 4257. bóc-stafas. — 4258. rún. — 4259. æ̂-cræftig. — 4262. dómas. — 4263. órlæg. — 4264. vórda. — 4268. æ̂r. æ̂. — 4269. æ̂t godes earce; dieselbe Verbindung El. Z. 400. — earc 'cista,' goth. arka, ahd. arha, wird nicht blos von Noah's Arche (Z. 1308. 1361. 1384. 1418. 'earc Noes;' 1445. 1456. 1483.) gebraucht, sondern auch von jedem andern Schrein Cod. Ex. 479, 3. Vgl. earcebord Z. 1328. 1349. 1352. 1398. — besvác. — 4271. þín. — 4273. ne Ms. Jun. Th. he Th. N. — hremman 'impedire,' zu unterscheiden von hrêman 'clamare,' wovon hrêmig 'clarus, famosus.' Gr. Gr. I, 361. Andr. Z. 864. 1699. El. Z. 1138.

Israêla gestreón in his æhtegeveald.
ac þæt oftor gecvæð aldor þeóda
sôðum vordum ofer sîn mægen,
siððan him vuldres veard vundor gecŷðde,
þæt he vǽre âna ealra gesceafta
drihten and valdend, se him dôm forgeaf,
unscyndne blǽd eorðan rîces.
and þû lignest nû, þæt sie lifgende
se ofer deóflum dugeðum vealdeð.

* * *

4276. sóðum vórdum. sín. — 4278. ána. — 4279. dóm. — 4280. ríces. — 4281. lifgende. — 4282. „Hactenus omnia in Codice MS° elegantiore manu sunt exarata; sequentia vero, a pagina 213. usque ad finem, minore cum cura sunt perscripta, videnturque adjecta ab aliquo, qui (quemadmodum ex fine libri colligitur) hunc veluti Librum Secundum prioribus putavit adiiciendum.“ Junius p. 91. — Um die Richtigkeit der obigen Bemerkung über die zweite Hand prüfen zu können, habe ich ein Facsimile eines Theils von Pag. 1. und Pag. 213. des Codex (Bodl. Jun. XI.) beigegeben. Jenes ist aus „H. Ellis' Account of Cædmon's metrical Paraphrase of Scripture History, an illuminated Manuscript of the tenth Century“ entnommen; dieses von meinem Collegen, dem Herrn Dr. Ihne, in Oxford durchgezeichnet worden.

II.

[213.] (265.) Þæt vearð underne eorðe bûendum,
þæt meotod hæfde miht and strengðo,
þâ he gefestnade foldan sceátas.
seolfa he gesette sunnan and mônan,
stânas and eorðan, streám ûton,
sǽvæter and volcen þurh his vundra miht.
deópne ymblyt clêne ymbhaldeð
meotod on mihtum, and alne middangeard.
he selfa mæg sǽ geondvlîtan
grundas in heofene, godes âgen bearn.
and he årîman mæg rægnas scûran
dropena gehvelcne, daga enderîm.
Seolua he gesette, þurh his sôðan miht,
svâ se vyrhta, þurh his vuldres gâst,
serede and sette (266.) on six dagum
eorðàn dǽlas, upon heofonas,
heánne holme. Hvâ is þæt þe cunne,
orþonc clǽ*ne, nymðe êce god? * Jun. p. 92.
dreámas he gedǽlde duguðe and geteóde
Adam ǽrest, and þæt æðele cyn,
engla ordfuman, þætte eft forvearð.
þuhte heom on môde, þæt hit mihte svâ,

---

2. míht and stréngðo. — 3. hé. fóldan. — 4. gesétte. mónan. — 5. stánas. úton. — 6. volcn Jun. sǽ-væter ⁊ vólcen Th. — 7. uphaldeð Th. N. — 9. sǽ geónd-vlítan. — 10. ágen. — 11. aríman. rǽgnas scúran. — 12. énde-rím. — 13. sóðan miht. — 14. gást. — 15. serian 'concinnare;' serede ⁊ sette concinnavit et disposuit. serian ymb deliberare super: me seredon ymb (II, Z. 499.) 'me deliberarunt super' Lye s. v. — síx. — 16. dæles Jun. Th. dalas Th. N. up on heofonum Th. — 17. hvá is. — 18. clene Jun. clǽne Th. éce Th. 19. dreámas. dúguðe ⁊ geþeode Jun. Th. geteode Th. N. — 20. ádam ǽrest. cýn. — 21. órd-fruman ꝥ þe Th. ꝥ te Jun. — 22. him Jun. heom móde, ꝥ hit míhte svá Th.

þæt hie vêron seolfe svegles brytan,
vuldres valdend. him þǣr vors gelamp.
þâ heó in helle hâm staðeledon
ân æfter ôðrum in þæt atole scref,
þǣr heó brynevelme bîdan sceolden,
sâran sorge, nales svegles leóht
habban in heofnum heáhgetimbrad,
ac gedûfan sceolun in þone deópan vælm,
niðær undær nessas (267.) in þone neóvlan grund,
grêdige and gîfre. God âna vât,
hû he þæt scyldige verud forscrifen hefde.
Cleopað þonne se alda ût of helle,
vriceð vordcvedas vêregan reorde

---

24. vise gelamp Jun. vors gelamp. — 25. hélle. hám. — 26. án. átole scréf. — 27. héo. bídan. — 28. sáran. — 30. ác. — 31. niðer under Jun. niðær undær néssas Th. „nesse, a ness, promontorium. v. næssas (II., Z. 91. 136.), profunda, locus depressus. niðer under nessas in þone neóvlan grund ‘infra, sub profunda, in imis terræ partibus“ Lye s. v. Cod. Exon. 136, 2: ‘(in þæt atule hûs) niðer under næssas,’ down under earth's fundations Thorpe. El. Z. 831: ‘under neólum niðer næsse gehŷdde (in þeóstorcofan)’ sub terra profunda, ima (Erl. S. 157.). Andr. Z. 1306: ‘under niflan næs’ (‘hinter dem tiefen Berge oder Erdrand’ Gr. l. c). Andr. Z. 1710: ‘hie þâ gebrohton æt brimes næsse (on vægþele vigan unslavne).’ Beov. Z. 444: ‘(land gesâvon, brimclifu blîcan, beorgas steápe) sîde sǣnæssas.’ Z. 1136: ‘þæt ic sǣnæssas (geseón mihte).’ Vgl. noch Beov. Z. 2716 ff.: ‘vindige næssas, frecne fengelâd, þǣr firgenstreám under næssa genipu niðer gevîteð, flôd under foldan.’ — neóvol, neól nîvol ‘pronus, imus; præceps.’ Gr. Gr. I, 370. — 32. ána. — 33. scyldiverud Jun. scyldige verud Th. forscrîfan ‘condemnare.’ Beov. Z. 212: ‘(siððan him scyppend) forscrifen hæfde.’ — scrifan ‘confessionem accipere’ (Gr. Gr. I, 363. 1, 896.); ‘iudicare, punire’ Kemble Gl. Beov.; ‘ordinare’ D. M. II. Ausg. S. 378. Beov. Z. 1952: ‘(hû him scirmetod) scrîfan ville.’ Cod. Exon. 353, 14: ‘scrifen scrad glad.’ — gescrîfan dasselbe; C. Z. 3068: ‘on nied gescrâf.’ El. Z. 1047: (Erl. S. 161) ‘vyrd gescrâf.’ Beov. Z. 5145: ‘svâ him vyrd ne gescrâf.’ Andr. Z. 787: ‘(svâ him freá mihtig) scippend vera gescrifen hæfde.’ Andr. Z. 297: ‘(siððan ge eóvre gafulrǣdenne âgifen habbað sceattas gescrifene.’ — scrift engl. shrift ‘confessio, die Beichte.’ Gr. Gr. 2, 196. — 34. út. — 35. vrican = vrecan, recan, reccan Z. 3288. 3677. 4113. Andr. 1489. El. 282. u. s. f.) ‘narrare, exponere.’ Andr. 1548: ‘geómorgidd vrecen gehðo mǣnan’ (Erl. S.

eisegan stefne: 'hvǽr com engla þrym,
þâ þe ve on heofnum habban sceoldan?
þis is þeóstræ hâm þearle gebunden,
fæstum fŷrclommum. flôr is on velme,
âttre onæled. nis nû ende feor,
þæt ve sceolun ætsomne sûsel þrôvian
veán and vergum, nalles vulres blǽd
habban in heofnum, hêhselda vyn.
Hvæt! ve for dryhtene iu [214.] dreámas hefdon,
song on svegle, sêlrum tîdum;
þǽr nû ymb þone êcan æðele stondað
hæleð ymb hêhseld. herigað drihten
vordum and vercum, (268.) and ic in vîte sceal
bîdan in bendum, and me bættran hâm
for oferhygdum ǽfre ne vêne.'
Đâ him andsveradan atole gâstas,
svarte and synfulle sûsle begrorenne:
'þû ûs gelǽrdæst þurh lyge þînne,
þæt ve hêlende heran ne scealdon.
þuhte þe ânum, þæt þû âhtest alles gevald,
heofnes and eorðan, vǽre hâlig god,
scypend seolfa. nû eart tû earmsceaða
in fŷrlocan feste gebunden.
vêndes þû þurh vuldor, þæt þû voruld âhtest,
alra onvald, and ve englas mid þec.
atol is þîn onseón. Habbað ve alle svâ

---

134). Beov. Z. 1739: 'and on spêd vrecan spel geráde.' gid vrecan, 'verba facere, loqui' Beov. Z. 2124. 4304. 4888. 6338. — 36. eisega stefn 'ferrea vox' Lye. — 38. se ðeostræ Jun. in den Erratis: þis is ðeostræ hám. — þearle adv. 'vehementer, valde' Gl. M. 341. Gr. Gr. I, 351. Beov. Z. 1114. C. II, Z. 422. Das Adj. þearl 'validus, fortis, audax' Andr. Z. 1116: '(hungre vǽron) þearle geþreáted.' Z. 1598. (Erl. S. 135.): 'þearlra geþinga.' El. Z. 703: 'þreánýd þes þearl.' C. Z. 76: 'þearl æfterleán.' — 39. fýr-clommum. flór. — 40. nú. — 42. veán. — 43. héh-sélda. — 44. iú. — 45. tídum. — 46. écan. — 47. héh-seld. — 48. vórdum. víte. — 49 bídan in béndum. hám. — 50. ǽfre ne véne. — 51. átole. — 53. gelǽrdæst. ðínne. — 54. héran. — 55. ánum. — 57. ðu earm ⁊ sceaða Jun. tu earm sceaða Th. tû hier, und unten Z. 64, für þû du. — 58. fýr-lócan. — 59. vendes Jun. véndes Th. C. II, Z. 677: 'þû vêndest.' — 60. vé. — 61 þín. svá.

for þînum leásungum lŷðre geféred.
segdest ûs tô sôðe, þæt þîn sunu vǽre
meðtod moncynnes. hafus tû nû mâre sûsel.'
* Jun. p. 93. *Svâ firenfulle fâcnum vordum
heora aldorþægn (269.) unreordadon
on cearum cvidum, Crist heó âfirde,
dreámum bedǽlde. hæfdan dryhtnes leóht
for oferhygdum ufan forlêten.
hæfdon hym tô hyhte helleflôras,
beornende bealo. blâce hvorfon
scînnan forscepene, sceaðan hvearfdon
earme æglêcan geond þæt atole scref
for þâm ânmêdlan, þe hie ǽr drugon :·

Eft reordade ôðre sîðe
feónda aldor; væs þâ forvorht agên,
seoððan he þæs vîtes vorn gefelde.
he sveartade, þonne he spreocan ongan,
fŷre and âttre; ne bîð svelc fæger dreám,
þonne he in vîtum vord indrâf:
'ic væs iu in heofnum hâlig ængel,
dryhtene deóre. hefde me dreám mid gode

62. ðínum. — leásung 'mendacium, fallacia,' zu leásian 'mentiri' (Gr. Gr. 2, 22. 267.) und leás 'falsus, fallax, mendax' (Gr. Gr. 2, 22. 267. 278. Gloss. Beov. s. v.) gehörend. El. Z. 688: 'butan þû forlǽte þâ leásunga.' El. Z. 1123: 'mid leásingum.' — Vgl. unten Z. 727: 'leás viht' diabolus. D. M. II. Ausg. S. 410. — 63. sóðe. þín. — 64. máre. — 65. vórdum. — 66. „unreordian sermocinari, disserere, disceptare, sermone divellere. Idem etenim valere videtur particula ista 'un' quod nostra 'dis' in 'discourse' cet. heora aldor þægn unreordadon eorum principem Thanum sermone divellebant" Lye s. v. Vielmehr scheint 'unreordian' für 'onreordian' zu stehen in derselben Bedeutung wie Z. 3727 'onmǽlan' alloqui, compellare. — 68. liht Jun. bedǽlde. leoht Th. — 70. helle-flóras. — 71. beálo. bláce. — 72. scînna 'dæmonium' Gr. Gr. I, 327. N. 336. Beov. Z. 1871: 'scuccum ('dæmonibus' von 'scucca' Gr. Gr. I, 357.) and scînnum.' Cod. Exon. 362, 4 f.: 'svâ bið scînna þeáv, deófla vîse.' Thorpe's Uebersetzung unserer Stelle ist hiernach zu bessern. — 73. æglêca für æglǽca (II, Z. 162. 581. 715. Andr. Z. 1132. 1313.) 'miser, pravus;' El. Z. 901: 'eatol æclǽca.' — 74. ánmedlan. ǽr. — 76. ágen. — 77. þes vites Jun. ðæs vítes vórn gefélde Th. — 79. fýre. dreám. — 80. vórd. — 81. iú Jun. Th.

micelne for meotode (270.) and þeós menegu svâ some.
þâ ic in môde mînum hogade,
þæt ic volde tôverpan vulres leóman,
bearn helendes, [215.] âgan me burga gevald,
eall tô æ̂hte, and þeós earme heáp,
þe ic hebbe tô helle hâm gelêdde,
vêne ge þæt tâcen sûtol and værgðu *
* * * þâ ic ofâseald ves
niðer under næssas in þone neóvlan grund.
nû ic eóv hebbe tô hæftum hâm gefærde
alle of earde. nis hêr eádiges tîr,
vloncra vinsele, ne vorulde dreám,
ne ængla þreát, ne ve upheofon
âgan ne môten. is þes atola hâm
fŷre onæled. ic eom fâh við god.
êce æt helle duru dracan eardigað,
(271.) hâte on rêðre; heó ûs helpan ne magon.
is þes vâlîca hâm vîtes âfylled.
Nâgan ve þæs heólstres, þæt ve ûs gehŷdan magon
in þissum neóvlan genipe. hêr is nedran svêg,
vyrmas gevunade. is þis vîtes clom
feste gebunden, feónd seondon rêðe,
dimme and deorce. ne hêr dæg lŷhteð,
for scedes scîman, sceppendes leóht.
iu âhte ic gevald ealles vuldres,
þær ic môste * * *
in þeossum atolan æðele gebîdan.

84. móde minum hógade. — 85. vulres Th. vuldres Jun. — 86. ágan. — 87. eáll. — 88. hám. — 89. véue. tácen. — 89. und 90. Der gestörte Zusammenhang und die unterbrochene Alliteration weisen auf eine Lücke. — 91. undernessas Jun. under næssas Th. — 92. hám. — 93. eadiges Th. eadigra Th. N. tír. — 95. 96. ne up heofon agan moten Jun. ne ve up-heofon ágan ne moton Th. átola hám. — 97. fýre. — 98. éce. — 100. válica hám vítes. — 101. nágan. ús gehýdan. — 102. genípe. hér. svég. — nedre für nædre (I, Z. 894. 900.), næddre (II, Z. 339. 413.) 'vipera.' Gr. Gr. I, 331. 2, 134. — El. Z. 119. und 141: 'hilde nædran.' — 103. gevúnade. vítes. — 104. feondon Jun. seondon. réðe Th. — 106. sciman Th. scuvan Th. N. — 107. iú Jun. Th. — 108. Scheinen wiederum einige Worte zu fehlen. — 109. eðele Jun. æðele gebídan Th.

hvæt! me drihten god dêman ville
fêgum on flôre, nû ic feran com
deófla menego tô þissum dimman hâm;
* Jun. p. 94. ac ic sceal on flŷge and on flyhte * þragum
(272.) earda neósan and eóver mâ þe
þes oferhydes ord onstaldon.
Ne þurfon ve þæs vênan, þæt ûs vuldorcyning
æfre ville eard âlêfan,
êðel tô æhte, svâ he ær dyde,
êcne onvald. âh him alles gevald,
vuldres and vîta, valdendes sunu;
forðon ic sceal heán and earm hveorfan þŷ vîdor,
vâdan vræclâstas vuldre benemed,
duguðum bedêled; nænigne dreám âgan
uppe mid ænglum, þæs þe ic ær gecvæð,
þæt ic vâre seolfa svægles brytta,
vihta vealdend.' ac hit him vyrse gelomp:

[216.] Svâ se vêrega gâst vordum sæde
his earfoðo ealle ætsomne.
fâh in fyrnum fŷrleóma stôd
geond þæt atole scræf âttre geblonden.
(273.) 'ic eom limvæstmum, þæt ic gelûtian ne mæg
on þyssum sîdan sele, synnum forvundod.
hvæðer hât and ceald hvîlum mencgað;
hvîlum ic gehêre hellescealcas,
gnorniende cynn, grundas mænan
niðer under næssum; hvîlum nacode men

---

110. flora Jun. déman. Th. — 111. fágum on flora Th. flore Th. N. féran. — 112. hám. — 114. má. — 115. órd onstaldon Jun. Th. — S. den hymnus Z. 4. 'ece drihten ord onsteald.' — 116 vénan. — 117. æfre. aléfan. — 118. ær. — 119. écne. — 120. víta. — 121. ic hean ꝧ earma Jun. ic sceal heán ꝧ earm. vídor. — 122. vádan. benémed. — vræclâstas (vreclâstas II, Z. 189. 260.) 'exulis gressus, exilium;' vâdan vræclâstas 'calcare exulis gressus, ire in exilium' Lye s. v. Beov. Z. 2704: '(óðer earmsceapen on veres væstmum) vræclâstas træd.' Cod. Exon. 286, 23. nochmals 'vâdan vræclâstas' „go in exile tracks" Thorpe. Cod. Ex. 420, 24: 'vreccan lâste.' 306, 30: 'vræccan lastum.' — 123. nænigne dreám ágan. — 127. vórdum. — 128. fŷr-leoma stód. — 130. geónd. — 131. sídan. — 133. hát. hvílum. — 134. hvílum. — 135. grúndas mænan. — 136. undernæssum Jun. hvílum Th.

vinnað ymbe vyrmas. is þês vindiga sele
eall inneveard atole gefylled.
ne môt ic hihtlîcran hâmes brûcan,
burga ne bolda, ne on þâ beorhtan gescæft
ne môt ic æfre mâ eágum starian.
Is me nû vyrsæ, þæt ic vuldres leóht
uppe mid englum æfre cûðe,
song on svegle, þær sunu meotodes
habbað, eádigne bearn, ealle ymbfangen
seolfa mid sange. ne ic þâm sâvlum ne môt
ænigum sceððan, butan þâm ânum,
(274.) þe he tôâgan nyle * * *
þâ ic môt tô hæftum hâm geferian,
bringan tô bolde in þone biteran grund.
ealle ve syndon ungelîce,
þonne þe ve iu in heofonum hæfdon ærror
vlîte and veorðmynt. ful oft vuldres
brohton tô bearme bearn hælendes,
þær ve ymb hine ûtan ealle hôfan,
leómu ymb leófne lofsonga vord
drihtne sædon. Nû ic eom dædum fâh,
gevundod mid vommum. sceal nû þysne vîtes clom
beoran beornende in bæce mînum,
hât on helle, hyhtvillan leás.'
þâ gyt feola cvi*de firna herede, * Jun. p. 95.
atol æglæca ût of helle,
vîtum vêrig. vord spearcum fleáh
âttre gelîcôst, þonne he ût þurhdrâf:
'eálâ drihtenes þrym! eálâ duguða helm!
(275.) eálâ meotodes miht! eálâ middaneard!
eálâ dægleóhta! eálâ dreám godes!
eálâ, engla þreát! eálâ upheofon!
eálâ þæt ic eam ealles leás êcan dreámes!

137. ymb Jun. þés. — 139. hámes. — 141. má Jun. Th. — 142. vyrsa Jun. — 143. úppe. — 146. mót. — 147. ánum Jun. Th. — 148. tó-agan. — 149. þá. mót. hám. — 150. grúnd. — 151. úngelíce. — 152. iú Jun. Th. — 155. útan. — 156. lóf-songa vórd. — 157. nú. dædum fáh Th. fáh Jun. — 158. vítes. — 159. mínum. — 160. hát. — 161. fírna. — 162. út. — 163. vítum vérig. — 164. gelícost. út þurh-dráf. — 167. dreám. — 168. þreát. — 169. eám. leás. écan dreámes.

þæt ic mid handum ne mæg heofon geræcan,
ne mid eágum ne môt ûplôcian,
ne hûru mid eárum ne sceal æfre gehêran
þære [217.] byrhtestan bêman stefne,
þæs ic volde of selde sunu meotodes,
drihten, âdrîfan and âgan me þæs dreámes gevald
valdres and vynne! me þær vyrse gelamp,
þonne ic tô hihte âgan môste.
nû ic eom âsceáden fram þære scîran driht,
âlæded fram leóhte in þone lâðan hâm;
ne mæg ic þæt gehicgan, hû ic in þâm beovom,
in þis neóvle genip, nîðsynnum fâh.
âvorpen of voruld vât ic þæt nû þâ,
(276.) þæt bîð alles leás êcan dreámes
se þe heofencyninge hêran ne þenceð,
meotode cvêman. ic þæt morðre sceal
veán and vîtu and vrace dreógan,
gôda bedæled, iudædum fâh,
þæs þe ic geþohte âdrîfan drihten of selde,
veoroda valdend; sceal nû vreclâstas
settan sorhgcearig, sîðas vîde.'

Hvearf þâ tô helle, þâ he gehêned væs,
godes andsaca. dydon his gingran svâ,
gîfré and grædige, þâ hig god bedrâf
in þæt hâte hof, þâm is hel nama.
For þan sceal gehycgan hæleða æghvylc,
þæt he ne âbælige bearn valdendes,
læte him tô bysne, hû þâ blâcan feónd
for oferhygdum (277.) ealle forvurdon;
neoman ûs tô vynne veoroda drihten,

170. geræcan. — 171. mót. lócian. — 172. eárum. sceál. gehéran. — 173. béman. — 175. adrîfan. ágan. — 177. ágan. — 178. asceáden Th. — Vgl. El. Z. 1313.: '(svâ bîð þâra manna ælc) âscyred and âsceáden [separatus] scylda gehvilcre.' El. Z. 470.: '(ac ic simla mec) âscêd þâra scylda.' — scíran. — 179. alæded. láðan hám. — 180. becvóm. — 181. mid synnum fáh Jun. Th. — 182. vát. nú. — 183. bîð. écan. — 186. veán ⁊ vîtu. — 187. iú . fáh Jun. góda bedæled iú-dædum fáh. — 188. adrîfan. — 190. sidas Ms. Jun sîðas vide Th. — 191. gehéned. — 192. In der Handschrift steht über svâ als Glosse: some. — 193. hie Jun. — 197. blácan.

upne êcne gefeán, engla valdend.
he þæt gecŷðde, þæt he mægencræft hæfde,
mihta miccle, þâ he þâ mænego âdrâf
hæftas of þǽm heán selde. Gemunan ve þone hâlgan drihten,
êcne in vuldra. mid alra gescefta
[eorðan] ceósan ûs eard in vuldre,
mid ealra cyninga cyninge, se is Crist genemned.
beoran on breóstum blîðe geþohtas,
*sibbe and snytero. gemunan sôð and riht, * Jun. p. 96.
þonne ve tô hêhselde hnîgan þencað,
and þone alvaldan âra biddan,
þonne behôfað [218.] seðe hêr vunað
veorulde vynnum, þæt him vlîte scîne,
þonne he ôðer lîf eft gesêceð,
mycele fægre land þonne þeós folde,
seó is vlîtig and vynsum, væstmas scînað
(278.) beorhte ofer burgum. þǽr is brâde lond,
hyhtlîcra hâm in heofonrîce,
Criste gecvêmra. uton âcerran þider,
þǽr he sylfa sit sigora valdend,
drihten hælend, in þǽm deóran hâm.
and ymb þæt hêhsetl hvîte standað
engla fêðan, and eádigra
hâlige heofenþreátas herigað drihten
vordum and veorcum. heora vlîte scîneð
geond ealra vorulda voruld mid vuldorcyninge :

Ðâ get ic furðor gefregen feónda[s] ondetan.
væs him eall ful strang * * *
vom and vîtu. hæfdon vuldorcyning
for oferhigdum ânforlǽten.

---

200. gefěan Jun. écne gefeán Th. — 201. gecydde Jun. Th. — 202. adráf. — 203. heán. — 204. éone Jun. Th. — 206. genémnéd. — 207. ón. — 208. sóð. — 209. hnígan. — 210. ára. — 212. scíne. — 213. Hſ. geséceð. — 214. Jun. lässt mycele aus. mycele ... þeós Th. — 215. Ueber 'seó is' steht in der Handschrift das Wort 'þǽr' übergeschrieben. Th. N. — scínað Th. — 216. 'bráde. — 217. hyhtlicran. Jun. hyhtlicra hám. heofon-ríce Th. — 218. gecvémra. ácerran. — 220. hám. — 221. hvíte. — 222. eadigre Jun. eadrigra Th. — 224. vórdum. scíneð. — 226. feonda Ms. Jun. Th. N. feond Th. — 229. ánforlæten Jun. Th.

cvǽdon eft hraðe ôðrum vordum:
'nû is gesêne, þæt ve gesyngodon
(279.) uppe on earde. sceolon nû ǽfre þæs
dreógan dômleáse gevinn drihtnes mihtum.
Hvæt! ve in vuldres vlîte vunian môston,
þǽr ve hâlgan gode heran voldon,
and him sang ymb seld secgan sceoldon
[þegnas ymb þeóden] þûsendmǽlum.
þâ ve þǽr vunodon on vynnum, gehêrdon vuldres svêg,
bêman stefne. byrhtvord ârâs,
engla ordfruma, and tô þǽm æðelan
hnîgan him sanctas. sigetorht ârâs
êce drihten, ofer ûs gestôd,
and gebletsode bilevitne heáp
dôgra gehvilcne; and his se deóra sunu,
gâsta scyppend, god seolfa væs,
eallum andfeng, þe þǽr ûpbecom,
and hine on eorðan ǽr gelêfde.
þâ þæs ofþuhte, þæt se þeóden væs
strang and stîðmôd. ongan ic þâ steppan forð
(280.) âna við englum and tô him eallum spræc:
'ic can [219.] eóv lǽran langsumne rǽd,
gif ge villað mînre mihte gelêfan.
utan oferhycgan helm þone micclan,
veroda valdend, âgan ûs þis vuldres leóht
eall tô ǽhte. þis is idel gylp,
þæt ve ǽr drugon ealle hvîle.
* Jun. p. 97. *Đâ gevearð ûsic, þæt ve voldon svâ
drihten âdrîfan of þâm deóran hâm,
cyning of cestre. cûð is vîde,
þæt vreclâstas vunian môton

---

230. vórdum. — 231. syngodon Jun. — 233. dómlease. — 234. ve vuldres vlite Jun. — 239. byrht-vórd arás. — 241. hnígan. scas. arás. — 242. éce. ús gestód. — 247. ǽr. — 248. ofþyncan 'poenitere, ægre ferre' Gr. Gr. 2, 905. Beov. Z. 4059. Vergleiche I, Z. 2231. 'æfþancum.' — 249. stiðmód. — 250. ána Jun. Th. — 251. lǽran. rǽd. — 252. ve. mínre. — 254. ágan. — 256. ǽr. hvíle. — 257. svá. — 258. adrí-fan. hám. — 259. víde.

grimme grundas. god seolfa him
rîce haldeð: he is âna cyning,
þe ûs eorre gevearð, êce drihten,
meotod mihtum svilc. sceal nû þeós menego hêr
licgan on leahtrum; sume on lyft scacan,
fleógan ofer foldan. fŷr bîð ymbûtan
(281.) on æ̂ghvylcum. þeáh he uppe seó,
ne môt he þâm sâvlum, þe þæ̂r sêcað ûp,
eádige of eorðan æ̂fre gehrînan;
ah*ic be hondum môt hæ̂ðenne sceal[c]
grîpan tô grunde, godes andsacan.
sume sceolon hveorfan geond hæleða land
and unsibbe oft onstyrian
monna mægðum geond middaneard.
ic hêr geþolian sceal þinga æ̂ghvylces
bitres in þæ̂s beala gnornian * *
seóc and sorhful, þæs ic seolfa veold,
þonne ic on heofonum hâm staðelode,
hvæðer ûs se êca æ̂fre ville
on heofona rîce hâm âlêfan,
êðel tô æ̂hte, svâ he æ̂r dyde.'
(282.) Svâ gnornedon godes andsacan
hâte on helle. him væs hælend god
vrâð gevorden for vomcvidum.
forþon mæg gehycgan seðe his heorte deáh,
þæt he him âfirre frêcne geþohtas,
lâðe leahtras; lifigendra gehvylc
gemunan symle on môde meotodes strengðo,
gearvian ûs tôgênes grêne stræ̂te
ûp tô englum, þæ̂r is se ælmihtiga god,
and ûs befæðman vile freóbearn godes,
gif ve þæt on eorðan æ̂r geþencað

---

261. grúndas. — 262. ríce. ána Th. ána Jun. — 263. éce. — 266. fýr. — 267. þæh Jun. Th. — 268. mót. sécað. — 269. æ̂fre gehrínan. — 270. mót hæþenre sceal Jun. Th. hæðene scealcas Th. N. — 271. grípan to grúnde. — 273. únsibbe. onstýrian. — 276. bitre in þas bealu gnornian Th. N. — 277. sic Jun. seoc ⁊ sorhful Th. sylfa Jun. seolfa Th. — 278. hám. — 279. éca Jun. Th. — 280. ríce hám aléfan. — 281. eðle Jun. Th. eðel Th. N. — ǽr. — 283. háte. — 287. láðe. lifigendra. — 288. móde. — 289. togénes. stræ̂te. — 292. ǽr.

and ûs tô þâm hâlgan helpe gelêfâð;
þonne he ûs no forlæted, ah lîf syleð
uppe mid englum, eádigne dreám.
tæceð ûs se [220.] torhta trumlîcne hâm,
beorhte burhveallas. beorhte scînað
gesælige sâvle sorgum bedælde,
þær heó æfre forð vunian môten
(283.) cestre and cynestôl. uton cŷðan þæt
dêman ve on eorðan ærror lifigendon,
lucan mid listum locen valdendes,
ongeotan gâstlîce. ûs ongean cumað
* Jun. p. 98. þûsend engla, gif* þider môton,
and þæt on eorðan ær gevyrcað.
Forþon se bîð eádig, seðe æfre vile
mân oferhycgen, meotode cvêman,
synne âdvæscan, svâ he sylfa cvæð.
Sôðfæste men, sunnan gelîce,
fægre gefrætevod in heora fæderrîce
scînað in sceldbyrig, þær heó sceppend
seolf befæðmeð, fæder mancynnes
âhefeð holdlîce in heofones leóht,
þær heó mid vuldorcyninge vunian môton
âva tô aldre [unsvîciende,]
âgan dreáma dreám mid drihtne gode
(284.) â tô voruldo, â buton ende.:·

Eálâ, hvæt se âvyrgda vrâðe geþohte,
þæt he heofencyninge hâran ne volde,
fæder frêfergendum! flôr âttre veól,
hât under hæftum hreóvan deófla.
vîde geond vindsele veá cvânedon,
mân and morður. væs seó menego þær
svylce onæled. væs þæt eall full strong.

---

294. lif. — 296. hám. — 297. scinað. — 298. bedælde. — 300. cyne-stól. — 301. déman. lifigendon. — 305. ær. — 306. bið. — 307. mán. — 309. sóð-fæste. gelíce. — 310. fæder-ríce. — 311. scínað. — 315. áva Jun. Th. — 316. ágan dreáma dreám. — 317. á Jun. á.: ábuton Th. — 318. Eála. — 320. flór. — 322. vinsele véa Jun. víde. vind-sele vea-cvanedon Th. — 323. mán Jun. Th. þær menego þær Jun. Th. seo menego Th. N.

þonne væs heora aldor, þe þǽr ǽrest com
forð on fêðan, fæste gebunden
fŷre and lîge; þæt væs fæstlîc þreát.
êc sceoldon his þegnas þǽr gevunian
atolan êðles, nalles ûp þanon
gehêran in heofonum hâligne dreám,
þǽr heó oft fægerne folgað hæfdon
uppe mid englum. vǽron þâ alles þæs
(285.) gôda leáse; ah nymðe gryndes
vunian [ne] môten, and þone verigan sele,
þǽr is vom and vôp vîde gehêred,
and gristbîtunge, and gnornunge meoga.
nabbað ve tô hyhte nymðe cyle and fŷr,
veán and vîtu, and vyrma [221.] þreát,
dracan and næddran, and þone dimman hâm.
Forðon mihte gehêran seðe æt hylle væs
tvelf mîlum nêh, þæt þǽr væs tôða geheáv
hlûde and geómre. Godes andsacan
hveorfan geond helle, hâte onæled
ufan and ûtan. him væs ǽghvǽr vâ,
vîtum vêrige, vuldres bescyrede,
dreámum bedǽlde. Heófon deóp gehygd,
þâ heó on heofonum (286.) hâm staðelodon,
þæt hie voldon benæman nergendne Crist
rodera rîces; ah he on riht geheold
hîred heofona and þæt hâlige seld.
Nis nǽnig svâ snotor, ne svâ cræftig,
ne þǽs svâ gleáv,* nymðe god seolfa, * Jun. p. 99.
þæt âsecgan mæge svegles leóman,
hû sunnu þǽr scîneð ymbûtan
meotodes mihte geond þæt mǽre cynn,

---

325. ǽrest cǫm. — 327. fýre ⁊ líge. — 333. góda. — 334. [ne] von Thorpe ergänzt. — 335. vóp víde. — 336. grist-bítunge. — 337. fýr. — 338. véan Jun. veán ⁊ vítu Th. — 339. hám. — 341. mílum tóða. — 342. hlúde. — 343. hveorfon Jun. hveorfan .. háte onǽled Th. — 344. vá Jun. Th. — 346. bedǽlde. — 347. hám. — 348. benǽman. nérgendne. — 349. ríces. — 351. nǽnig. — 352. þǽs. — 353. leóman. — 354. þǽr scíneð.

þǽr habbað englas eádigne dreám,
sanctas singað, þæt is seolfa for god.
Þonne beóð þá eádigan, þe of eorðan cumað.
bringað tô bearme blôstman stences,
vyrte vynsume; þæt synd vord godes.
þonne hie befæðmeð, fæder mancynnes,
and hie gesegnað (287.) mid his svíðran hond,
lǽdað tô lihte, þǽr hie lîf âgon
â tô aldre, uplîcne hâm,
beorhtne burhstede: blǽd bið ǽghvǽm,
þǽm þe hælende hêran þenceð,
and vel is þâm, þe þæt môt:

Væs þæt encgelcyn, ǽr genemned,
Lucifer hâten, leóhtberende
on geárdagum in godes rîce.
Þá he in vuldre vrôhte onstalde,
þæt he oferhyda âgan volde,
Satanus svearte gesôhte, þæt he volde
on heofonum hêhseld vyrcan
uppe mid þâm êcan. þæt væs ealdor heora,
(288.) yfeles ordfruma. him þæt eft gehreáv,
þá he tô helle hnîgan sceolde
and his hîred mid hine intô geglîdan
nergendes nîð, and no seoððan
þæt hi môsten in þone êcan andvlîtan
buton ende. Þá him egsa becom
dyne for dêman, þá he duru in helle
bræc and bêgde. blis vearð monnum,
þá hi hælendes heáfod [222.] gesâvon.
Þonne væs þâm atolan, þe ve ǽr nêmdon

* * *

---

360. vórd. — 363. líf ágon. — 364. á Jun. á. úplicne hám Th. — 365. byrhtne Jun. — 368. ǽr genémned — 370. ríce. — 371. vroht Jun. — 372. ágan. — 373. geþohte Ms. Jun. gesohte Th., der Alliteration wegen. — 375. écan. — 376. ordfruman Ms. Jun. — 377. hnígan. — 378. into geglídan. — 380. écan Jun. éean andvlítan Th. oavlítan Th. N. — 382. déman. — 384. he Jun. — 385. ǽr némdon. Da der Zusammenhang offenbar unterbrochen ist, so muss hier eine Lücke angenommen werden.

þâ vǽron mid egsan ealle âfyrhte,
vîde geond vindsele. vordum mǽndon:
'þis is stronglîc; nû þes storm becom
þegen mid þreáte. þeóden engla,
him beforan fêreð fægere leóht,
þonne ve ǽfre ǽr eágum gesâvon,
(289.) buton þâ ve mid englum uppe vǽron.
vile nû ûre vîtu þurh his vuldres cræft
eall tôveorpan. nû þes egsa com,
dyne for drihtne, sceal þes dreórga heáp
ungeara nû atol þrôvian.
Hit is se seolfa, sunu valdendes,
engla drihten. vile uppe heonan
sâvla lǽdan, and ve seoððan â
þæs yrre veorces hênðo geþoliað.'
Hvearf þâ tô helle hæleða bearnum
meotod* þurh mihte. volde manna rîm,
fela þûsenda, forðgelǽdan,
ûp tô êðle. Þâ com engla svêg,
dyne on dægrêd. hæfde drihten seolf
feónd oferfohten. væs seó fæhðe þâ gyt
open on uhtan, þâ se egsa becom.
Lêt þâ upfaran eádige sâvle,
Adames cyn; (290.) ac ne môste Efe þâ gyt
vlîtan in vulder, ǽr heó vordum cvæð:
'ic þe ǽne âbealh, êce drihten,
þâ vit Adam tvâ eaples þigdon
þurh næddran nîð, svâ vit nâ ne sceoldon.
Gelǽrde unc se atola, seðe ǽfre nû
beorneð on bendum, þæt vit blǽd âhton,
hâligne hâm, heofon tô gevealde.

* Jun. p. 160.

---

387. vinsele Jun. víde. vind-sele. vórdum Th. — 388. þes storm Jun. — 390. féreð. — 391. ǽr. — 393. nú. — 394. nú. — 396. nú. — 399. á Jun. lǽdan. á Th. — 400. hênðo = hŷnðo (I, Z. 773. 3252.) 'opprobium, pernicies' Beov. Z. 330. Andr. Z. 117: '(þæt þû) hveorfest of hênðum in gehyld godes.' El. Z. 210: 'þæs hie in hŷnðum sculon (tó vídan feore vergðu dreógan.)' — 402. rím. — 407. becvom Jun. — 409. adámes. ⁊ Th. ac Th. N. — éfe. — 410. vlitan. ǽr. vórdum Th. vuldre Jun. Th vulder Th. N. — 411. ǽne. éce. — 413. nane Jun. — 414. gelǽrde. nú. — 416. gevealde Jun. hám. gevalde Th.

þâ vit þæs âværgdan vordum gelŷfdon,
namon mid handum on þâm hâlgan treó
beorhte blǣda. unc þæs bitere forgeald,
þâ vit in þis hâte scræf hveorfan sceoldon
and vintra rîm vunian seoððan,
þûsenda feolo, þearle onæled.
Nû ic þe halsige, heofonrîces veard,
for þan hîrede, þe þû hider lǣddest,
(291.) engla þreátas, þæt ic ûp heonon
mæge and môte mid mînre mægðe..

* * *

and ymb þreó niht com þegen hælendes
hâm tô helle. is nû hæftum strông,
vîtum vêrig, svylce him vuldorcyning
for onmædlan eorre gevorden:
'Segdest ûs tô sôðe, þæt seolfa god
volde helvarum hâm gelihtan.'
Ârâs þâ ânra gehvylc and við earm ge [223.] sæt,
hleónade við handa, þeáh hyllegrŷre
(292.) egeslic þuhte. vǣron ealle þæs
fægen in firnum, þæt freó drihten
volde him tô helpe helle gesêcan.
ræhte þâ mid handum tô heofoncyninge,
bæd meotod miltse þurh Marian hâd:
'hvæt! þû fram mînre dôhtor, drihten, onvôce
in middangeard mannum tô helpe.
nû is gesêne, þæt þû eart sylfa god,
êce ordfruma ealra gescafta:·'

Lêt þâ upfaran, êce drihten.
vuldre hæfde vîtes clomma[s]

417. vórdum. — 420. háte. — 421. rím. — 423. heofenríces Jun. nú. heofon-ríces Th. — 426. móte. mínre. — 427. Von dieser Zeile an bis Z. 443. ist der Zusammenhang mehrfach so gestört, dass nicht unbedeutende Lücken anzunehmen sind, obschon die Handschrift ununterbrochen fortläuft. — 428. hám. nú. — 431. sóðe. — 432. hám. — 433. arás þa ánra gehvilc ⁊ við earm gesæt Th. ⁊ við earmgerec Jun. — 436. heora Jun. Th. — 439. hád Jun. Th. — 440. mínre. onvóce. — 442. nú. — 443. ⁊ éce Jun. éce Th. — 444. éce Jun. Th. — 445. clommas Th. N.

feóndum ôðfæsted, and heó furðor sceáf
in þæt neóvle genip, nearve gebêged,
þǽr nû Satanus svearte þingað,
(293.) earm æglǽca, and þâ atolan mid him
vîtum vêri*ge. nalles vuldres leóht * Jun. p. 101
habban môton, ah in helle grund...
ne hi edcerres ǽfre môton vênan,
seoððan him væs drihten god * *
vrâð gevorden. sealde him vîtes clom,
atole tô ǽhte and egsan grŷre,
dimne and deorcne deáðes scûvan,
hâtne hellegrund, hinsîð grŷre.
Þæt lâ væs fæger, þâ se fêða com
up tô earde, and se êca mid him
meotod mancynnes in þâ mǽran burh.
hôfon hine mid him handum hâlige,
vitigan, ûp tô êðle Abrahames cynn.
Hæfde þâ drihten seolf deáð ofervunnen,
feónd geflêmed. þæt in fyrndagum
vitegan sǽdon, (294.) þæt he sâvla volde...
Þis væs on uhtan eall gevorden,
ǽr dægrêde, þæt se dyne becom
hlûd of heofonum, þâ he helleduru
forbræc and forbêgde. ban veornodon,
þâ hie svâ leóhtne leóman gesâvon.
Gesæt þâ mid þǽre fyrde frumbearn godes,
sæde sôðcvidum: ‘snotre gâstas,
ic eóv þurh mîne mihte gevorhte,
Adam ǽrest and þæt æðele vîf.
þâ hie begeton, on godes villan,
feóvertig bearna, þæt forð þonon
[geond] middangeard menio onveôcon,
and vintra feola vunian môston

448. nú. — 452. vénan. — 456. dimme Ms. Jun Th. dimne Th. N. — 457. in sið Ms. Jun. von Th. verbessert: hinsið. hátne. grúnd Th. — 458. ꝥ se féða cóm Th. þâ Th. N. — 459. éca Jun. Th. — 460. mǽran. — 461. hófon. — 467. ǽr. — 468. hlúd. — 469. ban Jun. Th. bendas Th. N. — 470. leóman. — 472. sóð-cvidum. — 473. míne. — 474. ádam ǽrest. víf.

eorlas on êðle; ôð þæt eft gelamp,
* * * (295.) þæt he âfyrhte eft;
feónd in firenum fâh is æghvær.
Ic on neorxnavonge nive âsette
treóv mid telgum, þæt þâ tânas ûp [224.]
æpla bæron; and git æton þâ
beorhtan blæda, svâ inc se baleva hêt,
handþegen helle. hæfdon forþon hâtne grund
þæs git oferhŷrdon hælendes vord.
æten þâ egsan. væs se atola beforan,
se inc bâm forgeaf baleve geþohtas.
Þâ me gereáv, þæt mîn handveorc * *
carcernes clom þrôvade * * *
Næs þâ monna gemet, ne mægen engla,
ne vitegena veorc, ne vera snytero,
þæt eóv mihte helpan, nimðe hælend god,
se þæt vîte ær tô vrece gesette.
Ferde tô foldan (296.) þurh fæmnan hâd
ufan from êðle, and on eorðan gebâd
tintregan fela and teónan micelne.
me seredon ymb secgas monige
*Jun. p 102. dæges and nihtes, hû heó me deá*ðes cvealm,
rîces boran, hrefnan mihten.
Þâ væs þæs mæles mearc âgangen,
þæt on vorulde væs vintra gerîmes
þreó and þrîtig geára, ær ic þrôvode,
gemunde ic þæs mænego and þâ mînan hâm lange,
þæs þe ic of hæftum hâm gelædde
ûp tô earde, þæt heó âgan
drihtnes dômas and duguðe þrym,
vuniað in vynnum, habbað vuldræs blæd

---

81. fáh Jun. Th. — 486. hátne. — 487. ofergymdon Jun. Th. — vórd. Th. 490. mín. — 493. snytro Jun. — 495. ær. — 496. hád Jun. Th. — 497. gebád. — 498. tintregan ⁊ fela teonan Ms. Jun. — 501. ríces. — 583. gerímes. — 504. ær. — 505. hám lange Th. — „lange may possibly be an error for 'lædde,' and 'þa minan' may be the Ger. 'die Meinigen.' In the Ms. 'þa' is nearly obliterated, and 'minan' has been altered to 'minnan' by the superscription of an 'n.' Thorpe ad h. l. — and þa minan ham lange Jun. — 506. hám. — 507. ágan. — 508. dómas.

þûsendmǽlum. ic eóv þingade,
þâ me on beáme (297.) beornas sticedon
gârum on galgum, heóv se giunga þǽr,
and ic eft ûpbecom
êce dreámas tô hâligum drihtne:·'

Svâ vuldres veard vordum sæde,
meotod moncynnes, ǽr on morgen
þæs þe drihten god of deáðe ârâs.
Næs nân þæs stronglîc Satan gefæstnod,
þeáh he vǽre mid îrne eall ymbfangen,
þæt mihte þâm miclan mægne viðhabban;
ac he ûteóde, engla drihten,
on þǽm fæstenne and gefætian hêt
englas eallbeorhte * * *
and leófan gingran vinum [georne],
and hûru secgan hêt Simon Petre,
þæt he môste in Galilêam god sceávian
êcne and trumne, svâ he ǽr dyde.
(298.) Þâ ic gongan gefregn gingran ætsomne
ealle tô Galilêam; hæfdon gâstes blêd
* * * hâligne godes sunu;
svâ heó gesêgon, hvǽr sunu meotodes,
þâ [225.] gingran, on upp stôd, êce drihten,
god in Galilêam, tô þæs gingran þider
ealle urnon, þǽr se êca væs,
feóllon on foldan and tô fôtum hnigon,
þanceden þeódne, þæt hit þus gelomp,
þæt hi sceávodon scyppend engla.
Þâ sôna spræc Simon Petrus:
'eart þû þis, drihten, dôme gevurðad?
ve þe gesâvon, æt sumum cyrre,
þec gelegdon on lâðne bend

510. íc. — 514. éce Jun. Th. — 515. svá. vórdum. — 516. ǽr. — 517. arás. — 518. nán. — 519. þea he Jun. — 527. trumme Ms. Jun. écne ⁊ trumne. ǽr Th. — 528. gefrægn Jun — 529. blæd Jun. — 532. éce Jun. upp stód éce Th. — 533. Galileam þæs gingran Jun. — 534. éca Jun. Th. — 535. fótum. — 539. þis .. gevurðað Ms. Jun. þus. dóme gevurðad Th. — 541. láðne Th.

hǣðenne mid hondum. him þæt gehreóvan mæg,
þonne heó endestæf eft gesceávia'ð.'
Sume hit ne mihton môd[e] oncnâvan;
(299.) þæt væs se deóra, Didimus væs hâten,
ǣr he mid hondum hælend genom
sylfne be sîdan, þǣr he his svât forlêt.
feóllon tô foldan fulvihtes bæðe.
Fæger væs þæt ongin, þæt freódrihten
geþrôvode, þeóden ûre.
* Jun. p. 103.
*he on beáme âstâh and his blôd ageát,
god on galgan, þurh his gâstes mægen.
forþon men sceolon mǣla gehvylce
secgan drihtne þanc dǣdum and veorcum,
þæs þe he ûs of hæftum hâm gelǣdde,
ûp tô êðle, þǣr ve âgan
drihtnes dômas [and duguðe þrym,]
and ve in vynnum vunian môton. ûs is vuldres leóht
torht ontŷned, þâm þe teala þenceð:·
[226.] (300.) Ðâ væs on eorðan êce drihten
feovertig daga, folgad folcum,
gecŷðed mancynnes, ǣr he in þâ mǣran gesceaft,
burhleóda fruma, bringan volde
hâligne gâst, tô heofonrîce.
Âstâh ûp on heofonum engla scyppend,
veoroda valdend, þâ com volcna svêg
hâlig of heofonum; mid væs hond godes.
onfêng freódrihten and hine forðlǣdde
tô þâm hâlgan hâm heofna ealdor.
him ymbflugon engla þreátas
þûsendmǣlum. Þâ hit þus gelomp,

---

544. hie Jun. Th. móde Th. mód Jun. Ms. — 545. deóra. — 546. ǣr. — 547. sidan. — 551. blód. — 554. dǣdum. — 555. hám. — 556. ágan — 557. dómas Th. — 559. ontŷnan 'aperire.' Gr. Gr. 2, 815. Andr. Z. 105: '(hâlegum mihtum) torht ontŷned.' Andr. Z. 1612: '(eóv is vuldres leóht) torht ontŷned.' El. Z. 1230: '(sie þâra manna gehvâm) behliden helle duru, heofones ontŷned.' — Unten Z. 596: '(þǣr is vuldres blǣd) torht ontŷned.' — El. Z. 1249: 'torht ontŷnde, tîdum gerŷmde.' Cod. Ex. 131, 19: '(væs me svegles leóht) torht ontŷned.' — 560. éce. — 562. ǣr. mǣran. — 564. heofon-rice. — 569. hám.

þâ gyt nergende Crist * * *
þæt he þæs ymb âne niht tvelf apostolas
mid his gâstes gife, gingran, gesvîðde.
Hæfde þâ gesette sâvla unrîm
god lifigende. Þâ væs Judas of . .
(301.) seðe ǽr on tifre torhtne gesalde
drihten hælend. him seó dǽd ne geþeáh,
þæs he bebôhte bearn vealdendes
on seolfres sinc. him þæt svearte forgeald
earm æglǽca innon helle.
Siteð nû on þâ svîðran hond sunu his fæderes,
dǽleð dôgra gehvǽm drihten veoroda
help and hǽlo hæleða bearnum
geond middangeard. þæt is monegum cûð,
þæt he âna is ealra gescefta
vyrhta and valdend þurh his vuldres cræft.
Siteð him on heofnum, hâlig encgel,
valdend mid vitegum. hafað vuldres bearn
his seolfes seld sveglbehealden.
laðað ûs þider tô leóhte þurh his lǽcedôm,
þǽr ve môton seolfe sittan mid drihtne,
uppe mid englum, habban þæt ilce leóht.
(302.) þǽr his hîred nû hâlig eardað,
vunað in vynnum. þǽr is vuldres blêd
torht ontŷned, [gif ve teala þencað].
Uton hycgan, þæt ve hælende hêran georne,
Criste cvêman! þǽr is cûðre lîf,
* þonne ve on eorðan mægen ǽfre gestreónan: * Jun. p. 104.

Hafað nû geþingod tô ûs þeóden mǽra,
ælmihtig god * * *
[227.] on dômdæge, drihten seolfa.
hâteð hêhenglas hlûddre stefno
bêman blâvan ofer bùrga geseotu

---

573. áne. — 575. unrím. — 576. lifigende Th. — 577. ǽr. — 578. dǽd. — 582. nú. — 583. dǽleð. — 586. ána. gescefta Th. gesceafta Jun. — 590. sveglbefalden Jun. — 591. lǽcedom. — 592. móton. — 594. nú. — 595. bléd. — 598. líf. — 599. ǽfre. — 600. nú. mǽra. Thorpe meint, nach Z. 601. wäre ein Blatt ausgeschnitten. — 602. dóm-dæge.

geond foldan sceátas * * *
þonne of þisse moldan men onvecniað,
deade of duste ârîsað þurh drihtnes miht.
(303.) Þæt bîð daga lengust and dynna mæ̂st
hlûd gehŷred, þonne hælend cymeð,
valdend mid volcnum in þâs voruld fæ̂reð.
vile þonne gesceádan vlîtige and unclæ̂ne
on tvâ healfe, tile and ifle.
him þâ sôðfæstan on þâ svîðran hond
mid rodera veard reste gestîgað.
þonne beóð blîðe þâ [þe] in burh môton
gongan, in godes rîce, [gumena bearn,]
and heó gesênað mid his svîðran hond
cynincg alvihta, cleopað ofer ealle:
'ge sind vilcuman; gâð in vuldres leóht
tô heofona rîce. þæ̂r ge habbað
â to aldre êce reste.'
Þonne stondað þâ forvorhtan, þâ þe firnedon,
beóð beófigende, hvonne him bearn godes
(304.) dêman ville þurh his dæ̂da spêd.
vênað, þæt heó môten tô þæ̂re mæ̂ran byrig
ûp tô englum, svâ ôðre dydon;
ac him bîð reordiende [rodera valdend,]
êce drihten, ofer ealle gecvyð:
'âstîgað nû, âvyrgde, in þæt vîtehûs
ôfestum miclum. nû ic eóv ne con.'
Sôna æfter þæ̂m vordum vêrige gâstas,
hellehæftas, hvyrftum scrîðað
þûsendmæ̂lum and þider læ̂dað

---

606. onvecnáð Jun. — 607. arísað. — 608. dimma mæst Jun. bíð.. dimma mæst Th. dinna Th. N. — 609. gehered Jun. hlúd gehýred Th. — 611. gesceavian Jun. Th. gesceadan Th. N. — 613. sóðfæstan. — '614. gestígað. — 615. 'þe' ist von einer alten Hand im Ms. zwischen 'þâ' und 'in' eingeschaltet, überdem zum Verständnisse unentbehrlich. — móton. — 616. ríce. — 620. ríce. — 621. á Jun. á.. éce Th. — 623. ðonne Jun. — 624 déman. dǽda. — 625. vénað. móten. mǽran. — 627. ah Jun. [rodera valdend] von Thorpe N. ergänzt. — 628. éce Jun. Th. gecvæð Jun. gecvyð Th. — 629. astígað nú. víte-hús. — 630. ófestum. eóv. — 631. vórdum. — 633. ⁊ hi ðider leaðað Jun.

in þæt sceaðena scræf, scûfað tô grunde
in þæt nearve nîð; and no seoððan,
þæt hie up þonan æfre môton;
ah þær geþolian sceolon earmlîc vîte,
clom and carcern and þone caldan grund
deópne âdreógan and deófles spellunge.
hû hie him on edvît oft âsettað
(305.) svarte sûslbonan! stæleð fæhðe
in firne . . . , þæs þe hie drihten,
êcne anvaldan, oft forgeaton,
þone hie him tô hihte habban sceoldon.
Uton lâ geþencan, geond þâs vorulde,
þæt ve hælende hêran onginnen,
georne þurh godes * gife gemunan gâstes blêd, * Jún. p. 105.
hû eádige þær uppe sittað,
selfe mid svegeltorht sunu hælendes.
Þær is geat gylden, gimmum gefrætevod,
vynnum bevunden þæm þe in vuldres leóht
gongan môten tô godes rîce,
and ymb þâ veallas vlitige scînað
engla gâstas and eádige [228.] sâvla,
þâ þe heonon fêrað [heofonrîce tô,]
þær martiras meotode cvêmað,
and herigað hêhfæder hâlgum stefnum,
(306.) cyning in cestre. cveðað ealle þus:
'þû eart hæleða helm and heofondêma,
engla ordfruma and eorðan tudor
* * * tô þissum eádigan hâm.'
Svâ vuldres veard vordum herigað
þegnas ymb þeóden. þær is þrym micel,
sang æt selde. is sylf cyning
ealra aldor in þære êcan gesceft.
þæt is se drihten, seðe deáð for ûs
geþrôvode, þeóden engla.

---

634. grúnde. — 635. nið. — 636. ǽfre móton. — 637. víte. — 638. grúnd. — 640. édvit. — 642. ɔ . . ðær Jun. Th. — 643. écne. — 649. svegle. torht Jun. — 650. gyldenne Jun. — 652. ríce. — 653. scínað. — 655. férað. — 659. deman Jun. heofen-déma Th. — 660. ordfruman Jun. — 661. hám. — 665. aðor Jun. aldor. écan Th. — 666. ús.

svylce he fæste feovertig daga,
metod mancynnes, þurh his mildsa spêd.
Þâ geveard þone vêregan; þe ær âvorpen væs
of heofonum, þæt he in helle gedeáf, —
þâ costode cyning alvihta,
brohte him tô bearme brâde stânas,
(307.) bæd him for hungre hlâfas vyrcan:
'gif þû svâ micle mihte hæbbe.'
Þâ him andsvarode êce drihten:
'vêndest þû âvyrgda, þæt âvriten nære
* * *. nymðe me ænne?
ac geseted hafast, sigores âgend,
lifigendum liht, leán butan ende
on heofenrîce, hâlige dreámas.' þâ he mid hondum genom
atol þurh edvît, and on esle âhôf
hermbealoves gâst, and on beorh âstâh,
âsette on dûne drihten hælend.
'lôca nû ful vîde ofer londbûende.
ic þe geselle þînes seolfes dôm
(308.) folc and foldan, (feoll niðer tô me)
burh and beorhtne bold tô gevealde,
rodora rîces gif þû seó riht cyning,
engla and monna, svâ þû ær myntest.'
Þâ him andsvarode êce drihten:
'gevît þû âvyrgda in þæt vîtescræf,
Satanus seolf. þe is sûsl veotod,
gearo tôgegnes, nalles godes rîce;

668. dæga Jun. — 670. ær. — 671. gedeáf. — 673. bráde stánas. — 674. hláfas. — 676. éce Jun. Th. — 677. véndest: nære. — 678. ænne. — 679. ágend. — 681. heofen-ríce. — 682. ahóf. — 683. herbealoves Jun. — 684. dúne. — 685. bevende Jun. víde. lond-buende Th. — 686. ðines seoferdum Ms. Jun þínes seoferdum Th. „seoferdum Cæd. 105, 20. suspicor errorem scribæ vel typographi; et pro 'ðines seoferdum' legendum omnino 'ðines seolfes dom' i. e. in tui ipsius potestatem." Lye (Manning) Suppl. s. v. — 687. foh hider to me Ms. Jun. Th. — 688. breoton bold gevealde Jun. breotone Th. — Vgl. Andr. Z. 524. und Cod. Exon. 272, 22: 'beorhtne boldvelan.' — 689. ríces. — 690. ær. — 691. éce. — 692. víte-scræf. — 694. geara Jun. geáro. ríce Th.

ah ic þe hâte, þurh þá hêhstan miht,
þæt þû hellvarum hyht ne âbeode,
ah þû* him secgan miht sorga mǽste, * Jun. p. 106.
þæt þû gemêttes meotod alvihta,
cyning moncynnes. cer þe on bæcling.
vîte þû eác, âvyrgda, hû vîd and sîd
helheóðo dreórig, and mid hondum âmet,
grîp við þæs grundes. gang þonne svâ,
ôð þæt þû þone ymbhvyrft alne cunne;
(309.) and ǽrest âmet ufan tô grunde,
and hû sîd [and vîd] se svarta eðm seó.
vâst þû þonne þê geornor, þæt þû við god vunne.
seoððan þû þonne hafast handum âmetene,
hû hêh and deóp hell inneveard seó,
grim græfhûs, gong ricene tô...'
ǽr tvâ seondon tîda âgongene,
þæt þû merced hûs âmeten hæbbe!'
[229.] Ðâ þâm vêrigan vearð vracu getenge.
Satan seolua ran and on sûsle gefeól.
earm æglǽce hvîlum mid folmum mæt
veán and vîtu, hvîlum se vonna lêg
læhte við þes lâðan, hvîlum he licgan geseah
hæftas in hylle, hvîlum hreám âstâh,
þonne hie on þone atolan (310.) eágum gesâvun.
hæfdon gevunnon godes andsacan
blâc bealoves gâst. Þâ he on botme stôd,
þâ him þuhte, þæt þanon vǽre
tô helleduru hund þûsenda mîla
gemearcodes; svâ hine se mihtige hêt,
þæt þurh synne cræft sûsle âmæte.

---

700. eác. vid ך síd. — 702. grúndes. — 704. ǽrest. grúnde. — 705. síd Th. — síd [ך víd] Th. N. — 706. vást. — 709. græf-hús. Nach Z. 709. nimmt Thorpe eine grosse Lücke an. — 710. seond Jun. ǽr. seonden tída Th. — 711. hús. — 712. Ða þa verga vearð vrece getenge Jun. — 714. ǽglæce. hvílum. — 715. véan Jun. læg Jun. veán.. hvílum se vonna lég Th. — 716. hvílum. — 717. hvílum hreám astah Th. astag Jun. — 718. ðonne he Jun. — 719. ándsacan. — 720. bealove gast þæt Jun. bealoves gast. þa.. stód Th. — 721. vǽre. — 722. míla.

701. videri legendum hel seó. (vid. [illegible])

þâ he gemunde, þâ he on grunde stôd;
lôcade leás viht geond þæt lâðe scræf,
atol, mid êgum, ôð þæt égsan grŷre
deófla mænego * * *
þonne upâstâg * * *
vordum invîtum ongunnon þâ verigan gâstas
reordian and cveðan * * *
'lâ! þus beó nû on yfele; noldæs ǽr teala :·'

FINIT LIBER II. AMEN.

725. grûnde stód. — 730. ongunnon þa on þa verigan gastas Ms. Jun. vórdum. ongunnon þa verigan gastas Th. — 732. lá. nú. ǽr Th.

„Cædmonianæ huic paraphrasi omnino videntur hîc adiiciendæ preces Anglo-Saxonicae, genium stylumque Cædmonis probe referentes, prout eae nobis exhibentur in antiquissimis membranis codicis Cottoniani, cui titulus Julius A, 2." Jun. Vgl. Wanleii Catal. S. 183. und 103.

I.

Aelâ, drihten leóf! ælâ, dêma god!
geara me, êce valdend!
Ic vât mîne saule synnum forvundod;
gehǽl þû hy, heofena drihten,
and gelâcna þû hy, lîfes ealdor;
forþan þû êðest miht ealra lǽca,
þæra þe gevurde sîde oððe vŷde :·

II.

Aelâ, freá beorhta, folkes scippend!
gemilsa þîn môd, me tô gôde;
sile þŷne âre þŷne earminge.

Se bŷð earming, [se] þe on-eorðan hêr
dæges and nihtes deoflon campað
and hys villan vyrcð. vâ him þære mirigðe,
þonne he þâ handleán hafað and sceávað,
bute he þæs yfeles ær gesvŷce.
Se bŷð eádig, seðe on eorðan hêr
dæges and nyhtes drihtne hŷræð
and â hys villan vyrcð. vel hym þæs geveorces,
þonne he þâ handleán hafað and sceávað,
gyf he ealteavne ende gedreógeð :·

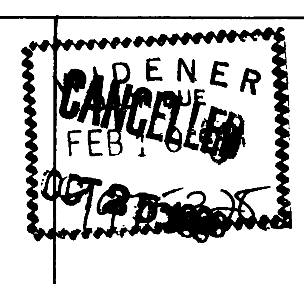
III.

Aelâ, leóhtes leóht! ælâ, lŷfes vynn!
getiða me, tîreádig kyning,
þonne ic mînre sâvle svegles bydde,
êce âre; þû eart eáðe god
âna ofer ealle eorðan and heofonas
sŷddra gesceafta. þû eart sôð meotod
âna ofer ealle eorðbûgende;
svilce on heofonum ûp þû eart hælend god.
Ne mæg þe âherian hæleða ænig,
þêh ûs gesomnie geond sîdne grund
men ofer moldan, geond ealne middaneard;
ne mæge ve næfre âsecgan ne þæt sôðe vîtan,
hû þû æðele eart, êce drihten.
Ne þeáh engla verod ûp on heofenum
snotra tôsomne sæcgan ongunnon,
ne magon hy næfre âreccean,
ne þæt gerîm vîtan, hû þû mære eart,
mihtig drihten; ac is vunder mycel,
vealdend engla, gif þû hit sylf âvâtst,
sigores ealdor, hû þû mære eart,
mihtig and mægenstrang,
ealra kyninga kyning, Crist lifiend,
ealra vorulda scippend, vealdend engla,
ealra dugeða duguð, drihten hælend.
Þû eart se æðela, þe on ærdagum
ealra fæmnena vyn fægere âcende

25. hæfst ⁊ valdest ana ofer.. Jun.

on Bethleem þære byrig, beornum tô frôfre,
eallum tô âre ylda bearnum,
þâm þe gelŷfaȣ on lyfiendne god
and on þæt êce leóht uppe on roderum.
Þŷn mægen ys svâ mære, mihtig drihten,
svâ þæt ænig ne.vât engla hâdes
þâ heáhnisse heofena cyninges.
Ic þe andette, ælmihtig god,
þæt ic gelŷfe on þe, leófa hælend,
þæt þû eart se miccla and se mægenstranga
and se eádmôda ealra gôda, and se êce kyning
ealra gesceafta; and ic eom
se litla for þe and se lŷȣra man,
se hêr syngige svîȣe genehhe
dæges and nihtes, dô svâ ic ne sceolde,
hvîle mid veorce, hvîle mid vorde,
hvîle mid geþohte, þearle scyldi,
invîtnîȣas oft and gelôme.
Ac ic þe halsige nû, heofena drihten,
and gebidde me to þe, bearna sêlôst,
þæt þû gemilsige me, mihtig drihten,
heofena heáhkyning, and se hâlga gâst,
and gefylste me, fæder ælmihtig,
þæt ic þînne villan gevyrcean mæge,
ær ic of þysum hlænan lîfe gehveorfe.
Ne forveorn þû me, vuldres drihten,
ac getyȣa me, tŷreádig kyning;
læt me mid englum upsîȣian,
sittan on svegle, * *
herian heofones god hâligum reorde,
â butan ende. Amen:·

76. heofonas Jun. — 77. á Jun.

CANCELLED

Widener Library
3 2044 090 278 508